

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

Dr. Gyüre Bettina

Debrecen
2024

**DEBRECENI EGYETEM
MARTON GÉZA ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI
ISKOLA**

**A BÜNTETŐELJÁRÁSI IGAZSÁGKERESÉS
ÖSSZEFÜGGÉSEI A TISZTESSÉGES ELJÁRÁS
EGYES ELVEIVEL ÉS A PERBELI
KONSZENZUSSAL**

Készítette:

Dr. Gyüre Bettina

Témavezető:

Dr. Szabó Krisztián PhD
egyetemi docens

A doktori program címe: Az állam és a jog változásai Közép- és Kelet-Európában

A doktori iskola vezetője: Prof. Dr. Szabadfalvi József egyetemi tanár

A kézirat lezárva: 2024. október 30. napján

**DEBRECEN
2024**

NYILATKOZAT

Alulírott, Dr. Gyüre Bettina, büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolában a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott, „*A büntetőeljárás igazságkeresés összefüggései a tisztességes eljárás egyes elveivel és a perbeli konszenzussal*” című értekezésem saját önálló munkám, a benne található, másoktól származó gondolatok és adatok eredeti leőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

Tudomásul veszem, hogy amennyiben részben vagy egészben sajátomként mutatom be más szellemi alkotását, vagy az értekezésben hamis, esetleg hamisított adatokat használlok, és ezzel a doktori ügyben eljáró testületet vagy személyt megtévesztem vagy tévedésben tartom, a megítélt doktori fokozat visszavonható, a jogerős visszavonó határozatot az egyetem nyilvánosságra hozza.

Debrecen, 2024. október 30. napján

aláírás

Témavezetői ajánlás

dr. Gyüre Bettina: A büntetőeljárás igazságkeresés összefüggései a tisztességes eljárás egyes elveivel és a perbeli konszenzussal című doktori értekezéséhez

A szerző doktori értekezésének témaválasztásával nagy kihívást vállalt, ugyanakkor az igen alaposan feldolgozott, gondosan körvonalazott témakör mindig aktuális, hiszen olyan alapvetéseket vizsgál, melyek nem kerülhetők meg gyakorlati szakemberek számára sem.

Számtalan tanulmány, szakcikk, könyv született már a jogtudomány, a filozófia vagy akár a teológia tudománya művelőinek tollából az igazság és az igazságosság fogalmait illetően. A választott téma sajátossága, szerteágazósága miatt éppen ezért az értekezés legelején tisztázni kellett a vizsgált alapfogalmak tartalmát, valamint pontosan ki kellett jelölni a kutatás kereteit.

Az értekezés célja elsősorban nem a dogmatikai szempontú vizsgálódás volt, nem az igazság és az igazságosság fogalmainak meghatározása, azoknak önmagukban történő vizsgálata. A Szerző e fogalmaknak a jogi szaknyelvben meghonosodott értelmét vette alapul, s célja az igazság és az igazságosság kapcsolódási pontjainak tudományos igényességgel történő feltárása, a büntető eljárásjog szűrőjén keresztül. Teszi ezt oly módon, hogy a hazai jogalkalmazás során felmerülő gyakorlati kérdésekre is választ ad.

Az értekezés megközelítése a vizsgált téma vonatkozásában újszerű, éppen ezért annak állításai továbbgondolhatók.

A Szerző kutatása kezdetén felállított hipotézisekből indult ki, az elért részeredményeiről valamennyiszer számot adott, ennek köszönhetően a doktori értekezés egyes fejezeteinek végén, valamint az összegzésben is megalapozott következtetéseket vont le.

Gyüre Bettina kutatómunkája során precizitással, szakmai alázattal nem csak hazai, hanem igen tekintélyes mennyiségű idegennyelvű szakirodalmat dolgozott fel. Mindezeket ötvözve a hazai joggyakorlatban felmerülő tapasztalatokkal, alaposan, értően bontja ki e komplex témakört.

Ugyancsak különösen értékesé teszi az értekezést, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának felhasznált ítéletei is nagyobb részben olyan döntések, melyek magyar fordításban nem, kizárólag angol nyelven érhetőek el.

A Szerző értekezése alapos, tanulságos, eredeti gondolatokat felvonultató munka, mely új tudományos eredményt mutat fel. Mindezekre tekintettel a dolgozatot nyilvános vitára ajánlom.

Debrecen, 2024. október 30. napján

alíírás

„Az igazság sokszor titokban marad. De az igazságtalanság mindég kiderül.”¹

¹ (REJTŐ Jenő: *Az ellopott futár*, Magvető Kiadó, Budapest, 1985, 112.)

Tartalomjegyzék

Rövidítések jegyzéke	10
Bevezetés, a dolgozat felépítése, a kutatási módszerekről	11
Bevezetés és a hipotézisek.....	11
A dolgozat felépítése	14
Kutatásmódszertani alapvetés	17
I. rész.....	20
Elméleti alapvetés: az igazság és az igazságosság összefüggései a büntetőeljárásban.....	20
I.1. Igazságkeresés a büntetőeljárásban.....	20
I.1.1. Igazságkeresés a hierarchikus eljárási megoldás szerint	23
I.1.1.a. Szakszerűség	23
I.1.1.b. Vertikálisan szerveződő eljárás.....	24
I.1.1.c. A büntetőperbeli igazság percepciója.....	25
I.1.1.d. A bizonyítottság mércéje a hierarchikus rendszerben – kétséget kizáróan bizonyított tények	26
I.1.2. Igazságkeresés a koordinatív eljárási megoldás szerint.....	28
I.1.2.a. Ügyfélközpontúság	28
I.1.2.b. Horizontálisan szerveződő eljárás	31
I.1.2.c. A büntetőperbeli igazság percepciója.....	32
I.1.2.d. A bizonyítottság mércéje a koordinatív rendszerben – észszerű kételyen túli bizonyosság	33
I.1.3. Igazságkeresés a magyar büntetőeljárási rendszerben	35
I.2. A büntetőeljárásbeli igazságkeresésre vonatkozó részkövetkeztetések	42
I.3. Az eljárási igazságosság, azaz a tisztességes eljáráshoz való jog tartalma az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában.....	51
<i>Intézményes és eljárási követelmények.....</i>	<i>57</i>
<i>Speciális garanciák.....</i>	<i>58</i>
II. rész	61
Túlbizonyítás, mint az igazságkeresés egy anomáliája.....	61
II.1. Az igazságkeresés egy anomáliája – túlbizonyítás a büntetőeljárásban	62
II.2. Túlbizonyítás a gyakorlatban	63
II.2.1. Túlbizonyítás, mint technikai diszfunkció	64
II.2.2. Túlbizonyítás tágabb értelemben: az ítélkező funkcióval össze nem egyeztethető	

„túlbizonyítás”	67
II.3. A büntetőeljárás törvény által kínált megoldások a túlbizonyítás kiküszöbölésére	70
II.3.1. Az előkészítő ülés szerepe a bizonyítás korlátok közé szorítása tekintetében	71
II.3.2. A funkciómegosztás a Be.-ben.....	74
II.4. A túlbizonyításra vonatkozó részkövetkeztetések	81
II.5. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélezési gyakorlata a túlbizonyítás vonatkozásában	85
II.5.1. Az észszerű idő követelményéről	85
II.5.1.a. A figyelembe veendő időszak meghatározása	88
II.5.1.b. Az észszerű idő követelményével kapcsolatos alapvetések.....	96
II.5.1.c. Kritériumok	97
<i>Az ügy összetettsége</i>	<i>98</i>
<i>Az ügy nemzetközi dimenziója.....</i>	<i>98</i>
<i>A kérelmező magatartása.....</i>	<i>102</i>
<i>A nemzeti hatóságok magatartása</i>	<i>106</i>
<i>Mi a tét a kérelmező számára?</i>	<i>109</i>
II.5.1.d. Néhány további példa az egyes kritériumok és időtartamok relációjában	113
<i>Megsértette az észszerű idő követelményét</i>	<i>113</i>
<i>Nem sértette meg az észszerű idő követelményét</i>	<i>113</i>
II.5.1.e. Következtetések az észszerű időre vonatkozó EJEB gyakorlat alapján	114
II.5.2. Az eljárási funkciók következetes elhatárolásáról.....	117
II.5.2.a. A bíróság függetlensége.....	118
II.5.2.b. A bíróság pártatlansága	119
II.5.2.c. Esettanulmányok	120
II.5.2.d. Következtetések a funkciómegosztásra vonatkozó EJEB gyakorlat alapján	130
III. rész.....	132
Kialkudott igazság? A büntetőperbeli megállapodásokról.....	132
III.1. Elméleti alapvetés.....	135
III.1.1. A vádalku	135
III.1.2. Érvek és ellenérvek a „kialkudott” igazság vonatkozásában, az amerikai szakirodalomból	143
III.1.3. A büntetőperbeli megállapodások lehetősége Angliában.....	147
III.2. A büntetőperbeli megállapodások lehetősége a magyar büntetőeljárásban	156
III.2.1. A vonatkozó szabályozás áttekintése	156

III.2.2. A „formális” egyezségekre vonatkozó szabályok – terhelti együttműködés a vádemelést megelőzően	161
III.2.3. Az előkészítő ülésre vonatkozó szabályanyag – informális egyezség a vádemelést követően	171
III.3. A magyar büntetőperbeli megállapodásokra vonatkozó részkövetkeztetések.....	177
III.3.1. Vádalku kontra megegyezés a magyar rendszerben	177
III.3.2. Formális kontra informális egyezség	180
III.4. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata a büntetőperbeli megállapodásokra vonatkozóan.....	185
III.4.2. A büntetőperbeli megállapodás megkötése – jogról való lemondás	188
III.4.2.a. <i>Natsvlishvili és Togonidze kontra Grúzia</i>	188
III.4.2.b. <i>Deweer kontra Belgium</i>	192
III.4.2.c. <i>Részkövetkeztetések</i>	195
III.4.3. “Párhuzamos” eljárások – a megkötött megállapodás, mint bizonyíték a büntetőeljárásban	196
III.4.3.a. <i>Adamčo kontra Szlovákia</i>	198
III.4.3.b. <i>Navalnyy és Ofitserov kontra Oroszország</i>	201
III.4.3.c. <i>Kadagishvili kontra Grúzia</i>	207
III.4.3.d. <i>Részkövetkeztetések</i>	210
IV. Összegzés	214
Irodalomjegyzék	223

Rövidítések jegyzéke

AB	Alkotmánybíróság
Be.	2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
Bp.	1896. évi XXXIII. törvénycikk a bünvádi perrendtartásról
1998-as Be.	1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
Btk.	2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
EJEE	Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről Róma, 1950. november 4.
EJEB, ECtHR	Emberi Jogok Európai Bírósága

Bevezetés, a dolgozat felépítése, a kutatási módszerekről

Bevezetés és a hipotézisek

Mi az igazság? E kérdést teszi fel Szókratész Platón Az állam című utópiájában, mely mindmáig fontos és megoldatlan kérdése a filozófiai és a társadalmi gondolkodásnak egyaránt. A vizsgálódás dimenzióját a büntető igazságszolgáltatás területére szűkítve azonban már nem pusztán az „igazság” fogalma, hanem önmagában az igazságkeresés fontossága és formája, valamint ezzel összefüggésben az igazságosság is attól függ, hogy melyik jogcsalád igazságszolgáltatási rendszerében járunk el.

Minél többet elmélkedünk az igazság és ehhez kapcsolódóan az igazságosság kettőséről, annál több gondolati ösvényt szükséges bejárni, s elmerülve a vonatkozó szakirodalomban, egyszer csak óhatatlanul azon kaphatjuk magunkat, hogy e fogalmakat megcsonkítottuk és absztrakt módon, önmagukban értékeljük. Büntető eljárásjogi szempontból azonban úgy gondolom, hogy tévúton járunk, ha elvont igazság vagy igazságosság fogalmakat keresünk, és ennek próbáljuk megfeleltetni magát a büntető igazságszolgáltatást. Éppen ezért már e ponton különösen fontosnak tartom az egyértelmű konceptualizálást, s néhány gondolat erejéig meghatározni az értekezés alapjául szolgáló azon kereteket és értelmezési tartományt, amelyet alkalmazni kívánok.

Nem kívánok állást foglalni önmagában az igazság vagy a büntetőperbeli igazságkereséshez kapcsolódóan az igazságosság fogalmi mellett, írásom nem filozófiai, etikai vagy teológiai megközelítésben foglalkozik a büntetőperbeli igazság, igazságkeresés és ezzel összefüggésben az igazságosság kérdéseivel. Doktori értekezésem célja ezen összefüggést az „igazság kiszolgáltatásának” szabályozott rendszerén, mint szűrőn keresztül megvizsgálni, a büntető igazságszolgáltatás primér funkciójának szem előtt tartásával. Nem elvontan, hanem gyakorlati szempontból vizsgálódom tehát. Így amikor igazságot említek, akkor e fogalomnak a büntetőeljárás szaknyelvben meghonosodott általános értelmét veszem alapul, s igazságnak – a Be. Preambulumában rögzített fogalomhasználatot követve – a büntetőeljárásban megállapított tényállást tekintem. Igazságosság alatt pedig a szó köznapi értelemben vett

jelentését értem, azaz a büntetőeljárások megnyugtató, kielégítő lefolytatását és lezárását. Bócz Endre megfogalmazása szerint „az igazságosság nem ismeretelméleti, hanem etikai kategória; az a követelmény, hogy az egyes emberek vagy csoportjaik között jelentkező konfliktusok megoldásánál a teendőkre vonatkozó döntés a szükségképpen eltérő, sőt ellentétes érdekeket – amelyek a társadalmi környezet valóságos tagoltságán, mint prizmán megtörve jelentkeznek – kellő terjedelemben és megfelelő súllyal figyelembe véve szülessen meg.”²

A doktori értekezés elméleti megalapozásaként megfogalmazott első és legfontosabb hipotézisem, hogy a büntetőperbeli igazságkeresést érintő eljárási garanciák elengedhetetlenek annak érdekében, hogy végső soron a büntetőeljárás helyes funkciója megvalósuljon. Az értekezés így egyrészt azt vizsgálja, hogy az egyes igazságkereséssel kapcsolatos garanciáknak milyen érdemi hatása lehet az igazságos döntésre.

A büntető igazságszolgáltatás ugyanis nem egy légtüres térben mozog, nem öncélú, annak rendeltetése a társadalom rendezett együttélésének biztosítása. Amennyiben bűncselekmény elkövetése útján e rend sérül, úgy a büntetőeljárás primér funkciója, hogy a megbomlott emberi kapcsolatokat rendezzük. Ez a büntetőeljárás igazságos, megnyugtató lefolytatásával és lezárásával lehetséges, melynek alapja, ha úgy tetszik eszköze az igazságkeresés, annak megállapítása, hogy mi történt. Ehhez természetesen elengedhetetlenül kapcsolódnak a büntetőperbeli igazságkeresést érintő eljárási garanciák.

Abban a tekintetben egységesnek mutatkozik a szakirodalom, hogy a büntetőeljárásbeli igazságkereséssel kapcsolatban eltérő garanciális elvek mentén – gyakorlatilag két nyomvonalon – szerveződnek az egyes jogrendszerek. Az alapvetően kontinentális hagyományokat követő rendszerek az igazságkereséssel kapcsolatos garanciaként azt hangsúlyozzák, hogy a büntetőeljárás eredményeként a valóságnak megfelelő, vagy legalábbis ahhoz nagyon közel álló tényállás megállapítása kívánatos. A büntetőeljárás igazságosságát – az eljárás kielégítő lefolytatását és lezárását – tehát az igazságosságnak az anyagi vetülete

² BÓCZ Endre: *A bíraskodás tekintélye és a jogpolitika*. Magyar Jog, 2011/8, 449–458. oldal.

garantálja.

Ehhez képest az alapvetően angolszász hagyományok alapján szerveződő eljárásokban a felek által előadott tények alapozzák meg a büntetőeljárásban megállapított tényállást. E rendszerekben ugyanis az igazságkereséssel kapcsolatos garanciális elv, hogy a tények feltárása kapcsán a hatóság részéről passzivitás, a felek vonatkozásában pedig a tisztességes eljárás, azaz az igazságosság eljárási vetületének biztosítása kívánatos.

Az értekezést éppen ezért e két nyomvonal mentén építettem fel, az elméleti alapvetést – az első fejezetet – követően. Ennek oka az, hogy véleményem szerint e két irány képezi az igazságkeresési garanciák és az igazságosság összefüggéseinek sarokköveit.

Az egyik nyomvonalon – így a második fejezetben – ezért arra helyezem a hangsúlyt, hogy bemutassam, miért bizonyít(hat) túlon túl a kontinentális, avagy hierarchikus rendszerbe tartozó igazságkeresési metódus és ennek milyen káros következményei lehetnek. Ugyanígy a másik nyomvonalon – mely a harmadik fejezetben kapott helyet – azt vizsgálom, hogy az angolszász, avagy koordinatív rendszerhez kötődő igazságkeresési metódus inkább miért mond(hat) le, miért távolodik (távolodhat) az igazságkeresés igényéről a tisztességes eljárás javára és ennek milyen káros következményei lehetnek.

A második feltevésem mindezekkel összefüggésben az, hogy a büntetőeljárásbeli igazságkeresésnek az egyes jogcsaládok sajátosságaiból eredően kétféle „kilengése” lehet. A parttalanná váló igazságkeresés (túlbizonyítás), valamint a vádalku formájában megjelenő „kialkudott” igazság.

Az első és második feltevésből következik harmadik hipotézisem, mely szerint az igazságkeresés említett rendellenességeire nem szabad pusztán technikai anomáliaként tekintenünk. Hiszen mind a túlbizonyítás jelensége, mind pedig a kialkudott igazság torzíthatja a büntetőeljárás funkciójának betöltését, ez a torzulás azonban ellensúlyozható. Mindez abban az esetben lehetséges, ha a két eltérő igazságszolgáltatási rendszerből építkező szemlélet egyszerre van jelen és a „szükséges de egyben elégséges” elvének elfogadásával

találja meg az igazságkeresés helyes arányait.

Ennek alátámasztása érdekében az Emberi Jogok Európai Bíróságának (a továbbiakban: EJEB) gyakorlatán keresztül elemzés tárgyává teszem, hogy e két igazságkeresési anomália (ti. a túlbizonyítás, valamint a kialakult igazság jelensége) hogyan hatnak vissza az eljárási igazságosság dimenziójára.

A dolgozat felépítése

A doktori értekezés a felépítését tekintve némiképp eltérhet a megszokottól. Három fő részre tagolódik, amelyek közül az első az igazság és az igazságosság összefüggéseit vizsgálja, a dolgozat elvi alapjait fekteti le. E rész két fejezetre bontva foglalkozik elsőként azzal, hogy a büntetőeljárásbeli igazságkeresés hogyan, milyen alapvető garanciális elgondolások mentén történik az egyes jogcsaládokban. Ennek eredményeként pedig az angolszász és a kontinentális sajátosságok alapján az igazságkeresésnek milyen zavarai, rendellenességei lehetnek. Továbbá, hogy kifejezetten a magyar szabályozás történeti íve hogyan vázolható fel az igazságkeresés vonatkozásában.

A következőkben az itt kifejtettekhez szorosan kapcsolódó részkövetkeztetéseket vontam le, ahogyan azt tettem egyébként mindhárom rész zárásaként is. E részkövetkeztetések összefoglalásának indoka az, hogy az egyes részek bár közös gerinc mentén haladva, egymásra építkezve, azonban mégis olyannyira önálló egységet alkotnak, hogy álláspontom szerint az egyes részek végén az ilyen jellegű összefoglalás elengedhetetlen, hiánya a dolgozatot széttöredezetté tette volna.

Az első fejezet zárásaként azt veszem górcső alá az EJEB gyakorlatának elemzésével, hogy milyen tartalommal, milyen részjogosultságokkal bír az eljárási igazságosság, azaz a tisztességes eljárás követelménye.

Az első részre építve a következőkben ténylegesen kibontom az általam említett két igazságkeresési kilengést, azokat közelebbről bemutatva. A második rész így a túlbizonyítás

jelenségét tárja fel, mint a kontinentális elgondolásokat követő igazságkeresési módszer lehetséges anomáliája. A kontinentális, vagy hierarchikus elgondolás szerint működő rendszerekben ugyanis a büntetőeljárás igazságosságát az garantálja, ha minél szélesebb körben igyekszünk felderíteni az „igazságot”. Ilyenformán azonban könnyen átbillenhet az eljárás a túlbizonyítás mezejére. Az első fejezetet így azt bemutatva kezdem, hogy mely két nagy formája különíthető el a túlbizonyításnak, majd a második fejezetben azt a magyar büntetőeljárásban rendelkezésre álló eszközt – az előkészítő ülés megreformált szerepét – ismertetve, amely ennek kiküszöbölése érdekében került bele a Be.-be, mint a korábbi büntetőeljárás szabályozásában nem teljesen ebben a formájában ismert jogintézmény. Természetesen a bizonyítás keretek közé szorítása érdekében rendelkezésre álló jogintézmények bemutatása nem lehet teljes, sokkal több olyan rendelkezést tartalmaz a jogszabály, mely e fejezet alatt bemutatásra kerülhetne, akár önálló tudományos értekezésnek is lehetne témája. Éppen ezért ehelyütt pusztán az előkészítő ülés, mint legfrissebb jogintézmény szabályozásának és funkciójának ismertetésére vállalkozom. A második rész harmadik fejezete az EJEGB gyakorlatának elemzésére fókuszál, mellyel arra kívánok rámutatni, hogy milyen lenyomatot hagy az igazságkeresés adott kilengése, azaz a túlbizonyítás az eljárási igazságosság – a tisztességes eljárás – követelményén. Azaz a túlbizonyítás a tisztességes eljárás követelményének melyik részjogosultságának/részjogosultságainak sérelmét eredményezheti.

A harmadik rész ugyancsak az első részben lefektetett elvi alapokra építve a büntetőperbeli megállapodások, a büntetőperbeli alku jelenségét részletezi. Az angolszász, vagy koordinatív elgondolások alapján működő rendszerek esetében ugyanis – ahogyan részben már említettem – az igazságkeresés és az igazságosság relációjára az jellemző, hogy azok elsősorban a tisztességes eljárás követelményét hangsúlyozzák az igazságkeresés igényével szemben. Azaz inkább egyfajta távolodás figyelhető meg az igazságkeresés követelményétől, helyette a hangsúly azon van, hogy eljárási szempontból megfelelő legyen a büntetőeljárás. E rendszerekben ez jelenti garanciáját a büntetőeljárás igazságosságának. Így a harmadik rész első fejezeteként a gyökerekhez nyúltam vissza, s a vádalku megjelenésére vonatkozó amerikai

szakirodalmat vizsgáltam, valamint azt, hogy az amerikai jogász szakma hogyan vélekedik a szószeros értelemben vett vádalku jelenségéről. Kitértem továbbá arra is, hogy Anglia jogrendszerében milyen módszere lehetőséges a büntetőperbeli megállapodásoknak.

Mindez azért fontos, mert az ezt követő fejezetekben ismertett, a terhelt és az állami vádhatóság között köthető megállapodások vonatkozásában elvi alapokat szolgáltatnak. Továbbá, álláspontom szerint így egyértelműen kimutatható, hogy a magyar büntetőeljárásokban az eredeti amerikai vádalku minta nem került bevezetésre a jelenleg hatályos Be. kodifikálásával.

Mindezt a második fejezetben követi a magyar szabályozás ismertetése az állami vádhatóság és a terhelt között a büntetőperben megköthető megállapodásokra vonatkozóan.

Végezetül, keretes szerkezetet adva az értekezésnek, az EJEB gyakorlatának elemzése következik, ismételtelen oly módon, hogy rámutatok a büntetőperbeli megállapodások és a tisztességes eljárás – az eljárási igazságosság – relációjára.

Az értekezés végén elhelyezkedő, összegzés című részben pedig az egyes részkövetkeztetések absztrahálása útján igyekeztem általános megállapításokat tenni és reflektálni arra, hogy az elemzés végén az általam felállított hipotézisek igazolást nyertek-e.

Kutatásmódszertani alapvetés

A minket körülvevő világ megismerésének különböző módozatai lehetségesek, mint amilyen például akár az egyszerű, hétköznapi megfigyelés is. Ami azonban a tudományos igényű megismerést illeti, Vítál Attila szerint két fontos tényezőt szükséges kiemelni: az objektivitást és a szisztematikusságot.³

Az előbbi azt jelenti, hogy érdek-és értékmentes a kutató viszonyulása a kutatása tárgyához, míg a szisztematikusság azt az eljárásrendet jelenti, amelyet a kutató munkája során követ. Éppen ezért jelen fejezetben számot adok arról, hogy a büntető eljárásjog útvesztőjében mely kutatási módszereket hívtam segítségül annak érdekében, hogy a megfogalmazott hipotéziseket feltárjam és azokkal kapcsolatban magam is általános jellegű következtetéseket fogalmazzak meg.

Jelen kutatás elméleti – azon belül is inkább magyarázó jellegű – mely deduktív logikát követ. A felvetett hipotézisek megfogalmazását követően azok cáfolata vagy igazolása volt a céлом. Ehhez a következőképpen alkalmaztam a kutatási módszereket.

Beavatkozás-mentes, kvalitatív metódusok alkalmazása körében elsőként az *összehasonlító, komparatív módszerről* kell említést tenni. E módszert alkalmaztam a disszertáció elméleti megalapozása körében, mint az eltérő elgondolások alapján szerveződő rendszerekben az igazságkeresés és igazságosság közötti interferencia felvázolása kapcsán. Így összehasonlítás tárgyává tettem az egyes jogcsaládok igazságkeresésre vonatkozó alapvető elgondolásait azonos szempontok mentén, s a fejezet végén megkíséreltem általános érvényű részkövetkeztetéseket levonni a kifejtettek alapján, a megfogalmazott első hipotézisem alátámasztásaként.

³ VITÁL Attila: *Társadalomtudományi kutatások tudományelméleti kérdései*, In: FÓNAI Mihály– KERÜLŐ Judit – TAKÁCS Péter (szerk.): *Bevezetés az alkalmazott kutatásmódszertanba*, Pro Educatione, Nyíregyháza, 2001, 33. oldal. [a továbbiakban: VITÁL (2001)]

A kutatási módszerek e kategóriáján belül maradván, a *történeti módszert* ugyancsak a dolgozat elméleti megalapozása körében alkalmaztam, a büntetőeljárásbeli igazságkeresésre vonatkozó magyar törvényi hagyományok vizsgálata kapcsán. Miután az értekezés – központi témájaként – több fejezetben is reflektál a hatályos magyar büntetőeljárás törvény igazságkeresési elgondolására, így meggyőződésem, hogy a retrospektív megközelítés az elméleti alapok felállítása körében kikerülhetetlen.

Tudományos vizsgálódásom keretében a *tartalomelemzés* ugyancsak a munkamódszerem részét képezte, az értelmezés nyelvtani, logikai, történeti és rendszertani síkjait is beleértve. E körben a vonatkozó magyar és idegennyelvű *szakirodalmi bázis feldolgozása* természetesen hangsúlyos szerepet kapott. A kontinentális és angolszász eljárási hagyományokat követő rendszerek igazságkeresésre vonatkozó sajátosságainak vizsgálata kapcsán többnyire idegennyelvű tanulmányokat, cikkeket, tan- és kézikönyveket vettem munkám alapjául.

Papíralapú angol nyelvű szakirodalom felkutatása és tanulmányozása érdekében lehetőségem nyílt, hogy néhány napos kutatómunkát is végezzek két alkalommal, 2017. szeptember 29. napja és október 02. napja, majd 2019. január 24. napja és január 28. napjai között a Max-Planck-Institut für Ausländisches und Internationales Strafrecht intézetben. Az idegennyelvű források másik része papír alapon nem volt elérhető, azonban internetes oldalakon hozzáférhetők. Minden esetben a megbízható internetes adatbázisok segítségével – HeinOnline, EBSCOHost, Oxford Scholarship – fellelhető angol nyelvű forrásokat alkalmaztam.

A magyar jogalkalmazásban felmerülő jogi kérdések megközelítéséhez az irányadó hazai szakirodalmat, többnyire szakcikkeket, valamint monográfiákat és tankönyveket, valamint különböző kommentárokat használtam.

A túlbizonyítás gyakorlati jelenségére vonatkozó külföldi és hazai szakirodalom vonatkozásában azonban még mindig némi hiányérzet keletkezhet az olvasóban, az azonban ténykérdés, hogy olyan tudományos szakirodalmi bázis igen csekély számban született, amely

kifejezetten e jelenség átfogó vizsgálatával foglalkozik. Így akár – részben – témaválasztásom indokául is szolgálhat az a felismerés, hogy e jelenség átfogó vizsgálatát és értékelését bemutató jogirodalmi munka megalkotására nem igazán került sor, ezért megkísérlem ezt az űrt betölteni.

A doktori disszertáció gyakorlati vonatkozására tekintettel, a tartalomelemzés kapcsán utalni szükséges arra, hogy nem csak a vonatkozó szakirodalmat dolgoztam fel, valamint a jogszabályi rendelkezéseket elemeztem, de az *empirikus vizsgálat* szintén megkerülhetetlen volt a téma szempontjából. Bírósági ítéleteket, illetve egyes büntetőeljárások iratait tanulmányoztam és mutatom be annak érdekében, hogy gyakorlati jellegű megállapításokat is megfogalmazhassak. Nem csak hazai döntéseket vizsgáltam azonban, keretes szerkezetet adva az értekezésnek, az egyes fejezetek végén az adott téma vonatkozásában pillantok bele az EJEB gyakorlatába, ahol pedig szükségét éreztem, ott szó szerint idéztem lábjegyzetben az ítéletekből. A bemutatott ítéleteket szubjektíve válogattam, mégpedig oly módon, hogy az adott problémára, vagy jogintézményre vonatkozó keresést folytattam az EJEB hudoc.echr.coe.int weboldalán elérhető internetes adatbázisában. Arra azonban ügyeltem, hogy azon ítéletekből is villantsak fel példákat, amelyek magyar fordításban nem elérhetők.

Beavatkozó, kvalitatív kutatási módszerként *félleg strukturálatlan interjúkat* alkalmaztam, mely keretében több alkalommal folytattam konzultációt bírói, ügyészi, valamint ügyvédi tevékenységet folytató gyakorló szakemberekkel, elsősorban az értekezés gyakorlati vonatkozású pontjait tekintve.

Beavatkozás-mentes, kvantitatív módszerek köréből pedig *a másodlagos adatelemzés*, azaz a meglévő statisztikák vizsgálata is szerepet kapott a kutatás során, elsősorban a büntetőperbeli megállapodások vizsgálatának körében.

I. rész

Elméleti alapvetés: az igazság és az igazságosság összefüggései a büntetőeljárásban⁴

*„Hominum causa omne ius constitutum sit.”⁵
(Hermogenianus, D. 1.5.2.)*

Az előzőekben megfogalmazott első és részben a második feltevésem igazolása kiindulópontjaként a következőkben az egyes jogcsaládok büntető igazságszolgáltatási rendszerét vizsgálom, abban a vonatkozásban, hogy hogyan alakul az igazságkeresés és az igazságosság közötti interferencia, valamint, hogy az eltérő elvek mentén szerveződő rendszerek mely garanciákat tekintik követendőnek az igazságkeresés vonatkozásában.

E vizsgálatához kapcsolódóan szükségszerűen merül fel a kérdés, hogy vajon az egyik igazságkeresési megoldás lehet-e jobb, szolgálhatja-e hatékonyabban a büntető igazságszolgáltatás primér funkcióját, mint a másik?

I.1. Igazságkeresés a büntetőeljárásban

A szakirodalmi megkülönböztetés szerint a büntetőeljárásbeli igazság felderítésével kapcsolatban eltérő elvek mentén szerveződő egyes jogrendszereket a szerzők az egyes eltérő, speciális tulajdonságaik alapján különböző elnevezésekkel illetnek: angolszász és kontinentális; akkuzatórius és inkvitórius; adverzális és nem adverzális rendszerek vagy koordinatív és hierarchikus rendszerek.

⁴ Jelen fejezetnek a 2020. évi Kozma Sándor Tudományos Pályázaton az Ügyészek Országos Egyesületének különdíját elnyert pályamunka képezte alapját.

⁵ A jogot az emberek kedvéért alkotják.

Azt előljáróban fontos hangsúlyozni, hogy e modellek nemzetközi viszonylatban tisztán nem jelennek meg. Az angolszász büntetőeljárású rendszereket az akkuzatórius rendszerhez lehet közelebb állónak tekinteni, a kontinentális büntetőjogi rendszerek pedig leginkább egy vegyes rendszerhez hasonlíthatók, de minden esetben keverednek az eredetileg inkvizitórius és akkuzatórius modellek jellemzői.⁶

Bárd Károly megállapítása szerint eredetileg e két rendszer egymáshoz való viszonya „ellenállással” jellemezhető, ami egyébként érthető, hiszen az alkotmányos intézményekre, törvényhozásra, bíróságokra vagy közigazgatási intézményekre vonatkozó szabályozásnak épp az a lényege, hogy elosztja a hatalmat e szereplők között, és azokon belül. Ebből következően egyes átültetési kísérletek mind magával rántanák a már kialakult struktúrát.⁷ Mára természetesen jóval árnyaltabb a kép, összehasonlító vizsgálata eredményeként Bárd is hangsúlyozza, hogy a két rendszer közeledett egymáshoz és az eljárásjogi megoldások transzplantálását illető szkepszis nem igazolódott. Sőt, több szerző is arra figyelmeztet, hogy a „rendszeridegen” elemek jelenléte kívánatos is, hiszen azok alkalmasak lehetnek megfelelő ellensúlyt képezni az egyes rendszerek gyengeségeivel szemben.⁸

A büntetőeljárás, a büntető igazságszolgáltatás az állam vállalása, amelynek „társadalmi rendeltetése, hogy a jogrendszer egészének szankciós zárköve legyen, (...) szerepe és rendeltetése a jogi és erkölcsi normák épségének fenntartása akkor, amikor már más jogágak

⁶ VIDA József: *Kibékíthető ellentétek a büntetőeljárásban*, Belügyi Szemle, 2019/5, 104. oldal. [a továbbiakban: VIDA (2019)]

⁷ BÁRD Károly: *Az eljárási rendszerek közelítése*. In: BÁRD Petra – HACK Péter – HOLÉ Katalin (szerk.): *Pusztai László emlékére*. P-T Műhely az Országos Kriminológiai Intézet és az ELTE Állam-és Jogtudományi Kar megbízásából, Budapest, 2014, 24–25. oldal.

⁸ PIZZI, William: *Sentencing in the US: An Inquisitorial Soul in an Adversarial Body?* In: JACKSON, John – LANGER, Máximo – TILLERS, Peter (szerk.): *Crime, Procedure and Evidence in a Comparative and International Context. Essays in Honour of Professor Mirjan Damaška*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2008, 65-66. [a továbbiakban: PIZZI (2008)]

szankciói nem segítenek.”⁹ Ezzel kapcsolatban azonban az állam azonban eldöntheti, hogy ebben milyen részt kíván vállalni. Az egyik lehetséges módszer, amikor az állam magára vállalja a büntetőigény érvényre juttatását és eldöntését is – ez a kontinentális, a hivatásos eljárás felfogása.

A másik, amikor az állam csupán a büntetőigény érvényre juttatását vállalja, annak eldöntése viszont polgárait tartozik – ez az angolszász, a félig hivatásos eljárás.¹⁰ Nem kívánom ugyanakkor valamennyi eljárási mozzanatot érintően elemezni a különböző rendszereket, pusztán vázlatosan utalok *a büntetőeljárásbeli igazságkeresés szempontjából eltérő* elgondolásokra, az egyes eljárási rendszerek mögött meghúzódó alapvető elvekre; és ezekkel kapcsolatban általános megállapításokat fogalmazok meg. Alapvető jelentősége a tények felderítése tekintetében megállapítható azon megfontolásoknak van, amelyek szerint az angolszász jogcsaládok eljárási hagyományai alapján a felek által, míg a kontinentális jogcsaládok esetében a hatóságok által uralt büntetőeljárásról beszélhetünk. Lippke a különbséget úgy ragadja meg, hogy az előbbi elgondolás szerint a büntetőeljárás elsődleges funkciója a kialakult konfliktus rendezése, és nem az igazság feltalálása az egyénnel szemben emelt vád tekintetében.¹¹

Mirjan Damaška arra mutat rá, hogy azon büntetőeljárásokban, ahol kizárólag a résztvevők alakíthatják az eljárás menetét – mint az angolszász megoldás szerint – ott voltaképpen egy „versengésről” van szó a vád és a védelem között. Míg ellenkező esetben, ha elsősorban a

⁹ Magyarországon a büntető igazságszolgáltatás ultima ratio jellegét először deklaráló AB határozat a 30/1992. (V. 26.) számú volt.

¹⁰ Kúria Büntető Kollégium, Joggyakorlat-elemző csoport: A bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatának elemzése, büntető ügyek. 2012. Összefoglaló vélemény. 2012.EI.II.E.1/6. szám, 9. oldal.

https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemenye_2012iimod2_2.pdf

(2023. 11. 25.)

¹¹ LIPPKE, Richard: *Fundamental Values of Criminal Procedure*, In: BROWN, Darryl K. – TURNER, Jenia Iontcheva – WEISSER, Bettina (szerk.): *The Oxford Handbook of Criminal Process*, Oxford University Press, New York, 2019, 5. oldal. [a továbbiakban: LIPPKE (2019)]

hatóságok feladata az eljárás menetének alakítása – mint a kontinentális megoldás szerint –, úgy e folyamat középpontjában a bűncselekmény körülményeinek kivizsgálása áll. E jellemzők alapján nevezi egyébként az első megoldás alapján működő eljárási rendszereket koordinatívnak, míg az utóbbi elvek alapján működő rendszereket hierarchikusnak, amely jelzőket jelen vizsgálat tárgyára tekintettel a továbbiakban én is így kívánok használni.¹²

I.1.1. Igazságkeresés a hierarchikus eljárási megoldás szerint

I.1.1.a. Szakszerűség

A hierarchikus elvek mentén szerveződő eljárási rendszerekben az állami büntetőhatalom igazolását annak szakszerűsége nyújtja, éppen ezért nincs esküdtbíráskodás, és ezért meghatározó a hivatásos bíró, a nyomozási eljárás, és az „akta” ismeretének szerepe a bizonyítás lefolytatásában.¹³ A hatóságok által történő vizsgálódást és az állam büntetőpolitikájának végrehajtását helyezi tehát fókuszba. Ehhez azonban szükséges a valós tények megállapítása, azaz, hogy pontosan megállapíthatóvá váljon az, hogy mi is történt a múltban a bűncselekménnyel összefüggésben.¹⁴

E rendszerek a vizsgálódás kötelezettségét tehát a pártatlan hatóságokra és a bíróságra telepítik; utóbbi pedig, tekintettel arra, hogy a bűnösség vagy ártatlanság tekintetében a végső döntés az ő kezében van, elkötelezett a bizonyítékok teljes mértékű felderítése és a pontos ténymegállapítások mellett.

¹² DAMAŠKA, Mirjan: *The Faces of Justice and State Authority – A Comparative Approach to the Legal Process*, Yale University Press, New Haven and London, 1986, 18-38. oldal. [a továbbiakban: DAMAŠKA (1986)]

¹³ Erről részletesen: Kúria Büntető Kollégium, Joggyakorlat-elemző csoport: A bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatának elemzése, büntető ügyek. 2012. Összefoglaló vélemény. 2012.EI.II.E.1/6. 9-14. oldal.

http://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeny_2012iimod2_2.pdf

(2023. 11. 25)

¹⁴ DAMAŠKA (1986) *i.m.* 160. oldal.

E megfontolás a bizonyítási eljárás szakszerűségét, alaposágát hivatott szolgálni,¹⁵ ebből pedig az következik, hogy a bírói döntéseket elsősorban a megfelelően megalapozott eredmény legitimálja.

Összefoglalva, a büntetőeljárás tehát akkor megfelelő és igazságos, ha valószínűsíthetővé teszi (vagy legalábbis növeli annak a lehetőségét), hogy tartalmát tekintve minél pontosabb eredmény születhessen. Azaz, hogy a megállapított tények adekvát viszonyban legyenek a valóságban történt eseményekkel. E sajátosságokból következően a rendszer úgy tekint az eljárásban megállapított igazságra, mint az objektív, tényleges valóságra, vagy legalábbis garanciális követelményként fogalmazza meg, hogy ennek elérésére kell törekedni. Épp ez az a megfontolás egyébként, amellyel szemben a koordinatív elgondolások ellenállásukat fejezik ki. A koordinatív rendszer hangsúlyozza, hogy amennyiben a hatóságok végzik a bizonyítékok összegyűjtését, úgy már előzetesen elkerülhetetlenül feltevéseket alkotnak a kérdéses ügyről, amely azonban szükségszerűen kedvez az egyik félnek a másikkal szemben. Ebből a szempontból pedig nincs különbség abban a tekintetben, hogy ezen előzetes feltevését bizonyítani vagy cáfolni törekszik.¹⁶

I.1.1.b. Vertikálisan szerveződő eljárás

Általánosságban megállapítható, hogy a hierarchikus elvek alapján szerveződő büntetőeljárásokban nincs egyértelmű válaszvonal a nyomozási és tárgyalási szakasz során történő bizonyíték-gyűjtés tekintetében.

Európában egyedül az angol és az olasz rendszerekben releváns ez, ahol éles cezúra választja

¹⁵ GRANDE, Elisabetta: *Dances of Criminal Justice: Thoughts on Systemic Differences and the Search for the Truth*. In: JACKSON, John – LANGER, Máximo – TILLERS, Peter (szerk.): *Crime, Procedure and Evidence in a Comparative and International Context. Essays in Honour of Professor Mirjan Damaška*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2008, 158. oldal. [a továbbiakban: GRANDE (2008)]

¹⁶ DAMAŠKA (1986) *i.m.* 120. oldal.

el egymástól a nyomozási és tárgyalási szakaszt, és ahol a bizonyítékok összegyűjtésének legfőbb színtere az utóbbi.¹⁷

A hierarchikus szisztémában a büntetőeljárás fázisai tehát egymásra épülnek, közöttük szoros kapcsolat és kölcsönhatás van; a nyomozó hatóság, az ügyészség, az elsőfokú és a fellebbviteli bíróságok együtt alkotják azt a rendszert, amelynek célja az igazság kiderítése.¹⁸

I.1.1.c. A büntetőperbeli igazság percepciója

A hierarchikus elvek mentén szerveződő rendszerekben a büntetőeljárásnak jobban el kell köteleződnie az igazság felderítése mellett. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a hierarchikus elvek mentén működő eljárási rendszerekben ne érvényesülnének a bizonyításnak olyan garanciális jellegű szabályai, amelyek akadályát képezhetik a valós tények feltárásának. Így például a terhelti vallomástétel megtagadásának joga, vagy a tanúzási akadályrendszer.

Azt a meggyőződést sem jelenti, hogy minden egyes esetben elérhető a teljes, „objektív” igazság.¹⁹ Meglátásom szerint helyesebb inkább úgy fogalmazni, hogy a rendszer a lehető legmagasabb szintű bizonyítottságra törekszik. Arra, hogy maximalizálja a valós tények elérésének lehetőségét.

Ugyanakkor elfogadja, hogy „a jog igazsága csak az az igazság lehet, amit a jog a maga

¹⁷ DANIELE, Marcello – CALVANESE, Ersilia: *Evidence Gathering*, In: KOSTORIS, Roberto E. (szerk.): *Handbook of European Criminal Procedure*, Springer International Publishing, University of Padua, Padua, 2018, 355. oldal. [a továbbiakban: DANIELE – CALVANESE (2018)]

¹⁸ Erről részletesen: Kúria Büntető Kollégium, Joggyakorlat-elemző csoport: A bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatának elemzése, büntető ügyek. 2012. Összefoglaló vélemény. 2012.EI.II.E.1/6. 9-14. oldal.

http://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeny_2012iimod2_2.pdf

(2023. 11. 25)

¹⁹ DAMAŠKA (1986) *i.m.* 161. oldal.

eszközeivel – azaz a jogi eljárás során – meg tud állapítani”.²⁰

Éppen e tényezők miatt alapvetően elképzelhetetlen az eljárás „magán” jellegű kontrollja, ezért bízza az igazság felderítését a szakképzett hatóságokra.²¹ E megfontolás szerint könnyedén előfordulhat, hogy az eljárás során megállapítandó tények hátrányosan érinthetik a felek egyéni érdekeit, okot adva így arra, hogy e tények elfedésére törekedjenek, azok feltárása helyett. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a feleket e megoldás teljesen kizárná a szükséges információk és tények felderítésének folyamatából, pusztán azt, hogy a tényfeltárás folyamatának irányítása az eljárás során a szakképzett állami tisztviselők kezében összpontosul.²²

I.1.1.d. A bizonyítottság mércéje a hierarchikus rendszerben – kétséget kizáróan bizonyított tények

A büntetőeljárásbeli igazságkeresés eredményeként, a bizonyítottságra vonatkozó bírói meggyőződés tekintetében a koordinatív és a hierarchikus rendszerekben egyaránt léteznek elvont formulák. Így a koordinatív elgondolásokat követő eljárási rendszerekben az elítéléshez szükséges bizonyítottság foka úgy alakul, hogy a vádlott terhére valamely tény akkor értékelhető, ha annak fennállása észszerű kétséget kizáróan bizonyított.²³ Ezzel szemben a hierarchikus elveket követő jogrendszerek esetében a büntetőügyekben általában

²⁰ SOMOGYI Gábor: *A bírói igazságkeresés útjai. Az objektív valóság és a processzuális igazság kibékítése.* In: MOLNÁR Gábor Miklós, KOLTAY András (szerk.): *Bonus Iudex. Ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából*, Pázmány Press, Budapest, 2018, 337. oldal. [a továbbiakban: SOMOGYI (2018)]

²¹ Természetesen e ponton utalni kell a pótmagánvád jogintézményére. Fázsi László kutatásai szerint azon pótmagánvádas eljárások aránya, mely büntetőjogi felelősségrevonással zárul, az összes pótmagánvádas eljáráshoz képest körülbelül 13 %.

FÁZSI László: *A pótmagánvád a magyar büntető eljárásjogban és a gyakorlatban.* Doktori értekezés, Debrecen, 2011, 200. oldal.

<https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/a40fe963-70a1-4ac7-b712-98a5e1a45004/content>

(2024. 01. 30.)

²² SOMOGYI (2018) *i.m.* 337. oldal.

²³ Beyond reasonable doubt.

a teljes bizonyosság elérése a cél.

A hierarchikus elveket követő rendszerekben a kétséget kizáróan bizonyított tények kerülnek értékelésre, amelyek alapján a bíró kialakítja a saját belső meggyőződését (intime conviction standard). A jogalkalmazók a lehető legközelebb kívánnak jutni a teljes bizonyosság szintjéhez, ezért törekednek arra, hogy döntésük igazságosságát a legmélyebb belső meggyőződésük támassza alá.²⁴ Kadlót Erzsébet szerint ennek az az oka, hogy az állami centralizáció során az állam magához vonta a sértettől a felelősségre vonás jogát, melyet azzal igazolt, hogy a szakszerűen működő állami apparátus képes felderíteni az objektív igazságot, szemben a laikus személyekkel.²⁵

Első ránézésre e rendelkezések szolgálják leginkább az ártatlanok védelmét, mert a teljes bizonyosság követelménye épp azt hivatott biztosítani, hogy egyetlen ártatlant sem ítélnék el. Egyes szerzők ugyanakkor arra figyelmeztetnek, hogy kétség mindig marad, hiszen képtelenség, hogy tudásunk a világról teljes lehetne. E problematikát Somogyi Gábor úgy ragadja meg, hogy „nincs az a pont, amikor azt mondhatjuk: a megállapított tényállás már olyan bizonyossággal esik egybe a megtörtént valósággal, hogy fogalmilag nem is létezhet olyan további, de mindeddig nem ismert tény, adat, körülmény, illetve ezekre vonatkozó bizonyíték, amelynek ismeretében nem lehetne ‘új’, a korábitól eltérő valóságot megismerni.

Ebből pedig az a következtetés adódik, hogy bármennyire is az anyagi tényvalóság megállapítása az eljárás törvényben előírt követelménye, és így a perbeli bizonyítás célja, valójában az objektív bizonyossággal nem teljesíthető, sőt az sem dönthető el ugyancsak teljes bizonyossággal, hogy egy adott ügyben a bíróság ténymegállapítása valójában egybeesik-e a

²⁴ BENCZE Mátyás: *A bizonyítékok értékelésének összehasonlító vizsgálata a tisztességes eljárás szempontjából*. In: Badó Attila (szerk.): *A bírói függetlenség, a tisztességes eljárás és a politika. Összehasonlító jogi tanulmányok*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2011, 223. oldal. [a továbbiakban: BENCZE (2011)]

²⁵ KADLÓT Erzsébet: *A „vád igazsága”*, In: ERDEI Árpád (szerk.): *A büntető ítélet igazságtartalma*, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2010, 24. oldal. [a továbbiakban: KADLÓT (2010)]

megvalósult igazsággal.”²⁶

I.1.2. Igazságkeresés a koordinatív eljárás megoldás szerint

I.1.2.a. Ügyfélközpontúság

Az igazságkereséssel kapcsolatos legjellemzőbb vonása a koordinatív eljárási rendszereknek az, hogy az egyes eljárási cselekmények fölött a rendelkezési jogokat a felek kezébe adja. A büntetőeljárásnak ebben az esetben ugyanis az elsődleges célja az, hogy a felek közötti konfliktust feloldja. Ennek alapja, hogy bizonyos törvényi korlátokon belül a feleknek szuverén joguk eldönteni azt, hogy konfliktusuk szempontjából számukra az eljárásnak és az eljárás lezárásának milyen formája kívánatos.²⁷ Így tehát a koordinatív eljárási rendszer garanciaként a magánfelek autonómiáját hangsúlyozza egy büntetőperben. Ennek velejárója a néprészvételt megtestesítő laikus esküdtszék ügydöntő szerepe, továbbá a vád és a védelem kiegyensúlyozott vitája alapján zajló ún. ügyféli per, melynek jellemzője, hogy a bizonyítás a tárgyaláson a felek „csatáján” keresztül valósul meg.²⁸

Felmerül ugyanakkor a kérdés, hogy vajon a felek, vagy az ítélkező bíró legyen az, aki meghatározza a tárgyaláson figyelembe veendő bizonyítékok körét? E kérdésre a választ ismételten az eljárások elsődleges céljának – a felek között felmerült konfliktus megoldásának – relációjában kell értelmezni. Amennyiben ugyanis nem a felek által meghatározott a ténykérdések köre, úgy a hangsúly ismét eltávolodik a felek vitájának megoldására irányuló elsődleges céltól. Bár természetesen előfordulhat, hogy az ítélkező bírónak is jó oka lenne arra,

²⁶ SOMOGYI (2018) *i.m.* 338. oldal.

²⁷ DAMAŠKA (1986) *i.m.* 118. oldal

²⁸ Erről részletesen: Kúria Büntető Kollégium Joggyakorlat-elemző csoport 2013.El.II.E.1/4. A vád törvényességének vizsgálata. 2013. Összefoglaló vélemény. 11-16. oldal.

http://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/a_vad_torvenyessenek_vizgalata.pdf

(2023. 12. 31.)

hogy a felek által felhozott bizonyítékokon kívül egyéb tényeket vagy körülményeket is megvizsgáljon, ez azonban ellentétes volna azzal az alapvető elgondolással, hogy szerepe kizárólag a felek közötti vita feloldására korlátozódjon.²⁹ Olyannyira erőteljesen érvényesül e konfliktus feloldásra irányuló elsődleges szándék, hogy a vádalku különböző formáinak is teret enged, sőt a büntetőeljárások a legnagyobb arányban így fejeződnek be, és nem az általános szabályok szerinti tárgyalás tartásával.³⁰

Ennek keretében enyhébb, sőt akár más bűncselekmény is képezheti a vád alapját,³¹ ezáltal tulajdonképpen a rendszer úgy tekint a vádló és terhelt szerepére, mint két ellenérdekű magánfélre. Az ítélező bíró ugyan megteheti, hogy elutasítja e megegyezést, ez azonban igen ritkán fordul elő, tekintettel arra, hogy mégiscsak van „némi tényszerű alapja” a bűnösség beismerésének.³² E szélsőséges megoldással, egyezkedéssel szemben egyébként többen aggodalmukat fejezik ki, az a széleskörű alkalmazás ellenére nyugtalanságot és

²⁹ DAMAŠKA (1986) *i.m.* 109-113. oldal.

³⁰ Az USA-ban az ügyek általában az ügyek megközelítőleg 98%-a zárul le az ún. vádalku formájában. Angliában kicsit kisebb jelentőséggel bír e jogintézmény, azonban itt is az ügyek alig 2–4 %-át tárgyalja esküdtszék. (ELEK Balázs: *Költség és időtartalmok a büntetőeljárásban*, Büntetőjogi Szemle, 2015/1-2, 12. oldal.)

http://ujbtk.hu/dr-elek-balazs-koltseg-es-idotartalekok-a-buntetoeljarasban/#_ftn8

(2023. 11. 25.)

Frissebb statisztikai adatok: a 2022-es évben az összes bűnügy 97,5%-a fejeződött be vádalkuval, az ügyek összesen 2,5%-át tárgyalta esküdtszék az Amerikai Egyesült Államokban.

Éves jelentés és a szövetségi büntetési statisztika könyve 2022 (Annual Report and Sourcebook of Federal Sentencing Statistics 2022)

<https://www.ussc.gov/sites/default/files/pdf/research-and-publications/annual-reports-and-sourcebooks/2022/2022-Annual-Report-and-Sourcebook.pdf>

(2024. 01. 28.)

³¹ Erről részletesen ír monográfiájában: PÁPAI-TARR Ágnes: *A büntetőeljárás gyorsításáról*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2012 [a továbbiakban: PÁPAI-TARR (2012)]

³² PÁPAI-TARR (2012)

elégedetlenséget szül e rendszerekben is.³³

A koordinatív eljárási megoldások tekintetében több kutatás is arra mutat rá, hogy elsődlegesen az ún. laissez-faire elgondolás széleskörű érvényesülése említhető jellegzetességként. A jelen téma szempontjából fontos eljárásjogi szabályok vonatkozásában e tétel az állami büntető igazságszolgáltatás beavatkozásának minél alacsonyabb szintre való korlátozását jelenti. E relációban a büntetőeljárás tehát a két ellenérdekű fél szembeállítását egy passzív állami tisztviselő előtt, akit egyáltalán nem vontak be a tények felderítésének folyamatába, hiszen az eljárás alakítására vonatkozó bármely bírói – és így állami – hivatalbóli beavatkozás elképzelhetetlen. Ez ugyanis az egyéni szabadság megsértése volna. Oscar G. Chase John Langbeinnek az amerikai rendszerben történő bírói aktivitás növelésére irányuló

³³ Sokat elárul a büntetőeljárások igazságosságának percepciójáról az, hogy a téves elítélésekkel – ún. justizmord – szembeni küzdelem élharcosaként Innocence Project néven alapítvány működik az Egyesült Államokban, melynek kifejezett célja, hogy a tévesen elítélteknek segítséget nyújtson.

<https://www.innocenceproject.org>

(2023. 11. 25.)

A terhelten való egyezkedés eredményeként „kialkudott igazság” lehetősége egyébként éppen ezért súlyos aggodalmakat és nyugtalanságot szül még az angolszász országokban is, így Amerikában is, ahol egyébként a terhelten való megállapodás lehetősége a legszilárdabb alapokon nyugszik. [DAMAŠKA, Mirjan: *Negotiated Justice in International Criminal Courts*, Journal of International Criminal Justice, 2004/2, 1027. oldal. A továbbiakban: DAMAŠKA (2004)]

Az amerikai szakirodalomból erről részletesen többek között: COMBS, Nancy Amoury: *Copping a Plea to Genocide: The Plea Bargaining of International Crimes.*, University of Pennsylvania Law Review, 2002/1. [a továbbiakban: COMBS (2002)]

Ezen álláspontra példa az angol tudományos szakirodalomból többek között: ASWORTH, Andrew: *The Criminal Process: An Evaluative Study*, Oxford University Press, Oxford, 1998.

Az Amerikai Egyesült Államokban a téves elítélések vezető oka az ártatlan terheltek által tett beismerő vallomás. Erre vonatkozó statisztikai adatok: A felmentések nemzeti regisztrációja 2018 (National Registry of Exonerations, 2018)

<https://www.law.umich.edu/special/exoneration/Pages/browse.aspx>

(2024. 01. 28.)

javaslatával³⁴ szemben egyenesen azt vizionálta, hogy a bírói szerepkör erősítése és a felek rendelkezési jogának szűkítése „a tekintélyelvűség további terjedéséhez vezetne az amerikai társadalomban, miközben az autoritás iránti vak engedelmesség már ma is komoly szociális probléma.”³⁵ Egyes szerzők szerint egyébként az esküdtszék megalkotása (eredetileg ügyészi, majd igazságügyi szerv) segített elsődlegesen a koordinatív büntetőeljárás elgondolások megszilárdulásában.³⁶

I.1.2.b. Horizontálisan szerveződő eljárás

A koordinatív eljárási rendszer alapján működő igazságszolgáltatás esetében nincsenek szakképzett hatósági tisztviselők, akiknek elsődleges feladata a bizonyítékok összegyűjtése és a „közös akta” részévé tétele; és alapvetően magasabb szintű fórum sincs, amely előtt folytatódhatna az ügy az első ítélet meghozatalát követően. Egy alapvetően homogén, egyfokú igazságszolgáltatási szerv, és feltehetően egyetlen bíró előtt fejeződik be az eljárás. Röviden akár úgy is fogalmazhatunk, hogy maga a tárgyalás valójában a jogi eljárás egészének szinonimájaként értékelhető. E nagyon tömörített eljárási modell történeti gyökerei az eljáró hatóságok tradicionálisan eltérő struktúráiban gyökereznek,³⁷ ugyanis e rendszerekben a 19. század közepéig a rendőri, illetve ügyészi funkciók magánszemélyek kezében maradtak.³⁸ Az állami hatóságok általi nyomozás hiánya miatt éppen ezért az ügynek ezen „előkészítő szakasza” nem igazán integrálódott a későbbi eljárás menetébe. Nem úgy, mint ahogyan ez a

³⁴ LANGBEIN, John H.: *The German Advantage in Civil Procedure*, University of Chicago Law Review, 1985/52, 823–886. oldal.

³⁵ CHASE, Oscar G.: *Legal Processes and National Culture*, Cardozo Journal of International and Comparative Law. 1997/5, 23. oldal.

³⁶ E gondolatokról részletesen: GRANDE (2008) 145-150. oldal; LANGBEIN, John H.: *The Origins of Adversary Criminal Trial*, Oxford University Press, Oxford, 2003; PIZZI (2008); KOSTORIS, Roberto E. (szerk.): *Handbook of European Criminal Procedure*, Springer International Publishing, University of Padua, Padua, 2018.

³⁷ DAMAŠKA (1986) *i.m.* 57. oldal.

³⁸ LANGBEIN, John: *The Origin of the Public Prosecution at Common Law*, American Journal of Legal History. 1973/4, 313. oldal.

hierarchikus elvek szerint működő rendszerekben megtörtént. Manapság is igaz így, hogy nagyon nehéz megfelelő bizonyítékot beszerezni a bíróságon kívül, a tárgyalást megelőzően.³⁹

I.1.2.c. A büntetőperbeli igazság percepciója

A hierarchikus elvek mentén szerveződő eljárási rendszerhez képest a koordinatív felfogás azt hangsúlyozza, hogy nincs olyan objektív igazság,⁴⁰ amely elérhető lenne egy semleges résztvevő által. Ennek oka, hogy még a ténylegesen érdektelen harmadik fél is elkerülhetetlenül alkot feltevéseket arról a valóságról, amelyet rekonstruálni igyekeznek.⁴¹ Az emberi elme szelektíven teszi magáévá az egyes információkat, ezáltal pedig fogékonyabbá válik azokra a bizonyítékokra, amelyek saját feltevését támasztják alá.⁴² Így tehát a hatóságok által történő hivatalbóli tényfeltárás esetében befolyásoló tényező lehet egy már kialakult előzetes feltevés, még a bizonyítékok prezentálása előtt.⁴³

³⁹ DAMAŠKA (1986) *i.m.* 57-58. oldal

⁴⁰ E kognitív korlátok – és egyéb, az objektív valóságnak megfelelő tényállás felderítését akadályozó tényezők – felismerése igaz persze az ún. hierarchikus modellek esetében is. Ennek elméleti hátterét Somogyi Gábor úgy ragadja meg, hogy „nincs az a pont, amikor azt mondhatjuk: a megállapított tényállás már olyan bizonyossággal esik egybe a megtörtént valósággal, hogy fogalmilag nem is létezhet olyan további, de mindaddig nem ismert tény, adat, körülmény, illetve ezekre vonatkozó bizonyíték, amelynek ismeretében nem lehetne ‘új’, a korábbtól eltérő valóságot megismerni. Ebből pedig az a következtetés adódik, hogy bármennyire is az anyagi tényvalóság megállapítása az eljárás törvényben előírt követelménye, és így a perbeli bizonyítás célja, valójában az objektív bizonyossággal nem teljesíthető, sőt az sem dönthető el ugyancsak teljes bizonyossággal, hogy egy adott ügyben a bíróság ténymegállapítása valójában egybeesik-e a megvalósult igazsággal.” [SOMOGYI (2018) *i.m.* 338. oldal.] Lásd még: FINSZTER Géza: *A büntetés igénye – hatalom tudás nélkül?* In: HOLÉ Katalin (szerk.): *Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak*. ELTE Állam-és Jogtudományi Kar, Budapest, 2009, 60-99. oldal;

HERKE Csongor: *Megállapodások a büntetőperben*, Monográfia Kiadó, Pécs, 2008, 88-92. oldal.

⁴¹ GRANDE (2008) *i.m.* 145-150. oldal.

⁴² DAMAŠKA, Mirjan: *Evidence Law Adrift*, Yale University Press, New Haven, 1997, 90. oldal.

⁴³ CALLEN, Craig C.: *Cognitive Strategies and Models of Fact-Finding*, In: JACKSON, John – LANGER, Máximo – TILLERS, Peter (szerk.): *Crime, Procedure and Evidence in a Comparative and International Context. Essays in Honour of Professor Mirjan Damaška*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2008, 168. oldal.

A koordinatív rendszerek egyébként a bizonyítékok összegyűjtését nem a tárgyalást megelőző szakaszra koncentrálják,⁴⁴ éppen ezért a legtöbb esetben épp a tárgyaló bíró tudja a legkevesebbet az ügyről, hiszen nincs az ügyre vonatkozó, a bíró, az ügyész és az ügyvéd által is ismert „közös akta”, amely tartalmazza a nyomozás eredményeit.⁴⁵ E megoldás elsődlegesen az igazságnak jogi keretek között – főszabály szerint – a tárgyalóteremben történő megállapítására törekszik, ugyanis célja a jogvita eldöntése, a jogvita igazságának megállapítása. Az eljárás során pedig pusztán a felek vitájának eldöntéséhez szükséges mértékben keresik az igazságot.⁴⁶ A hangsúly elsődlegesen az eljárási szabályok betartásán, azok igazságos alkalmazásán van, és nem annyira az eljárásban elért eredmény pontosságán és megalapozottságán.⁴⁷

I.1.2.d. A bizonyítottság mércéje a koordinatív rendszerben – észszerű kételyen túli bizonyosság

Az észszerű kételyen túli bizonyosság filozófiai doktrinája a szkepticizmusra adott válaszként alakult ki, körülbelül a 17. században.⁴⁸ A kor filozófusai szerint vannak olyan területek,

⁴⁴ DANIELE – CALVANESE (2018) 355. oldal.

⁴⁵ PIZZI (2008) *i.m.* 66. oldal.

⁴⁶ ERDEI Árpád: *Mi az igazság?* In: ERDEI Árpád (szerk.): *A büntető ítélet igazságtartalma*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010, 13. oldal. [a továbbiakban: Erdei (2010)]

⁴⁷ DAMAŠKA (1986) *i.m.* 148. oldal.

⁴⁸ LAI, Ho Hock: *A Philosophy of Evidence Law. Justice in the Search for Truth*, Oxford University Press, New York, 2008, 216. oldal. [a továbbiakban: LAI (2008)]

Az észszerű kételyen túli bizonyosság doktrínájának az ítélezési gyakorlatban történt megjelenésével kapcsolatban kiemelést érdemel egy az Amerikai Egyesült Államokban, Massachusetts államban történt bűnügy. Miután George Parkman bostoni üzletember 1849 novemberében eltűnt, feldarabolt és részben megégett holttestét John Webster, a Harvard Medical College oktatójának laboratóriumában találták meg. Webstert elítélték Parkman megöléséért és felakasztották. Az ügy nagy nyilvánosságot kapott nem csak az ügy borzalmassága, valamint a vádlott és a sértett magas társadalmi státusza miatt, hanem az ügyben eljáró bíró, Lemuel Shaw esküdtszéknek adott kioktatása miatt is. Shaw bíró történelmi jelentőségű kijelentést tett, s a bizonyítottság mércéjének standardját

amelyeket nem lehet abszolút, vagy matematikai bizonyosság igényével vizsgálni, ugyanis természetük szerint összeférhetetlenek egy ilyen fajta bizonyossággal, így e tétel *az erkölcsi bizonyosság* elérését követeli meg. Ebből a tényből azonban nem az következik, hogy nem létezhet elfogadható bizonyíték, bizonyossági fokozat és meggyőző bizonyosság. Az erkölcsi jelző ugyanis arra utal, hogy valakinek olyan érvei vannak, amelyekre alapozva erkölcsileg el nem ítélnélhető módon cselekedhet, például a bíró ilyen fokú bizonyosság esetén küldhet valakit börtönbe.

Ez alapján pedig a súlytalan, triviális és szokatlan feltevéseket szintén meg tudjuk különböztetni az észszerű kételkedéstől. Az észszerű kételyen túli bizonyosság tehát nem követeli meg a matematikai bizonyítás abszolút bizonyosságát, hanem olyan kételkedést, amelyet egy intelligens, értelmes és elfogulatlan ember valamennyi bizonyíték gondos vizsgálata, illetőleg alapos megfontolás után fennállóként elismerhet.⁴⁹

A döntési folyamatra vetítve e doktrínát, ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy az észszerű kételyen túli bizonyosságot megalapozó bizonyíték kizár valamennyi észszerű feltevést, kivéve azt, amelyet alátámasztani szándékozik. Azaz jelen esetben, amely teljes mértékben összhangban áll a vádlott bűnösségével, és összeegyeztethetetlen minden egyéb következtetéssel. A bűnösség megállapításának alapja tehát az észszerű kétely hiánya. Azaz azt a követelményt jelenti, hogy a bűnösség megállapítása legyen az egyetlen lehetséges észszerű következtetés. Amennyiben következhet egy másik lehetséges észszerű konklúzió is az adott bizonyítékból – tehát az épp annyira utalhat a vádlott bűnösségére is, mint ártatlanságára – úgy

immár megváltoztatva arra figyelmeztette az esküdteket, hogy pusztán észszerű kételyen túli bizonyosság szükséges annak megítéléséhez, hogy a maradványok tényleg George Parkmané voltak-e. Csupán közvetett bizonyítékok álltak ugyanis rendelkezésre Webster ellen. Shaw bíró emiatt kapott kritikára válaszul kifejtette, hogy a társadalom legjobb érdekeit sértené, ha a közvetett bizonyítékok nem lennének felhasználhatók. Ha mindig szükség lenne közvetlen bizonyítékokra, akkor a közösségben elkövetett cselekmények közül hány maradhatna büntetlenül?”

Murder at Harvard: The Webster Charge.

<https://www.pbs.org/wgbh/americanexperience/features/murder-webster-charge/>

(2024. 01. 30.)

⁴⁹ BENCZE (2011) *i.m.* 225. oldal.

a terhelt felmentése indokolt.⁵⁰

Egyes szerzők azonban arra mutatnak rá az észszerű kételyen túli bizonyosság kérdésével kapcsolatban, hogy tulajdonképpen nincs valódi elhatárolás azon bizonyítékok között, amelyek megfelelők egy észszerűen gondolkodó ember számára, és amelyek egy észszerűen gondolkodó ember számára észszerű kételyen túli bizonyosságot jelentenének. Más megfogalmazás szerint: elképzelhetetlen egy olyan tudati állapot, amely megelégszik a rendelkezésre álló bizonyítékokkal és ugyanebben az időben észszerű kételyt támaszt. A kettő ugyanis kizárja egymást.⁵¹

Megint más szerzők szerint valójában pusztán arról van szó a koordinatív rendszerek esetében, hogy az ügyészség keze sokkal inkább kötött, mert nem hivatkozhat bizonyítékok olyan széles körére, mint a kontinentális rendszerekben. Ilyen konkrét példa, hogy Angliában vagy Walesben nem hivatkozhat arra az ügyész, hogy a vádlott büntetett előéletű, míg a kontinentális rendszerekben alapvetően ez minden gond nélkül lehetséges.⁵²

I.I.3. Igazságkeresés a magyar büntetőeljárás rendszerben

A kontinentális jogrendszerek keretébe illeszkedve, Magyarországon, a bünvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikkben (a továbbiakban: Bp.) igen hangsúlyosan jelent meg célkitűzésként az anyagi/objektív igazság feltárására irányuló törekvés, azaz, hogy ismeretelméleti megközelítésben kiderüljön, pontosan mi is történt.⁵³

⁵⁰ LAI (2008) *i.m.* 159-161. oldal.

⁵¹ LAI (2008) *i.m.* 216. oldal.

⁵² DELMAS-MARTY, Mireille – SPENCER, J. R.: *European Criminal Procedures*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, 7–9. oldal.

⁵³ A 9. § értelmében az eljáró hatóságok és hatósági közegek kötelesek a terhelő és súlyosító, valamint az enyhítő és mentő körülményeket egyenlő gondossággal figyelembe venni. A 100. § a következőkről rendelkezik: a nyomozás folyamán nemcsak a terhelő, hanem a mentő körülmények is kiderítendőek és a gyanúsított érdekében is

A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény indokolása szerint a törvény már a Bp. rendelkezéseinél élesebb megfogalmazásban juttatja kifejezésre az ún. materiális védelem elvét és szintén alapelveként emeli ki a szabad bizonyítás rendszerét az anyagi igazság kiderítésének biztosítása céljából. Nincs érdemi változás a szemléletmód tekintetében a büntető eljárásról szóló 1962. évi 8. tvr.-ben sem.

Az anyagi igazság elérésével kapcsolatosan kialakult tudományos álláspontok első lépcsőjét a Bp. rendelkezéseinek szellemében megszületett munkák jelentik. Finkey Ferenc például úgy véli, hogy „az erkölcsi igazság megvalósítása emberek között alig képzelhető, de a büntető eljárásban minden eljáró hatóságnak és személynek kötelessége az emberileg megközelíthető, u. n. anyagi igazságnak a felmerült konkrét esetben való megvalósításához hozzájárulni. E célból kötelessége a bíróságnak úgy vezetni az eljárást, hogy az igazi tényállás (...) történeti bizonyossággal megállapíttassék, a bűnösség, a beszámítás és a büntetés kiszabás kérdéseit az emberileg elképzelhető legigazságosabban eldönteni.”⁵⁴

Balogh Jenő ezzel kapcsolatos álláspontja szerint „az anyagi igazság elvének lényegéhez tartoznak, hogy az eljáró hatóságnak legyen módjában: az objektív, valódi tényállást, a matematikai bizonyossághoz lehetőleg közel álló történeti bizonyosságot törvényes eszközökkel, minden irányban és minden oldalról megállapítani, a vádnak és a védelemnek igazságos elbírálásra szükséges bizonyító anyagot teljesen egybegyűjteni és ennek alapján eldönteni azt, hogy a terhelt bűnös-e, mely esetben ellene a tételes anyagi büntetőjog szabályait

gond fordítandó ama bizonyítékok megszerzésére, melyeknek megsemmisülésétől tartani kell. A 117§ alapján a vizsgálóbíró a vizsgálat folyamában hivatalból, indítvány bevétele nélkül is köteles megtenni mindazokat az intézkedéseket; a melyek a való tényállás megállapítása s a tettes és a részes kinyomozása végett szükségesek. A 133. § értelmében az első kihallgatás kezdetén megkérdezendő a terhelttől neve, kora, vallása, szülő- és lakóhelye, honossága, foglalkozása, családi állapota, vagyoni és katonai szolgálati viszonyai, továbbá volt e már büntetve, és ha igen, hol, mikor és mi miatt? Ha a terhelt válaszában valóságához kétség fér, vagy ha egyéb okból szükségesnek mutatkozik: a terheltnek személyi viszonyai más módon is nyomozás tárgyává teendők.

⁵⁴ FINKEY Ferenc: *A magyar büntető eljárás tankönyve*, Politzer Zsigmond és fia kiadása, Budapest, 1903, 180-182. oldal.

kell alkalmazni, vagy pedig nem bűnös, mely esetben fölmentésnek, illetve az eljárás megszüntetésének van helye.”⁵⁵

Vámbéry Ruzstem megfogalmazása szerint az anyagi igazság a bírói határozatban megállapított tények és a valóság egybevágása. Meglátása szerint „az anyagi igazság lehető érvényesülése az eszmény, amelyet minden eljárási szabály megvalósítani igyekszik, anélkül természetesen, hogy az emberi eszközökkel el nem érhető abszolút fogalom akár a szabály megalkotásában, akár annak végrehajtásában teljesen érvényesülhetne.

Míg a polgári perben még túlnyomóan uralkodik az alaki igazságosság, (...) addig a büntetőper vezető gondolata, hogy az elítélő bírói határozat tárgyilag biztos alapokon nyugodjék.”⁵⁶

Angyal Pál szerint a büntetőeljárás legfőbb feladata az igazság kiderítése, melynek biztosítékeként jelöli meg a bírói aktivitást, aki „részt vesz az adatok gyűjtésében”, a bizonyítékok szabad mérlegelését, továbbá a perorvoslatok alkalmazását.⁵⁷

Király Tibor arra mutat rá, hogy a kontinentális, így a magyar büntetőeljárás jog is az anyagi igazság elérésére vonatkozó álláspontot képviseli. Meglátása szerint ezen az elvi állásponton nem szükséges változtatni, ugyanakkor azt elismeri, hogy ezzel kapcsolatban „néhány merevség feloldására a jövőben gondolnunk szabad.”⁵⁸

A helyes érzéki és gondolati visszatükrözés esetén a valóságról nyert kép, mint objektív tartalom jelenik meg a tudatban, így szubjektív a megismerő alany, ugyanakkor objektív a valóság, amely a megismerés tárgya és objektív kérdés a megismerésnek a valósággal való meg – vagy meg nem egyezése is, tartja a dialektikus materializmus. E tétel talajára helyezkedve

⁵⁵ BALOGH Jenő: *Magyar bünvádi eljárási jog*, Révai és Salamon könyvnyomdája, Budapest, 1912, 159. oldal.

⁵⁶ VÁMBÉRY Ruzstem: *A bünvádi perrendtartás tankönyve*, Harmadik kiadás, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1916, 48. oldal.

⁵⁷ ANGYAL Pál: *A magyar büntető eljárásjog*, Kézirat gyanánt, Budapest, 1937, 30-32. oldal.

⁵⁸ KIRÁLY Tibor: *A büntetőeljárás jog reformja elé*, Magyar Jog, 1993/5, 258. oldal.

fejt ki Cséka Ervin, hogy a tudományos és gyakorlati megismerés között csak fokozatbeli és nem elvi különbség van, így a gyakorlati megismerés éppen olyan objektív érvényű lehet, mint a tudományos megismerés. Minden ügyben törekedni kell a valóság teljes megismerésére, illetve a büntett ténykörülméneinek az objektív igazság erejével történő megállapítására.⁵⁹

Bárd Károly azonban már azon az állásponton van, hogy nem érhető el minden esetben a materiális igazság, ezért alternatív lehetőségként a processzuális igazságot kell irányadónak tekintenünk. Ennek igazolását abban látja, hogy a törvényhozó számára annak nincs akadálya, hogy a tisztességes eljárás elvének megfelelő szabályokat fektessen le, melyek betartását az érintettek és a közösség is ellenőrizheti.⁶⁰

Finszter Géza tanulmányában sorra veszi azokat az akadályokat, amelyek a büntetőeljárás megismerés előtt állnak. Véggkövetkeztetésként pedig arra mutat rá, hogy a büntetőeljárás jog egész garanciarendszere valójában a megismerés nehézségeire adott válaszként alakult ki. Ami pedig a múlt teljes megismerését illeti, az valójában nem is célja az eljárásnak, tekintettel arra, hogy a bizonyítás tárgyát a büntető anyagi és eljárási szabályok szempontjából releváns tények képezik.⁶¹

Kadlót Erzsébet már egyenesen az „ösbünné” értékeli az anyagi igazság perbeli megállapításának követelményét hatósági kötelezettségként deklaráló rendelkezést a törvényben szerepeltetni. A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény ugyanis szakítva a korábbi szabályozással immáron *expressis verbis* rögzíti az anyagi igazság felderítésének kötelezettségét: a hatóságok feladata, hogy az eljárás minden szakaszában, a tényállást alaposan és hiánytalanul tisztázzák, a valóságnak megfelelően állapítsák meg, a terhelő és mentő,

⁵⁹ CSÉKA Ervin: *A ténymegismerés elméleti alapjai a büntető eljárásban*, Kriminológiai tanulmányok II. Közgazdasági és jogi könyvkiadó, Budapest, 1963, 50-94. oldal.

⁶⁰ BÁRD Károly: *Igazság, igazságosság és tisztességes eljárás*, Fundamentum, 2004/1. 49. oldal.

⁶¹ FINSZTER Géza: *A büntetés igénye – hatalom tudás nélkül?* In: HOLÉ Katalin (szerk.): *Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak*. ELTE Állam-és Jogtudományi Kar, Budapest, 2009, 70-78. oldal.

valamint a büntetőjogi felelősséget súlyosító és enyhítő körülményeket egyaránt figyelembe vegyék.⁶²

Meglátása szerint ezzel az 1998-as Be. a jogalkalmazást teljesíthetetlen feladat elé állította, a jogfejlődésnek pedig jelentős gátat szabott, mely sikeresen akadályozza az igazságszolgáltatással szemben időközben megjelenő követelmények, így a hatékonyság, időszerűség teljesítését, az egyszerűsítést támogató jogintézmények meggyökerezését.⁶³

A fentiekkel megegyező álláspontot képvisel Miskolczi Barna is: „anyagi igazságról akkor beszélhetünk, ha a bíró által megállapított tények egybeesnek a valósággal. (...) Ma már egyértelmű, hogy az anyagi igazság maradéktalan érvényesítése – annak tiszta formájában - nem lehetséges.”⁶⁴

A szakirodalmi álláspontok ismertetése és ütköztetése alapján talán nem alap nélküli az az állítás, hogy a két végletet testesítik meg a különböző nézőpontok, egyes szerzők szerint legfőbb cél az anyagi igazság kiderítése, míg mások tagadják ezen állítást.

Tremmel Flórián nevéhez köthető azonban egy köztes álláspont is, mely szerint a cél a valóságos tényállás megállapítására törekvés. Tremmel a büntető eljárásjog általános feladatának az igazság elérését tekinti, ugyanakkor meglátása szerint egy második megszorítást is tennünk kell a gnoszeológiai és erkölcsi meghatározáson túl, véleménye szerint ugyanis nem csak szükségtelen, de kifejezetten káros is a büntetőügyekben elérhető igazság elé bármilyen jelzőt is tenni. Az igazság ugyanis a megismerés minőségi tulajdonsága, ez azonban

⁶² A törvény indokolása a következőképpen fogalmaz: a törvény az eljáró hatóságok alapvető feladataként írja elő, hogy azokat a tényeket, amelyeket intézkedéseik, rendelkezéseik alapjaként elfogadnak, az anyagi igazságnak megfelelően állapítsák meg. Ez csak úgy lehetséges, ha a tényállást alaposan és hiánytalanul tisztázzák.

⁶³ KADLÓT (2010) *i.m.* 24-25. oldal.

⁶⁴ MISKOLCZI Barna: *Az igazság – igazságosság megjelenése a szabályozási elvekben*, Ügyvéd Világ, 2015/6, 22. oldal. [a továbbiakban: MISKOLCZI (2015)]

elképzelhetetlen a megismerő, azaz a szubjektum nélkül. Ebből következik, hogy az igazságnak mindig van több-kevesebb szubjektív oldala.⁶⁵

Ennek megfelelően – Elek Balázs által – egy „középutasnak” nevezett álláspontot⁶⁶ fogad el, azaz nagyban törekedni kell az igazság elérésére, de teret kell engedni az ún. negatív ügydöntő határozatoknak, így a nyomozás megszüntetésének, a felmentő ítéletnek, különös tekintettel az ártatlanság vélelmére és kétség esetén a terhelt javára való döntéssel. Ebből következően fő szabályként csak a bűnösség megállapításához és büntetés kiszabásához követeli meg a törvény az igazság elérését.⁶⁷

Az 1998-as Be. indokolása alapján meglátásom szerint elmondható, hogy az már némiképp elszakadt az anyagi igazság eszményétől amikor rögzíti, hogy „a büntetőeljárásban a jelenleginél jobban kell érvényesülnie a funkciómegosztás elvének. Az alaptípusnak tekintendő eljárás mellett – ahol a tárgyalás dominál – ki kell alakítani az egyszerűsített eljárásokat, amelyek megfelelő alkalmazása lehetőséget ad az ügyek differenciált elbírálására.”⁶⁸

A különböző szakirodalmi „sarokpontok” elemzése, illetve a szerves történeti fejlődés vizsgálata alapján, azokat a Be. vonatkozó rendelkezéseire vetítve megállapíthatjuk, hogy a törvény kifejezetten kerüli bármely jelzővel felcímkézni az igazság fogalmat. Ez egyrészt azért fontos, mert ahogyan Erdei Árpád kifejti, és ahogyan az részben ismertetésre került: „még a materiális (anyagi) és a formális (alaki) igazság fogalmának értelmezése sem teljesen

⁶⁵ FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: *Új magyar büntetőeljárás*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004, 35. oldal.

⁶⁶ ELEK Balázs: *A jogerő a büntetőeljárásban*, Debreceni Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2012, 40-45. oldal.

⁶⁷ TREMMEL Flórián: *Magyar büntetőeljárás*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2001, 36. oldal.

⁶⁸ 1998-as Be. indokolása.

egységes.”⁶⁹

Másrészt elvi jelentőségű is a kérdés, mely elvezet ahhoz a kérdéshez, hogy a büntetőeljárásban maradéktalanul érvényesüljön-e a legalitás és officialitás elve, vagy nyíljon tér az opportunitás elve előtt is.⁷⁰

A Be. rendelkezéseit megvizsgálva meglátásom szerint elmondható, hogy a szabályozás a közéletet választja, így a Preambulum rögzíti, hogy – összhangban a törvény szellemével – szem előtt tartja az *igazság megállapításának igényét*, ugyanakkor a megvalósított szabályozással egyrészt az opportunitás elvének érvényesítése miatt – hatékonysági, pertakarékossági szempontokat előtérbe helyezve – lehetőséget biztosít arra, hogy bizonyos körülmények fennállása esetén az igazság teljes mértékű felkutatását mellőzzük.⁷¹ Másrészt – a később kifejtetteket előre bocsátva – úgy vélem, hogy a Be. igazságkonceptiója a funkciómegosztás szilárdabb alapját is jelenti, az egész törvény szellemét átható elvi tételről van szó, melynek eredménye egy következetesebb szabályozás.

A Preambulum vonatkozó tétéleivel cseng össze – és e megállapítást támasztja alá – a Be. azon rendelkezése, amely rögzíti a bizonyítás általános szabályainak körében, hogy a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a döntését valósághű tényállásra alapozza. Ez az 1998-as Be. rendelkezéseire képest egy jóval árnyaltabb fogalom⁷², amely a bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a *valóságnak megfelelő* tisztázására való törekvést írta elő.

Immáron tehát a hatályos jogszabályi környezet maradéktalanul és következetesen kifejezésre juttatja igazságfelfogással kapcsolatos álláspontját, hiszen deklaráltan enged az igazságkeresés szigorúságából, azonban annak igényét nem adja fel.

⁶⁹ Erdei Árpád: *Az igazságon alapuló büntetőítélet ideálja és a valóság*, In: ELEK Balázs – HÁGER Tamás – TÓTH Andrea Noémi (szerk.): *Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok dr. Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére*, Debreceni Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2014. 76. oldal.

⁷⁰ MISKOLCZI (2015) *i.m.* 22. oldal.

⁷¹ Ezek a terhelti együttműködés esetén alkalmazható, az eljárás egyszerűsítését, gyorsítását célzó speciális szabályok.

⁷² 1998-as Be. 75. § (1) bekezdése.

I.2. A büntetőeljárásbeli igazságkeresésre vonatkozó részkövetkeztetések

A büntetőperbeli igazság felderítése tehát az ismertettek szerint a két jogcsalád esetében különböző megfontolások alapján történik. A hierarchikus elvek mentén szerveződő eljárásokban szakképzett tisztviselők által történik a büntetőeljárás relációjában releváns tények felderítése. Ennek elvi alapja, hogy az állam átvállalja a sértettől a bűncselekmény elkövetőjének felelősségre vonását, melyet azzal igazol, hogy így a valóságnak megfelelő, vagy legalábbis ahhoz nagyon közel álló tényállás megállapítása lehetséges.

A koordinatív elgondolás szerint ehhez képest a felek által előadott tények alapozzák meg a büntetőeljárásban megállapított tényállást, hiszen úgy tekint a bűncselekmény elkövetésére, mint amely konfliktust eredményez a felek között, a büntetőeljárás pedig ennek feloldására törekszik. Jerome Frank úgy ragadja meg a két rendszer súlypontjait, hogy „küzdelemelméleten” nyugvónak tartja a koordinatív, míg „igazságelméleten” alapulónak a hierarchikus megoldást.⁷³ Azaz, az utóbbi esetben a pártatlan hatóságok által történő igazságkeresés a kívánatos, amely eredményeként megállapítható lesz⁷⁴, hogy valójában mi történt. Összefoglalva: a hierarchikus elgondolás alapján a büntető igazságszolgáltatás az igazságosság anyagi vetületét hangsúlyozza.

A koordinatív rendszer ehhez képest a hatóság részéről passzivitást, a felek részére pedig a tisztességes eljárás, azaz az igazságosság eljárási dimenziójának biztosítását követeli meg.

Az állam tehát már azzal betölti a büntető igazságszolgáltatásban vállalt szerepét, hogy biztosítja a felek „megmérettetésének” feltételeit, a felek egyenlőségét.⁷⁵

⁷³ FRANK, Jerome: *Courts on trial*, Princeton University Press, Princeton, 1949, 80-102. oldal.

⁷⁴ Legalábbis közel kerülünk hozzá.

⁷⁵ BÁRD Petra: Az angolszász és kontinentális büntetőeljárás eltérő igazságfelfogása. In: BÁRD Petra – HACK Péter – HOLÉ Katalin (szerk.): *Pusztai László emlékére*. P-T Műhely az Országos Kriminológiai Intézet és az ELTE Állam-és Jogtudományi Kar megbízásából, Budapest, 2014, 39. oldal.

Az eltérő elgondolások eredménye a perbeli igazság eltérő percepciója lesz. A hierarchikus rendszer feltételezi, hogy a pártatlan bíróság a valóságban ténylegesen megtörtént tényeket állapította meg, de legalábbis a tényállás ahhoz közelít. Míg a koordinatív rendszerben a valóság két közvetlen észlelője által előadottak alkotják a büntetőperben megállapított igazságot.

A büntetőeljárásbeli igazságkeresés és az igazságosság közötti reláció értékelésével kapcsolatban meglátásom szerint elsőként abból kell kiindulni, hogy mi is a büntető igazságszolgáltatás primér funkciója. Ezt követően pedig megvizsgálni, hogy egyik megoldás vajon hatékonyabban szolgálhatja-e a primér funkció megvalósítását, mint a másik. Természetesen önálló tudományos értekezés tárgyát képezhetné a büntető igazságszolgáltatás, a büntető törvény, és a büntetés céljainak, valamint ezek összefüggéseinek vizsgálata. Éppen ezért ehelyütt csupán három rövid definícióval mutatok rá a különbségekre, és eltekintek a kimerítő szakirodalom ismertetésétől. Inkább e gondolatok szintéziseként megállapítható ismereteket tekintem kiindulópontnak.⁷⁶

⁷⁶ A büntetőjog, illetve a büntetés céljával foglalkozik többek között:

BIBÓ István: *Válogatott tanulmányok. Etika és büntetőjog*, Magvető Kiadó, Budapest, 1935-1944, <http://mek.oszk.hu/02000/02043/html/42.html> (2023. 12. 02.) [a továbbiakban: BIBÓ (1935-1944)]

ELEK Balázs: *IX. Fejezet a Büntetés kiszabása*, In: POLT Péter (főszerk.): *Új Btk. Kommentár*, Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013, 2. kötet.

ELEK Balázs: *Az igazság és a jogerő összefüggései*. <https://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/Collegium%20Doctorum%20Publikaciok/Elek%20Bal%20E1zs.pdf> (2023. 12. 02.)

GÖRGÉNYI Ilona – GULA József – HORVÁTH Tibor – JACSÓ Judit – LÉVAY Miklós – SÁNTHA Ferenc – VÁRADI Erika: *Magyar büntetőjog általános rész*, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014.

MISKOLCZI Barna: *Az igazság – igazságosság megjelenése a szabályozási elvekben*, Ügyvéd Világ, 2015/6.

KEREZSI Klára: *A büntetés hatásának elemei*, In: *Büntetőjogi tanulmányok*, MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém, 1999/1.

KONDOROSI Ferenc: *A büntetőpolitika reformja*, Börtönügyi szemle, 2006/1. 11. oldal.

NAGY Ferenc: *A generális prevenció teóriájáról pozitív megközelítéssel*, Jogtudományi Közlöny, 2016/5., 250. oldal.

„A jogot az emberek kedvéért alkotják.” E fejezet mottója nem véletlenül Hermogenianus elvszerű és ma is irányadó megállapítása. A lakosság büntetőigényének forrása ugyanis az államnak az az ígérete, hogy a polgárok számára tökéletes közrendet és közbiztonságot teremt. Ennek érdekében teremti meg és működteti az állam a jogrendszert, illetve az ennek érvényesítésére hivatott intézményrendszert, különösen a büntető igazságszolgáltatási rendszert. Bár természetesen ezen ígéretet maradéktalanul beváltani valójában lehetetlen.⁷⁷ Fontos továbbá visszautalni a büntető igazságszolgáltatás ultima ratio szerepére is. A büntető igazságszolgáltatás eszköztára ugyanis csak akkor alkalmazható, amikor más jogágak szankciói már nem segítenek.⁷⁸

A *büntető igazságszolgáltatás* így tehát „az emberi, a társadalmi kapcsolatok rendjének megőrzése szempontjából alapvető jelentőségű, s elsőrendű feladata az emberek közösségi együttélésének védelme.”⁷⁹ Azaz, az állam így a társadalom zavartalan együttélését kívánja előmozdítani, azáltal, hogy meghatározott közösségellenes magatartásokkal szemben szankciót helyez kilátásba, melynek célja a generális és speciális prevenció.

BORBÍRÓ Andrea: *Prevenció és büntető igazságszolgáltatás*, Kriminológiai tanulmányok, 46. kötet, 2009.

BALLA Lajos: *Adalékok a visszaeső bűnelkövetők megítéléséhez a magyar büntetőjogban*, *Bírák lapja*, 2011/1-2.

VÍGH József: *A bűnözés és bűnmegelőzés Magyarországon*, *Rendészeti szemle*. A Belügyminisztérium folyóirata 1993/3,7. oldal.

SIPOS FERENC: *A büntetés céljának változásai a magyar büntető anyagi jogban a Csemegi-kódextől az 1978. évi IV. törvényig*, In: P. SZABÓ Béla, SZEMESI Sándor (szerk.): *Profectus in litteris*, 3. kötet, *Előadások a 8. debreceni állam- és jogtudományi doktorandusz-konferencián*, Lícium Art Könyvkiadó és Kereskedelmi Kft., Debrecen, 2011.

KERTÉSZ Imre: A büntetés hozama és ára, *Belügyi szemle*, 2003/1, 122. oldal.

FÖLDESI Tamás: *Jog és igazságosság*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1989., 131-283. oldalak.

BÁRD Károly: *Igazság, igazságosság és tisztességes eljárás*. Fundamentum 2004/1.

⁷⁷ BÓCZ Endre: *A büntetőigényről*, *Magyar Jog* 2017/12, 782. oldal.

⁷⁸ 30/1992. (V. 26.) AB határozat.

⁷⁹ BELOVICS Ervin – NAGY Ferenc – TÓTH Mihály: *Büntetőjog I*, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2014, 80. oldal. [a továbbiakban: BELOVICS – NAGY – TÓTH (2014)]

A *büntető törvény* – az előbbieket pontosítva – célját a Preambulumban határozza meg. A törvény által megvalósítani kívánt cél így „az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogainak, továbbá az ország függetlenségének, területi épségének, gazdaságának, valamint a nemzeti vagyonnak a védelme”.

A *büntetés célja* a Btk. szerint pedig a társadalom védelme érdekében az általános és speciális prevenció.

E célok egymással összefüggenek: az állam a büntető igazságszolgáltatás eszközével (is) igyekszik eleget tenni az állampolgárokkal szemben fennálló azon kötelezettségének, mely szerint védelemben részesíti azok személyi és vagyoni viszonyait, ezáltal biztosítja a társadalom zavartalan együttélését.

A végső cél – azaz a társadalmi rend – realizálásának egyik vetülete tehát, hogy a büntető igazságszolgáltatás a büntetések eszközével *megelőzi* a bűncselekmények elkövetését. A másik – amelyre Bibó nagyon találóan rámutat⁸⁰ –, hogy amennyiben bűncselekmény elkövetése útján a társadalmi rend sérül, úgy a büntető igazságszolgáltatás biztosítja a társadalomban emiatt felgyülemlett felháborodás levezetésének szabályozott kereteit. Azaz egyfajta megnyugvást, biztonságérzetet ad az, hogy a jog felülkerekedik a jogtalanságon.

⁸⁰ BIBÓ (1935-1944) *i.m.*

Büntető igazságszolgáltatás	
Primér funkciója: a társadalom zavartalan együttélésének biztosítása.	
Megelőzi bűncselekmények elkövetését.	Bűncselekmény elkövetése esetén a társadalomban emiatt felgyülemlett felháborodás levezetésének szabályozott kereteit biztosítja, a büntetőeljárás igazságos, azaz megnyugtató lefolytatásával és lezárásával.

A bűncselekménnyel megsértett rend helyreállítása a büntetőeljárás igazságos, megnyugtató lefolytatásával és lezárásával lehetséges, ennek azonban az alapja az, hogy először is állást foglalunk abban a kérdésben, hogy mi az igazság, azaz, hogy mi történt. Ez a büntetőper első főkérdése, a hierarchikus rendszerek által hangsúlyozott „anyag igazságosság” vetülete. Ehhez azonban szükségszerűen kapcsolódik az igazságkeresés során a koordinatív rendszerek által hangsúlyozott „eljárasi igazságosság” követelménye, vagyis, hogy az eljárás egyenlő feltételeket biztosítson a vádlott és a védelem számára is a cselekménnyel kapcsolatos tények feltárására és saját igazának bizonyítására.

A második főkérdés pedig ezekből következően az, hogy az ily módon megállapított igazság alapján terheli-e felelősség az elkövetőt a tettért, és ha igen, úgy milyen szankció alkalmazása indokolt. Ez a büntetés igazságosságának a kérdése.

Igazságosság	
A büntetőeljárás kelégitő, megnyugtató lefolytatása és lezárása.	
I.a. Anyagi vetület Mi történt? Azaz, mit keresünk?	I.b. Eljárási vetület – tisztességes eljárás Hogyan keressük?
II. Megállapítható a büntetőjogi felelősség? Amennyiben igen, úgy igazságos büntetés kiszabása kívánatos.	

A hangsúlynak mindkét főkérdés helyes megválaszolása érdekében azon kell tehát lennie, hogy *tényleges erőfeszítések történjenek az igazság felderítése iránt*, ehhez azonban mindkét igazságkeresési metódus szükséges (ti. az eljáró hatóságok kötelezettsége az igazságkeresésre, valamint a védelem részéről érvényesülő, garanciákkal övezett lehetőség is a tények feltárására vonatkozóan). Azaz a két eltérő igazságszolgáltatási elvrendszerből építkező szemléletnek egyszerre jelen kell lennie. Ezek fényében pedig irreleváns, hogy „processzuális” vagy „anyagi” igazságnak nevezzük-e a büntetőperben megállapított tényállást. Amennyiben ugyanis a bűnösség vagy ártatlanság megállapítására és a büntetés kiszabására végső soron egy olyan eljárás eredményeként, amelyben a védelem is érdemi lehetőséget kapott a tények feltárására, s egy olyan „igazság” alapján kerül sor, amely logikus, okszerű, egyértelmű és *a józan észnek is megfelel*, azaz meggyőző egy kívülálló számára is, úgy a végső cél, a megsértett társadalmi rend helyreállítása megvalósul. Legalábbis ilyen formában a legnagyobb az esély erre.

Feleky István úgy fogalmaz a józan ész követelményével kapcsolatban, hogy az „nem a gondolkodó által kisajátított, azaz nem szubjektum, nem azt jelenti, hogy ami igaz, ami helytálló, az csak általam létező – hanem épp az ellenkezője. A józan ésszel megfontolás értelme, hogy az ily módon gondolkodó az ugyancsak józan ésszel gondolkodó címzett számára

átlátható, s végső soron elfogadható.”⁸¹

Nagy Lajos megfogalmazása szerint „a bíró a megismerési folyamat lezárásakor ésszerűen (sic!) jusson el az igazsághoz, és pedig olyan adatok és olyan értékelés alapján, amelyek kizárnak minden szubjektivitást, s intellektuálisan mindenkit hasonló döntésre készítenek.”⁸²

Ezért kell az ítélet indokolásában számot adni arról, hogy a bírói álláspont miként jött létre; ennek pedig az a szerepe, hogy másokban is ugyanazon adatok alapján, ugyanaz a döntés alakuljon ki.⁸³ Épp ez az a körülmény, ami miatt erre nem alkalmas az egyezkedés eredményeként a valóságban történt tényektől elrugaszkodott vádalku megkötése. A büntetőeljárás igazságos befejezése – legalábbis a kielégítő eredmény – nem alapulhat pusztán feltételezéseken, vagy egyezkedésen alapuló, a *valós tényektől elrugaszkodott* megállapodáson. Ennek ugyanis az lenne a következménye, hogy elveszítené eredeti rendeltetését a büntető igazságszolgáltatás, hiszen egyáltalán nem lenne képes a bűncselekmény elkövetésével megsértett társadalmi rendet helyreállítani. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a „jogi igazságosság nem képzelhető el igaz állítások nélkül”.⁸⁴ Ezen túl az egyes büntetési célok megvalósulásához is elengedhetetlen az, hogy „az elkövető a büntetést hátrányként, a közösség jogfosztó reakciójaként is megélje”,⁸⁵ ellenkező esetben ugyanis a várt jogkövetési hajlandóság marad majd el.

Az igazságkeresés és igazságosság alapkérdései természetesen a jelenleg hatályos Be.⁸⁶ megalkotása, és hatálybalépése kapcsán is újra előkerültek. Gyakorlati szempontból az

⁸¹ FELEKY István: *A józan ész*. In: MOLNÁR Gábor Miklós, KOLTAY András (szerk.): *Bonus Iudex. Ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából*, Pázmány Press, Budapest, 2018, 106. oldal.

⁸² NAGY Lajos: *Ítélet a büntetőperben. A büntetőbírói döntési tevékenység problémái*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 197. oldal. [a továbbiakban: NAGY (1974)]

⁸³ NAGY (1974) *i.m.* 197. oldal.

⁸⁴ FÖLDESI Tamás: *Jog és igazságosság*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1989, 91. oldal.

⁸⁵ BELOVICS – NAGY – TÓTH (2014) *i.m.* 460. oldal.

⁸⁶ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény.

igazságkeresés dilemmája elsősorban az eljárási feladatok megosztása elvével van szoros kapcsolatban, azaz bizonyítson-e az eljáró bíró, vagy ez pusztán a vád és védelem kötelezettsége? Nem túlzás azonban azt állítani, hogy az igazságkeresés módjával kapcsolatos állásfoglalás a büntetőeljárás szinte minden más elvére és intézményére hatással van.⁸⁷ A kérdés részletes kifejtését ehelyütt mellőzve, úgy gondolom, hogy nem lehet célravezető a kontinentális szemléletet teljes mértékben feladni, és helyette az angolszász rendszer igazságkeresési megfontolásait átvenni. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ne lehetne kompromisszumot kötni, és akár a terhelt együttműködését értékelni, akár egyéb, az igazságkeresést korlátozó megfontolásokat figyelembe venni, hiszen „a kompromisszum nem szükségszerűen az igazság elferdítése”.⁸⁸ Pusztán arra kívánok rámutatni, hogy bár formálisan lezárja a büntetőeljárást egy akár „bármilyen bűncselekményben”, vagy bármilyen igazság alapján történő megállapodás is, azonban a primér funkció beteljesítésére, de az egyes büntetési célok (speciális- és generális prevenció, a társadalom védelme, helyreállítás, megtorlás) megvalósítására úgy gondolom, hogy egy a *valós tényektől elrugaszkodott* megállapodás alkalmatlan. Álláspontom szerint a Be. is ezt a szemléletmódot tette magáévá, azáltal, hogy bár engedett az igazságkeresés szigorából, azonban azt nem adta fel.

Ezért állíthatjuk, hogy a büntetőeljárás igazságossága, megnyugtató lefolytatása és lezárása szempontjából a *szabályozott keretek között* történő *igazságkeresés* kiemelt jelentőséggel bír.⁸⁹ Másképpen megfogalmazva, a megfelelő garanciákkal övezett igazságkeresés tulajdonképpen a végső cél, a bűncselekménnyel megsértett társadalmi rend helyreállításának eszközeként értékelhető.

⁸⁷ TÓTH Mihály: *Hol az igazság mostanában? – szemelvények és reflexiók Király Tibor professzor tiszteletére*. In: HACK Péter – HORVÁTH Georgina – KIRÁLY Eszter (szerk.): *Kodifikációs kölcsönhatások. Tanulmányok Király Tibor tiszteletére*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016, 24 – 26. oldal. [a továbbiakban: TÓTH (2016)]

⁸⁸ TÓTH (2016) *i.m.* 24 – 26. oldal.

⁸⁹ Lippke a büntetőeljárásbeli igazságkeresés fontosságát az emberi méltósághoz való joggal összefüggésben hangsúlyozza. Érvelése szerint, amennyiben kiemelt jelentőséget tulajdonítunk az emberi méltóságnak – különösen a bűncselekménnyel vádolt személy emberi méltóságának – akkor tényleges erőfeszítést igényel annak megállapítása, hogy vajon tényleg elkövette-e a gyanúsítás, illetve a vád tárgyává tett bűncselekményt. [LIPPKE (2019) *i.m.*: 5. oldal]

Az angolszász megfontolást hangsúlyozó egyes szerzők e megállapítással épp ellentétes álláspontot képviselnek. Egyes megfogalmazások szerint az igazság nélkülözhető az igazságosság szempontjából, ugyanis az igazságosság az igazság előtt áll.⁹⁰ A magam részéről ezzel azért nem tudok egyet érteni, mert meglátásom szerint a kifejtettek fényében fogalmilag kizárja az igazságosságot, ha a megállapított tények nincsenek adekvát viszonyban a valósággal, de legalábbis erre nem törekszünk. Kizárólag az eljárási igazságosság – a tisztességes eljárás – követelménye szempontjából azonban helytálló e megállapítás. Az igazságkeresés követelménye – az anyagi igazságosság – nem jelenti ugyanis, hogy azt ne lehetne korlátozni az eljárási igazságosság javára. Így a tisztességes eljáráshoz kapcsolódó, fentebb részletezett terhelti jogosultságoknak, mint a funkciómegosztás követelménye, s a fegyveregyenlőség elvéhez kapcsolódó további részjogosultságok kiemelten fontosak e rendszerekben is. Hangsúlyozni kell tehát, hogy olyan alapelvi szinten érvényesülő, alapjogi jelentőségű értékeknek is érvényesülniük kell, melyek adott esetben korlátozzák az igazság feltárását. A kifejtettek fényében így talán nem alap nélküli az állítás, hogy az egyes rendszerek által a végső cél, a társadalmi rend elérése érdekében hangsúlyozott igazságkeresési elvek voltaképpen egymással összefüggnek, egymást feltételezik, s ilyenformán egyik sem lehet jobb vagy hatékonyabb *önmagában*, mint a másik.

⁹⁰ Erről részletesen: LAI (2008) *i.m.* 64. oldal.

I.3. Az eljárási igazságosság, azaz a tisztességes eljáráshoz való jog tartalma az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában

A következőkben a tisztességes eljáráshoz való jog részletes vizsgálata szokatlan lehet az egyes büntetőeljárás rendszerek igazságkeresési sajátosságainak elemzését követően. Mégis megkerülhetetlen a tisztességes eljárás, azaz az igazságosság eljárási vetületének részletesebb, vizsgálata, s annak részjogosultságainak felvonultatása ehelyütt, az elméleti alapvetést szolgáló I. részben. Ennek oka, hogy ez képezi alapját a harmadik hipotézisemnek, mely az igazságkeresési anomáliák, azaz a túlbizonyítás, és az igazságról történő alkudozás káros következményeivel foglalkozik. Az igazságkeresési anomáliák ugyanis nem csak technikai jellegű problémák, hiszen hátrányosan érinthetik az eljárási igazságosság, azaz a tisztességes eljárás követelményét, azaz alapjogot is sérthetnek. Így annak érdekében, hogy a II. részben a túlbizonyítás, majd a III. részben a büntetőperbeli megállapodások káros következményeivel kapcsolatban tett megállapításaim értelmet nyerjenek, elengedhetetlen annak felvázolása, hogy mit is foglal magában pontosan a tisztességes eljárás követelménye.

Európában, napjainkban egyik legfontosabb kerete az emberi jogok érvényesítése⁹¹ és tartalmuk meghatározása szempontjából az Európa Tanács égisze alatt létrejött Emberi Jogok Európai Egyezménye⁹² (a továbbiakban: EJEE). Az EJEE által rögzített emberi jogok konkrét tartalmát pedig folyamatosan alakítja az EJEB ítélkező, joggyakorlat fejlesztő, értelmező tevékenysége. Ezen alfejezetben így az EJEB ítélkező, értelmező tevékenysége alapján kibontom az igazságosság eljárási vetületként a tisztességes eljáráshoz való jog tartalmát, s ismertetem, hogy azt mely részjogosultságok alkotják. Nem megfeledkezve annak vizsgálatáról sem, hogy hogyan alakul az EJEB mozgástere a konkrét büntetőeljárások, továbbá az államok nemzeti szabályozását, gyakorlatát tekintve. E kérdéskört illetően tengernyi szakirodalom született már a szerzők tollából, így pusztán jelen értekezés szempontjából fontos, alapvető

⁹¹ Ezen kívül: a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata.

⁹² Az Emberi Jogok Európai Egyezménye. Róma, 1950. november 04.

jelentőségű megállapításokra szorítkozom.

Már e ponton rögzíteni kell, hogy az EJEB-nek nem feladata, hogy a belső jognak *az egyén büntetőjogi felelősséggel kapcsolatos* olyan kérdéseivel foglalkozzon, amelyeket a nemzeti bíróságoknak kell értékelniük, vagy, hogy a *büntetőjogi felelősség kérdésében* döntést hozzon.

⁹³ Feladata tehát nem a büntetőjogi vagy polgári jogi felelősségről, hanem az EJEE szerinti Szerződő Államok felelősségéről dönteni.⁹⁴

A tisztességes eljárás elvének tartalmi szempontú vizsgálata vonatkozásában az Egyezményt és az EJEB joggyakorlatát veszem alapul. A 6. cikk rögzíti az elvet, angolul „Right to a fair trial”, magyarul „Tisztességes tárgyaláshoz való jog” elnevezéssel. Az EJEB ítélkezési gyakorlata során dolgozta ki ezen elv tartalmi elemeit és jelentését, valamint teszi ezt a mai napig.⁹⁵ Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy a szubszidiaritás elve alapján a hazai hatóságok – nevezetesen a nemzeti bíróságok – felelősek elsősorban a viták rendezéséért és az EJEE-ben említett jogok biztosításáért.⁹⁶

Az EJEB a 6. cikk vonatkozásában a büntetőeljárás egészének tisztességességét értékeli.⁹⁷

⁹³ *Öneryıldız kontra Törökország*, ECtHR, 2004. november 30-i határozat, ügyszám: 48939/99, 116. pont.

⁹⁴ *Nachova és mások kontra Bulgária*, ECtHR, 2005. július 6-i határozat, ügyszám: 43577/98 és 43579/98, 147. pont.

⁹⁵ LÁRIS Liliána: *Az Európai Unió pénzügyi érdekei, különös tekintettel az Európai Ügyészség eljárásában érvényesülő fairness jogokra*, Doktori értekezés, Budapest, 2019, 168. oldal. [a továbbiakban: LÁRIS (2019)]

⁹⁶ TRECHSEL, Stefan: *Human Rights in Criminal Proceedings*, Academy of European Law European Law Institute, Oxford University Press, Oxford, 2005, 83-84. oldal.

Lásd még: SPIELMANN, Dean: *Allowing the Right Margin: The European Court of Human Rights and The National Margin of Appreciation Doctrine: Waiver or Subsidiarity of European Review?*, Cambridge Yearbook of European Legal Studies, 2012/14, 381. oldal.

EJEB ítéletek: *Rotaru kontra Romania*, ECtHR, 2000. május 4-i határozat, ügyszám: 28341/95, 53. pont.

Kopp kontra Svájc, ECtHR, 1998. március 25-i határozat, ügyszám: 13/1997/797/1000, 59. pont.

⁹⁷ Többek között: *Taxquet kontra Belgium*, ECtHR, 2010. november 16-i határozat, ügyszám: 926/05, 84. pont.

Vagyis a tisztességes eljárás követelményeinek való megfelelést minden esetben az eljárás egészének alakulására tekintettel kell megvizsgálnia, s nem egy adott szempont vagy egyetlen eljárási hiányosság megfontolása alapján. Habár nem zárható ki, hogy egy konkrét tényező annyira meghatározó lehet, hogy ezáltal kihat az eljárás egészének tisztességességére.⁹⁸ Ennek fordítottja is igaz, előfordulhat ugyanis, hogy valamely részlem sérelme bekövetkezik, ugyanakkor az EJEB vizsgálata eredményeként arra a következtetésre jut, hogy a büntetőeljárás összességében mégis tisztességes volt.⁹⁹ Ugyanakkor a különféle eljárási hibák kumulatív értékelése a 6. cikk megsértéséhez vezethet, még akkor is, ha az egyes eljárási rendellenességek önmagukban nem győzték volna meg az EJEB-et arról, hogy az eljárás tisztességtelen.¹⁰⁰ Mindezekből következően természetesen *önmagában az államok nemzeti szabályozása* nem képezheti vizsgálat tárgyát. Ugyanakkor egyes konkrét büntetőeljárások konkrét mozzanatait kapcsán vizsgálhatja, hogy azok megfeleltek-e az EJEE által deklarált tisztességes eljáráshoz való jog követelményének.¹⁰¹

Az EJEB a nemzeti bíróságok döntéseinek meghozatala során a *nemzeti anyagi és eljárási jogszabályok alkalmazását, valamint a megállapított tényállás helyességét* sem vizsgálja. Nem értékeli továbbá önmagában a *bizonyítékok beszerzésének módját, azok értékelésének valamint elfogadhatóságának vizsgálatát sem*¹⁰², mindaddig, amíg a nemzeti bíróság döntése nem tűnik önkényesnek, vagy nyilvánvalóan észszerűtlennek, s ennek eredményeként az eljárás is a maga

Schatschaschwili kontra Németország, ECtHR, 2015. december 15-i határozat, ügyszám: 9154/10, 101. pont.

Ibrahim és mások kontra Egyesült Királyság, ECtHR, 2016. szeptember 13-i határozat, ügyszám: 50541/08, 50571/08, 50573/08 és 40351/09, 250 – 251. pont.

⁹⁸ *Can kontra Ausztria*, ECtHR, 1984. július 12-i határozat, ügyszám: 9300/81, 48. pont.

⁹⁹ LÁRIS (2019) *i.m.* 172. oldal.

¹⁰⁰ *Mirilashvili kontra Oroszország*, ECtHR, 2008. december 11-i határozat, ügyszám: 6293/04, 165. pont.

¹⁰¹ *Natsvlshvili és Togonidze kontra Grúzia*, ECtHR, 2014. szeptember 8-i határozat, ügyszám: 9043/05, 90. pont.

¹⁰² *Moreira Ferreira kontra Portugália*, ECtHR, 2017. július 11-i határozat, ügyszám: 19867/12, 83. pont.

Schenk kontra Svájc, ECtHR, 1988. július 12-i határozat, ügyszám: 10862/84, 46. pont.

egészében tisztességtelennek minősül,¹⁰³ s így nem egyeztethető össze az EJEE 6. cikkében foglalt követelménnyel.¹⁰⁴ A Bíróságnak nem feladata továbbá, hogy a belső jognak *az egyén büntetőjogi felelősséggel kapcsolatos* olyan kérdéseivel foglalkozzon, amelyeket a nemzeti bíróságoknak kell értékelniük, vagy, hogy a *büntetőjogi felelősség kérdésében* döntést hozzon.¹⁰⁵ Feladata tehát nem a büntetőjogi vagy polgári jogi felelősségről, hanem az EJEE szerinti Szerződő Államok felelősségéről dönteni.¹⁰⁶

Az EJEB több ízben utal rá tehát, hogy nem kívánja átvenni a nemzeti bíróságok feladatát a bizonyítékok beszerzése, értékelése, a tényállás megállapítása, valamint a nemzeti jog értelmezése vonatkozásában, hiszen ehhez a legjobb helyzetben mégis a nemzeti bíróság van. Az EJEB feladata az, hogy az eljárás egészének tisztességességét értékelje,¹⁰⁷ mindezek keretében azonban már vizsgálat tárgyát képezhetik a fent említett körülmények is.¹⁰⁸

¹⁰³ *Navalnyy kontra Oroszország*, ECtHR, 2018. november 15-i határozat, ügyszám: 29580/12, 101. pont.

Moreira Ferreira kontra Portugália, ECtHR, 2017. július 11-i határozat, ügyszám: 19867/12, 83. pont.

Van Kück kontra Németország, ECtHR, 2003. szeptember 12-i határozat, ügyszám: 35968/97, 46 – 47. pont.

¹⁰⁴ *Khamidov kontra Oroszország*, ECtHR, 2007. november 15-i határozat, ügyszám: 72118/01, 107. pont.

Berhani kontra Albánia, ECtHR, 2010. május 27-i határozat, ügyszám: 847/05, 50 – 56. pont.

Ajdarić kontra Horvátország, ECtHR, 2011. december 13-i határozat, ügyszám: 20883/09, 47. pont.

¹⁰⁵ *Öneryıldız kontra Törökország*, ECtHR, 2004. november 30-i határozat, ügyszám: 48939/99, 116. pont.

¹⁰⁶ *Nachova és mások kontra Bulgária*, ECtHR, 2005. július 6-i határozat, ügyszám: 43577/98 és 43579/98, 147. pont.

¹⁰⁷ Erről részletesen többek között: *Van Kück kontra Németország*, ECtHR, 2003. szeptember 12-i határozat, ügyszám: 35968/97, 46 – 47. pont.

Mantovanelli kontra Franciaország, ECtHR, 1997. március 18-i határozat, ügyszám: 21497/93, 34. pont.

Elsholz kontra Németország, ECtHR, 2000. július 13-i határozat, ügyszám: 25735/94, 66. pont.

Navalnyy kontra Oroszország, ECtHR, 2018. november 15-i határozat, ügyszám: 29580/12, 97. pont.

Van Mechelen és mások kontra Hollandia, ECtHR, 1997. április 23-i határozat, ügyszám: 21363/93, 21364/93, 21427/93 és 22056/93, 50. pont.

Gäfgen kontra Németország, ECtHR, 2010. június 1-i határozat, ügyszám: 22978/05, 162. pont.

¹⁰⁸ *Khan kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 2016. szeptember 21-i határozat, ügyszám: 35394/97, 34. pont.

P.G. és J.H. kontra Egyesült Királyság, ECtHR, 2001. szeptember 25-i határozat, ügyszám: 44787/98, 76. pont.

Elsőként néhány gondolat erejéig utalni szükséges azon értelmezési tartományra, amelyet majd az értekezés további menetében is, az EJEB joggyakorlatának vizsgálatakor alkalmazni kívánok, tekintettel arra, hogy az a vizsgálat tárgya miatt némiképp eltér a megszokott büntetőeljárásjogi dogmatikától. Következésképpen panaszosként, vagy kérelmezőként az EJEB-hez fordul, az EJEE-ben foglalt jogának megsértésére hivatkozó személyt értem, s nemzeti bírósággént utalok az állítólagos jogsértést elkövető nemzeti bírói fórumra.

Az EJEE 6. cikkének alkalmazásában a kulcsfontosságú alaptétel a tisztességesség. A tisztességes eljárásról való jogot pedig kiemelkedő fontosságúnak ítéli az EJEB a demokratikus társadalmakban.¹⁰⁹ A tisztességes eljárás elve egy gyűjtőfogalom,¹¹⁰ s az EJEB értelmezésében az nem is határozható meg egy állandó fogalomként, azt mindig a konkrét eset összes körülménye alakítja.¹¹¹

Az EJEE 6. cikke szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően a) ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság, b) tisztességes, nyilvános tárgyaláson, c) észszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot. d) Az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni. A büntetőeljárásokra vonatkozóan a (2) és (3) bekezdés mindezeket túl deklarálja¹¹² az ártatlanság vélelmét, azt a követelményt, hogy a lehető legrövidebb időn belül, érthetően és részletesen, az általa ismert nyelven tájékoztassák az érintettet az ellene felhozott vád

Allan kontra Egyesült Királyság, ECtHR, 2002. november 5-i határozat, ügyszám: 48539/99, 42. pont.

¹⁰⁹ *A.B. kontra Szlovákia*, ECtHR, 2003. március 4-i határozat, ügyszám: 41784/98, 54. pont.

Gregačević kontra Horvátország, ECtHR, 2012. július 10-i határozat, ügyszám: 58331/09, 49. pont.

¹¹⁰ LÁRIS (2019) i.m. 168. oldal.

¹¹¹ *O'Halloran és Francis kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 2007. június 29-i határozat, ügyszám: 15809/02 és 25624/02, 53. pont.

¹¹² Bárd Károly az Egyezmény 6. cikk (3) bekezdésében foglalt részjogosítványokat tekinti az ún. fairness jogoknak, a szűkebb értelemben vett tisztességes eljárás követelményének, amelyek kifejezetten a terhelt személyéhez kötődnek. [LÁRIS (2019) i.m. 169. oldal]

természetéről és okáról; megfelelő idővel és lehetőségekkel rendelkezzen védelme előkészítéséhez; személyesen vagy az általa választott védő segítségével védekezhessen. Amennyiben nem állnak rendelkezésére eszközök védő díjazására, de az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, úgy hivatalból és ingyenesen védőt kell kirendelni. Deklarálja továbbá annak lehetőségét, hogy az érintett kérdéseket intézzен vagy intéztessen a vád tanúhoz és kieszközőlhesse a mentő tanúk megidézését és kihallgatását; hogy ingyenesen tolmács segítségét vegye igénybe, ha szükséges.

E jogok lényegének értelmezése során az EJEB arra a következtetésre jutott, hogy mindez nem teljes körű felsorolás, tekintve, hogy a 6. cikk pusztán a „minimális jogokat” garantálja.¹¹³ Ezért léteznek más, beleértett részjogok¹¹⁴, így többek között a hallgatás joga, az önvádra kötelezés tilalma, az iratismerethez való jog, a jogorvoslathoz való jog, a kapcsolattartáshoz való jog, személyes jelenléthez való jog.¹¹⁵ Az EJEB ítélkezési gyakorlata szerint továbbá a 6. cikk (2) és (3) bekezdésében rögzített különleges jogok egy részét kiterjesztve kell értelmezni a polgári eljárásokban is, például az ingyenes jogi segítségnyújtáshoz való jogot vagy az iratismerethez való jogot.¹¹⁶ Az EJEB ugyanakkor „nem választja külön a tisztességes eljárás elvének a 6. cikk (1) bekezdésében foglalt, általános fogalmát a (3) bekezdésben foglalt speciális részjogosítványok tartalmának kibontásától.”¹¹⁷ Az EJEB a 6. cikk (2), (3) bekezdéseiben – példalozó jelleggel felsorolt – minimális jogokra úgy tekint, mint a tisztességes eljárás követelményeire, melyek a büntetőügyekben felmerülő tipikus eljárási helyzetek leképeződései. Másképpen megfogalmazva, ezek a büntetőeljárásokban a tisztességes eljárás

¹¹³ *Deweer kontra Belgium*, ECtHR, 1980. február 27-i ítélet, ügyszám: 6903/75, 56. pont.

¹¹⁴ *Ibrahim és mások kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 2016. szeptember 13-i határozat, ügyszám: 50541/08, 50571/08, 50573/08 és 40351/09, 250. pont.

¹¹⁵ EMMERSON, Ben – ASHWORTH, Andrew: *Human Rights and Criminal Justice*, Sweet&Maxwell, London, 2001, 76. oldal.

¹¹⁶ *Airey kontra Írország*, ECtHR, 1979. október 9-i határozat, ügyszám: 6289/73,

McMichael kontra Egyesült Királyság, ECtHR, 1995. február 24-i határozat, ügyszám: 16424/90, 205. pont.

¹¹⁷ LÁRIS (2019) *i.m.* 169. oldal

fogalmának a 6. cikk (1) bekezdésében meghatározott szempontjainak tekinthetők.¹¹⁸ Ugyanakkor e minimum jogok nem célok önmagukban, az az együttes rendeltetésük, hogy az eljárás egészének tisztességességét biztosítsák.¹¹⁹

Intézményes és eljárási követelmények

Az EJEB értelmezése alapján a következőképpen rendszerezhetők a 6. cikket kitevő részjogosítványok.¹²⁰

Az ún. **intézményes követelmények** kategóriája keretében értelmezi a nemzeti bíróság fogalmát, továbbá az ehhez kapcsolódó kritériumokat, mint a törvény által létrehozott bíróság tartalma, valamint a bíróság függetlensége és pártatlansága.

Az ún. **eljárási követelmények** keretén belül helyezi el rendszerben

→ a *tisztességesség elvét*, s ezen belül:

1. Az eljárásban való hatékony részvétel követelményét;
2. A fegyverek egyenlősége és kontradiktórius eljárás követelményét;

¹¹⁸ *Ibrahim és mások kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 2016. szeptember 13-i határozat, ügyszám: 50541/08, 50571/08, 50573/08 és 40351/09, 251. pont.

Salduz kontra Törökország, 2008. november 27-i határozat, ügyszám: 36391/02, 50. pont.

Gäfgen kontra Németország, ECtHR, 2010. június 1-i határozat, ügyszám: 22978/05, 169. pont.

Dvorski kontra Horvátország, ECtHR, 2015. október 20-i határozat, ügyszám: 25703/11, 76. pont.

Schatschaschwili kontra Németország, ECtHR, 2015. december 15-i határozat, ügyszám: 9154/10, 100. pont.

¹¹⁹ *Ibrahim és mások kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 2016. szeptember 13-i határozat, ügyszám: 50541/08, 50571/08, 50573/08 és 40351/09, 251. pont.

Can kontra Ausztria, ECtHR, 1984. július 12-i határozat, ügyszám: 9300/81, 48. pont.

Mayzit kontra Oroszország, ECtHR, 2005. január 20-i határozat, ügyszám: 63378/00, 77. pont.

Seleznev kontra Oroszország, ECtHR, 2008. június 26-i határozat, ügyszám: 15591/03, 67. pont.

¹²⁰ A rendszerezéshez alapul vettem: European Court of Human Rights: Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights – Right for a fair trial (criminal limb) https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf (2023. 11. 26.)

3. Indokolási kötelezettség követelményét;
4. Hallgatáshoz való jog és az önvádra kötelezés tilalmát;
5. Bizonyítékok szolgáltatásának szabályait;
6. A speciális nyomozási cselekményekre, mint a fedett eszközökre vonatkozó garanciális követelményeket;
7. A közvetlenség elvét;
8. Jogbiztonság követelményét.

→ Ugyancsak az eljárási követelmények keretében értelmezendő a *nyilvános tárgyalás követelménye*, s ezen belül is:

1. A nyilvánosság elve;
2. A szóbeli tárgyaláshoz való jog és a jelenlét joga;
3. A bírósági ítéletek nyilvános kihirdetésének követelménye.

→ Mindezekon túl *az észszerű idő követelménye* képezi az eljárási követelmények harmadik pillérét.

Speciális garanciák

A **speciális garanciák kategóriája** – melyek a 6. cikk (2), (3) bekezdésében kerültek rögzítésre – tartalmazza az *ártatlanság védelmét*, valamint részletezi a *védelem jogosultságait*. Ezutóbbi keretén belül:

1. Tájékoztatás a vád természetéről és indokairól;
2. Védekezésre való felkészülés;
3. Védekezés személyesen, vagy az általa választott védő segítségével;
4. Kérdéseket intézzen vagy intéztessen a vád tanúihoz;
5. Tolmácshoz való jog.

Az itt kifejtettek alapján az EJEB nemzetközi szinten tehát pusztán az igazságosság eljárási vetületének – azaz a tisztességes eljárásnak – a garantálását várja el a részes államoktól.

Ahogy arra Bárd Károly is rámutat – az EJEB gyakorlata szerint az EJEE-ben részes államok nem arra vállaltak kötelezettséget, hogy a materiálisan igazságos döntéseket hozzák meg bíróságaik, azaz a tényállást a valóságnak megfelelően állapítják meg. Bár a Karaman kontra Németország ügyben hozott ítéletében azért figyelmeztet arra az EJEB, hogy a büntető bíróságok kötelesek a vádlott büntetőjogi felelősségének megítélése szempontjából releváns tényeket a lehető legpontosabban megállapítani, s nem pusztán feltételezésként vagy gyanúként rögzíteni tényeket.¹²¹

Az egyezmény a részes államokat alapvetően tehát a tisztességes eljárás biztosítására kötelezi.¹²² Valószínűleg nemzetközi szinten e határ meghúzásának oka az igazságkeresés vonatkozásában különböző hagyományokon nyugvó büntetőeljárás rendszerek sajátosságainak tiszteletben tartása, melyeket az előzőekben áttekintettem. Így az, hogy a koordinatív rendszerek alapvetően az igazságosság eljárási vetületét hangsúlyozzák, míg a hierarchikus rendszerek ezen túlmenően már az igazságosság anyagi vetületét is. A közös pont, tehát a minden szerződő államtól elvárható minimum, a tisztességes eljárás követelményének biztosítása.

¹²¹ „*Criminal courts are bound to establish the facts of the case relevant for the assessment of the legal responsibility of the accused as accurately and precisely as possible, and they cannot present established facts as mere allegations or suspicions. This also applies to facts related to the involvement of third persons. However, if such facts have to be introduced, the court should avoid giving more information than necessary for the assessment of the legal responsibility of those persons who are accused in the trial before it.*” (Karaman kontra Németország, ECtHR, 2014. február 27-i határozat, ügyszám: 17103/10, 64. pont.)

¹²² BÁRD Károly: *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. A tisztességes eljárás büntetőügyekben – emberijog-dogmatikai értekezés*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007, 69 – 75. oldal.

II. rész

Túlbizonyítás, mint az igazságkeresés egy anomáliája

A következőkben kibontom az igazságkeresésnek a kontinentális megoldás sajátosságaiból eredeztethető, lehetséges szélsőségét: a túlbizonyítás problémakörét, a második és harmadik hipotézisem mentén.

A túlbizonyítás kapcsán közkeletű vélemény, hogy az nem más, mint a büntetőeljárásbeli bizonyításnak a pergazdaságosság szempontjából káros „elhajlása”, anomáliája. Holott a túlbizonyítás problémaköre úgy gondolom, ennél jóval összetettebb.

E megállapítás alátámasztása érdekében elemzés tárgyává teszem azt, hogy a túlbizonyítás jelenségének mi lehet az oka, majd a büntetőeljárásbeli igazságkeresés, vagy másképpen fogalmazva, a tényállásmegállapítás egyik diszfunkciójaként érvényesülő túlbizonyítás esetköreit vizsgálom a tárgyalás szakaszában.

A fókusz immáron a magyar büntetőeljárásokra szűkítettem, a lehető legteljesebb feltérképezés érdekében pedig gyakorló bírakkal, ügyészekkel és ügyvédekkel folytattam konzultációt, valamint bírósági ítéleteket tanulmányoztam. Mindezek után e részben kitérek arra is, hogy a 2018 júliusában hatályba lépett Be. milyen választ ad a túlbizonyítás jelenségére, milyen jogintézményekkel próbálja azt mederben tartani.

Jóllehet visszatérően ismételt probléma a büntetőeljárások elhúzódása, az igazságszolgáltatás nem elég hatékony működése. Mégis úgy gondolom, hogy a túlbizonyítás jelenségének következményei szempontjából nem csak az eljárás szükségtelen elhúzódásában kell látni a káros eredményét, azaz nem pusztán technikai jellegű anomáliával állunk szemben. További fontos, garanciális problémákat is felvethet, így egyszerre több irányból is kikezdi a jogállami büntetőeljárást. Ennek bizonyítása érdekében e fejezet záró részében górcső alá veszem az EJEB gyakorlatát, s megkísérlem feltárni azt, hogy a túlbizonyítás jelenségének milyen káros következményei lehetnek a tisztességes eljárás követelménye, azaz az igazságosság eljárási vetülete szempontjából.

II.1. Az igazságkeresés egy anomáliája – túlbizonyítás a büntetőeljárásban

Az értekezés első részében kifejtettek értelmében a hierarchikus rendszerek alapvető elgondolása szerint az anyagi igazság feltárása szavatolja az eljárás igazságosságát. Felmerül ugyanakkor a kérdés, hogy mégis „mennyi igazság” lehet szükséges a büntetőeljárás igazságos lezárásához? A kifejtettek fényében e kérdés különösen tehát az alapvetően hierarchikus elvek mentén szerveződő, a tények feltárásának minél szélesebb körű igényével működő büntetőeljárások vonatkozásában lesz fontos, mégpedig abból a szempontból, hogy hol húzódik a tényállás maradéktalan felderítéséhez még szükséges bizonyítás és a túlbizonyítás határa. Meglátásom szerint ugyanis épp a tisztességes eljárás követelményét sértheti a túlzott igazságkeresés. E jelenség által okozott hátrányok felderítése természetesen külön kutatás tárgyát is képezhetné, az azonban kijelenthető, hogy nem kívánatos sem az időszerűség, sem az anyagi-, illetve humán erőforrások szempontjából, de garanciális követelmények – a tisztességes eljárás zálogaként említhető funkciómegosztás, pártatlan bírósághoz való jog – sérelmét is okozhatja. Nem mellékes ugyanakkor az sem, hogy a valós tények feltárásának igénye szempontjából is kontraproduktív lehet, hiszen minél hosszabb idő telik el, az annál hátrányosabb a személyi bizonyítékok tekintetében is.

A túlbizonyítás jelenségének elméleti hátterét kutatva a korábban ismertetett igazságkeresésre vonatkozó alapvető kontinentális megfontolások és a túlbizonyítás gyakorlati jelensége közötti ok-okozati kapcsolat fennállására kívánok tehát elsőként rámutatni. Ahogyan említettem, a kontinentális rendszer az igazságossággal összefüggésben a valóságban történt tények felderítésének igényét, a lehető legmagasabb bizonyítottsági szint elérését és azt hangsúlyozza, hogy a bíróság által megállapított tények adekvát viszonyban legyenek a valósággal.

Ezen igény természetesen nem azt jelenti, hogy ne érvényesülnének olyan alapvető követelmények, amelyek akadályát képezhetik a valós tények feltárásának, de azt a meggyőződést sem, hogy minden egyes esetben elérhető a teljes, „objektív” igazság.

A büntetőeljárás azonban ebben az esetben a lehető legmagasabb szintű bizonyítottságra, az igazság minél szélesebb körben történő feltárására törekszik, így előfordulhat, hogy a bizonyítás menete átbillen a túlbizonyítás mezejére.

A túlbizonyítás okai szempontjából nem hagyható figyelmen kívül – az igazságkeresés igényén túl – az elméleti alapvetések körében elemzett azon sajátosság sem, amely a hierarchikusan szerveződő eljárások „hierarchikus” jellegéből ered. E modellben ugyanis – visszautalva az előző fejezetben kifejtettekre – a tárgyalási szakban az elsőfokú és a fellebbviteli bíróságok együtt, vertikális viszonyok mentén alkotják azt a rendszert, amely az igazság kiderítésére törekszik. Ennek megfelelően a bíróság ítéletét a felettes bíróság „méri majd meg”. A tárgyalási szakban előforduló túlbizonyítás jelenségének másik oka így meglátásom szerint e sajátosságból eredően a bíróság ítéletének megalapozatlanság miatti hatályon kívül helyezésének lehetősége; „ugyanazon bíró másképp ítél ugyanis, ha az utolsó, és másképp, ha az utolsó előtti szó az övé.”¹²³

II.2. Túlbizonyítás a gyakorlatban

A túlbizonyítás, mint az igazságkeresés egy anomáliájaként megragadható jelenség természetesen igen ügyspecifikus problémakör, azonban meglátásom szerint megfelelő absztrakcióval voltaképpen két nagy esetkört különíthetünk el. Így megemlíthetjük a *szükségtelen* (mert „túlbiztosító) vagy *felesleges* (mert nem releváns) *bizonyítás esetköreit*, mint technikai diszfunkciót, valamint tágabb értelemben pedig a tartalmi szempontú, *az ítélkező funkcióval össze nem egyeztethető „túlbizonyítást”*. Az egyes esetkörök részletezése kapcsán szerepeltetett ítéleteket a következőkben példálózó jelleggel kívánom bemutatni, a teljesség igénye nélkül.

¹²³ BAUMGARTEN Izidor: *Fellebbvitel ténykérdésben*, Jogtudományi Közlöny 1898/46, 327. oldal.

II.2.1. Túlbizonyítás, mint technikai diszfunkció

Bizonyítást lefolytatni azokra a tényekre kell, „amelyek a vád tárgyává tett cselekmény jogi megítéléséhez, valamint ezeknek a releváns tényeknek a megállapításához szükségesek, és az ítélet indokolásának is csak ezekre a tényekre kell kiterjednie.”¹²⁴ Tremmel Flórián is úgy fogalmaz a bizonyítékok fogalmának meghatározásával kapcsolatban, hogy azok büntetőjogilag releváns tényre kell, hogy vonatkozzanak, amelyeket jogszerűen szereztek be és alkalmasak a büntetőjogilag releváns tényállásnak a megállapítására.¹²⁵

Előfordulhat azonban, hogy a bíróság olyan tények megállapítása érdekében folytat bizonyítást, *amelynek a jogvita érdemi elbírálása szempontjából nincs jelentősége, azaz túlterjeszkedik az eljárásban figyelembe vehető releváns tények körén,*¹²⁶ és felesleges tények tekintetében bizonyít. A Kúria arra mutat rá, hogy a vádban szereplő cselekmény minősítéséhez, valamint a releváns tények megítéléséhez szükséges tények tekintetében kívánatos bizonyítást felvenni, továbbá az ítélet indokolásának is pusztán ezekre kell kiterjednie. A hivatkozott ügyben azonban „a bíróság ennek ellenére olyan bizonyítást is folytatott, amelyre nem volt szükség (...). Az ítéleti tényállás a sértettek házának, a ház környezetének, az udvarának, az ott található építményeknek, a ház belsejének, berendezésének terjedelmes és szükségtelenül részletes leírását tartalmazza.”¹²⁷

Szintén erre utal egyik határozatában a Debreceni Ítéltábla is: „Az első fokon eljáró Miskolci Városi Bíróság e tényállási pontnál nem tartotta szem előtt, hogy az ügyészség milyen cselekményt, gazdasági eseményt tett vád tárgyává, és ebből adódóan több olyan

¹²⁴ BH2001. 458.

¹²⁵ Erről részletesen: TREMMEL Flórián: *Továbbfejleszthetők-e a bizonyításelmélet alapfogalmai?* In: FENYVESI Csaba – HERKE Csongor: *Tanulmányok Erdősy Emil professzor tiszteletére*, Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kara, Pécs, 2002, 37. oldal.

¹²⁶ vö: 1998-as Be. 75. § (1) bekezdés, Be. 2. § (3) bekezdés.

¹²⁷ BH2001. 458.

részletkérdéssel is foglalkozik az indokolásban, amely szükségtelen volt. Jelen büntetőügyet inkább egyfajta túlbizonyítás jellemezte a bíróság részéről (...).”¹²⁸

Előfordulhat, hogy olyan bizonyítást folytat a bíróság, mely szükségtelen. Elképzelhető például, hogy – különböző okok miatt – azt *jogszerűen mellőzhetné*. A büntetőeljárásban ugyanis nem kell bizonyítani az ún. köztudomású tényeket, valamint azokat a tényeket sem, amelyekről az eljáró bíróságnak, ügyészségnek, illetve nyomozó hatóságnak hivatalos tudomása van. Ezzel kapcsolatban mutat rá a Kúria például arra, hogy: „Az alkohol emberi szervezetre gyakorolt negatív hatásai – érzékelési képesség, koncentrációképesség korlátozása, a veszélyérzet csökkentése stb. – köztudomásúak, ezért külön bizonyítást nem igényelnek. Ittas járművezetés esetén ezért a megvalósított közlekedési szabályszegések általában összefüggnek a vezető alkoholos befolyásoltságával, ettől eltérő következtetés alappal csak akkor vonható le, ha az ügy egyedi körülményei, a közlekedési szabályszegés sajátos jellege ezt indokolják.”¹²⁹

A Be. azonban ezek mellett – épp a szükségtelen túlbizonyítás elkerülése érdekében – immáron tartalmazza azt a kitélt is, mely szerint nem kell bizonyítani azokat a tényeket sem, amelyek valóságát a vádló, a terhelt és a védő az adott ügyben, együttesen elfogadja,¹³⁰ azaz jelen esetben bizonyítás nélkül állapít meg tényeket a bíróság. E rendelkezés funkciója meglátásom szerint az, hogy a bizonyítás már csak a vitatott kérdésekre fókuszáljon, ezáltal megelőzhető annak parttalanná válása.

E szakasz létjogosultságának alátámasztására a következő jogeset különösen alkalmas.

Az I. rendű vádlott épp futott egy parkban található, rekortán felületű futópályán, amikor észlelte, hogy a II. rendű vádlott és barátnője a rekortán felületén a kutyájukat sétáltatják. Emiatt az I. rendű vádlott indulatosan kérdőre vonta őket, melynek hatására a II. rendű vádlott indulatosan visszaszólt az I. rendű vádlottnak. E vita során a vádlottak kölcsönösen

¹²⁸ Debreceni Ítéltábla Bhar.II.497/2007/12.

¹²⁹ BH2013. 33.

¹³⁰ Be. 163. § (4) bekezdés.

szidalmazták egymást, valamint dulakodni kezdtek, végül rendőri intézkedésre is sor került.

Az ügyben büntetővégzés született, a bíróság mindkét vádlottat garázdaság vétsége miatt marasztalta.

A II. rendű vádlott vonatkozásában a büntetővégzés jogerőre emelkedett, az I. rendű vádlott azonban tárgyalás tartását indítványozta.

A büntetőeljárás nyomozási és bírósági szakaszában is ugyanazon védő járt el az I. rendű vádlott védelmében, aki a befejezés előtt, a harmadik tárgyaláson terjesztette elő arra vonatkozó bizonyítási indítványát, hogy a bíróság szerezzé be a rendőri intézkedés érdekében tett bejelentésről készült hanganyagot. Álláspontja szerint ugyanis jelentősége van annak, hogy az I. rendű vádlott értesítette a rendőrséget. Ezen indítvány megtétele az előkészítő ülésen is megtehető lett volna, sőt, a jelenleg hatályos szabályozás értelmében ekkor kellett volna megtenni. A bíróság azonban mégis helyt adott e bizonyítási indítványnak, holott a vádhatóság elfogadta e körülményt, így tehát nem vitatott tény volt a felek részéről, bizonyítás nélkül is megállapítható volna a bíróság. Ennek ellenére pusztán e mozzanat összesen 6 hónappal késleltette a befejezés lehetőségét, tekintettel arra, hogy ebben az időben ítélezési szünet következett.

Jogszerűen mellőzhető a bizonyítás vélelmek esetében is. A büntető anyagi jogban ezek száma igen csekély – az anyagi igazság megállapításának igényére tekintettel –, a Btk. ugyanakkor egy igen nagy jelentőségű esetkörben, az ún. szituációs jogos védelem esetében megdönthetetlen vélelmet tartalmaz. Ebben a hét esetben úgy kell tekinteni, mintha a jogtalan támadás az élet kioltására is irányult volna, azaz pusztán a jogtalan támadás szorul tehát vizsgálatra, amelyet a körülmények fennállása esetén úgy kell tekinteni, mintha az az élet kioltására is irányult volna, a támadó konkrét szándékának további értékelése pedig szükségtelen.¹³¹

Az alkalmas bizonyítási eszközök felesleges halmozása szintén szükségtelen bizonyítást eredményezhet. Amennyiben például a sérülésről a nyomozás során készített fényképfelvétel

¹³¹ 4/2013. büntető jogegységi határozat.

alapján a laikus által is egyértelműen megállapítható, hogy az emberölés elkövetési eszköze a kérdéses balta volt, erre vonatkozóan orvos szakértőt kirendelni szükségtelen.¹³²

A Fővárosi Ítéltábla egy másik ügyben tett megállapítása szerint a vádlott általános egészségi és pszichés állapotára vonatkozóan a tárgyalásra idézett tanú vallomása nélkül, kizárólag az orvosi dokumentációk alapján is elkészíthető lett volna az orvosszakértői vélemény, „a tanú kihallgatásával az ügyben túlbizonyítás történt.”¹³³

Alkalmatlan bizonyítási eszköz felhasználása eredményeként megvalósult túlbizonyítást állapított meg a Kúria, amikor rámutatott, hogy a kihallgatott tanúk tárgyalásra idézése és kihallgatása szükségtelen volt, tekintettel arra, hogy „az ügy elbírálásához szükséges tényekről már a nyomozáskor sem tudtak vallomást tenni.”¹³⁴

Végezetül említhetjük még *az utóbb szükségtelenné vált bizonyítás foganatosítását*, például abban az esetben, ha az irányadó törvényi konjunktív feltételek egyike már megdőlt.

II.2.2. Túlbizonyítás tágabb értelemben: az ítélező funkcióval össze nem egyeztethető „túlbizonyítás”

A túlbizonyítás másik nagy esetkörének tekinthető – a szükségtelen/felesleges bizonyítás, mint technikai diszfunkció mellett – azon esetkör, amikor a bíró az ítélező funkcióval össze nem egyeztethető módon bizonyít.

Teszi ezt vagy azért, mert a kontinentális hagyományokból eredő hivatalbóli bizonyítás lehetőségét túllépi, és túlterjeszkedik a vádon, azaz már a vád tárgyává nem tett tények tekintetében bizonyít. Erre mutatott rá például a Miskolci Törvényszék is, amikor megállapította, hogy az elsőfokú bíróság olyan tényállási elemeket vont be az ítéletbe, amelyek nem képezték a vád tárgyát, ugyanis a konkrét esetben „az ügyészi vád csak egyetlen "ár alatti"

¹³² BH2001. 458.

¹³³ Fővárosi Ítéltábla 2.Bf.97/2019/11.

¹³⁴ BH2001. 458.

ügyletet – részvényértékesítést – tett vád tárgyává, ennek ellenére az első fokú bíróság az összes részvényeladást a tényállás és a marasztalás alapjává tette.”¹³⁵ A bíróság nem állapíthat meg tehát a bizonyítás eredményeként olyan új, a vádban nem szereplő tényeket, melyek önálló nívumot alkotó büntetőjogi értékelést igényelnek.¹³⁶

Avagy azért vesz fel a vádat alátámasztó bizonyítást, mert a vonatkozó törvényi rendelkezések inkohereciája miatt erre kényszerül. Hiszen – ahogyan az az 1998-as Be. kapcsán is tettenérhető volt – a megalapozatlanság miatti hatályon kívül helyezés lehetőségével quasi felelőssé tette a bírót a törvény azért, mert nem gyakorolt vádlói funkciót, azaz nem vett fel a vádat alátámasztó bizonyítást, amely a későbbi megalapozatlanságot eredményezte.

Vádelvre vonatkozó források!

Az eljárási feladatok megosztásának követelményével¹³⁷ kapcsolatban Heller Erik úgy fogalmaz, hogy „Ahhoz, hogy a bíróság a peres felek vitáját mindkét vonatkozásban, tudniillik a tény és a jogkérdés vonatkozásában egyaránt helyesen döntse el, szükség van arra, hogy a bíróság a bizonyítékokat elfogulatlanul mérlegelhesse és a jogi következtetések levonásában se legyen elfogult. (...) Az elfogulatlanság biztosítása érdekében szükséges tehát, hogy a bűnvádi perben a vádlói és a bírói funkció más-más személy kezében legyen.”¹³⁸

Hasonló álláspontot képvisel Balogh Jenő is e kérdéssel kapcsolatban, amikor rögzíti, hogy „a bűncselekmények felderítése, a tettesek kipuhatolása és a vádemelés kérdésében való határozás

¹³⁵ Miskolci Törvényszék 7.Bf.1213/2006/15.

¹³⁶ HÁGER Tamás – SZABÓ Krisztián: *Gondolatok a vádelvről, a tettazonosságról, figyelemmel az új büntetőeljárás törvény rendelkezéseire*, Magyar Jog, 2018/10, 575. oldal.

¹³⁷ Az anyagi igazság felderítésére irányuló kötelezettségre tekintettel a törvényi rendelkezések között deklarálva először csak az 1973. évi I. törvényben jelenik meg az eljárási feladatok megosztásának követelménye. (1973. évi I. törvény 9. §)

¹³⁸ HELLER Erik: *A magyar büntetőtörvénykezési jog tankönyve*, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1947, 15. oldal.

végezt tehát külön állami orgánumokat – igazságügyi rendőrség, ügyészség – kell szervezni, a bírót pedig (...) lehetőleg távol kell tartani a büntetőjogi üldözés funkcióitól.”¹³⁹

Angyal Pál szerint a vádelv egyik vezérlő gondolata is az (a vád nélküli bírósági eljárás tilalmán kívül), hogy a bíróság vádlói szerepet nem tölthet be. Angyal úgy ítéli meg, hogy e szabály egyébként csak látszólag szenved törést annál fogva, hogy a bíróság hivatalból új bizonyíték felvételét vagy megszerzését rendelheti el, mert ezzel a joggal élve valóban a vádló jogait gyakorolja, ám meglátása szerint e funkciókeveredést feloldja az, hogy az eljáró bíró nem csak a terhelt ellen, hanem a terhelt javára is szolgálhat.¹⁴⁰

A kérdés fontosságával kapcsolatosan érdemes utalni az Alkotmánybíróság (a továbbiakban: AB) által kifejtettekre is, mely szerint „a tisztességes eljárás követelményének alapfeltétele a vádlói és az igazságszolgáltatási funkciók szétválasztása. Az ügyészség és a bíróság feladatainak elkülönítése, az egyes tevékenységi körökre vonatkozó részletes szabályok, az eljárás alanyai számára előírt kötelezettségek és a részükre biztosított jogosultságok konstrukciója eljárási garanciákat is jelent a védelem számára.”¹⁴¹

Abban tehát egyetértés mutatkozik, hogy az ítélező bíró törvényi rendelkezéssel *expressis verbis* nem kötelezhető a vádban foglalt tények bizonyítására. Ez azonban az 1998-as Be.-ben nem valósult meg maradéktalanul. A szabályozás ugyanis a funkciómegosztás és a bíró igazság felderítésére vonatkozó kötelezettsége tekintetében ellentmondásos volt, így előfordulhatott, hogy az ítélező bíró a vád tényeinek bizonyítására kényszerült. A későbbiekben így kitérek majd arra, hogy ezen ellentmondást hogyan orvosolja a Be., illetve, hogy hogyan teremt egyensúlyt – többnyire – az igazságra törekvés és a garanciális követelményt jelentő funkciómegosztás elve között.

¹³⁹ BALOGH Jenő: *Magyar bűnvádi eljárási jog*, Grill Károly Cs. és Kir. udvari könyvkereskedése. Budapest, 1912, 126. oldal.

¹⁴⁰ ANGYAL Pál: *A magyar büntetőeljárásjog tankönyve*, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1915, 258. oldal.

¹⁴¹ 14/2002. (III. 20.) AB határozat.

II.3. A büntetőeljárás törvény által kínált megoldások a túlbizonyítás kiküszöbölésére

Unásig ismételt probléma az igazságszolgáltatás működésével kapcsolatban az eljárások elhúzódása, nem elég hatékony működése. E tágabb jelenség körébe illeszkedően nem kívánatos a fölösleges túlbizonyítás jelensége sem. A büntetőeljárás törvény kodifikációja során így mind a szakma, mind a társadalom felől érkező igény volt a büntetőeljárások minél hatékonyabbá tétele, valamint az időszerűség követelményének való megfelelés, ugyanakkor azt fontos hangsúlyozni, hogy a büntetőeljárás időszerűségének garantálása nem lehet cél, „pusztán a cél realizálásának egyik eszköze”.¹⁴² A törvény szellemiségét így a „megőrizve haladni” gondolat hatja át, ugyanis amellett, hogy megőrzi a kontinentális jogrendszeren alapuló magyar eljárásjogi hagyományokat,¹⁴³ célja minél rugalmasabbá, hatékonyabbá és költségtakarékosabbá tenni a büntetőeljárást.

Fontosnak tartom leszögezni, hogy nem kívánom valamennyi, a Be.-ben rögzített és a bizonyításra vonatkozó törvényi passzust a teljesség igényével elemezni. Pusztán azokat *a koncepcionális újításokat, valamint újragondolt jogintézményeket* említem és elemzem a fent ismertetett szempontok alapján, amelyek a bizonyítási eljárás mederben tartását, a túlbizonyítás kiküszöbölését célozzák, valamint amelyek az eljárási feladatok megosztásának következetességét hivatottak biztosítani.

Mivel e jogintézmények és törvényi passzusok rendeltetése értelemszerűen az, hogy keretek közé szorítsák, illetve irányt szabjanak a bizonyításnak, s így az igazságkeresésnek, a következőkben arra is kitérek, hogy e megoldások hogyan egyeztethetők össze az elméleti alapvetés körében rögzített tételekkel, így a minél részletesebb igazságkeresés igényével.

¹⁴² BELOVICS Ervin: *Új büntetőeljárás törvény, új feladatok*, Börtönügyi Szemle, 2018/4, 7. oldal. [a továbbiakban: BELOVICS (2018)]

¹⁴³ T/13972. törvényjavaslat a büntetőeljárásról.

Amennyiben a túlbizonyítást, mint technikai jellegű anomáliát vizsgáljuk, meglátásom szerint elsődleges megoldásként a bizonyítás időbeli behatárolását és korlátok közé szorítását említhetjük, mely az előkészítő ülés egyik funkciója.

Az ítélkező funkcióval össze nem egyeztethető „túlbizonyítás” esetében pedig a funkciómegosztás elvének, azaz a vád, védelem és ítélkezés feladatainak hangsúlyosabb elhatárolását, valamint a törvény szellemiségének és egyes rendelkezések összehangolását kell megemlíteni.

A következőkben tárgyalt rendelkezések így egyrészt hatékonysági, pertakarékossági szempontokat helyeznek előtérbe. Teszik ezt egyébként úgy, hogy egyes garanciális rendelkezések beiktatásával nem áldozzák fel „a materiális igazság megállapítására vonatkozó jogalkalmazói kötelezettséget.”¹⁴⁴ Másrészt – többnyire – egyensúlyt teremtenek az igazságkeresés igénye és az azt korlátozó alapelvi szinten megjelenő értékek között.

II.3.1. Az előkészítő ülés szerepe a bizonyítás korlátok közé szorítása tekintetében

Az előkészítő ülés elvi alapjai egyértelműen illeszkednek azon jogalkotói törekvés keretei közé, mely fokozni kívánja a terhelti együttműködést, növelni az eljárási szereplők aktivitását, valamint hatékonyabbá tenni a büntetőeljárást. Ennek megfelelően a valamennyi ügyben kötelezően tartandó előkészítő ülés szerepe kettős.

Egyrészt – a terhelti beismerés esetén, egyéb feltételek fennállása mellett – az oportunitást szolgáló lehetőségként a vádlottal szemben az ügy érdemben, tárgyalás és gyakorlatilag bizonyítás nélkül befejezhető.¹⁴⁵ Ebben az esetben a Be. tehát lehetőséget biztosít a terheltnek arra, hogy az előkészítő ülésen beismerő nyilatkozatot tegyen és lemondjon a tárgyaláshoz való

¹⁴⁴ BELOVICS Ervin: *A büntetőeljárásról szóló törvény új jogintézményei (I. rész)*, Ügyvédek Lapja, 2019/4, 2. oldal. [a továbbiakban: BELOVICS (2019)]

¹⁴⁵ VARGA Zoltán: *Kötetlen tárgyalás vagy sarokba szorított védelem?* Ügyvédek Lapja 2018/4, 27. oldal.

jogáról. Amennyiben pedig a bíróság e beismerő nyilatkozatot elfogadja, úgy már az előkészítő ülésen meghozható a bűnösséget megállapító ítélet. Az előkészítő ülésnek e funkcióját az értekezés III. részében, a büntetőperbeli megállapodásokról szóló részében fejtem ki részletesen.

Amennyiben viszont erre nem kerül sor, úgy az előkészítő ülésnek döntő szerepe van a bűnvádi tárgyalás előkészítése tekintetében. A tárgyalási szakaszban jelentősen szűkül ugyanis a bizonyítékok előterjesztésének lehetősége, vagyis arra az előkészítő ülésen kell sort keríteni. Ezen elgondolás gátat képezhet a gyakorlatban esetleges védekezési taktika részeként – *indokolatlanul késedelmes*¹⁴⁶ – bizonyítási indítványok előterjesztésével az eljárás elhúzásának, ezáltal megfelelő ütemben, tervezhetően zajlik az eljárás, azaz az eljárási szakaszok *kiszámíthatóságát is biztosítja*.

A tárgyalási szakban előforduló túlbizonyítás elkerülése szempontjából tehát a legjelentősebb szabályanyag a bizonyítás keretek közé szorítása a bizonyítási indítványok előterjesztésének rendje vonatkozásában. Az ügyészség a vádiratban fogalmazhat meg ilyen indítványokat, amennyiben pedig a terhelt az előkészítő ülésen nem tesz beismerő nyilatkozatot,¹⁴⁷ úgy a terhelt és a védő is előadhatja az eljárásnak e pontján a védekezés alapjául szolgáló tényeket és ezek bizonyítékait: a bizonyítás lefolytatására és egyéb eljárási cselekményekre vonatkozó indítványait, valamint bizonyíték kirekesztésével kapcsolatos indítványait.¹⁴⁸ Ennek megfelelően a tárgyaláson lefolytatandó bizonyítás irányának és kereteinek kijelölése és bíróság általi rögzítése elősegíti azt, hogy a tárgyaláson már ne történjen szükségtelen bizonyítás.

¹⁴⁶ BÁNÁTI János: *Megújuló büntetőeljárás, újszerű védői feladatok*. In: BARABÁS A. Tünde – VÓKÓ György (szerk.): *A bonis bona discere. Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából*, Országos Kriminológiai Intézet – Pázmány Press, Budapest, 2017, 165-166. oldal.

¹⁴⁷ Ha a bíróság a vádlott bűnösséget beismerő nyilatkozatának elfogadását megtagadja, vagy a vádlott megtagadja a válaszadást a bűnösség beismerésének kérdésében, azt úgy kell tekinteni, hogy a vádlott a bűnösségét nem ismerte be. Ugyanígy kell eljárni, ha a vádlott a bűnösségét beismerte, de a beismeréssel érintett körben a tárgyaláshoz való jogáról nem mondott le. [Be. 506. § (2) bekezdés]

¹⁴⁸ BELOVICS (2018) *i.m.* 8. oldal.

Ezen kívül a vádlott megjelölheti a vádiratban szereplő azon tényeket, amelyeknek elfogadja a valóságát. Ennek a vádlotti nyilatkozatnak azért lehet jelentősége, mert – ahogyan azt korábban kifejtettem – amennyiben a vádló és a védő is hasonlóan nyilatkozik, ezt a tényt bizonyítani a továbbiakban már nem kell.¹⁴⁹ Ez utóbbi fordulatnak szintén a túlbizonyítás elkerülése szempontjából van jelentősége, e körülmények tekintetében a bíróság ugyanis jogszerűen mellőzheti a bizonyítást és így állapíthat meg tényeket.

A bizonyítási indítványok előterjesztése az eljárásnak e szakaszában azonban nem pusztán lehetőség, hanem kötelezettség is, – melyet egyébként szankcionál is a törvény – arra tekintettel, hogy a tárgyalás előkészítését követően már csak szűk körben, akkor terjeszthető elő bizonyítási indítvány, amennyiben:

- az alapjául szolgáló tény vagy bizonyítási eszköz az előkészítő ülést követően keletkezett, vagy arról az indítványozó önhibáján kívül az előkészítő ülést követően szerzett tudomást; vagy
- az indítvány valamely bizonyítási eszköz bizonyító erejének, bizonyítás eredményének cáfolatára szolgál, feltéve, hogy ennek módja, eszköze csak a lefolytatott bizonyításból vált számára felismerhetővé.¹⁵⁰

Ugyanakkor az indítvány az első esetben is csak akkor terjeszthető elő, ha az annak alapjául szolgáló tényről vagy bizonyítási eszközről való tudomásszerzéstől számított tizenöt napon belül kerül erre sor, ezzel egyidejűleg pedig az indítványozó köteles a tudomásszerzés időpontját és az önhiba hiányát valószínűsíteni. A második esetben az időbeli korlát a lefolytatott bizonyítástól számítandó, tizenöt napban állapítja meg a törvény. Ezzel egyidejűleg az indítványozó köteles az indítványozott bizonyítás utólagos felismerhetőségét, és a lefolytatott bizonyítás cáfolatára való alkalmasságát valószínűsíteni is.

Ezzel sem teljes azonban a bizonyítás rendjére vonatkozó szabályanyag, hiszen a bírónak a tárgyaláson előterjesztett bizonyítási indítvány vonatkozásában vizsgálni kell azt is, hogy

¹⁴⁹ BELOVICS (2018) *i.m.* 8. oldal.

¹⁵⁰ Be. 520. § (1) bekezdés.

szükséges-e az a tényállás tisztázásához, majd azt, hogy az említett feltételek fennállnak-e. Amennyiben úgy ítéli meg, hogy az előterjesztett bizonyíték a tényállás tisztázásához egyébként nem is szükséges, úgy az indokolatlanul késedelmesen előterjesztett indítványt indokolás nélkül elutasítja. Amennyiben viszont szükséges, akkor – az anyagi igazság feltárásának igényére tekintettel – az indokolatlanul késedelmes indítványnak is helyt ad, az ügyészség indítványa esetén azonban tájékoztathatja az ügyészség vezetőjét, egyebekben rendbírsággal sújthatja az indítványozót.¹⁵¹ E rendelkezések egyértelműen a perkoncentrációt igyekeznek elősegíteni, azaz hogy mind a vád, mind a védelem fedje fel kártyáit és a bizonyítás keretei már az előkészítés során behatárolhatóvá váljanak.¹⁵² Ennek megfelelően gátat képezhet a gyakorlatban a taktikai célokat szolgáló, *indokolatlanul késedelmes* bizonyítási indítványok előterjesztésével az eljárás elhúzásának.

Bánáti János e rendelkezések kapcsán arra hívja fel a figyelmet, hogy problémás lehet a védő felkészülése az előkészítő ülésre, tekintettel arra, hogy a törvény pusztán annyit garantál, hogy legalább a vádemelés előtt egy hónappal kézhez kapja a védő az ügy teljes iratanyagát.¹⁵³ Azt azonban fontos hangsúlyozni, hogy az említett kitétel csak arra az esetre vonatkozik tehát, amennyiben az indítvány előterjesztése az eljárás elhúzására alkalmas, indokolatlanul késedelmes, a tényállás tisztázásához ugyanakkor szükséges.

II.3.2. A funkciómegosztás a Be.-ben

Meglátásom szerint az eljárási feladatok megosztásának vizsgálata és értelmezése során a már megállapított azon tételből kell kiindulni, hogy *a bíró semmiképp nem kötelezhető a törvény által arra*, hogy a vádat alátámasztó bizonyítékokat kutassa. Ebben az esetben ugyanis a funkciómegosztás törvényben deklarált elve kiüresedik. Az 1998-as Be. rendelkezései alapján

¹⁵¹ Be. 520. § (2) és (3) bekezdés.

¹⁵² BELOVICS (2018) *i.m.* 8. oldal.

¹⁵³ BÁNÁTI János: *Megújuló büntetőeljárás, újszerű védői feladatok*. In: BARABÁS A. Tünde – VÓKÓ György (szerk.): *A bonis bona discere. Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából*, Országos Kriminológiai Intézet – Pázmány Press, Budapest, 2017, 165-166. oldal.

azonban ez a követelmény a gyakorlatban nem érvényesült, tekintettel arra, hogy a hivatalbóli bizonyításra és a funkciómegosztás elvének deklarálására vonatkozó szabályanyag nem volt összhangban a megalapozatlanság szabályaival.¹⁵⁴ A Kúria az 1/2007-es büntető kollégiumi véleményében foglalkozott e kérdéssel, miután az 1998-as Be.-be bekerült a következő tétel: *amennyiben az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, és megvizsgálására.* E rendelkezés a Kúria álláspontja szerint arra volt hivatott, hogy még következetesebben elhatárolja a bíróság és a vádló feladatait. Ugyanakkor épp e szakasz második fordulata tartalmazta a tényállás alapos, hiánytalan és a valóságnak megfelelő tisztázásának bírói kötelezettségét. Amennyiben pedig a másodfokú bíróság felderítetlenséget állapított meg, úgy az mindenképp az eljáró bírót sújtotta, függetlenül attól, hogy mely eljárási szereplő mulasztott. Ezt elkerülendő, a törvényi rendelkezések következtetlensége miatt *arra kényszerült* az ítélező bíró, hogy adott esetben a vád hiányosságait kiküszöbölve „túlbizonyítson”,¹⁵⁵ hiszen maga a törvényi rendelkezés – a megalapozatlanságra vonatkozó szabályanyag – azért tette felelősség az ítélező funkció ellátására hivatott bírót, mert nem gyakorolt vádlói funkciót azzal, hogy elmulasztott beszerezni vádat alátámasztó bizonyítékot, mely a megalapozatlanságot eredményezte.

Kardos Sándor éppen ezért már az említett rendelkezésnek az 1998-as Be.-be iktatásakor figyelmeztetett arra, hogy összhangba kell azt hozni a megalapozatlanság szabályaival, mert ameddig a tényállás felderítetlensége a bíró terhére esik,¹⁵⁶ addig nem lehet érvényt szerezni

¹⁵⁴ ELEK Balázs: *A bizonyítási teher változó szabályai és az észszerű kételyen túli bizonyosság.* In: FINSZTER Géza – KORINEK László – VÉGH Zsuzsanna: *A tudós ügyész. Tanulmányok Bócz Endre 80. születésnapjára,* HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2017, 58. oldal. [a továbbiakban: ELEK (2017)]

¹⁵⁵ VIDA (2019) *i.m.* 107. oldal.

¹⁵⁶ Egyes esetekben a törvényi rendelkezések helyes értelmezésére került sor, így a Szegedi Ítéltábla a Bf.379/2012/9. számú határozatában a következőképpen foglalt állást a kérdéssel kapcsolatban: „A másodfokú bíróság álláspontja szerint az elsőfokú bíróság a bizonyítási eljárást hiánytalanul folytatta le. A vád bizonyítása a vádlót terheli, a vád megalapozása a vádló és nem a bíróság feladata. Ez a vádlói és bírósági feladatok elhatárolásából következik. A felülbírálat során megalapozatlansági okként nem értékelhető, ha az elsőfokú

annak a szabálynak, hogy a vádat alátámasztó bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására nem köteles az 1998-as Be. szerint.¹⁵⁷

A Be. – ezen ellentmondást orvosolandó – immár rögzíti, hogy amennyiben a tényállás felderítetlensége az ügyész nyilvánvaló mulasztására vezethető vissza, nem alkalmazhatók a megalapozatlanság szabályai.¹⁵⁸ Ezek fényében a Be. célja, hogy ne telepítsen a bíróra az ítélező funkcióval össze nem egyeztethető bizonyítási *kötelezettséget* és hangsúlyozza, hogy „(...) a vád bizonyításához szükséges tények feltárása, az azokat alátámasztó bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása (vagy legalábbis az azok beszerzésére irányuló indítványtétel) a vádlót terhelik. Ezért a váddal való rendelkezésből fakadó eljárési feladatok teljesítése vagy elmulasztása is kizárólag a vádló (ügyész, magánvádló, pótmagánvádló) felelőssége.”¹⁵⁹

Azáltal tehát, hogy a Be. összhangba hozta a korábban következetlenül szabályozott megalapozatlanságra vonatkozó rendelkezéseket a funkciómegosztás követelményével, a vád esetleges hiányosságai miatt az ítélező bíró *túlbizonyításra semmiképpen nem kényszerül*,¹⁶⁰ azaz nem „vonható felelősségre” azért, mert nem gyakorolt vádlói funkciót a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésével.

bíróság nem szerzett be a vádat alátámasztó olyan bizonyítási eszközt, amelynek beszerzésére az ügyész saját maga nem tett indítványt. Erre tekintettel az V. rendű vádlott vonatkozásában felderítetlenségre alapított megalapozatlanságra nem lehet hivatkozni.”

¹⁵⁷ KARDOS Sándor: *Kit „terhel” a bizonyítási teher?* In: ERDEI Árpád (szerk.): *A büntető ítélet igazságtartalma*, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2010, 70–71. oldal.

¹⁵⁸ Be. 593. § (4) bekezdés

¹⁵⁹ POLT Péter (főszerk.): *Kommentár az új büntetőeljárás törvényhez*, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018, 383. oldal.

¹⁶⁰ ELEK (2017) *i.m.* 58. oldal.

A kontinentális bizonyításelmélet ugyanakkor általában a bírót is a bizonyítás alanyának tekinti, hiszen e rendszerekben *a hivatalbóli bizonyítás lehetősége* biztosított, de ezen túl a bíró ítéletében a bizonyítékok mérlegelését indokolni is köteles.¹⁶¹

A funkciómegosztás tiszta formája természetesen úgy érvényesülhetne, ha a törvény a hivatalbóli bizonyítás lehetőségét egyáltalán nem biztosítaná az eljáró bíró számára. Amennyiben azonban a magyar eljárási rendszerben is érvényesíteni kívánjuk e tételt, úgy ennek a kontinentális hagyományoknak megfelelően szerveződő hierarchikus rendszerben az eljárás további állomásaira kivetített hatásait is figyelembe kell vennünk. A fentebb említetteknek megfelelően különösen a megalapozatlanság kérdéseivel való kapcsolódási pont szorul vizsgálatra, – bár tompítja a korábban említett kitétel a bíró által a felderítetlenségért viselt felelősséget a vádat alátámasztó bizonyítékok vonatkozásában – ugyanakkor a teljes megalapozatlanság továbbra is hatályon kívül helyezést eredményez.

Fontos továbbá hangsúlyozni, hogy a vádló bizonyítási indítványa vonatkozásában *nyilvánvaló mulasztást* említi a törvény. Meglátásom szerint a helyes értelmezés az, hogy e rendelkezés csak abban az esetben alkalmazható, amennyiben az ügyész a helyes minősítés ellenére mulasztja el a bizonyításra vonatkozó indítványtételi kötelezettségét. Hiszen előfordulhat, hogy a bíró szerint nem úgy alakul majd a minősítés, ahogyan az az ügyész által került megállapításra, így ebben a helyzetben az ügyész nyilvánvalóan nem is tud annak megfelelő bizonyítást indítványozni.

Ennek megfelelően az mindenképp gondos mérlegelést igényel a másodfokú bíróság részéről, hogy az esetlegesen fennálló megalapozatlanság valóban ügyészi mulasztás következménye-e, vagy a bíróság nem tett eleget az igazság felderítésére vonatkozó kötelezettségének, mert ez utóbbi esetben ugyanis a megalapozatlanságra vonatkozó szabályanyag ugyanúgy irányadó.

Ugyancsak ki kell emelni, hogy pusztán a vádlói mulasztás esetén zárható ki a megalapozatlanság következményeinek alkalmazása. Amennyiben azonban védői passzivitás

¹⁶¹ TREMMEL Flórián: *Bizonyításelmélet*, Egyetemi jegyzet, Pécs, 2009, 2. oldal.

esetében marad el a bizonyítást érintően a bírói korrekció és ez eredményez teljes megalapozatlanságot, úgy az ítélet hatályon kívül helyezésének ugyancsak nincs akadálya.

Ami a védelmi bizonyítást illeti, e tekintetben egyébként a törvény egyértelmű eligazítást is ad, mely szerint a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság köteles a terheltet mentő és a büntetőjogi felelősségét enyhítő körülményeket hivatalból figyelembe venni.¹⁶² Szabó Krisztián előrelépésként értékeli e rendelkezés beiktatását, azt az 1998-as Be. szabályozásához képest az anyagi védelem hangsúlyosabb érvényesüléseként értelmezi.¹⁶³

Jól látható tehát, hogy a Be. rendelkezései a terheltet mentő bizonyítékok beszerzését és megvizsgálását az ítélező bíró számára kötelezettséggé deklarálják, mely elmulasztása esetén, és ha teljes mértékben megalapozatlan az ítélet, úgy hatályon kívül helyezéssel kell számolnia.

Ami azonban a vádat alátámasztó bizonyítást illeti, a Be. szabályainak továbbra sem sikerült teljes egészében kiküszöbölni azt a bizonytalanságot, amely már az 1998-as Be. idején is tettenérhető volt. A Be. ugyanis szinte szó szerint vette át az 1998-as Be.-ben rögzített tételt: *amennyiben az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, és megvizsgálására.*

A Be. ezt a következőképpen rögzíti: *a bíróság a tényállás tisztázása során bizonyítékot indítvány alapján szerez be. Indítvány hiányában a bíróság bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására nem köteles.*

Pusztán annak nyomatékosítása történt tehát a Be.-ben, hogy elvárja a törvény az eljárási szereplők – így a vád és a védelem – aktívabb közreműködését. Indítvány hiányában pedig az

¹⁶² Be. 3. § (6) bekezdés. Az 1998-as Be. pusztán az ügyész vonatkozásában, a következőképpen rendezte e szabályt: Az ügyész kötelessége, hogy mind a terheltet terhelő és mentő, mind a büntetőjogi felelősséget súlyosító és enyhítő körülményeket az eljárás minden szakaszában figyelembe vegye.

¹⁶³ SZABÓ Krisztián: *A védőhatóságról*. In: HOMOKI-NAGY Mária – KARSAI Krisztina – FANTOLY Zsanett – JUHÁSZ Zsuzsanna – SZOMORA Zsolt – GÁL Andor (szerk.): *Ünnepi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára*, Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Szeged, 2018, 886. oldal.

ítélkező bíró továbbra sem köteles bizonyítani. Épp ezutóbbi rendelkezés okozott és okoz zavart napjainkban is, melynek Alkotmánybíróság általi megsemmisítésének indítványozására¹⁶⁴ is sor került már. Az indítványozó álláspontja szerint, mivel a Be. 164. § (3) bekezdése indítvány hiányában (hivatalból) is lehetővé teszi a bíróság számára bizonyíték beszerzését, így sérti a normavilágosság követelményét, valamint a jogszabályi rendelkezés címzettek számára történő előreláthatóságát. Ennek folytán ugyanis az eljárás résztvevői számára kiszámíthatatlanná válik a bizonyítási eljárás, bizonytalanná válik a bíróság által értékelhető bizonyítékok köre. E rendelkezés megkérdőjelezi továbbá az előkészítő ülés létjogosultságát, de sérti a pártatlanság követelményét is. Álláspontja szerint a Be. 163. § (2) bekezdése által megkívánt, valóságghű tényállásra alapozott bírósági döntésre vonatkozó törvényi követelmény érvényesülése vagy negligálása pedig teljesen az eljáró bíró egyéni szerepfelfogásától (bírói attitűdjétől) függhet.¹⁶⁵ Az Alkotmánybíróság ezen indítvány elutasításáról határozott és megállapította, hogy sem a hatályos szabályozás, sem annak előzményei nem zárták ki annak a lehetőségét, hogy a büntetőeljárásban a bíróság hivatalból végezzen bizonyítást. Az erre irányuló jogalkotói szándék a szabályozás áttekintése eredményeként egyértelmű. Ugyan érzékelhető változás a szabályozás történetében, amely a funkciók elválasztásának elvét előtérbe helyezve arra irányul, hogy a vádlói feladatokat a bíróság ne vegye, ne vehesse át. A tényállás tisztázásának a kötelezettségébe azonban a jogalkotó szándéka szerint beletartozott és beletartozik azon lehetőség biztosítása a bíróság számára, hogy szükség esetén hivatalból is végezzen bizonyítást.¹⁶⁶ Attól, hogy a Be. 164. § (3) bekezdése lehetővé teszi indítvány hiányában is bizonyíték beszerzését és megvizsgálását, és ezáltal a bizonyítási eljárás bíróság általi alakítását, a konkrét szabály alkalmazása nem válik kiszámíthatatlanná. Ilyen helyzet akkor állna elő, ha a szabály alapján az nem lenne előre látható, hogy a bíróság a büntetőeljárásban hivatalból is bizonyíthat. Mivel a Be. támadott rendelkezésének a nyelvtani értelmezéséből egyértelműen következik, hogy a bíróság indítvány hiányában bizonyíték beszerzésére és

¹⁶⁴ 20/2020. (VIII. 4.) AB határozat.

¹⁶⁵ 20/2020. (VIII. 4.) AB határozat 8 – 12. pontok.

¹⁶⁶ U.o. 50. pont.

megvizsgálására nem köteles, ám annak lehetőségétől nincs elzárva, a szabály alkalmazása esetén alappal lehet számítani arra, hogy konkrét büntetőeljárásban a bíróság a bizonyítási eljárást indítvány hiányában is alakítja.¹⁶⁷

A Kúria ugyancsak erre a következtetésre jutott egy határozatában, és megállapította, hogy a törvényi rendelkezés, mely szerint a bíróság indítvány hiányában bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására nem köteles, nem jelenti azt, hogy a bíróságnak ne lenne jogosultsága hivatalból rendelkezni bizonyítási eszköz beszerzése és megvizsgálása felől. „[E]rre mind a jelenleg hatályos, mind az alapeljárás lefolytatása idején hatályban volt eljárásjogi törvény alapján lehetőség volt. [...] Az, hogy a bíróság a tényállás felderítése, valóságghú megállapítása érdekében – a törvényes keretek között – nem indítványozott bizonyítást is felvesz, eljárási szabálysértésnek nem tekintendő, és felülvizsgálati okot sem képez.”¹⁶⁸

E megállapításokat fenntartva tette hozzá a Kúria elvi bírósági határozatában, hogy a bíróság által hivatalból elrendelt bizonyítás a bizonyítás eredményének a terhelt terhére vagy javára esésétől függetlenül is törvényes. Ilyetén megkötést nem tartalmaz a büntetőeljárás törvény, ami egyébiránt ellent is mondana annak a törvényi parancsnak, hogy a bíróságnak (is) valóságghú tényállásra kell alapoznia a döntését.¹⁶⁹

Az Alkotmánybíróság és a Kúria álláspontját, valamint a Be. szabályait is összegezve elmondható, hogy a hivatalból történő bírói bizonyítás létjogosultsága megkérdőjelezhetetlen, ugyanis önellentmondást eredményezne, ha a bírót passzív helyzetbe hozva továbbra is elvárnánk a megalapozott tényállás felderítését és a valóságghú megállapítását. Hangsúlyosabban jelenik meg ugyanakkor, hogy nagyobb fokú aktivitást vár el az vádhatóság és a védelem részéről a Be.

¹⁶⁷ U.o. 72 – 73. pontok.

¹⁶⁸ Kúria Bfv.I.1323/2018/20.

¹⁶⁹ EBH2019. B.23.

II.4. A túlbizonyításra vonatkozó részkövetkeztetések

A felvázolt gondolatmenet nyomán immár választ lehet adni arra kérdésre, hogy a bevezető premisszák igazolást nyernek-e. A túlbizonyítás elkerülésével kapcsolatban annyi bizonyos, hogy tévútra vezet, és helyes következtetések levonására semmiképpen sem lehet alkalmas, ha a túlbizonyítást pusztán technikai jellegű problémának tekintjük.

Igazi természetének megértéséhez akkor jutunk közel, ha a túlbizonyításra elsősorban mint igazságkeresési anomáliára tekintünk. Ez persze nem teszi könnyebbé a dolgunkat, hiszen ilyenként a túlbizonyításnak a büntető eljárásjog – amúgy is nehezen megoldható – alapkérdéséhez, az igazság és igazságosság relációjához van a legszorosabb köze.¹⁷⁰

A túlbizonyítás elkerülésére vonatkozó törvényi rendelkezések vizsgálata kapcsán fontos azt is hangsúlyozni, hogy mivel a bizonyítás, és így az igazságkeresés keretek közé szorításáról van szó, így arról is szót kell ejteni, hogy e passzusokat hogyan lehet összhangba hozni az igazságkeresésre vonatkozó alapvetően kontinentális elgondolásokkal. A tárgyalási szakban tetten érhető, *technikai jellegű túlbizonyítással kapcsolatban* leginkább jelentős újítás a bizonyítási indítványok előterjesztésének ismertetett rendje, amely kötelezővé teszi mind a vád, mind a védelem számára, hogy valamennyi bizonyítási indítványukat az eljárás e szakaszában előterjesszék. Korrekciós szabályként – az igazságkeresés igényével összhangban – a szabályozás nem zárja ki azt sem, hogy a felek önhibáján kívül tudomásukra jutott, vagy a bizonyítás eredményeként ismertté vált indítványukat később előterjesszék. Ezen túl az indokolatlanul késedelmes bizonyítási indítványt, amennyiben szükséges a tényállás tisztázásához, szintén fel kell venni.

Ugyancsak a felesleges technikai túlbizonyítás elkerülése érdekében bővíti továbbá a Be. a jogszerűen mellőzhető bizonyítás körét is, amit ugyanis nem vitatnak a felek, azt nem kell

¹⁷⁰ Emellett természetesen a szociológiai, jogszociológiai, filozófiai szempontú vizsgálat is fontos lehet, de ezt egyrészt célszerű lenne magával az igazság-igazságosság kérdésével együtt vizsgálni, másrészt az ilyen vizsgálat messze meghaladná a dolgozat kereteit.

bizonyítani. Ennek eredménye pedig az lesz, hogy a bizonyítás fókuszát kizárólag a vitatott kérdésekre lehet leszűkíteni.

Az ítélkező funkcióval össze nem egyeztethető túlbizonyítás tekintetében a Be. azon rendelkezéseit vettem górcső alá, amelyek a bíró bizonyításban elfoglalt szerepére vonatkozó nívumként értékelhetők. A törvény szellemiségéből és az egyes rendelkezések egymással összevetve történő értelmezéséből az a következtetés vonható le, miszerint összességében a Be. a hangsúlyt *elsődlegesen* arra helyezi, hogy az ítélkező bíró állást foglaljon az elé terjesztett bizonyítékok alapján a bűnösség kérdéséről. E megállapítást támasztja alá a Be. igazságkonceptiója is: a Preambulum rögzíti, hogy összhangban a törvény szellemével, szem előtt tartja – nem véletlenül jelző nélkül – az *igazság* megállapításának igényét. A bizonyítás általános szabályai között elhelyezett tétel szerint pedig a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a döntését pusztán a *valósághű* tényállásra alapozza.¹⁷¹ Ezzel cseng össze a bizonyítás általános szabályai között rögzített és korábban ismertetett tétel, mely szerint a bíróság a tényállás tisztázása során bizonyítékot indítvány alapján szerez be. Az eljárás során tehát alapvetően a szereplők aktívabb tevékenységén keresztül kell az igazságot kideríteni.

Ugyanakkor, természetükből eredően a Be. által is deklarált funkciómegosztás követelménye és az igazságkeresés igénye egymással ellentétes érdekek. Hiszen maga a törvény várja el a tényállás *valósághű* megállapítását, miközben hangsúlyozza a funkciómegosztás követelményét is.

Éppen ezért álláspontom szerint érdemes lett volna a törvénynek egyértelműen állást foglalni abban a tekintetben is, hogy hogyan alakul a terhelő bizonyítékok bíróság által történő beszerzésének rendje és lehetősége. Ezzel kapcsolatban ugyanis annyi bizonyos, hogy a vádat alátámasztó bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására az ítélkező bíró *nem köteles*.

¹⁷¹ Ez egyébként az 1998-as Be. rendelkezéseire képest egy jóval árnyaltabb fogalom, amely a tényállás alapos és hiánytalan, a *valóságnak megfelelő* tisztázására való törekvéstről rendelkezett. [1998-as Be. 75. § (1) bekezdés]

Az egyik megoldás az lehetett volna, hogy teljes mértékben elzárja a törvény az ítélkező bírót a hivatalból történő bizonyítástól. Véleményem szerint ez semmiképp nem lett volna megfelelő, hiszen teljes mértékben eltért volna a kontinentális gyökerektől és hagyományoktól, amely eredendően a bírót is a bizonyítás alanyának tekinti.

A másik lehetőség a Be. 164. § (3) bekezdésének elhagyása, amely – hasonló formában – már az 1998-as Be. kapcsán is annyi bonyodalmat okozott. A Be. rendelkezései ugyanis a 164. § (3) bekezdése nélkül is koherensek lennének, sőt így lehetne igazán következetes a szabályozás.

A törvény megfogalmazásából ugyanis e passzus nélkül is kitűnik, hogy a bíró nincs elzárva akár a vádat alátámasztó bizonyíték beszerzésétől sem. Hiszen ugyanúgy terheli a valósághű tényállás megállapításának kötelezettsége, mint ahogyan az ügyészséget, vagy a nyomozó hatóságot.

Mind a vádlói, mind a védői tétlenség, passzivitás esetén az igazság felderítésére törekvés felülírhatja a feladatkörök szétválasztását, hiszen az igazságkeresés, a valósághű tényállás megállapításának igénye elsőbbséget élvez az eljárási feladatok merev szétválasztásával szemben. Ahogyan azt a törvény deklarálja is.

A hivatalból történő, akár terhelő bizonyításhoz pedig elegendő garanciát jelent az, hogy a Be. deklarálja a vádelv követelményét, hiszen kimondja, hogy a bíróság az ítékezés során a tényállást a vád keretein belül tisztázza,¹⁷² azaz nem valósíthat meg az ítélkező funkcióval össze nem egyeztethető túlbizonyítást. Továbbá az, hogy a bíróság (is) köteles a terheltet mentő és a büntetőjogi felelősségét enyhítő körülményeket hivatalból figyelembe venni. Egyetértek továbbá Tóth Mihály azon javaslatával, amely szerint egy szó még világosabbá tehetné a helyzetet: a bíróság a tényállás tisztázása során bizonyítékot *rendszerint* indítvány alapján szerez be.

Mind a Kúria, mind pedig az Alkotmánybíróság érvelése szerint a bíróság által történő,

¹⁷² Be. 163. § (3) bekezdés.

hivatalbóli bizonyítás – akár a vádat alátámasztó tények tekintetében – létjogosultsága nem kérdőjelezhető meg, tekintettel arra, hogy az ítélkező bírót is köti a valósághű tényállás megállapításának kötelezettsége.

Hangsúlyozandó ugyanakkor, hogy mindez természetesen nem eredményezhet kötelezettséget a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére és ennek elmulasztásának következménye nem eshet az ítélkező bíró terhére. Azaz nem viselheti a megalapozatlanság következményeit azért, mert nem gyakorolt vádlói funkciót, mert a vádlói mulasztás ellenére nem korrigálta esetlegesen a vád hiányosságait, mely a megalapozatlanságot eredményezte. Éppen ezért a tényállás hiányos megállapításának következményeit differenciálni kellett, ezt megfelelően meg is tette a Be. Így a vádat alátámasztó bizonyításért *elsődlegesen* a vádló felel. Hiszen mások a következmények akkor, ha a vádlói mulasztás, illetve más, ha a védői passzivitás bírói korrekciója elmarad és ez eredményez megalapozatlanságot. Azaz, az ügyész viseli annak terhét, ha a másodfokú bíróság megalapozatlanságot állapít meg és az akár a vád eredménytelenségét hozza magával. Míg a védelem passzivitása esetén – amennyiben az ítélkező bíró korrekciója elmarad – a teljes megalapozatlanság következménye ugyanúgy hatályon kívül helyezés lesz.

Összességében úgy gondolom, hogy önmagában a hivatalból történő bíró általi bizonyítás – akár a vádat alátámasztó tények tekintetében is történjék – a kontinentális hagyományokon nyugvó büntetőeljárás rendszerekben nem összeegyeztethetetlen az ítélkező funkcióval.

Ennek azonban korlátja, hogy amennyiben a garanciális követelményként deklarált vádelvet sértené a hivatalbóli bizonyítás, azaz a vádon túlterjeszkedés esetét valósítaná meg, úgy az ítélkező funkcióval össze nem egyeztethető túlbizonyítással állunk szemben.

A Be. szabályait illetően elmondható, hogy az nem ragaszkodik görcsösen az anyagi igazság felderítéséhez, azonban ez az ismertett szabályanyag tükrében meglátásom szerint – mely azonos álláspontra vezet Vida József megállapításával – nem jelent egyúttal lemondást az

igazság felderítésének igényéről.¹⁷³

A Be. az igazságkeresésre, a valóság megismerésére irányuló igényt továbbra is fenntartja, összehangolva azt a hatékonysággal és a fölösleges túlbizonyítás elkerülésére irányuló törekvéssel.

A funkciómegosztás követelménye és az igazságkeresés kettőse vonatkozásában azonban – bár felismerhető a jogalkotói szándék – mégis úgy gondolom, hogy az egyértelműség kedvéért érdemes volna megfontolni a 164. § (3) bekezdésének a törvényből történő kivételét.

II.5. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlata a túlbizonyítás vonatkozásában

A túlbizonyítás fentebb említett jelensége az eljárási igazságosság, azaz a tisztességes eljáráshoz való jog két vetületét is érintheti, így egyrészt az észszerű idő követelményét, hiszen az eljárás könnyen parttalanná válhat, melynek eredményeként az eljárás indokolatlanul elhúzódhat s ezen alapjog sérelmét idézheti elő. Nagyon találóan fogalmaz Bóka János tanulmányának címében, mely valahogy úgy fordítható le a legpontosabban, hogy az igazságszolgáltatás késlekedése/késleltetése igazságtalan.¹⁷⁴ Másrészt sértheti a funkciómegosztás követelményét, tekintettel arra, hogy ilyenkor az ítélkező feladatot ellátni hivatott bíró vádlói funkciót is elláthat, ha túlterjeszkedik eljárásbeli szerepén.

II.5.1. Az észszerű idő követelményéről

Ahogy az már az értekezés I.3. számú fejezetében részkövetkeztetésként rögzítettem, a büntetőeljárások első főkérdését, kiindulási pontját képezi annak megállapítása, hogy mi is

¹⁷³ VIDA (2019) *i.m.* 108. oldal.

¹⁷⁴ BÓKA János: *'To delay justice, is injustice' – Az észszerű időtartam követelményének összehasonlító vizsgálata.* In: BADÓ Attila (szerk.): *A bírói függetlenség, a tisztességes eljárás és a politika. Összehasonlító jogi tanulmányok,* Gondolat Kiadó, Budapest, 2011.

történt. Ugyanakkor, nem mindegy, hogy ennek megállapítására az állami apparátus mennyi időt fordít, hiszen a mérleg másik serpenyőjén a terhelt tisztességes eljáráshoz való joga helyezkedik el, s azon belül is az észszerű idő követelménye.¹⁷⁵

Vajon megállapítható-e egzakt módon, hogy mennyi idő áll rendelkezésre egy büntetőeljárásban annak megállapítására, hogy mi történt? Azaz, az igazságkeresés tartama és a tisztességes eljáráshoz való jog – az eljárási igazságosság – részjogosultsága, az észszerű idő követelménye hogyan hozható összhangba egymással? S mikortól állapítható meg e részjogosultság sérelme?

Az EJEB ítélezési gyakorlatában fellelhető olyan eset, mely alkalmával a vádemelést követően 7 év 4 hónap telt el, mégis észszerűnek minősítette az EJEB az eljárás időtartamát, míg más esetben a 3 év 9 hónapnyi időtartamot ítélte az észszerű idő követelményével ellentétesnek.

A következőkben az EJEB ítélezési gyakorlata által az észszerű idő követelményével kapcsolatos kritériumrendszert igyekszem felvázolni, esettanulmányokon keresztül, s ezek alapján megválaszolni az itt feltett kérdéseket.

Mindez azért nem egyszerű feladat, mert az észszerű idő követelménye vonatkozásában egzakt határidőt nem határoz meg sem az EJEE, sem pedig az EJEB az ítélezési gyakorlata során, sem a büntetőügyek, sem a polgári eljárások tekintetében. Annak ellenére, hogy az egyéni jogvédelem, a jogbiztonság és az igazságszolgáltatásba vetett bizalom hármásának szempontjából kiemelt jelentősége van annak, hogy az eljárások észszerű időn belül elbírálásra kerüljenek¹⁷⁶, az eljárások elhúzódása messze az EJEB-hez benyújtott keresetekben

¹⁷⁵ Természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy gyakorlati aspektusból valójában az eljárás egyetlen résztvevőjének sem érdeke az eljárás elhúzódása, sem a vádnak, sem pedig a védelemnek, hiszen a bizonyítékok elenyésznek, a bűnügyi költség növekszik, az emberi emlékezet megkopik, a büntetőeljárás terhe miatt kialakuló stressz, nyomás a terheltnek sem érdeke stb.

¹⁷⁶ BÉKÉS Ádám: *A tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülése a strasbourgi bíróság esetjoga alapján*, Állam- és Jogtudomány, 2017/4, 82. oldal.

leggyakrabban felhozott probléma.¹⁷⁷

Az eljárások észszerű időn belül történő lezárásának követelménye a jogalkalmazóra kötelezettséget ró, az „a bírósági eljárásban részes összes félre vonatkozik, és célja, hogy védje őket a túlzott eljárási késedelmektől”.¹⁷⁸ A túlzott késlekedés ugyanis veszélyeztetheti a jogállamiság tiszteletben tartását és akadályozhatja az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést.¹⁷⁹

E rendelkezés továbbá kötelezettséget ró a jogalkotóra is, hiszen az észszerű időn belül történő döntéshozatal elmulasztása hatékony jogorvoslatra való jogosultságot keletkeztet.¹⁸⁰

Az államoknak pedig garantálniuk kell megfelelő jogi utakat, amelyeken keresztül az egyének jogorvoslatot vehetnek igénybe az indokolatlanul hosszú eljárások miatt. Ennek elmulasztása a 13. cikk, azaz a hatékony jogorvoslathoz való jog külön megsértését eredményezi.¹⁸¹

Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy az EJEB nem az adott ország igazságszolgáltatását vizsgálja. Több esetben is általános érvennyel utalt rá a fórum, hogy vizsgálatának tárgya elsősorban a panaszos konkrét ügye, azaz – jelen kérdéskör esetében – a konkrét eljárás időigényét mérlegeli, ezen belül is vizsgálja a per egyes szakaszainak, eljárási fázisainak időtartamát. Vizsgálja, hogy a nemzeti bíróság mindent megtett-e annak érdekében, hogy az

¹⁷⁷ Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (2010), a tagállamokhoz intézett Rec (2010) 3 számú ajánlása az elhúzó eljárásokban alkalmazandó hatékony jogorvoslatról, 2010. február 24. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805cfd26 (2023. 07. 22.)

¹⁷⁸ *Stögmüller kontra Ausztria*, ECtHR, 1969. november 10-i ítélet, ügyszám: 1602/62. 5. pont.

¹⁷⁹ E kifejezés angolul: „access to justice”, melynek pontos megfelelője a magyar jogi terminológiában egyetlen kifejezéssel nem állapítható meg, álláspontom szerint valahogy úgy lehetne megragadni a lényegét, hogy a konkrét eljárásban mielőbb érdemi döntés szülessen.

Scuderi kontra Olaszország, ECtHR, 1993. augusztus 24-i ítélet, ügyszám: 12986/87. 16. pont.

Jama kontra Szlovénia, ECtHR, 2012. július 19-i ítélet, ügyszám: 48163/08. 36. pont.

¹⁸⁰ Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (2010) Rec (2003) 17. számú ajánlása. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805cf8e9 (2023. 07. 22.)

¹⁸¹ *Kudla kontra Lengyelország*, ECtHR, 2000. október 26-i ítélet, ügyszám: 30210/96. 159-160. pontok.

eljárás folyamatosságát biztosítsa és az adott jogvita elbírálására minél előbb sor kerüljön. Az EJEB tehát elsősorban az adott ügyben eljáró bíróság hatékonyságát vizsgálja, míg másodsorban foglalkozik a nemzeti szabályok megfelelésével.”¹⁸²

Az EJEB az észszerű idő követelményének sérelmére hivatkozó keresetek esetében vizsgálatát azzal kezdi, hogy azonosítja az eljárás hosszának megállapításánál figyelembe veendő időszakot. Azaz megállapítja, hogy mi tekintendő kezdő- és befejező időpontnak az egyezmény alkalmazása szempontjából.

Ezt követően maga által kidolgozott szempontrendszer mentén mérlegeli, hogy az eljárás megállapított hossza észszerűnek tekinthető-e.¹⁸³ A következőkben e logikát követve, elsőként azt vizsgálom, hogy hogyan is határozza meg az EJEB a figyelembe veendő időszakot, majd a mérlegelés során figyelembe veendő szempontjait tárom fel.

II.5.1.a. A figyelembe veendő időszak meghatározása

A rendszertanilag az eljárási követelmények között elhelyezhető észszerű idő követelményének¹⁸⁴ célja a büntetőeljárások vonatkozásában annak biztosítása, hogy a vádlottaknak ne kelljen túl sokáig a vád terhe alatt állniuk, ezáltal megvédi az egyéneket attól, hogy „túl sokáig maradjanak bizonytalanok, ami a sorsukat illeti.”¹⁸⁵ Másfelől ugyancsak célja, hogy a vád meghatározott legyen.¹⁸⁶

A Neumeister kontra Ausztria ügyben egyszerűen úgy fogalmaz az EJEB, hogy az észszerű idő

¹⁸² A bírósági eljárás elhúzódása miatti kifogás jogintézményének bevezetéséhez kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2006. évi XIX. törvény indokolása.

¹⁸³ *Kudla kontra Lengyelország*, ECtHR, 2000. október 26-i ítélet, ügyszám: 30210/96. 124. pont.

¹⁸⁴ *“Mindenkinek joga arra, hogy ügyét (...) bíróság (...) észszerű (sic!) időn belül tárgyalja és hozzon határozatot (...)”*

¹⁸⁵ *Niedermeier kontra Németország*, ECtHR, 2009. február 3-i ítélet, ügyszám: 37972/05, 1. pont b) alpont.

¹⁸⁶ *Wemhoff kontra Németország*, ECtHR, 1968. június 27-i ítélet, ügyszám: 2122/64, 18. pont, *Kart kontra Törökország*, ECtHR, 2009. december 3-i ítélet, ügyszám: 8917/05, 68. pont.

megítélése szempontjából a figyelembe veendő időszak azon a napon kezdődik, amikor a személyt megvádolják.¹⁸⁷ Az ítélkezési gyakorlat mélyebb vizsgálata alapján azonban megállapítható, hogy a helyzet korántsem ennyire egyértelmű, s a „vádolni” fordulatot nem a hagyományos, magyar jogi terminológia szempontjából értelmezi az EJEB. A „megvádol” fordulatot ugyanis az EJEE vonatkozásában kell értelmezni, s annak jóval szélesebb értelmét fogadja el a fórum.¹⁸⁸ Az „észszerű idő” így már az ügy elsőfokú bíróság elé kerülése előtt kezdődhet, mint ahogyan azt például a Wemhoff kontra Németország ügyben is deklarálta: „ami a figyelembe veendő időszak kezdetét illeti, a Bíróság azon a véleményen van, hogy ezt 1961. november 9-étől kell számítani, attól a naptól kezdve, amikor elrendelték a (panaszos) letartóztatását. Ezen a napon keletkezett az észszerű időn belüli meghallgatáshoz való joga...”¹⁸⁹

A figyelembeveendő időtartam kezdőidőpontját még korábbi időponttól, a nyomozás elrendelésétől rendelte számítani az EJEB a Subinski kontra Szlovénia ügyben. Tekintettel arra ugyanis, hogy a megalapozott gyanú közlését megelőzően a nyomozás során – funkciójából adódóan – a rendőrségnek elegendő bizonyítékot kell gyűjtenie ahhoz, hogy a megalapozott gyanút közölni lehessen a terhelttel, valamint figyelemmel arra is, hogy a kérelmezővel szemben végül fiatalkorú személy sérelmére elkövetett szexuális jellegű bűncselekmény miatt folyt az eljárás, az EJEB úgy ítélte meg, hogy már az eljárás ezen szakaszán tett nyomozási intézkedések a kérelmező magánéletének tiszteletben tartásához való jogába való beavatkozást eredményeztek. Az ügy sajátosságából adódóan ugyanis a rendőrségnek és az ügyészségnek

¹⁸⁷ *Neumeister kontra Ausztria*, ECtHR, 1968. június 27-i ítélet, ügyszám: 1936/63, 18. pont.

¹⁸⁸ “Thus, it has decided that the word “charge” appearing in Article 6 para. 1 (art. 6-1) has to be understood within the meaning of the Convention.” (*König kontra Németország*, ECtHR, 1978. június 28-i ítélet, ügyszám: 6232/73, 88. pont.)

¹⁸⁹ *Wemhoff kontra Németország*, ECtHR, 1968. június 27-i ítélet, ügyszám: 2122/64, 19. pont: „As regards the beginning of the period to be taken into consideration, the Court is of opinion that it must run from 9 November 1961, the date on which the first charges were levelled against Wemhoff and his arrest was ordered. It was on that date that his right to a hearing within a reasonable time came into being so that the criminal charges could be determined.”

Lásd még: *Deweere kontra Belgium*, ECtHR, 1980. február 27-i ítélet, ügyszám: 6903/75, 42. pont.

pontosan ezt a területet kellett vizsgálnia. Az EJEB mindekből arra a következtetésre jutott, hogy a rendőrségnek a nyomozás elrendelésétől folytatott tevékenysége lényegesen befolyásolhatta a kérelmező helyzetét már ezen időpontban.¹⁹⁰

A Kaleja kontra Lettország ügyben a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított kérelmezővel szemben gyanúsítását megelőzően, a tanúként történő kihallgatásától rendelte számítani a figyelembeveendő időtartamot az EJEB. A kérelmezőt ugyanis 1998. január 16. napjától összesen öt alkalommal hallgatták ki tanúként – annak ellenére, hogy a büntetőügy gyanúsítottjaként merült fel a neve – majd 2005. január 27. napján közölték vele a hivatalos gyanúsítást. Az EJEB úgy ítélte meg, hogy mivel a kérelmezővel szemben már az eljárás megindításától kezdve felmerült a gyanú, a kérelmező helyzetét az eljárás 1998. január 16-án, azaz az első tanúkihallgatása alkalmától fogva lényegesen érintette.¹⁹¹

Összességében az látható tehát, hogy a figyelembeveendő időszak kezdőidőpontja sem egységesen meghatározott, minden esetben az a momentum a releváns, azt a mozzanatot mérlegeli az EJEB, amikor a kérelmező helyzetét lényegesen érintette a büntetőeljárás.¹⁹² Az

¹⁹⁰ *Šubinski kontra Szlovénia*, ECtHR, 2007. január 18-i ítélet, ügyszám: 19611/04, 65-68. pontok: „*Clearly, any such measures resulted in interference with the applicant's right to respect for his private life, it being precisely this aspect of his life that the police and the prosecution authorities had to scrutinise. The Court thus concludes that the activities of the police in the preliminary proceedings must have substantially affected the applicant's situation at the material time.*”

Az angol nyelvű változat a szlovén jogszabályi környezetnek megfelelően „előzetes nyomozásként” az eljárásnak azt a szakaszát aposztrofálja, amely a magyar büntetőeljárás szabályok szerint a felderítési szaknak, azaz a megalapozott gyanú közlését megelőző tartamnak feleltethető meg.

Lásd még: *Ringeisen kontra Ausztria*, ECtHR, 1971. július 16-i ítélet, ügyszám: 2614/65, 110. pont: “*The Court shares the Commission's opinion that the length of the fraud proceedings – preliminary investigations were opened on 21st February 1963 and the final decision was taken on 24th April 1968 (...)*”

¹⁹¹ *Kalēja kontra Lettország*, ECtHR, 2017. október 5-i ítélet, ügyszám: 22059/08, 10., 12., 40. pontok.

¹⁹² “*It was at that time that the applicant's situation became “substantially affected” for the purposes of Article 6 § 1.*” (*Mamič kontra Szlovénia*, ECtHR, 2006. október 27-i ítélet, ügyszám: 75778/01, 24. pont.)

Egyezményben foglalt „vád” időpontja tehát a 6. cikk 1. bekezdésének speciális értelmében értendő.

Az észszerű idő követelménye szempontjából figyelembe veendő időszak vége kapcsán ugyancsak egyszerűen fogalmaz az EJEB, s deklarálja, hogy az a kérdéses eljárás teljes időszakát lefedi.¹⁹³ Ítélezési gyakorlata során azonban természetesen ezt is pontosítja és bővíti.

A Wemhoff kontra Németország ügyben a kérelmező fogvatartása nagyrészt egybeesett a büntetőeljárás teljes időszakával. Ennek következtében merült fel a kérdés, hogy az 5. cikk 3. bekezdésben¹⁹⁴ foglaltak értelmében az észszerű időn belül történő tárgyalás tartása, vagy a tárgyalásig történő szabadlábra helyezés követelményével kapcsolatban az észszerű időt hogyan kell a gyakorlatban értelmezni. Vajon ugyanúgy, mint a 6. cikkben az eljárás tartamára vonatkozóan, vagy szűkítve. A német kormány álláspontja ugyanis az volt, hogy az 5. cikkben foglalt rendelkezés nyelvtani értelmezése alapján az észszerű idő követelményének való megfelelést ebben az esetben az első tárgyalás időpontjáiig kell vizsgálni.

Az EJEB azonban elutasította ezt a megszorító értelmezést. Az észszerű idő követelménye szempontjából figyelembe veendő időszak legalább a büntetőeljárás főkérdésének eldöntéséig, azaz a felmentésig, avagy a bűnösség megállapításáig tart. Akkor is igaz ez, ha ezt a határozatot fellebbviteli fórum hozta meg, s ez igaz mind az 5. cikkben, mind a 6. cikkben foglalt észszerű idő követelménye szempontjából. Semmi sem indokolja, hogy az érintettek védelme az eljárás elhúzódásával szemben az első tárgyalás alkalmával véget érjen, a bírósági eljárás indokolatlan

¹⁹³ “As regards the period to which Article 6 (art. 6) is applicable, the Court has held that in criminal matters this period covers the whole of the proceedings in question (...)” *König kontra Németország*, ECtHR, 1978. június 28-i ítélet, ügyszám: 6232/73, 27, 98. pontok.

¹⁹⁴ Az Egyezmény az 5. cikkben a szabadsághoz és biztonsághoz való jog kapcsán szól még az észszerű idő követelményéről. A (3) bekezdés értelmében: „(...) letartóztatott vagy őrizetbe vett minden személyt haladéktalanul bíró, vagy a törvény által bírói hatáskörrel felruházott más tisztségviselő elé kell állítani, és a letartóztatott vagy őrizetbe vett személynek joga van arra, hogy észszerű időhatáron belül tárgyalást tartsanak ügyében vagy a tárgyalásig szabadlábra helyezték (...)”

késedelme ugyanúgy figyelembe veendő ezt követően is.¹⁹⁵

A *Delcourt kontra Belgium* ügyben¹⁹⁶ a Bíróság tovább megy és rögzíti, hogy az elsőfokú és a fellebbviteli eljárásra¹⁹⁷ ugyanúgy kiterjed a 6. cikk hatálya. A büntetőeljárás azonban mindaddig nem teljes egészében „meghatározott”¹⁹⁸, amíg a felmentő vagy marasztaló ítélet jogerőre nem emelkedett. A büntetőeljárás szakaszai tehát egységet alkotnak, és annak a szokásos módon egy végrehajtható határozattal kell véget érnie.

Az *Eckle kontra Németország* ügyben¹⁹⁹ a kérelmezőkkel szemben több büntetőeljárás volt folyamatban, ennek eredményeként több marasztaló ítélet is született a kérelmezővel szemben, amelyeket összbüntetésbe kellett foglalnia a nemzeti bíróságnak. Az EJEB megismétli, hogy büntetőügyekben a 6. cikk (1) bekezdése által szabályozott időszak lefedi a szóban forgó eljárás egészét, beleértve a fellebbezési eljárást is. A harmadik büntetőeljárás során a Szövetségi Bíróság 1976. február 19. napján meghozott ítélete után továbbra is szükséges volt összbüntetésbe foglalni a saarbrückeni bíróság által 1970. február 19. napján, 1971. március 26. napján kiszabott, valamint a trieri bíróság által 1972. március 17-én kiszabott büntetéseket. A

¹⁹⁵ *Wemhoff kontra Németország*, ECtHR, 1968. június 27-i ítélet, ügyszám: 2122/64, 7., 18. pontok, *Kart kontra Törökország*, ECtHR, 2009. december 3-i ítélet, ügyszám: 8917/05, 18. pont.

¹⁹⁶ Lásd még: *Neumeister kontra Ausztria*, ECtHR, 1968. június 27-i ítélet, ügyszám: 1936/63, 19. pont.

¹⁹⁷ A *Delcourt kontra Belgium* ügyben a belga kormány arra hivatkozott, hogy a Semmitőszék előtti eljárás már nem minősül az észszerű idő követelménye szempontjából a 6. cikk alá tartozónak, tekintettel arra, hogy annak nem funkciója a vádról dönteni, pusztán helybenhagyja vagy hatályon kívül helyezi az ítéletet és az első-, vagy másodfokú fórumot új eljárásra utasítja. Márpedig az Egyezmény úgy fogalmaz, hogy “(...) észszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot (...) az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően.”

Ezzel ellentétes álláspontot fogadott el az EJEB, s úgy ítélte meg, hogy bár a Semmitőszék ítélete valóban csak helybenhagyja vagy hatályon kívül helyezheti – és nem változtathatja meg – a döntést, bizonyos mértékben mégis visszahat az érintett helyzetére. Ezen ítélet időnként még közvetlenebb hatással lehet a vádlott sorsára. (*Delcourt kontra Belgium*, ECtHR, 1970. január 17-i ítélet, ügyszám: 2689/65, 25. pont.)

¹⁹⁸ Az angol nyelvű változatban „determined”.

¹⁹⁹ *Eckle kontra Németország*, ECtHR, 1982. július 15-i ítélet, ügyszám: 8130/78, 76 – 78. pontok.

kérelmezők az eljárásnak ezen pontján még nem tudták pontosan az összbüntetési eljárás eredményeként megállapítandó büntetés mértékét, pusztán annyit, hogy a végeredményben kiszabott büntetésnek kevesebbnek kell lennie a kiszabott büntetések összegénél. Az EJEB rámutat, hogy elítélés esetén a vádról mindaddig nem született döntés az Egyezmény 6. cikke értelmében, amíg a szankció nem kerül véglegesen megállapításra.

Következésképpen jelen ügyben a figyelembe veendő időszak akkor ért véget, amikor a Koblenzi Fellebbviteli Bíróság helybenhagyta a regionális bíróság által meghozott összbüntetési ítéletet, amely így jogerőre emelkedett.²⁰⁰

Mindezekén túl, bármely nemzeti bíróság által hozott ítélet végrehajtását a 6. cikk értelmében ugyanúgy a tárgyalás szerves részének kell tekinteni. Az Assanidze kontra Grúzia ügyben például a kérelmezőt 1993. október 4. napján letartóztatták illegális pénzügyi ügyletek, valamint lőfegyverrel visszaélés gyanúja miatt. 1994. november 28. napján bűnösnek találták és nyolc év szabadságvesztésre ítélték, vagyonelkobzást rendeltek el vele szemben, valamint kötelezték a sértett társaságot ért vagyoni veszteségek megtérítésére. 1995. április 27. napján a grúz legfelsőbb bíróság az ítéletet helybenhagyta. Ahelyett azonban, hogy büntetés-végrehajtási intézetbe szállították volna, hogy megkezdje büntetésének letöltését, a kérelmező az Ajár Autonóm Köztársaság Biztonsági Minisztériumának rövid távú előzetes letartóztatásában maradt. Az 1999. október 1. napján kelt 1200. számú grúz elnöki rendelet kegyelmet adott a kérelmezőnek, felfüggesztve a büntetéséből fennmaradó két évet. Az elnöki kegyelem ellenére azonban a kérelmező továbbra is fogvatartásban maradt. A sértett társaság ugyanis több alkalommal megtámadta az elnöki kegyelemről szóló döntést, azon az alapon, hogy azt jogellenesen ítélték oda. A kegyelem végrehajtását ezért felfüggesztették. 1999. november 11. napján az Ajár Legfelsőbb Bíróság semmisnek nyilvánította a kegyelmet azzal az indokkal, hogy nem tartották be azt a törvényben előírt eljárást, amelyet Grúzia elnökének kegyelmi

²⁰⁰ Lásd még: *V. kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 1999. december 16-i ítélet, ügyszám: 24888/94, 109. pont: „The Court recalls that Article 6 § 1 guarantees certain rights in respect of the “determination of... any criminal charge ...”. In criminal matters, it is clear that Article 6 § 1 covers the whole of the proceedings in issue, including appeal proceedings and the determination of sentence (...)”

jogának gyakorlása előtt kellett volna követni. Ezt az ítéletet 1999. december 28. napján a grúziai legfelsőbb bíróság hatályon kívül helyezte, és visszaküldte az ügyet a fellebbviteli bíróságnak. A sértett ismételten benyújtott beadványaiban továbbra is azt állította, hogy a kegyelem nem felel meg a Grúzia elnökének kegyelmi jogának gyakorlására vonatkozó jogszabályoknak, továbbá a kérelmezőnek még meg kellene térítenie a sértettet ért anyagi veszteséget. A fellebbviteli bíróság 2000. március 24. napján hozott határozatában a sértett panaszát, mint alaptalant elutasította. Végül 2002-ben módosításra került az elnöki kegyelemre vonatkozó jogszabályi rendelkezések köre, mely lehetővé tette, hogy az elnök kegyelmet adjon az elítélteknek anélkül, hogy előzetesen meghatározott további követelményeket teljesítette volna.

Az EJEK jelen ügyben rámutatott, hogy az Egyezmény 6. cikke által nyújtott garanciák teljes mértékben illuzórikusak lennének, ha egy szerződő állam belső jogi vagy közigazgatási rendszere lehetővé tenné, hogy a jogerős, felmentő határozattal szemben az Egyezmény rendelkezése hatálytalan maradjon a felmentett személy vonatkozásában. A büntetőeljárás egységet alkot, így a 6. cikk által biztosított védelem nem szűnik meg a felmentő határozat jogerőre emelkedésével. Az EJEK rámutatott, hogy nem tartja szükségesnek annak megállapítását, hogy a több mint három éve meghozott ítélet végrehajtásának elmaradásáért mely hazai hatóság vagy közigazgatás volt a felelős. Megjegyezte ugyanakkor, hogy a közigazgatási hatóságok egésze ugyanúgy a jogállamiság követelményének egyik kötelezettje, és kötelezettségeik ennek megfelelően egybeesnek a megfelelő igazságszolgáltatás követelményével. Ha az államigazgatási hatóságok megtagadhatnák vagy nem teljesítenék a vádlottat felmentő ítéletet, vagy azzal késlekedhetnének, a 6. cikkben foglalt garanciák, amelyeket a vádlott az eljárás bírósági szakaszában korábban élvezett, részben illuzórikussá válnának.²⁰¹

²⁰¹ *Assanidze kontra Grúzia*, ECtHR, 2004. április 8-i ítélet, ügyszám: 71503/01, 182 – 184. pontok.

Lásd még: *Belziuk kontra Lengyelország*, ECtHR, 1998. március 25-i ítélet, ügyszám: 45/1997/829/1034, 37. pont: „Figyelembe véve azt a kiemelt pozíciót, amelyet egy demokratikus társadalomban elfoglal a tisztességes

A Niedermeier kontra Németország ügyben kifejtettek alapján összegezve tehát az EJEB álláspontját az észszerű idő követelménye kapcsán, arra figyelmeztet, hogy a büntetőeljárások – tehát a figyelembe veendő időszak – a vádlott hivatalos értesítésével zárulnak, miszerint ugyanazon tények alapján a továbbiakban nem indítható vele szemben eljárás. A személy helyzete tehát már nem tekinthető lényegesen érintettnek. E funkciót általában felmentő vagy marasztaló ítélet tölti be.

Mindazonáltal, az EJEB azt is elismerte, hogy az eljárás a vádlott javára hozott egyoldalú határozattal is véget érhet. Ebben az esetben nem ügydöntő határozattal szünteti meg az eljárást a nemzeti bíróság, így bár az eljárás későbbi folytatásának lehetősége fennáll, az észszerű idő követelménye szempontjából az ezt követő időszak nem veendő figyelembe. Ekkorra ugyanis megszűnik az a „sorsát érintő bizonytalanság”, melytől a 6. cikk előírása óvni igyekszik.²⁰²

Fontos hangsúlyozni ugyanakkor, hogy az „érintettség” csak attól a pillanattól szűnik meg, hogy ezt a döntést közölték a terhelttel. A Borzhonov kontra Oroszország ügyben például – a Kormány érvelése szerint a kérelmező mentális állapota indokán – nem értesítették a kérelmezőt a vele szemben folyamatban volt büntetőeljárás felfüggesztéséről majd megszüntetéséről sem, pedig az orosz jogszabályok szerint jogosult volt arra, hogy hivatalból tájékoztassák erről.

Miután az ügyiratból nem derült ki, hogy a hivatalos értesítése megtörtént volna, így az EJEB elfogadta a kérelmező azon állítását, miszerint csak évekkel később, éppen az EJEB előtt folyamatban lévő eljárás során, a Kormány észrevétele alapján értesült arról, hogy vele szemben az eljárást pontosan mikor szüntették meg. Az EJEB pedig az észszerű idő követelménye

eljáráshoz való jog, a Bíróság mindenekelőtt emlékeztet azokra az alapvető elvekre, amelyek az Egyezmény 6. cikk (1) bekezdésével összefüggésben ítélkezési gyakorlatából fakadnak, és amelyek a jelen ügyben relevánsak:
(i) A büntetőeljárás egységet alkot, és a 6. cikk által biztosított védelem nem szűnik meg az elsőfokú ügydöntő határozat meghozatalával. Az állam köteles a fellebbviteli bíróságok előtt is ugyanúgy biztosítani, hogy a törvény hatálya alá tartozó személyek e bíróságok előtt élvezzék az e cikkben foglalt alapvető garanciákat.”

²⁰² *Nakhmanovich kontra Oroszország*, ECtHR, 2006. március 2-i ítélet, ügyszám: 55669/00, 89. pont.

szempontjából a figyelembe veendő időszak végének ezt az időpontot tekintette, mely eredményeként megállapította a 6. cikkben foglalt, észszerű idő követelményének sérelmét.²⁰³

Azokban az esetekben tehát, amikor a kérelmező a nemzeti jog szerint jogosult arra, hogy hivatalból kézbesítsék számára a megszüntető határozat írásos kiadmányát, az EJEB értelmezése szerint a releváns időszak addig tart, amíg a határozatot ténylegesen nem közölték az érintett személlyel.²⁰⁴

II.5.1.b. Az észszerű idő követelményével kapcsolatos alapvetések

Az eljárás időtartamának észszerűségét az EJEB esetjoga alapján, azonban a konkrét ügy körülményeinek figyelembevételével kell meghatározni, amely minden esetben átfogó értékelést igényel. A 6. cikk előírja a bírósági eljárás gyorsaságát, ugyanakkor rögzíti a megfelelő igazságszolgáltatás általános elvét is. Az eljáró hatóságok magatartásának összhangban kell lennie azzal a méltányos egyensúllyal, amelyet e két alapvető követelménynek a különböző aspektusai között meg kell teremteni.²⁰⁵ Alapvetésként kell rögzíteni továbbá, hogy a 6. cikk 1. bekezdése kötelezi a szerződő államokat arra, hogy igazságszolgáltatási rendszereiket oly módon szervezzék meg, hogy bíróságaik megfeleljenek annak minden követelményének.²⁰⁶

Arra figyelmeztet ugyanakkor az EJEB, hogy még ha az eljárás egyes szakaszai önmagukban elfogadható ütemben is zajlanak, az eljárás teljes időtartama ennek ellenére mégis

²⁰³ *Borzonov kontra Oroszország*, ECtHR, 2009. január 22-i ítélet, ügyszám: 18274/04, 38 – 40. pontok.

Lásd még: *Gröning kontra Németország*, ECtHR, 2020. október 20-i ítélet, ügyszám: 71591/17.

²⁰⁴ *Gröning kontra Németország*, ECtHR, 2020. október 20-i ítélet, ügyszám: 71591/17, 43. pont.

²⁰⁵ *Boddaert kontra Belgium*, ECtHR, 1992. október 12-i ítélet, ügyszám: 12919/87, 36., 39. pontok.

²⁰⁶ *Dobbertin kontra Franciaország*, ECtHR, 1993. február 25-i ítélet, ügyszám: 13089/87, 44. pont.

Lásd még: *Francesco Lombardo kontra Olaszország*, ECtHR, 1992. november 26-i ítélet, ügyszám: 11519/85, 27., 23. pontok.

meghaladhatja az észszerű időt. Ez történt a *Dobbertin kontra Franciaország* ügyben is.²⁰⁷

1979. január 19. napján a rendőrség letartóztatta otthonában a kérelmezőt, és 1979. január 25. napján a Nemzetbiztonsági Bíróság nyomozási bírója elrendelte letartóztatását. 1979. január 25. napja és 1980. március 20. napja között a nyomozási bíró tizenkilenc alkalommal hallgatta ki a kérelmezőt. 1980. március 21. és 1981. június 18. között többször vett fel bizonyítást a francia hírszerző szolgálat megbízásából. Nem sokkal később azonban – jogszabályváltozás okán – az eljárást a párizsi fellebbviteli bírósághoz tették át, majd a legfőbb ügyész indítványa alapján 1981. szeptember 19. napjától a párizsi katonai bíróság előtt folytatódott az eljárás. Az ügy ugyanakkor majdnem azonnal rendes bíróság előtt folytatódott – ismételt jogszabályváltozás okán, amely immáron elrendelte a katonai bíróságok megszüntetését békeidőben.

Különböző eljárási problémák okán azonban a rendes bíróság előtt folyamatban lévő eljárást előlről kellett kezdeni, minek következtében a kérelmezőt csak 1989. szeptember 19. napján bocsátották bíróság elé, több mint tíz évvel a letartóztatása, és több mint hat évvel annak megszüntetése után. Mindezek alapján az EJEB összességében úgy ítélte meg, hogy a bíróságok nem tettek lépéseket annak biztosítására, hogy a még folyamatban lévő ügyeket, köztük a kérelmezőét is, megfelelő időben elintézzék.

II.5.1.c. Kritériumok

Az EJEB többször is deklarálja, hogy valamennyi ügy esetében az eset összes körülménye alapján kell megítélni, hogy az eljárás megfelelt-e a 6. cikkben foglalt észszerű idő követelményének. A büntetőeljárás időtartamának észszerűsége vizsgálata során azonban ad némi támpontot azzal, hogy mely konkrét körülmények mentén vizsgálja az egyes esetek sajátosságait. Ennek megfelelően négy kritérium mentén halad, melyek: az ügy összetettsége, a kérelmező magatartása, a hatóságok magatartása, valamint, hogy mi a tét a panaszos számára.²⁰⁸

²⁰⁷ *Dobbertin kontra Franciaország*, ECtHR, 1993. február 25-i ítélet, ügyszám: 13089/87, 44. pont.

²⁰⁸ *Neumeister kontra Ausztria*, ECtHR, 1968. június 27-i ítélet, ügyszám: 1936/63, 21. pont;

A következőkben megkísérlem részletesen kibontani e tényezőket, általam szubjektíve választott ítéletek ismertetésével.

Az ügy összetettsége

Az ügy komplexitása természetesen sok különböző körülményből fakadhat.²⁰⁹ Adódhat például a bűncselekmény jellegéből is, mint ahogyan azt a Bíróság a C.P. és mások kontra Franciország ügyben is megállapította.²¹⁰ A kérelmezőkkel szembeni gyanú jelen ügyben egy igen jelentős, több céget is érintő csalással volt kapcsolatos. Az ilyen típusú bűncselekményeket gyakran – mint a jelen ügyben is – összetett ügyletekkel követik el, amelyek célja a nyomozó szervek munkájának megnehezítése. Az eljáró nemzeti szervek elsődleges feladata ilyen esetben az egymással kapcsolatban álló társaságok hálózatának feltárása, valamint az egyes vállalkozások közötti kapcsolatok intézményi, adminisztratív és pénzügyi szintű pontos jellegének meghatározása volt.

A kérelmezőkkel szembeni bizonyítékgyűjtéshez két nemzetközi jogsegélykérelemre, valamint jelentős számvetési és pénzügyi szakértelemre volt szükség. Az ügy ilyen fokú bonyolultságára tekintettel az EJEB úgy ítélte meg, hogy a közel nyolc évig tartó büntetőeljárás megfelelt az észszerű idő követelményének.

Az ügy nemzetközi dimenziója ugyancsak olyan faktor lehet egy büntetőügy vonatkozásában, amely megalapozhatja annak összetettségét. Az Arewa kontra Litvánia ügyben a kérelmezőt pénzmosással és egyéb, okiratokkal kapcsolatos bűncselekményekkel vádolták. Az EJEB mindenekelőtt általánosságban rögzítette, hogy a pénzmosás gyanújával kapcsolatos büntetőügyek nagysága és összetettsége, amelyet gyakran több gyanúsított bevonása is fokoz,

Ringeisen kontra Ausztria, ECtHR, 1971. július 16-i ítélet, ügyszám: 2614/65, 110. pont;

König kontra Németország, ECtHR, 1978. június 28-i ítélet, ügyszám: 6232/73, 99. pont;

Pélissier and Sassi kontra Franciaország, ECtHR, 1999. március 25-i ítélet, ügyszám: 25444/94, 67. pont;

Frisebb ítélet: *Chiarello kontra Németország*, ECtHR, 2019. november 4-i ítélet, ügyszám: 497/17, 45. pont.

²⁰⁹ *Neumeister kontra Ausztria*, ECtHR, 1968. június 27-i ítélet, ügyszám: 1936/63, 20. pont.

²¹⁰ *C.P. és mások kontra Franciaország*, ECtHR, 2000. október 18-i ítélet, ügyszám: 36009/97, 30. pont.

indokolhatja az eljárások hosszadalmasságát. Jelen ügyben a nyomozást 5 országban: Hongkongban, Magyarországon, Spanyolországban, Dániában és az Egyesült Államokban kellett lefolytatni.²¹¹ E körülményekre tekintettel a Bíróság elismerte, hogy a nemzeti eljárás lefolytatása igen időigényes és nehéz volt. Az ügyet így különösen összetettnek ítélte meg és észszerűnek deklarálta az 5 évig és 3 hónapig tartó eljárást.²¹²

A Neumeister kontra Ausztria ügyben elsődlegesen *a vádlottak és a vádpontok nagy számára, az ügyirat terjedelmére, valamint az ügy nemzetközi dimenziójára* tekintettel ítélte igen összetettnek az ügyet az EJEB. A kérelmező, Fritz Neumeister úr, Bécsben tulajdonosa és igazgatója volt egy nagy szállítócégnek. 1959. augusztusában a bécsi ügyészség nyomozást rendelt el az adóhatóság által tett feljelentés alapján, mely szerint 1952 és 1958 között jogosulatlanul szereztek meg több, mint 54 millió schilling értékben adóvisszatérítést.

A nyomozás során azonban jelentős nehézségekkel kellett szembenézniük a hatóságoknak.

A vádlottak közül négyen ugyanis külföldre menekültek az eljárás elől, egyiküket még az EJEB előtt folytatott eljárás időpontjában sem sikerült megtalálni.

A nyomozás továbbá kezdetben huszonkét személyt és huszonkét rendbeli cselekményt érintett. Az ügyészségnek többek között bizonyítania kellett, hogy az áruvásárlásra vonatkozó okmányokat meghamisították, az export értékét csalárd szándékkal túlbecsülték, a kedvezményezett külföldi cégek vagy nem léteztek, vagy ha léteztek is, nem tudtak a bűncselekményről, továbbá a gyanúsítottak az eladásokból származó bevételt Svájcban vagy Liechtensteinben helyezték letétbe. Mindehhez az állami vádhatóság részéről szükséges volt számos, több éven át lezajlott üzleti tevékenység rekonstrukciója, a százötven vagy százhatvan vasúti teherautó által követett útvonalak ellenőrzése, nagyszámú adóhatósági ügyirat tanulmányozása, több tucat tanú meghallgatása. A tanúk közül sokan külföldön éltek, például Hollandiában, Olaszországban, az Egyesült Államokban, Kanadában, Latin-Amerikában, Afrikában és a Közel-Keleten. Ausztria ezért kénytelen volt igénybe venni az Interpolt, illetve

²¹¹ *Arewa kontra Litvánia*, ECtHR, 2021. június 9-i ítélet, ügyszám: 16031/18, 13., 19-21. pontok.

²¹² *Arewa kontra Litvánia*, ECtHR, 2021. június 9-i ítélet, ügyszám: 16031/18, 52. pont.

hivatkozni a kölcsönös jogsegélyről szóló megállapodásokra, amelyeket olyan államokkal kötött, mint Hollandia, a Németországi Szövetségi Köztársaság, Olaszország, Svájc és Liechtenstein. A jogsegélyek iránti megkeresések elküldése és teljesítése között sokszor hat-tizenhat hónapos késedelem telt el.

A vádemelésre 1964. márciusában került sor, mely 219 oldalt számlált, és indítványozta – többek között – harmincöt tanú meghallgatását és további ötvenhét tanú nyilatkozatának felolvasását.

Annak vizsgálata során, hogy vajon az észszerű idő követelményének megfelelt-e a nemzeti eljárás, az EJEB ismételten annak megállapításával kezdi, hogy pontosan mettől meddig tartott a figyelembe veendő időszak. 1961. február 23. napját jelöli meg ekként, amely napon a kérelmező letartóztatását elrendelték. Az, hogy ezen időpont óta már több mint hét év telt el anélkül, hogy a vádlottat elmarasztaló vagy felmentő ítélet született volna, minden bizonnyal kivételesen hosszú időszaknak kell tekinteni, amely a legtöbb esetben már meghaladja az észszerű időt.

Az EJEB azonban a 7 év 4 hónap időtartamot felölelő eljárást sem tekintette észszerűtlen időtartamnak. Kétségtelen, hogy a Neumeister-ügy – ahogyan az a röviden összegzett körülmények alapján is kitűnik – rendkívül összetett volt. Nem lehet például az osztrák igazságügyi hatóságokat felelősségre vonni a jogsegélyek teljesítése kapcsán felmerült nehézségek miatt. Valószínűleg a válaszok bevárásának szükségessége magyarázza a nyomozás befejezésének késedelmét, annak ellenére, hogy Ausztriában már nem volt szükség további nyomozási cselekményt elvégezni. Az eljárást a kérelmező ügyének elkülönítése sem gyorsíthatta volna a cselekmények szoros összefüggése okán. Sőt, ez valójában csak még inkább megnehezítette volna a nemzeti hatóságok dolgát, hiszen a nemzeti bíróság köteles lett volna összehasonlítani valamennyi vádlott vallomását annak érdekében, hogy azok valódiságát ellenőrizze. Az EJEB arról sem győződött meg az ügy ismeretében, hogy gyorsította volna az eljárást, amennyiben az ügyet több bíróra szignálták volna, még akkor sem, ha ez jogilag lehetséges lett volna. Azt is megjegyzi, hogy bár a kijelölt bírót ugyan nem lehetett mentesíteni azon büntetőügyeinek elintézésé alól, amelyeket még jelen ügyet megelőzően szignáltak rá,

munkaszervezési okok miatt számos más olyan ügyet, amelyeket egyébként ezen időpont után kellett volna tárgyalnia, más bíróra szignálták át.

Mindezeken túl, ugyancsak jelentőséget tulajdonított az EJEB annak a ténynek is, hogy a késedelmet nagyrészt az is okozta, hogy a felek jogi képviselőinek, valamint az ügyben tárgyaló bírácoknak időt kellett adni a 21 kötetből, kötetenként körülbelül ötszáz oldalból, valamint számos egyéb dokumentumból álló ügyirat megismerésére.²¹³

Az *Adiletta kontra Olaszország* ügyben 1974. június 23. napján kaptak értesítést arról, hogy ellenük büntetőeljárás folyik. A feljelentésükre a nyugdíjakra vonatkozó meghatalmazotti előírások be nem tartása miatt került sor. Rögzíti az EJEB indokolásában, hogy még ha egy büntetőeljárás bonyolultnak is minősül valamely sajátos körülmény folytán, ez még mindig nem lehet magyarázat az indokolatlan késedelemre. Jelen eljárás során például a kérelmezők maguk is okoztak késedelemet, miután többször indítványozták a tárgyalás elnapolását. Mindazonáltal az EJEB nem tekintette „észszerűnek” tizenhárom év és öt hónap elteltét. Az eljárást több esetben jellemezte indokolatlan tétlenség, többek között öt év telt el az ügy nyomozási bíró elé kerülése és a vádlottak, valamint a tanúk kihallgatása között, amire a kormány nem adott magyarázatot.²¹⁴

Az EJEB ugyancsak figyelembe veszi azt a körülményt is, hogy *hány fórumon folyt az eljárás*. A *Laimos és Kalafatis kontra Görögország* ügyben a kérelmezők ellen 2005 májusában, gondatlanságból elkövetett testi sértés miatt indult büntetőeljárás. Az eredetileg 2006. november 20. napjára kitűzött elsőfokú tárgyalást négy alkalommal elhalasztották, a

²¹³ *Neumeister kontra Ausztria*, ECtHR, 1968. június 27-i ítélet, ügyszám: 1936/63, 19-21. pontok.

²¹⁴ *Adiletta és mások kontra Olaszország*, ECtHR, 1991. február 19-i ítélet, ügyszám: 13978/88, 14236/88, 14237/88.

Lásd még: *Rutkowski és mások kontra Lengyelország*, ECtHR, 2015. július 7-i ítélet, ügyszám: 72287/10, 13927/11, 46187/11, 137. pont: „A Bíróság úgy ítéli meg, hogy a kérelmező ügyének, amely vádlottak nagy számát valamint a szervezett bűnözéssel kapcsolatos vádakot érintett, az átlagosnál bonyolultabbnak kellett lennie. Ez azonban önmagában nem indokolja az eljárás teljes időtartamát.”

kérelmezők kérésére nem került sor halasztásra. A büntetőeljárást 2009 februárjában szüntette meg a bíróság.

A kérelmezők azt állították, hogy az eljárás hossza sértette az „ésszerű idő” követelményét, mellyel egyetértett az EJEB is, tekintettel arra, hogy ugyanazon fórum előtt körülbelül 3 év és 9 hónapig tartott az eljárás, mely sértette az ésszerű idő követelményét²¹⁵

E vonatkozásban az látható tehát, hogy ha komplex is az adott ügy, amely igen kiterjedt bizonyítást igényel, önmagában nem feltétlenül elegendő körülmény az eljárás időtartamának igazolására. Nem lehet tehát indokolatlanul elhúzni a tényállás megállapítását, akkor sem, ha egyébként ténylegesen kiterjedt bizonyítást igényel az ügy.

A kérelmező magatartása

A kérelmező magatartása szempontjából kiemelendő, hogy a 6. cikk nem írja elő az igazságügyi hatóságokkal való aktív együttműködést, így az eljárás esetleges hátráltatásának hatásával bíró terhelti magatartás nem feltétlenül elegendő érv önmagában az eljárás hosszának igazolására. Magatartásuk azonban olyan objektív ténynek minősül, amely nem tudható be a nemzeti bíróságnak, és amelyet figyelembe kell venni annak meghatározásakor, hogy az eljárás időtartama meghaladja-e az ésszerűség követelményét.²¹⁶ Éppen ezért közreható tényezőként a terhelti magatartás vizsgálata is megkerülhetetlen.

A Jablonski kontra Lengyelország ügyben a kérelmező többek között azt állította, hogy letartóztatása túl hosszú volt, hogy a legfelsőbb bíróság előtti eljárás – amely fogva tartásának a törvényes határidőn túli meghosszabbítására vonatkozott – ugyancsak elhúzódott, és hogy nem tartották tiszteletben az „ésszerű időn belüli meghallgatáshoz” való jogát.

A kérelmező álláspontja szerint a nemzeti bíróságok nem indokolták megfelelően

²¹⁵ *Laimos és Kalafatis kontra Görögország*, ECtHR, 2012. április 17-i ítélet, ügyszám: 45658/09, 11-13. pontok.

²¹⁶ *Eckle kontra Németország*, ECtHR, 1982. július 15-i ítélet, ügyszám: 8130/78, 82. pont.

letartóztatását, valamint annak meghosszabbítását, nem vették figyelembe továbbá enyhébb kényszerintézkedés alkalmazásának lehetőségét sem. A nemzeti bíróság továbbá teljesen félreértelmezte a magatartását, és a börtönben elkövetett önsértéseit úgy kezelte, mint amelyet szabadon bocsátása érdekében követett el. Például annak értékelésekor, hogy szükséges-e letartóztatásának meghosszabbítása, a bíróság úgy ítélte meg, hogy irreleváns ebből a szempontból az egészségi állapotának jelentős mértékű romlása, ez ugyanis kizárólag a saját viselkedésének következménye.

A kormány ezzel nem értett egyet. Érvelése szerint a kérelmező magatartása éppen arra kényszerítette a bíróságokat, hogy meghosszabbítsák fogva tartását. Több alkalommal folytatott éhségsztrájkot, és sokszor okozott magának szándékosan sérüléseket. Megsérült a keze, a térd, fémrudakat és a drótokat nyelt le, valamint gyógyszereit túladagolta annak érdekében, hogy rosszul érezze magát, s végül olyan rossz állapotba került, hogy nem lehetett bíróság elé állítani. A kormány szerint az eljárás késedelme a kérelmező magatartásának tudható be.

Az EJEB értékelése során rögzítette, hogy a figyelembe veendő időszak a kérelmező szempontjából több mint öt év, annak ellenére, hogy különösen bonyolultnak nem tekinthető az ügy. Egyetértett ugyanakkor azzal, hogy a kérelmező magatartása, bár mindenekelőtt saját egészségére nézve volt veszélyes és romboló jellegű, valóban növelte az eljárás hosszát. Éhségsztrájkja és az akkoriban többször is magának okozott sérülések azt eredményezték, hogy börtönkórházba került, és – hosszú ideig – megnehezítette a bíróság elé állítását. Az igazságszolgáltatás gyors ellátására vonatkozó kötelezettség azonban a nemzeti bíróságok feladata. Az a tény, hogy a kérelmező letartóztatásban volt, különös gondosságot követelt meg az eljárás lefolytatása során. A nemzeti hatóság felelős a büntetőeljárás megszervezésének módjáért, és ő határoz arról, hogy a kérelmező további fogva tartása szükséges-e az eljárás megfelelő lefolytatásának biztosításához. Ebben az összefüggésben a kérelmező fogva tartására vonatkozó döntéseik nem, hogy az eljárás hatékonyságát nem növelték, hanem épp azzal az elkerülhetetlen hatással jártak, hogy meghosszabbították az eljárást.

Mindezek alapján az EJEB álláspontja szerint az észszerű idő követelményét megsértette a nemzeti fórum, s az eljárás egészének hosszát nem igazolhatta a kormány által igen

hangsúlyozott terhelti közrehatás.

Álláspontom szerint e döntés és gondolatmenet azért felvet némi aggályt, s ezzel a magam részéről nem tudok egyetérteni. Ezen indokolás alapján akár úgy is tűnhet, hogy önsértő magatartással véget lehet vetni a letartóztatásnak – annak jogszerűségének ellenére is – hiszen az eljárás időszerűsége a kényszerintézkedések indokoltságán is felül áll. Ha pedig saját, önsértő magatartásának köszönhetően a terhelt olyan állapotba kerül, amely miatt nem tud részt venni az eljárásban, úgy szabadítása lenne indokolt felépülése érdekében, hogy a büntetőeljárás mielőbb befejezhető legyen. Meglátásom szerint ezen esetben nem lehetett volna megállapítani az észszerű idő követelményének sérelmét, különös tekintettel arra, hogy indokolatlan tétlenségi időszak nem jellemezte e büntetőeljárást, annak elhúzódása egyértelműen és kizárólag a terhelt magatartására volt visszavezethető.

A terheltek nem hibáztathatók azért sem, mert teljes mértékben igénybe veszik a nemzeti jog szerint rendelkezésükre álló jogorvoslati lehetőségeket, s ezzel adott esetben hozzájárulnak az eljárás hosszának növeléséhez.²¹⁷

Többek között a korábban már elemzett *Dobbertin kontra Franciaország* ügyben, a Kormány azzal védekezett, hogy számos jogorvoslati kérelmet nyújtott be a kérelmező, s ez egy jelentős oka volt az eljárás elhúzódásának.

A kérelmező részéről nem kevesebb, mint hat darab jogorvoslati kérelem benyújtására került sor, s ezekben olyan körülményeket kifogásolt, mint az őrizetbe vételének, továbbá letartóztatásának időtartama, vagy a bírák függetlensége és pártatlansága.²¹⁸

A kérelmező vonatkozásában figyelembe veendő időszak 1979. január 19. napján, letartóztatásával vette kezdetét, s majd 1991. december 4. napján ért véget. Ezért valamivel több, mint tizenkét évre és tíz hónapra terjed ki a büntetőeljárás hossza.

Mindezekkel kapcsolatban megismételte az EJEB, hogy a 6. cikk nem írja elő a kérelmezőknek az igazságügyi hatóságokkal való aktív együttműködést. A kérelmezőnek továbbá számos

²¹⁷ *Gubkin kontra Oroszország*, ECtHR, 2009. július 23-i ítélet, ügyszám: 36941/02, 167. pont.

²¹⁸ *Dobbertin kontra Franciaország*, ECtHR, 1993. február 25-i ítélet, ügyszám: 13089/87, 16. pont.

jogorvoslati kérelme egyebekben helytállónak is bizonyult, olyan szabálytalanságok vonatkozásában, amelyek a nemzeti hatóságoknak betudhatók.²¹⁹ Az EJEB így megállapította az észszerű idő követelményének sérelmét.²²⁰

Ugyanakkor, a figyelembe veendő kérelmezői magatartás egyik példája lehet a kérelmező azon egyértelmű szándéka, hogy késleltesse az eljárást, amely ezen esetekben az ügy irataiból nyilvánvalóan megállapítható.²²¹ Ez történt az I.A. kontra Franciaország ügyben is, ahol a nyomozás időtartama vetett fel kérdéseket, mely több, mint négy év és hat hónap időtartam volt. Az EJEB megállapította, hogy a nyomozást lebonyolító igazságügyi hatóságok magatartása nem volt mentes a kritika alól.

Mindazonáltal, az ügy kellően összetett volt ahhoz, hogy magyarázatul szolgáljon néhány késedelem vonatkozásában.

Ezen túlmenően, bár nem róható fel a kérelmezőnek, hogy szabadlábra helyezésére irányuló kérelmeket nyújtott be, ezek közül számos beadványa pusztán arról szól, hogy nem követett el emberölést, továbbá ő is jelentősen hozzájárult a nyomozás elhúzódásához: a kérelmező szándékos kísérlete a nyomozás késleltetése nyilvánvaló az aktákból. Például az a tény, hogy megvárta, míg a hatóságok arról tájékoztatták, hogy ügye hamarosan az ügyészség részére kerül átadásra, közvetlenül e mozzanat előtt számos további nyomozási cselekmény elvégzését kérte a hatóságoktól.²²²

Természetesen a kérelmező sikerrel nem hivatkozhat arra az időszakra sem, amelyet szökésben

²¹⁹ Lásd még: *Eckle kontra Németország*, ECtHR, 1982. július 15-i ítélet, ügyszám: 8130/78, 82. pont. Amely ügyben maga az EJEB is akként fogalmaz, hogy a kérelmezők maguk korántsem segítették gyorsítani az eljárást, sőt egyre gyakrabban folyamodtak olyan intézkedésekhez – köztük a bírák személyét kifogásolták –, amelyek valószínűleg késleltették az ügyeket; ezek közül néhányat akár a szándékos akadályozásként is lehetne értelmezni. Ennek ellenére mégis megállapította az észszerű idő követelményének a nemzeti hatóságok által történt megsértését.

²²⁰ *Dobbertin kontra Franciaország*, ECtHR, 1993. február 25-i ítélet, ügyszám: 13089/87, 43. pont.

²²¹ *I.A. kontra Franciaország*, ECtHR, 1998. szeptember 23-i ítélet, ügyszám: 1/1998/904/1116, 121. pont.

²²² *I.A. kontra Franciaország*, ECtHR, 1998. szeptember 23-i ítélet, ügyszám: 1/1998/904/1116, 121. pont.

töltött, s így igyekezett elkerülni, hogy saját országában felelősségre vonják. Ha a vádlott egy olyan államból menekül el, amely a jogállamiság elvét követi, akkor vélelmezni lehet, hogy a szökést követően nem panaszkodhat az eljárás indokolatlan időtartama miatt, kivéve, ha kellő indokot tud felmutatni e vélelem cáfolására.²²³

A nemzeti hatóságok magatartása

A nemzeti hatóságok magatartása szempontjából a 6. cikk 1. bekezdését kell kiemelni, mely kötelezi a szerződő államokat arra, hogy igazságszolgáltatási rendszerüket úgy szervezzék meg, hogy bíróságaik minden követelménynek eleget tudjanak tenni.²²⁴

Ez az általános elv érvényesül még az igazságszolgáltatási rendszer nagy horderejű reformjai és az ebből fakadó érthető késedelmekkel összefüggésben is.²²⁵

Az *Abdoella kontra Hollandia* ügyben például az eljárás iratainak a legfelsőbb bírósághoz történő továbbításához szükséges idő több mint huszonegy hónap volt abból az ötvenkettőből, amely az ügy teljes elintézéséhez szükséges volt. Az EJEB elfogadhatatlannak tartja az ilyen elhúzódó tétlenségi időszakokat, különösen akkor, ha – mint a jelen ügyben is – a kérelmezőt fogva tartják. Véleménye szerint ezen eljárás időtartama jóval túlmutat a 6. cikk (2) bekezdése értelmében még „észszerűnek” tekinthető mértéken.²²⁶

Jóllehet, egy ideiglenes helyzetben megnövekedett munkateher és az emiatt kialakuló lemaradás nem vonja maga után a szerződő államok felelősségét, s igazolhatja némiképp az eljárás hosszát, feltéve, hogy kellő gyorsasággal igyekeznek orvosolni egy ilyen kivételes

²²³ *Vayic kontra Törökország*, ECtHR, 2006. szeptember 20-i ítélet, ügyszám: 18078/02, 44. pont.

²²⁴ *Abdoella kontra Hollandia*, ECtHR, 1992. november 25-i ítélet, ügyszám: 12728/87, 24. pont;
Dobbertin kontra Franciaország, ECtHR, 1993. február 25-i ítélet, ügyszám: 13089/87, 44. pont.

²²⁵ *Bara and Kola kontra Albánia*, ECtHR, 2022. február 28-i ítélet, ügyszám: 43391/8, 17766/19, 94. pont.

²²⁶ *Abdoella kontra Hollandia*, ECtHR, 1992. november 25-i ítélet, ügyszám: 12728/87, 24. pont.

helyzetet.²²⁷ Azonban – a később kifejtetteket előrebozsátva – a hatóságok által általánosságban hivatkozott nagy munkaterhelésnek²²⁸ és a jogorvoslat érdekében hozott különféle intézkedéseknek a Bíróság mégis ritkán tulajdonít döntő súlyt.

A Milasi kontra Olaszország ügyben például rögzíti az EJEb, hogy bár a hatóságok valóban tettek erőfeszítéseket a nemzeti bíróság működésének alakítására, a kérelmezőnek mégis közel 10 évet kellett várnia arra, hogy az ellene emelt vád alapján a büntetőeljárás meginduljon a bíróság előtt. Ilyen hosszú időszak nem tekinthető egy „múló válság” következményének az EJEb álláspontja szerint.²²⁹

Az Eckle kontra Németország ügyben a Bíróság ugyancsak arra a következtetésre jutott, hogy az illetékes hatóságok nem jártak el a kellő gondossággal és gyorsasággal. Közel három év telt el például a vádemelés és a büntetőeljárás bírósági szakaszának megindulása között.

Ez utóbbi kapcsán a kormány a nagy munkateherre hivatkozott, amely akkoriban a járásbíróóság gazdasági bűnözés elleni küzdelemre szakosodott tanácsaival kapcsolatban merült fel. Bár az EJEb elismerte, hogy a hatóságok igyekeztek csökkenteni a tartományi bíróság előtti folyamatban lévő ügyek lemaradását azáltal, hogy a szakkamarák számát kettőről hatra növelték. Az EJEb ugyanakkor úgy ítélte meg, hogy tekintettel az eltelt idő hosszúságára, e körülménynek nem tud döntő súlyt tulajdonítani.²³⁰

²²⁷ *Milasi kontra Olaszország*, ECtHR, 1987. június 25-i ítélet, ügyszám: 10527/83, 18. pont;

Baggetta kontra Olaszország, ECtHR, 1987. június 25-i ítélet, ügyszám: 10256/83, 23. pont.

²²⁸ Lásd például: *Francesco Lombardo kontra Olaszország*, ECtHR, 1992. november 26-i ítélet, ügyszám: 11519/85.

²²⁹ *Milasi kontra Olaszország*, ECtHR, 1987. június 25-i ítélet, ügyszám: 10527/83, 18. pont.

²³⁰ *Eckle kontra Németország*, ECtHR, 1982. július 15-i ítélet, ügyszám: 8130/78, 92. pont.

Vö.: *Buchholz kontra Németország*, ECtHR, 1981. május 6-i ítélet, ügyszám: 7759/77, 51., 61. pontok: A kormány érvelésében felhívta az EJEb figyelmét arra a tényre, hogy a gazdasági recesszió következtében jelentősen megnőtt a foglalkoztatás területén folyó peres eljárások száma, ami a bíróságok előtt – így a hamburgi bíróságokon is – rendkívül súlyos terhet eredményezett. E körülményt statisztikai adatokkal támasztotta alá a kormány. Mindezek

Hasonlóképpen – bizonyos körülmények között – a hazai bíróságokra telepíti a felelősséget az EJEB abban az esetben is, ha bizonyos késedelem abból fakad, hogy a tárgyalásokat el kell halasztani, mivel az eljárás érintett résztvevői, például tanúk, vádlott-társak és védőik nem jelennek meg. A Tychko kontra Oroszország ügyben rámutatott a fórum, hogy ami a kormány azon érveit illeti, miszerint az eljárás bizonyos késedelmeit az okozta, hogy a büntetőperben résztvevők, köztük a kérelmező, vádlott-társa, védőik és a tanúk nem vettek részt, az EJEB úgy ítéli meg, hogy azok betudhatóak voltak az államnak. A kérelmező a tárgyalás időszakában jórészt letartóztatásban volt, jelenléte pedig a nemzeti hatóságok által a bíróság épületébe szállításáért felelős hazai hatóságoktól függött.

Ami a tárgyalás többi résztvevőjének távolmaradását illeti, az EJEB úgy ítélte meg, hogy az ezzel kapcsolatos fegyelmezés és ezáltal a jelenlétre történő rábírás az elsőfokú bíróság feladata egyben felelősége volt.²³¹

Összességében megállapítható tehát, hogy pusztán abban az esetben merül fel az állam felelősége az észszerű idő követelményének megsértése miatt, amennyiben az azt előidéző körülmény betudható a nemzeti hatóságoknak.²³²

A Capuano kontra Olaszország ügyben például megállapította az EJEB, hogy a kérelmező, és az ő védője bizonyos mértékben felelőssé tehető a késedelemért.²³³ Capuano asszony védője ugyanis a büntetőeljárás ideje alatt elhunyt, ezért új védőt kellett meghatalmaznia, aki bár 1977 áprilisában kapta meghatalmazását, mégis több mint két hónapig várt, mielőtt kérte a tárgyalás

alapján azt állapította meg az EJEB, hogy az a késedelem, ami betudható az államnak, erre tekintettel még nem haladja meg az észszerű idő követelményét.

²³¹ *Tychko kontra Oroszország*, ECtHR, 2015. szeptember 11-i ítélet, ügyszám: 56097/07, 68. pont.

²³² *Liblik és mások kontra Észtország*, ECtHR, 2019. október 07-i ítélet, ügyszámok: 173/15, 181/15, 374/15, 383/15, 386/15, 388/15, 91. pont.

²³³ Bár az ügy egyéb körülményei alapján a Bíróság megállapította az Egyezmény megsértését. (*Capuano kontra Olaszország*, ECtHR, 1987. június 25-i ítélet, ügyszám: 9381/81, 35. pont.)

folytatását.

Ezt követően 1977 szeptemberében a tárgyalás elhalasztását kérte, azért, hogy bizonyítékot terjeszthessen elő, majd ugyanezen év novemberében szakvéleményt kért egy szakértőtől, a neki felteendő kérdéseket azonban nem jelölte meg, mely további, mintegy négyhónapos késedelmet eredményezett.²³⁴

A Yaikov kontra Oroszország²³⁵ ügyben például ismét a kérelmező egészségi állapotának és a hatóságok eljárásának hatékonyságának relációját vizsgálta az EJEB. A kérelmező Yaikov úr, akit a hatóságok 5 rendbeli emberöléssel gyanúsítottak.

Jelen ügyben az eljárás késedelmét a kérelmező egészségi állapota okozta, és ez a hatóságok hibáján kívül lassította az eljárást. Három pszichiátriai szakértői vizsgálat, köztük egy a kérelmező ügyvédjének kezdeményezésére kért vizsgálat összesen körülbelül tizenkét hónapot vett igénybe.

A hatóságok magatartásával kapcsolatban a Bíróság megjegyzi, hogy a nyomozás mulasztásai miatti nyolchónapos késedelem kivételével – amikor eljárási hiányosságok kijavítása vált szükségessé – a hatóságok kellő gondosságot tanúsítottak az eljárás lefolytatása során. A nyomozási szakasz egy év és egy hónap alatt fejeződött be. Az első tárgyalások, beleértve a fellebbezési eljárást is, körülbelül hat hónapig tartottak. A második tárgyalás, beleértve a fellebbezési eljárást is, körülbelül hét hónapig tartott. Mindezek alapján az ügy összetettségét, a felek magatartását és az eljárás teljes időtartamát átfogóan értékelve az EJEB úgy ítélte meg, hogy a nemzeti hatóságok nem lépték túl az észszerűnek tekinthető időtartamot. Az eljárásnak pedig a kérelmező egészségi állapota miatti jelentős késedelve ilyenformán nem róható fel a hatóságoknak.²³⁶

Mi a tét a kérelmező számára?

Az EJEB ítélkezési gyakorlata során az eljárás észszerűségének vizsgálatára vonatkozóan

²³⁴ *Capuano kontra Olaszország*, ECtHR, 1987. június 25-i ítélet, ügyszám: 9381/81, 28. pont.

²³⁵ *Yaikov kontra Oroszország*, ECtHR, 2015. június 18-i ítélet, ügyszám: 39317/05, 75 – 78. pontok.

²³⁶ *Yaikov kontra Oroszország*, ECtHR, 2015. június 18-i ítélet, ügyszám: 39317/05, 76. pont.

kimunkált tényezők közül végül, de nem utolsó sorban azt kell figyelembe venni, hogy mi forog kockán a kérelmező számára.²³⁷ Hasonlóképpen a Bíróság az 5. cikk (3) bekezdésével²³⁸ összefüggésben többször is megállapította, hogy *amennyiben a terhelt fogva van*, úgy különös gondossággal kell eljárniuk a hatóságoknak.²³⁹

E tételt hangsúlyozva állapította meg az EJEB többek között az *Abdoella kontra Hollandia* ügyben azt, hogy a nemzeti fórumok nem jártak el kellő gondossággal annak ellenére, hogy a terhelt letartóztatásban volt.

1983. január 18. napján a kérelmezőt emberölés bűncselekményének gyanúja alapján, felbujtóként őrizetbe vették, majd elrendelték letartóztatását. Jelen eljárás során a figyelembe veendő időszak 1983. január 18. napján, tehát a kérelmező őrizetbe vételének napján kezdődött, és 1987. május 19. napján ért véget, amikor a legfelsőbb bíróság elutasította fellebbezését. Így összesen négy évig, négy hónapig és egy napig tartott.

Az EJEB álláspontja szerint az ügy, bár nem volt különösebben bonyolult, mégis igen súlyos volt, tekintettel az eljárás tárgyát képező bűncselekményre. Ennek ellenére a nemzeti bíróságok a fent említett négy év és négy hónapos határidőn belül érdemben elbírálták az ügyet. Tekintettel arra, hogy a büntetőeljárás összesen öt bíróság előtt zajlott, ez az időszak önmagában megfelel az észszerű idő követelményének. Az eljárás során azonban több alkalommal is előfordultak indokolatlan tétlenségi időszakok. Miután a kérelmező benyújtotta első jogorvoslati kérelmét, a jogszabályok által előírt tizennégy napos határidőn belül, az ügy iratait több mint tíz hónappal később továbbították a fellebbviteli fórum részére. Második

²³⁷ Lásd még: *X kontra Franciaország*, ECtHR, 1992. március 31-i ítélet, ügyszám: 18020/91, 32. pont;

H. kontra Egyesült Királyság, ECtHR, 1987. július 8-i ítélet, ügyszám: 9580/81, 71. pont.

²³⁸ EJEE 5. cikk (3) bekezdés: (...) *letartóztatott vagy őrizetbe vett minden személyt haladéktalanul bíró, vagy a törvény által bírói hatáskörrel felruházott más tisztségviselő elé kell állítani, és a letartóztatott vagy őrizetbe vett személynek joga van arra, hogy észszerű (sic!) időhatáron belül tárgyalást tartsanak ügyében vagy a tárgyalásig szabadlábra helyezték. A szabadlábra helyezés olyan feltételekhez köthető, melyek biztosítják a tárgyaláson való megjelenést.*

²³⁹ Lásd még: *Herczegfalvy kontra Ausztria*, ECtHR, 1992. szeptember 24-i ítélet, ügyszám: 10533/83, 71. pont.

jogorvoslati kérelmének ugyancsak a határidőn belül történt benyújtását követően közel tizenegy és fél hónap telt el az ügyirat továbbításáig, mely időmúlásokra a kormány magyarázatot nem adott.

Összességében tehát a jogorvoslati kérelmeknek és az ügyiratnak a legfelsőbb bírósághoz történő továbbításához szükséges idő – a már korábban is elemzettek szerint – a felét teszi ki abból az időből, amely az ügy érdemi elintézéséhez szükséges volt. Az EJEB elfogadhatatlannak tartja az ilyen jellegű tétlenségi időszakokat, különösen akkor, ha – mint a jelen esetben – a vádlottat fogva tartják, így ezen időszakok már túlmutatnak az észszerű időn. Mindezek alapján az EJEB arra a következtetésre jutott, hogy a fogvatartás ténye figyelembe veendő tényező annak megítélésében, hogy az érdemi határozat meghozatalára észszerű időn belül került-e sor, s ezen esetekben különös gondosságot vár el a nemzeti hatóságoktól.²⁴⁰

A Liblik és mások kontra Észtország ügy alapját képező büntetőeljárás korrupció gyanújára vonatkozott, a természetvédelmi területeken lévő telkeknek olyan területekre történő cseréje kapcsán, ahol a beépítés engedélyezett volt. A terheltek közül pedig ketten az észt parlament tagjai voltak, s mentelmi joguk megszüntetéséhez és a vádemeléshez a parlamenti képviselők többségének hozzájárulását kellett beszerezni. A nyomozás során a vádlottakat megfigyelték, tanúkihallgatásokat fogantatosítottak, gyanúsítást közöltek a hatóságok, szemlét folytattak, szakértőket rendeltek ki, továbbá lakások és irodák átkutatása is megtörtént.

2006. október 3. napja és 2007. november 12. napja között 202 személyt (tanút és gyanúsítottat) hallgattak ki, néhányukat több alkalommal is. Az észt legfőbb ügyészség 2008. december 12. napján indította meg a büntetőeljárást, az észt országgyűlés 2009. március 24. napján adta meg a hozzájárulását. Összességében a tárgyalási szakaszt megelőző eljárás három és fél évig tartott, és 2009. március 31. napján ért véget, amikor a kérelmezők elleni vádiratot benyújtották az elsőfokú bírósághoz.²⁴¹

²⁴⁰ *Abdoella kontra Hollandia*, ECtHR, 1992. november 25-i ítélet, ügyszám: 12728/87, 24. pont.

²⁴¹ *Liblik és mások kontra Észtország*, ECtHR, 2019. október 07-i ítélet, ügyszámok: 173/15, 181/15, 374/15, 383/15, 386/15, 388/15, 1 – 16. pontok.

A büntetőeljárás három fokon zajlott a terhelttel szemben, a leghosszabb időtartama az első kérelmezővel szemben folytatott büntetőeljárásnak volt, mely mindösszesen nyolc év kilenc hónap és öt napig tartott.

Valamennyi kérelmező hivatkozott rá, hogy e büntetőeljárások különösen jelentősek voltak, történelmileg a legnagyobb korrupciós per volt Észtországban, magas rangú tisztviselők bevonásával, mely példátlan médiafigyelmet keltett. A panaszosok számára hírnevük és karrierjük – mely jelen esetben politikai, üzleti vagy közszolgálati karrier – forgott kockán, és a cégek üzleti vállalkozásaik elvesztését kockáztatták. Éppen ezért merült fel a kérelmezők részéről azon igény, hogy e körülményekre tekintettel nagyobb gondossággal kellett volna eljárniuk a nemzeti hatóságoknak, s a velük szemben folytatott büntetőeljárás nem felelt meg az észszerű idő követelményének.²⁴²

Az EJEB rögzítette, hogy tudatában van annak, hogy a hosszadalmas büntetőeljárás kétségtelenül megterhelő volt a kérelmezők számára, különös tekintettel az ügy iránti jelentős médiaérdeklődésre.

A kérelmezők politikai, közszolgálati vagy ismert üzletemberi pozíciói azonban önmagában nem minősülnek olyan körülménynek, amely indokolná a velük szembeni kiemelt bánásmódot az eljárás lefolytatása tekintetében, még akkor sem, ha ez a hazai jogrendszerben lehetséges lett volna. A kérelmezők ügyében nem volt sem tétlenségi időszak, sem késedelem, s a kérelmezőket nem is helyezték letartóztatásba – a második kérelmező két hónapos fogvatartását kivéve.

Mindezek alapján az eljárás hosszát átfogóan értékelve az EJEB arra a következtetésre jutott, hogy az nem lépte túl az ügy sajátos körülményei között észszerűnek tekinthető mértéket.²⁴³

²⁴² *Liblik és mások kontra Észtország*, ECtHR, 2019. október 07-i ítélet, ügyszámok: 173/15, 181/15, 374/15, 383/15, 386/15, 388/15, 82. pont.

²⁴³ *Liblik és mások kontra Észtország*, ECtHR, 2019. október 07-i ítélet, ügyszámok: 173/15, 181/15, 374/15, 383/15, 386/15, 388/15, 103. pont.

II.5.1.d. Néhány további példa az egyes kritériumok és időtartamok relációjában

Megsértette az észszerű idő követelményét

- kilenc év és hét hónap, az érintettek számán (35 fő) kívül minden különösebb bonyolultság nélkül, annak ellenére, hogy a hatóságok intézkedéseket hoztak a bíróság rendkívüli munkaterhének kezelésére;²⁴⁴
- tizenhárom év és négy hónap, politikai problémák a régióban és túlzott munkaterhelés a bíróságokon, az állam erőfeszítései a bíróságok munkakörülményeinek javítására csak évekkel később kezdődtek meg;²⁴⁵
- öt év, öt hónap és tizennyolc nap, ebből harminchárom hónap telt el az ítélet kihirdetése és írásba foglalása között, megfelelő fegyelmi intézkedések meghozatala nélkül;²⁴⁶
- öt év és tizenegy hónap, az ügy bonyolultsága a kihallgatandó személyek száma és a sokszorosan minősített hűtlen kezeléshez szükséges iratok technikai jellege miatt, bár ez nem indokolhatja az öt évig és két hónapig tartó nyomozást, továbbá a hatóságoknak betudható inaktivitási időszakokat. Így, bár a tárgyalási szakasz hossza észszerűnek tűnt, a nyomozás nem mondható annak;²⁴⁷
- tizenkét év, hét hónap és tíz nap anélkül, hogy az eljárás különösen bonyolult lett volna, vagy az eljárás alá vont bármilyen taktikát alkalmazott volna az eljárás késleltetésére, de ideértve a kérelemnek a közigazgatási bírósághoz történő benyújtása és az adóhatóság első beadványának kézhezvétele közötti két év és több, mint kilenc hónapos időszakot.²⁴⁸

Nem sértette meg az észszerű idő követelményét

- öt év és két hónap, a csalás és csődbűncselekmény miatt folytatott eljárás összetettsége, a kérelmező számtalan kérelme és fellebbezése nemcsak a szabadlábra helyezés érdekében,

²⁴⁴ *Milasi kontra Olaszország*, ECtHR, 1987. június 25-i ítélet, ügyszám: 10527/83, 14 – 20. pontok.

²⁴⁵ *Baggetta kontra Olaszország*, ECtHR, 1987. június 25-i ítélet, ügyszám: 10256/83, 20 – 25. pontok.

²⁴⁶ *B. kontra Ausztria*, ECtHR, 1990. március 28-i ítélet, ügyszám: 11968/86, 48 – 55. pontok.

²⁴⁷ *Rouille kontra Franciaország*, ECtHR, 2004. január 6-i ítélet, ügyszám: 50268/99, 29. pont.

²⁴⁸ *Clinique Mozart SARL kontra Franciaország*, ECtHR, 2004. június 8-i ítélet, ügyszám: 46098/99, 34 – 36. pontok.

hanem az érintett bírák többségének kifogásolása és az eljárásnak különböző hatóságokhoz történő áttétele érdekében.²⁴⁹

- hét év és négy hónap: az a tény, hogy a vádemelés óta már több mint hét év telt el anélkül, hogy a vádlottat marasztalták vagy felmentették volna, minden bizonnyal kivételesen hosszú időtartamra utal, amelyet a legtöbb esetben úgy kell tekinteni, hogy túllépi az észszerűség követelményét. Továbbá az eljáró bíró tizenöt hónapon keresztül nem hallgatott ki egyetlen vádlottat vagy tanút sem, és nem végzett semmilyen más feladatot; az ügy azonban különösen összetett volt (a vádemelések és az érintett személyek száma, a nemzetközi dimenzió, amely különös nehézségeket okoz a külföldi jogsegély iránti megkeresések végrehajtásában stb.)²⁵⁰

II.5.1.e. Következtetések az észszerű időre vonatkozó EJEB gyakorlat alapján

Álláspontom szerint az EJEB által kidolgozott ítélkezési gyakorlat következetes és megfelelő kapaszkodót nyújt, annak ellenére, hogy egzakt időtartamban nem határozható meg, hogy a büntetőeljárás tartama mikor tekinthető észszerűnek.

E fejezet központi témája, a túlbizonyítás szempontjából arra érdemes szűkíteni az EJEB gyakorlatának elemzését, hogy a konkrét esetben inaktivitásról, indokolatlan tétlenségről van-e szó a nemzeti hatóságok, bíróságok részéről, vagy ténylegesen a bizonyítás húzódik el. Ezt a két körülményt szétválasztja az EJEB is, hiszen egyik vizsgálandó körülmény az ügy komplexitása, azaz, hogy kiterjedt bizonyítást igénylő-e az adott ügy. Másfelől pedig külön szempontként vizsgálja a nemzeti hatóságok, illetve bíróságok magatartását is, mely indokolatlan inaktivitási időszakként eredményezheti a tisztességes eljárás követelményének sérelmét.

Ami a konkrét időtartamokat illeti, az egyes ítéletek indokolásaiból az tűnik ki, hogy leginkább az von maga után felelősségre vonást, ha inaktív a nemzeti fórum. Abban az esetben azonban már elnézőbb az EJEB, ha bizonyítást nyer, hogy komplex és kiterjedt bizonyítást igénylő

²⁴⁹ *Ringeisen kontra Ausztria*, ECtHR, 1971. július 16-i ítélet, ügyszám: 2614/65, 110. pont.

²⁵⁰ *Neumeister kontra Ausztria*, 1968. június 27-i ítélet, ügyszám: 1936/63, 21. pont.

ügyről van szó, jóllehet önmagában ez sem elegendő igazolása az eljárás elhúzódásának, ahogyan azt a Milasi kontra Olaszország ügyben is kifejezetten rögzítette.

Megkerülhetetlenül kapcsolódik az eljárások elhúzódásának kérdésköréhez Magyarország példája. A teljesség igénye nélkül, jelen ponton pusztán arra kívánok rámutatni, hogy a fentebb rögzített két kategória elválasztása nem teljesen egységes. Az AB álláspontja szerint ugyanis indokolatlan tétlenségi időszak alapozhatja meg az észszerű idő követelményének megsértését.²⁵¹ Míg az ítélkező bíróságok gyakorlatából arra is találunk példát, amikor rögzítésre kerül, hogy nincs szükség tétlenségi időszakra ahhoz, hogy az észszerű idő követelményének sérelme megállapítható legyen.²⁵² Álláspontom szerint ezen ellentmondást mindenképpen érdemes lenne egységesíteni, és az EJEB gyakorlatának is megfeleltetni, amelyből egyértelműen levezethető, hogy nem pusztán indokolatlan tétlenség alapozhatja meg az észszerű idő követelményének sérelmét. Hiszen önmagában nem elegendő hivatkozási alap az ügy kiterjedt bizonyítást igénylő volta.

Az EJEB ítélkezési gyakorlatának elemzéseként arra is választ kaphattunk, hogy hogyan teremthető meg az összhang a nemzeti hatóságok, illetve bíróságok késedelme és az észszerű idő követelménye között. Amennyiben ugyanis a tisztességes eljáráshoz való jog – az eljárási

²⁵¹ Az AB a 3136/2021. (IV. 22.) AB végzésében akként fogalmaz, hogy „(...) *nem sérül az észszerű (sic!) idő akkor, ha a bíróságok az eljárási törvényben rájuk rótt kötelezettségeket megfelelően teljesítik és az eljárás időtartamát tétlen, cselekmény nélküli, ún. inaktív eljárási szakaszokkal nem nyújtják. Az indítványozó azon kifogása tehát, amelyben pusztán arra hivatkozott, hogy a büntetőeljárás vele szemben több, mint nyolc évig tartott, nem volt tekinthető olyan, az észszerű (sic!) idő követelményének a sérelmét alátámasztó indokolásnak, amelyre az Alkotmánybíróság érdemi vizsgálatát alapíthatta volna.*”

²⁵² A Debreceni Ítéltábla a Bf.II.53/2019/12. számú határozatában akként fogalmaz, hogy „*A jelen ügyben, bár hatósági inaktivitás nem tárható fel, az egyértelműen megállapítható, hogy az eljárás elhúzódását nagyban elősegítette az a tény, hogy a bírósági szakban a bírói tanács változására került sor, minek következtében az eljárást meg kellett ismételni. Mindezt külön is figyelembe kell venni az enyhítő körülmények között.*”

E kérdéskörrel részletesen: BODA Zoltán: *A büntetés enyhítése, mint hatékony jogorvoslat és annak társadalomtudományi megközelítése*, Iustum Aequum Salutare, 2022/2.

igazságosság – részjogosultsága, az észszerű idő követelménye mégis sérülne, úgy ez az ismertetettek szerint az államok oldalán hatékony jogorvoslat biztosítására vonatkozó kötelezettséget keletkeztet.²⁵³ E hatékony jogorvoslat hiánya esetén azonban „*az egyének szisztematikusan arra kényszerülnek, hogy a strasbourgi bírósághoz forduljanak olyan panaszokkal, amelyeket egyébként [...] elsősorban a nemzeti jogrendszeren belül kellene kezelni. Hosszú távon az EJEE által felállított emberi jogi védelmi rendszer hatékony működése nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt gyengülhet.*” Ahogyan arra az Európa Tanács is rámutatott, ezek a keresetek gyakran rendszerszintű problémán alapulnak, és éppen ezért gyakran megalapozottak is.²⁵⁴

Magyarország esetében ugyancsak rendszerszintű probléma állt fenn az eljárások elhúzódásával kapcsolatban.

Az eljárások elhúzódása Magyarországon olyan ismétlődően felmerülő probléma volt, ami leggyakrabban adott okot az Egyezmény Magyarország általi megsértésének EJEB általi megállapítására.²⁵⁵ Végezetül az EJEB a 2015. október 16. napján véglegessé vált ítéletével, a Gászó kontra Magyarország ügyben²⁵⁶ hozott, ún. pilot judgment eljárás eredményeként megállapította, hogy a magyar jogrendszer nem biztosít hatékony jogorvoslati lehetőséget az

²⁵³ Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (2010), a tagállamokhoz intézett Rec (2010) 3. számú ajánlása az elhúzódó eljárásokban alkalmazandó hatékony jogorvoslatról, 2010. február 24. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805cfd26 3. pont.

(2023. 12. 03.)

²⁵⁴ Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (2010), a tagállamokhoz intézett Rec (2010) 3 számú ajánlása az elhúzódó eljárásokban alkalmazandó hatékony jogorvoslatról, 2010. február 24.

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805cfd26 3. pont.

(2023. 12. 03.)

²⁵⁵ „A jelen ügyben azonosított problémák rendszerszintű természetét bizonyítja az is, hogy 2015. május 1-jén körülbelül 400 ilyen tárgyú ügy volt Magyarország ellen folyamatban a Bíróság különböző bírói formációi előtt, s az ilyen kérelmek száma folyamatosan nő.” (*Gászó kontra Magyarország*, ECtHR, 2015. július 16-i ítélet, ügyszám: 48322/2012, 22. pont.)

²⁵⁶ *Gászó kontra Magyarország*, ECtHR, 2015. július 16-i ítélet, ügyszám: 48322/2012, 22., 34 – 39. pont.

észszerű időn túli eljárások kezelésére, továbbá nem nyújt megfelelő elégtételt az ilyen eljárások okozta károk esetén. A jogalkotónak egy éven belül kellett megoldást találnia és összhangba hozni a magyar bírósági eljárásokra vonatkozó jogi szabályozást az EJEB esetjogával. Ehhez két úton volt szükség beavatkozásra. Egyrészt a folyamatban lévő eljárásokat kellett gyorsítani, másrészt be kellett vezetni egy olyan jogorvoslati rendszert, mely a már elhúzódtott eljárások esetén biztosít jogorvoslatot.

Magyarországon a Be. akként rendelkezik, hogy a bíróságnak ítéletének indokolásában fel kell tüntetnie az arra való utalást, hogy enyhítő körülményként figyelembe vette a büntetőeljárás elhúzódtását. Álláspontom szerint ugyanakkor ezen elégtétel pusztán bizonyos esetekben kellene, hogy alkalmazást nyerjen, s inkább áthidaló, ideiglenes megoldásként megfelelő. Sokkal inkább a humán erőforrások megfelelő elosztására kellene hangsúlyt helyezni, s tehermentesebbé tenni a jogalkalmazókat. Amennyiben ugyanis az eljárások elhúzódtása esetén általános megoldássá válik az enyhébb büntetés kiszabása, annak hosszútávon az lehet a következménye, hogy szétöredezi a büntetékiszabási gyakorlatot, mely mind a generális, mind a speciális prevenciót erodálhatja.

II.5.2. Az eljárási funkciók következetes elhatárolásáról

Az eljárási funkciók keveredésével kapcsolatos anomáliákat az EJEB az intézményes követelmények kategóriáján belül, a bíróság függetlensége és pártatlansága körében értelmezi. A bíróságok függetlensége és pártatlansága a demokratikus társadalmak egyik fontos eleme, nem csak a konkrét eljárás által érintett egyén, hanem az egész társadalomnak is érdeke e követelmény megvalósulása, hiszen e tényező hozzájárul az igazságszolgáltatás iránti bizalom megszilárdításához.²⁵⁷

A bíróság függetlenségének és pártatlanságának követelménye leggyakrabban együtt kerül

²⁵⁷ *D.N. kontra Svájc*, ECtHR, 2001. március 29-i ítélet, ügyszám: 27154/95, 46. pont;

Sramek kontra Ausztria, ECtHR, 1984. október 22-i ítélet, ügyszám: 8790/79, 42. pont.

vizsgálatra, egymással szoros kapcsolatban állnak, éppen ezért nehézséget okozhat a szétválasztásuk.²⁵⁸ Amennyiben mégis megpróbálnánk a különbségeket megragadni e két fogalom között, úgy azt mondhatjuk, hogy a függetlenség kategóriája általánosságban a bíróság struktúrájához igazodó fogalom, míg a pártatlanság a döntéshozó egyéni jellemzőjeként aposztrofálható.²⁵⁹ A később kifejtetteket előrebocsátva, jelen téma szempontjából természetesen a döntéshozó pártatlansága szorul vizsgálatra, a teljesség kedvéért azonban a következőkben röviden áttekintem, hogy az EJEB miként közelíti meg a függetlenség és pártatlanság kettősét.

II.5.2.a. A bíróság függetlensége

Általánosságban az egyezmény természetesen megköveteli a függetlenséget a többi hatalmi ágtól, azaz a végrehajtó hatalomtól és a törvényhozástól, valamint a felektől is.²⁶⁰

Annak eldöntésében, hogy egy szervezet valóban tekinthető -e „függetlennek”, az EJEB a következő kritériumokat vizsgálja: a) tagjai kinevezésének módja és b) megbízatásuk időtartama; c) a külső nyomás elleni garanciák megléte; d) valamint, hogy az intézmény ténylegesen a függetlenség látszatát testesíti meg.²⁶¹

Az EJEE 6. cikkére vonatkozó ítélkezési gyakorlat részletes szabályokat tartalmaz az igazságszolgáltatás függetlenségére vonatkozóan, amelyek célja, hogy megvédjék azt a külső nyomástól és garantálják annak semlegességét. Ezek a szabályok kiterjednek a bíróság tagjainak kinevezésének módjára, hivatali idejük időtartamára, valamint a külső nyomás elleni

²⁵⁸ *Findlay kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 1997. február 25-i ítélet, ügyszám: 22107/93, 73. pont.

²⁵⁹ *Parlov-Tkalčić kontra Horvátország*, ECtHR, 2009. december 22-i ítélet, ügyszám: 24810/06, 86–87. pontok.

²⁶⁰ *Erik Ninn-Hansen kontra Dánia*, ECtHR, 2000. július 11-i ítélet, ügyszám: 28971/95.

²⁶¹ Többek között: *Findlay kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 1997. február 25-i ítélet, ügyszám: 22107/93, 73. pont.

garanciák meglétére.²⁶² A függetlenség látszata ugyancsak fontos, azonban nem meghatározó a függetlenség hiánya megállapítása szempontjából.²⁶³ Annak eldöntése során, hogy van-e jogos oka annak a félelemnek, hogy egy adott fórum nem független vagy pártatlan, az eljárásban részt vevő felek véleménye fontos, de nem döntő. E kétségeket ugyanis objektíven igazolni kell.²⁶⁴

II.5.2.b. A bíróság pártatlansága

Az Egyezmény 6. cikkének (1) bekezdése előírja, hogy a hatálya alá tartozó bíróság „pártatlan” legyen. Az elfogulatlanság általában az előítéletek és az elfogultság hiányát jelöli, és annak fennállása különféle módokon tesztelhető.

A pártatlanság követelménye megköveteli a döntéshozótól, hogy nyitott gondolkodású és előítéletektől mentes legyen a viták eldöntésekor. A pártatlanságnak két eleme van az EJEB értelmezése szerint: egy szubjektív vetülete, mely az egyes bírák *személyes* előítéleteivel, elfogultságával, érdekeltségével kapcsolatos. Valamint egy objektív vetülete, az olyan kérdésekkel kapcsolatban, mint az elfogultság *külső megjelenése*.²⁶⁵

A szubjektív teszt kapcsán rögzíteni kell, hogy az EJEB az ellenkező bizonyításáig következetesen vélelmezi a döntéshozó személyes pártatlanságát.²⁶⁶ A szubjektív elfogultság példái közé tartozik a bíró ellenségeskedése vagy rossz szándéka, vagy annak bizonyítéka, hogy a bíró személyes okokból szignáltatta magára az ügyet.²⁶⁷ A szubjektív részrehajlás tehát a

²⁶² *Campbell és Fell kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 1984. június 28-i ítélet, ügyszám: 7819/77 és 7878/77, 78. pont.

²⁶³ *Campbell és Fell kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 1984. június 28-i ítélet, ügyszám: 7819/77 és 7878/77, 81. pont.

²⁶⁴ *Fruni kontra Szlovákia*, ECtHR, 2011. június 21-i ítélet, ügyszám: 8014/07, 141. pont.

²⁶⁵ *Pullar kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 1996. június 10-i ítélet, ügyszám: 22399/93, 30. pont;

Findlay kontra Egyesült Királyság, ECtHR, 1997. február 25-i ítélet, ügyszám: 22107/93, 73. pont.

²⁶⁶ *Kyprianou kontra Ciprusi Köztársaság*, ECtHR, 2005. december 15-i ítélet, ügyszám: 73797/01, 119. pont.

Hauschildt kontra Dánia, ECtHR, 1989. május 24-i ítélet, ügyszám: 10486/83, 47. pont.

²⁶⁷ *Morice kontra Franciaország*, ECtHR, 2015. április 23.-i ítélet, ügyszám: 29369/10, 74. pont.

bírák egy adott ügyben tanúsított magatartásából eredhet,²⁶⁸ megállapításához és bizonyításához pedig egy adott bíró személyes meggyőződésének bizonyítása szükséges, amely igen nehéz. A pártatlanság hiányára hivatkozó esetek túlnyomó többsége éppen ezért inkább az objektív tesztre alapoz, amelynek során annak vizsgálatára kerül sor, hogy a bíró biztosított-e garanciákat az elfogulatlansága tekintetében felmerülő jogos kétségek kizárására.²⁶⁹ Az objektív pártatlanság hiánya inkább funkcionális természetű, s a bírósági eljárásen belül különböző funkciók ugyanazon személy általi gyakorlására vonatkozik, vagy akár hierarchikus, vagy más kapcsolatokra az eljárásban részt vevő másik személlyel. Így ide tartozik például az az eset, amennyiben szoros családi kapcsolat áll fenn a védő és a bíró között²⁷⁰, esetleg szakmai kapcsolat van a bíró és az eljárás egyik fele között.²⁷¹ Az EJEB ugyancsak általános érvénnyel rögzítette, hogy a pártatlanság objektív igazolásával kapcsolatban kétsége merül fel, amennyiben a bírói és az ügyészi funkció közötti keveredés felvetődik.²⁷² A büntetőeljárás során ugyanis az ügyész hiánya a bírót a vádló szerepébe „kényszerítheti”. Az igazságkeresés ezen anomáliáját érintően – mely a funkciómegosztás követelményét, valamint az ártatlanság vélelmét is sértheti – az EJEB részletes álláspontját a következőkben esettanulmányok útján igyekszem felvázolni.

II.5.2.c. Esettanulmányok

Mindenekelőtt az EJEB által rögzített azon megállapítások szorulnak vizsgálatra, amelyek az ítélező bíró által a vádlói funkciók gyakorlásával vannak összefüggésben. A következőkben

²⁶⁸ *Kyprianou kontra Ciprusi Köztársaság*, ECtHR, 2005. december 15-i ítélet, ügyszám: 73797/01, 121. pont.

²⁶⁹ Többek között: *Gautrin és mások kontra Franciaország*, ECtHR, 1998. május 20-i ítélet, ügyszám: 21257/93, 58. pont;

Kyprianou kontra Ciprusi Köztársaság, ECtHR, 2005. december 15-i ítélet, ügyszám: 73797/01, 118. pont;

Grievés kontra Egyesült Királyság, ECtHR, 2003. december 16-i ítélet, ügyszám: 57.67/00, 69. pont;

Morice kontra Franciaország, ECtHR, 2015. április 23.-i ítélet, ügyszám: 29369/10, 73. pont.

²⁷⁰ *Micallef kontra Málta*, ECtHR, 2009. október 15-i ítélet, ügyszám: 17056/06, 102. pont.

²⁷¹ *Pescador Valero kontra Spanyolország*, ECtHR, 2003. június 17-i ítélet, ügyszám: 62435/00, 27–28. pontok.

²⁷² *Daktaras kontra Litvánia*, ECtHR, 2000. október 10-i ítélet, ügyszám: 42095/98, 35-38. pontok.

megkísérlem kibontani e kérdéskört, három ítélet vizsgálata útján. Ezen ítéletek közös pontja, hogy valamennyi esetben az ügyésznek a tárgyalástól való távolléte indukálta a problémát, ennek következtében került az ítélkező bíró abba a helyzetbe, hogy a vádat alátámasztó bizonyításra kényszerült. E vonatkozásban rögzíti az EJEB, hogy vizsgálatra szorulnak ezen esetek, hiszen az állami vádhatóság képviselőjének a tárgyalástól történő távolléte hatással lehet a bizonyítás felvételének módjára.²⁷³ A büntetőeljárás során az ügyésznek a tárgyalásoktól való távolléte a bírót olyan helyzetbe hozhatja, melynek következtében vádlói funkciót kényszerül gyakorolni a terhelő bizonyítékok beszerzése vonatkozásában, s ez felveti a bíróság pártatlanságának kérdését. E tekintetben az EJEB kifejtette, hogy a bíró az eljárás egészének a végső őrzője²⁷⁴, és általában véve a vádhatóság feladata, hogy előterjessze és bizonyítékokkal alátámassza a vádat, kontradiktórius eljárás keretében. Éppen ezért a bírói és ügyészi funkciók ilyen formában történő keveredése az Egyezmény 6. cikkének 1. bekezdése szerinti pártatlanság követelményének potenciális megsértését eredményezheti.²⁷⁵

Thorgeir Thorgeirson kontra Izland

A panaszos – Thorgeir Thorgeirson – Izlandon élt és íróként dolgozott. 1983 decemberében megjelent egy írása, amelyben a rendőri intézkedések és brutalitás kapcsán fejtette ki véleményét, s melynek következtében rágalmozás miatt indult vele szemben büntetőeljárás. A panaszost végül a bíróság 10.000 izlandi korona pénzbüntetésre ítélte. Előírták számára továbbá, hogy amennyiben fizetési kötelezettségének nem tesz eleget az ítélet jogerőre emelkedésétől számított négy héten belül, úgy nyolc nap szabadságvesztés-büntetést kell kitöltenie. Mindezekon túl a bűnügyi költség megfizetésére is kötelezte a bíróság.

A panaszos állítása szerint a büntetőeljárás során sérült az EJEE 6. cikke által garantált azon joga, hogy pártatlan bíróság tárgyalja ügyét. Az akkori izlandi jogszabályok értelmében ugyanis

²⁷³ *Karelin kontra Oroszország*, ECtHR, 2016. szeptember 20-i ítélet, ügyszám: 926/08, 59. pont.

²⁷⁴ „(...) while the judge is the ultimate guardian of the proceedings (...)” (*Karelin kontra Oroszország*, ECtHR, 2016. szeptember 20-i ítélet, ügyszám: 926/08, 77. pont.)

²⁷⁵ *Karelin kontra Oroszország*, ECtHR, 2016. szeptember 20-i ítélet, ügyszám: 926/08, 51-85. pontok.

a kevésbé súlyos büntetőügyek esetében az eljárás egésze az ügyész távollétében lefolytatható volt. Mindez – a panaszos álláspontja szerint – azt eredményezi, hogy a bíróságok ezen büntetőügyek esetében felhatalmazást kapnak arra, hogy az ügyész vádlói funkcióját gyakorolják. E gyakorlatot éles kritika illette a bírák részéről is, s akkoriban ezen jogszabályi rendelkezések módosítása is folyamatban volt már, mely értelmében azon tárgyalásokat, amelyeken az ügyész nem jelent meg, el kell napolni.

A panaszos állítása szerint – mivel az állami vádhatóság képviselője nem volt jelen a reykjavíki bíróság számos tárgyalásán – a bíróság nem felelt meg a 6. cikk (1) bekezdésében foglalt pártatlanság követelményének. Az ítélező bíró ugyanis nem csak a bírósági eljárást folytatta le, hanem egy személyben az ügyészség képviselőjeként is szerepet vállalt.

Az EJEB ítéletében, kiindulópontként emlékeztet ugyanakkor arra, hogy nem feladata a vonatkozó jogszabályok és a nemzeti gyakorlat absztrakt felülvizsgálata, hanem pusztán annak megállapítása, hogy azoknak a kérelmezővel szemben történt alkalmazásuk módja vajon sértette-e az egyezmény 6. cikkében foglalt követelményeket.²⁷⁶

A nemzeti bíróság pártatlanságának megítélése alkalmával a már említett szubjektív és objektív teszt lefolytatása szükséges. A szubjektív teszt értelmében a bíró személyes meggyőződése vizsgálendő, míg az objektív teszt alapján azt kell vizsgálni, hogy a bíró elegendő garanciát biztosított-e arra vonatkozóan, hogy az ezzel kapcsolatos jogos kétségeket kizárja.²⁷⁷ Ami a szubjektív tesztet illeti, az EJEB rögzíti, hogy a bíró személyes pártatlanságát vélelmezni kell mindaddig, amíg az ellenkezőjére nincs bizonyíték.²⁷⁸ Jelen ügyben a kérelmező viszont nem terjesztett elő olyan bizonyítékot, amely arra utalna, hogy a szóban forgó bíró személyesen elfogult lett volna.

Az objektív vizsgálat során azt kellett meghatározni, hogy – a bíró személyes magatartásától függetlenül – megállapíthatók-e olyan tények, amelyek kétségeket vethetnek fel a pártatlansággal kapcsolatban. Ebből a szempontból még a látszatnak is lehet bizonyos

²⁷⁶ Többek között: *Hauschildt kontra Dánia*, ECtHR, 1989. május 24-i ítélet, ügyszám: 10486/83, 45. pont.

²⁷⁷ *Hauschildt kontra Dánia*, ECtHR, 1989. május 24-i ítélet, ügyszám: 10486/83, 46. pont.

²⁷⁸ *Hauschildt kontra Dánia*, ECtHR, 1989. május 24-i ítélet, ügyszám: 10486/83, 47. pont.

jelentősége. Jelen esetben a tét az a bizalom, amelyet a demokratikus társadalom bíróságainak kell biztosítaniuk a társadalom, és mindenekelőtt a büntetőeljárást illetően a vádlottak vonatkozásában. Ennek megfelelően minden olyan bírónak, aki vonatkozásában jogos kétely merül fel pártatlanságával kapcsolatban, a büntetőügy elintézéséből ki kell maradnia.

Mindez azt jelenti, hogy a vádlott személyes álláspontja fontos, ugyanakkor nem döntő annak megállapításában, hogy adott esetben van-e jogos oka attól tartani, hogy egy adott bíró nem pártatlan. A döntő az ebben az esetben is, hogy ezt a félelmet lehet-e objektíven igazolni.²⁷⁹

Jelen esetben a reykjavíki bíróság tizenkét tárgyalást tartott, az ügyész pedig mindösszesen hat tárgyalásról maradt távol, azonban ezen alkalmakkor az ügy érdemét nem érintő kérdések merültek fel.²⁸⁰

Másrészt, az ügyész egy kivételtől eltekintve jelen volt minden olyan tárgyaláson, amelyen bizonyítékokat terjesztettek elő és tanúkat hallgattak ki. Ez alól mindösszesen egyetlen kivétel volt, amely alkalommal egy videofelvétel megtekintésére került sor. A kifejtettekől kitűnik, hogy azokon a tárgyalásokon, amelyeken az ügyész nem volt jelen, a reykjavíki bíróság az ügy érdemét nem vizsgálta, arról nem is beszélve, hogy bármely olyan vádlói funkciót gyakorolt volna, amelyet az állami vádhatóság képviselőjének jelenléte esetén az ügyész gyakorolt volna. Azaz, az ügyész távollétében az ítélező bíró nem kényszerült arra, hogy vádlói funkciót gyakorolva járjon el, s a vádat alátámasztó bizonyítást nem vett fel hivatalból, azért, mert az ügyész nem volt jelen.

Ilyen körülmények között az EJEB nem tartotta alaposnak a panaszos által előadott aggályokat az ítélező bíró pártatlanságával kapcsolatban.²⁸¹

Ozerov kontra Oroszország²⁸²

²⁷⁹ *Hauschildt kontra Dánia*, ECtHR, 1989. május 24-i ítélet, ügyszám: 10486/83, 48. pont.

²⁸⁰ Úgy, mint elnapolásról történő döntés, előkészítő jellegű tárgyalás, eljárási kérdések, a terhelt írásbeli védekezésének benyújtása, a bíróság ítéletének meghozatala.

²⁸¹ *Thorgeir Thorgeirson kontra Izland*, ECtHR, 1992. június 25-i ítélet, ügyszám: 13778/88, 46-54. pontok.

²⁸² *Ozerov kontra Oroszország*, ECtHR, 2010. május 18-i ítélet, ügyszám: 64962/01.

Sergey Sergejevich Ozerov kérelmezővel szemben Oroszországban volt folyamatban büntetőeljárás, közlekedési bűncselekmény miatt, továbbá vagyon elleni bűncselekmény – betöréses lopás – miatt. A nemzeti bíróság az ügyben tárgyalást tűzött, amelyen a kérelmező, a védője és a sértettek is megjelentek a bíróság előtt. Az ügyész azonban ismeretlen okok miatt nem jelent meg a tárgyalás alkalmával. A bíróság nyilatkoztatta a jelenlévőket arról, hogy a megjelentek jelenlétében megtartható-e a tárgyalás. Miután erre igenlő válasz érkezett, a nemzeti bíróság tárgyalást tartott, amely alkalmával a bíró felolvasta a vádiratot, s nyilatkoztatta a kérelmezőt, hogy megértette-e az ellene emelt vádat és bűnösségét beismeri-e. A kérelmező igenlő választ adott, beismerte bűnösségét a közlekedési bűncselekmény vonatkozásában, míg a betöréses lopás tekintetében ártatlannak vallotta magát. A bizonyítási eljárás során a bíróság először kihallgatta a kérelmezőt, a sértetteket, majd megvizsgálta az okirati bizonyítékokat és L. tanú vallomásait.

A bíróság azonban hivatalból úgy határozott, hogy további tanúként hallgatja ki Y. rendőrt, aki a bűncselekmény helyszínén vette őrizetbe a kérelmezőt. Negyven perces szünet elrendelését követően Y. úr megjelent a bíróság előtt, és a bíróság őt tanúként kihallgatta. Y. úr kijelentette, hogy rendőri járőrautóval érkezett a betörés helyszínére más rendőrökkel együtt. A helyszínen megpillantott egy személyt, akit üldözőbe vett, ő azonban elmenekült. Ugyancsak a bűncselekmény helyszínén találtak egy nyitott állapotban lévő személygépkocsit, s ő ekkor elfogta a kérelmezőt, aki közeledett az autóhoz, és hasonlított ahhoz a férfihoz, akit korábban üldözőbe vett.

A kérelmező tagadta, hogy elkövette volna a bűncselekményt. Védekezésében előadta, hogy pusztán meglátogatta barátait, bár nem tudta megadni barátaik nevét vagy címét sem. A nemzeti bíróság ítéletében megállapította a kérelmező bűnösségét valamennyi ellene emelt vádpont tekintetében. A panaszos betöréses lopás miatt történt elítélése az áldozat, V. úr tanúvallomásán, L. úr tanúvallomásán alapult, továbbá a biztonsági őr által előadott tényeken. Mindezeket túl az elítélés Y. úr tanúként tett nyilatkozatain, az ellopott vagyontárgyak vizsgálatáról szóló jelentésen és a bűncselekmény helyszínén talált feszítővas vizsgálatáról szóló jelentésen alapult. A bíróság ezen túlmenően egyes tárgyi bizonyítási eszközöket kizárt a bizonyítékok sorából, melyeket jogszerűtlenül szerzett be a hatóság, s mely bizonyítási

eszközök figyelmen kívül hagyása a vádirati tényeket támasztotta alá.

A panaszos védője fellebbezést jelentett be az ítélet ellen, arra hivatkozva, hogy nincs bizonyíték arra, hogy a kérelmező elkövette a betörést. Rámutatott arra is, hogy az ügy irataiból nem derül ki, a bíróság az ügyészt vajon értesítette-e a tárgyalásról, valamint, hogy a vádló miért nem jelent meg. Az elsőfokú bíróság az ügyészség távollétében tartotta meg a tárgyalást, így vádlói funkciót gyakorolt. Azzal, hogy egyidejűleg „megvádolta” a panaszost, valamint ugyanazon ügyben ítéletet is hirdetett, akárcsak az inkvizitórius igazságszolgáltatással, megsértette a bíróság pártatlanságának, a fegyverek egyenlőségének és a kontradiktórus eljárásnak az alkotmányos elveit. A fellebbviteli bíróság elutasította a fellebbezést és helybenhagyta az ítéletet. Felülvizsgálati eljárás lefolytatására is sor került, mely alkalmával pusztán a minősítés megváltoztatására és a szankció enyhítésére került sor.

Az EJEB értékelését azzal kezdte, hogy leszögezte, a nemzeti bíróság pártatlanságának megítélése alkalmával ugyancsak a már említett szubjektív és objektív teszt lefolytatása szükséges. Emlékeztet a fórum arra is, hogy az ítélkező bíró személyes pártatlanságát (szubjektív teszt) az ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell. Jelen ügyben a kérelmező nem terjesztett elő kifogást a bíró személyes meggyőződése vonatkozásában, s egyéb erre utaló információ sem állapítható meg az ügy irataiból. Ami pedig az objektív tesztet illeti, az EJEB emlékeztet arra, hogy számos esetben a 6. cikk (1) bekezdésével és az 5. cikk (3) bekezdésével összefüggésben objektíven igazoltnak találta a pártatlansággal kapcsolatos kételyeket, ha az ügyész és a bíró funkciói között némi keveredés állt fenn.²⁸³

Jelen ügy – hasonlóan a fentebb elemzett Thorgeir Thorgeirson kontra Izland ügghöz – az ügyész távollétével kapcsolatosan felvetett pártatlanság kérdéskörét bontja ki, ami azonban az érdemét illeti, attól mégis eltér. Ez esetben ugyanis az ügyész *valamennyi* tárgyalástól távol maradt az elsőfokú bírósági eljárás során. Amikor vádemelésre került sor, a moszkvai

²⁸³ *Daktaras kontra Litvánia*, ECtHR, 2000. október 10-i ítélet, ügyszám: 42095/98, 35-38. pontok;

Brincat kontra Olaszország, ECtHR, 1992. november 26-i ítélet, ügyszám: 13867/88, 20-22. pontok;

Huber kontra Svájc, ECtHR, 1990. október 23-i ítélet, ügyszám: 12794/87, 41-43. pontok;

Assenov és mások kontra Bulgária, ECtHR, 1998. október 28-i ítélet, ügyszám: 24760/94, 146-150. pontok.

ügyészség részvételi szándékát bejelentette. Az ügy irataiban nem állt rendelkezésre információ arról, hogy az ügyészt tájékoztatták-e a tárgyalásokról, vagy, hogy milyen egyéb okai voltak távolmaradásának. A nemzeti bíróság mégis úgy döntött, hogy az ügyész távollétében folytatja le a tárgyalást. Az ítélező bíró EJEB által kifogásolt intézkedései a következők voltak: az ügyészség által emelt vád bíró általi felolvasása, valamint a terhelő vallomást tett tanú hivatalból történt idézése és kihallgatása, melyre utóbb a bűnösséget megállapító ítéletét is alapozta a bíróság.

Az EJEB megállapította, hogy a kerületi bíróság által a kérelmező bűnössége megállapításának alapjául szolgáló bizonyítási anyag megváltozott, amikor a bíró hivatalból új terhelő bizonyítékokat vett fel, valamint azért, hogy az ügyészség által előterjesztett egyes bizonyítékokat figyelmen kívül hagyott a bíróság, mely végeredményben a vádiratban szereplő vádpontokat erősítette. Ráadásul mindez anélkül történt, hogy az ügyész jelen lett volna, s e változásokról módjában állt volna nyilatkozni.²⁸⁴

Amennyiben az ügyész jelen lett volna a tárgyaláson, kizárólagosnak ítélt szerepe az lett volna, hogy fenntartsa a kérelmezővel szemben felhozott vádakot, vagy éppen ejtse azokat, ha meggyőződött volna arról, hogy a bíróság előtt felvett bizonyítás anyagai már nem támasztják alá azt. Természetesen spekuláció volna azt megjósolni, hogy az ügyész milyen lépéseket választott volna, és ez hogyan befolyásolta volna a büntetőper menetét, valamint az annak eredményeként meghozott döntést. Ennek nincs is jelentősége az ügy szempontjából. Ami fontos viszont az az, hogy a bíróság az ügyész távollétében végezte el az ügy érdemi vizsgálatát és állapította meg a kérelmező bűnösségét, ezáltal összekeverte az ügyészi és a bírói szerepkört, amivel jogos kétségeket ébresztett a pártatlanságát illetően.²⁸⁵

²⁸⁴ *Ozerov kontra Oroszország*, ECtHR, 2010. május 18-i ítélet, ügyszám: 64962/01, 53. pont.

²⁸⁵ *Ozerov kontra Oroszország*, ECtHR, 2010. május 18-i ítélet, ügyszám: 64962/01, 54. pont.

Az *Ozerov kontra Oroszország* ügyhöz hasonlóan a *Krivoshapkin kontra Oroszország* ügyben, az elsőfokú bírósági eljárásban az ügyész egyáltalán nem vett részt. Az eljáró bíró többek között kihallgatta a tárgyaláson megjelent vádlottakat és tanúkat. Bár a kérelmező ártatlannak vallotta magát, az elsőfokú bíróság az így megvizsgált bizonyítékok alapján megállapította bűnösségét. Ilyen körülmények között az EJEB úgy ítélte meg, hogy az eljáró bíróság nem őrizte meg a büntetőeljárás kontradiktórius jellegének garanciáit, és összekeverte az ügyészi és a bírói

Weh és Weh kontra Ausztria²⁸⁶

A Weh és Weh kontra Auszria ügyben az EJEB olyan körülmények között vizsgálta a vádlói és ítélkező funkciók megosztásának követelményét, amelyben egy kerületi, szabálysértési hatóság – azaz közigazgatási, s nem igazságügyi hatóság – hozta meg a kifogásolt határozatot, majd a bírósági eljárásban félként vállalta a vádhatósági funkciót. Az első panaszossal szemben a bregenzi kerületi hatóság közigazgatási bírságot szabott ki, mert a kérelmező gépkocsijának vezetője 21 km/órával lépte túl a város területén megengedett 50 km/h sebességet.

Az első kérelmező nem tett eleget a fizetési kötelezettségének, mely következtében a bregenzi kerületi hatóság közigazgatási hatósági eljárást indított és a jogszabályi rendelkezések alapján kötelezte az első kérelmezőt, hogy fedje fel a járművet vezető személy nevét, amely felhívásra az első kérelmező egy az Amerikai Egyesült Államokban élő személyt nevezett meg. Mindezeket követően, a bregenzi kerületi hatóság egy ún. ideiglenes határozatot bocsátott ki, amelyben a kérelmezőt pénzbírság megfizetésére ítélte (további 54 óra elzárással), ugyanis megállapította, hogy pontatlan információt közölt a gépkocsit vezető személyről. Az első kérelmező jogorvoslattal élt e határozat ellen. Ezt követően a bregenzi kerületi hatóság a közigazgatási szabálysértésekről szóló törvény rendelkezései alapján kérte a kérelmezőt, hogy írásban nyújtsa be védekezését, vagy jelenjen meg egy szóbeli meghallgatáson. Arra is felhívta a figyelmét, hogy a válasz elmulasztása esetén az eljárást meghallgatása nélkül is le lehet folytatni. A kérelmező erre a kérésre nem reagált.

Végezetül a bregenzi kerületi hatóság egy immáron végleges határozatot bocsátott ki, amely megerősítette korábbi, az ideiglenes határozatában rögzítetteket, és az első kérelmezőt 900 osztrák schilling pénzbüntetésre ítélte (54 óra elzárással). Az első kérelmező jogorvoslattal élt a határozat ellen.

E jogorvoslat alapján a vorarlbergi független közigazgatási testület járt el, mely egyetlen taggal

funkciókat. (*Krivoshapkin kontra Oroszország*, ECtHR, 2011. január 27-i ítélet, ügyszám: 42224/02, 44-45. pontok)

²⁸⁶ *Weh és Weh kontra Auszria*, ECtHR, 2002. július 4-i ítélet, ügyszám: 38544/97.

ülésezett, a kérelmező jelenlétében, de a bregenzi kerületi hatóság képviselőjének távollétében. Kihallgatásakor az első kérelmező röviden kijelentette, hogy szerinte az általa benyújtott információk kellően pontosak. Tanút nem hallgattak meg, és más bizonyítékot sem szereztek be. A tárgyalást követően a testület elutasította az első kérelmező fellebbezését, hivatkozva a közigazgatási bíróságok azon ítélkezési gyakorlatára, amely szerint a pontatlan adatok nyilvánosságra hozatala a tájékoztatás megtagadásának minősül.

A második kérelmezővel szemben a bregenzi kerületi hatóság ideiglenes határozatot bocsátott ki, amelyben a jogszabályi rendelkezések alapján pénzbírság megfizetésére kötelezte (81 óra elzárással). A hatóság megállapítása szerint a második kérelmező 22 km/órával lépte túl a város területén érvényes 50 km/h sebességhatárt.

A második kérelmező jogorvoslattal élt e határozat ellen, majd ez alapján a bregenzi kerületi hatóság ugyancsak felkérte, hogy írásban nyújtsa be védekezését, vagy jelenjen meg egy szóbeli meghallgatáson. A kérelmező írásbeli beadványában akként nyilatkozott, hogy a bregenzi kerületi hatóság jogellenesen támaszkodott a vorarlbergi tartományi kormány „belső rendeletére”, amely a sebességkorlátozások túllépéséért kiszabott szankciókat rögzítette.

A bregenzi kerületi hatóság korábbi határozatát hatályában fenntartotta, mellyel szemben a második kérelmező jogorvoslattal élt, megismételve a szankciók mértékét rögzítő belső rendelettel kapcsolatos érveit.

E jogorvoslat alapján az egytagú vorarlbergi független közigazgatási testület nyilvános meghallgatást tartott a második kérelmező jogi képviselőjének jelenlétében, ugyanakkor a bregenzi kerületi hatóság képviselőjének távollétében. A második kérelmező jogi képviselője előadta, hogy álláspontjuk szerint a vorarlbergi tartományi kormány belső rendelete jogellenes. Tanúkat nem hallgattak meg, és egyéb bizonyítékot sem vettek fel. A tárgyalást követően a testület elutasította a második kérelmező jogorvoslatát. Megállapította, hogy a büntetés mértéke és a felelősség arányban állt egymással.

A panaszosok többek között arra hivatkoztak, hogy mivel a bregenzi kerületi hatóság, mint

„vádhatóság” képviselője nem vett részt a vorarlbergi független adminisztratív testület előtti eljárásban, így e testület egyszemélyben látott el ítélkező és vádló funkciót is.

Az EJEK először megvizsgálta a kérelmezők panaszait az Egyezmény 6. cikke alapján, emlékeztetett továbbá arra, hogy állandó ítélkezési gyakorlata szerint a jelen ügyben szóban forgóhoz hasonló közigazgatási jogsértéseket a 6. cikk értelmében „bűnügyinek” kell minősíteni, amely ezért az osztrák jog szerint alkalmazandó a közigazgatási hatósági eljárásokra.²⁸⁷

Az EJEK megismétli továbbá, hogy a kisebb tárgyi súlyú cselekmények vonatkozásában a „vádemelésnek” és a büntetés kiszabásának olyan közigazgatási hatóságokra való ruházása, amelyek önmagukban nem felelnek meg az Egyezmény 6. cikkének 1. bekezdésében foglalt követelményeknek – mint ebben az esetben a kerületi hatóság –, nem összeegyeztethetetlen az Egyezménnyel, feltéve, hogy az érintett személy megtámadhatja az így vele szemben így hozott határozatot a 6. cikk garanciáit kínáló bíróság előtt.²⁸⁸ Az EJEK ítélkezési gyakorlata alapján pedig a független közigazgatási testületet az Egyezmény 6. cikke értelmében bíróságnak kell tekinteni²⁸⁹ Az EJEK-nek mindezek alapján azt kellett megvizsgálnia, hogy a független közigazgatási testület előtti eljárás megfelelt-e a 6. cikk követelményeinek.

A kérelmezők panasza arra irányult tehát, hogy a független közigazgatási testület a „vádlo oldal” távollétében tartotta meg a meghallgatást, s mindez a testület pártatlanságával kapcsolatos aggályt vet fel.

Ellentétben tehát a korábban elemzett Thorgeir Thorgeirson kontra Izland ügygel – amelyben a nemzeti jog szerint büntetőeljárás képezte a vizsgálat tárgyát – jelen ügyben a kérelmezők egy a nemzeti jog szerint közigazgatásnak minősülő eljárást kifogásolnak.

²⁸⁷ *Schmautzer kontra Ausztria*, ECtHR, 1995. október 23-i ítélet, ügyszám: 15523/89, 28. pont;

Baischer kontra Ausztria, ECtHR, 2001. december 20-i ítélet, ügyszám: 32381/96, 22. pont.

²⁸⁸ *Öztürk kontra Németország*, ECtHR, 1984. február 21-i ítéletet, ügyszám: 22479/93, 56. pont.

²⁸⁹ *Baischer kontra Ausztria*, ECtHR, 2001. december 20-i ítélet, ügyszám: 32381/96, 25. pont.

Ugyanakkor figyelmeztet arra is az EJEB, hogy a nemzeti szabályozás szerint a közigazgatási eljárásban a független közigazgatási testület már, mint jogorvoslati fórumként járt el, tehát e sajátosságot figyelembe kell venni, és az eljárás egészét kell vizsgálni, a kezdetektől fogva.²⁹⁰ Márpedig ezen megelőző eljárások során a közigazgatási hatóságnak hivatalos vizsgálatot kell lefolytatnia a szabálysértésekről szóló törvényben meghatározott feltételek szerint, tájékoztatnia kell az eljárás alá vont személyt az összegyűjtött bizonyítékokról, és a határozatának kibocsátása előtt lehetőséget kell adnia a vádlottnak védekezésének előterjesztésére.

A jelen ügyben a kérelmezők a jogorvoslatban megfelelően kifejthették álláspontjukat, lehetőséget kaptak védekezésük előterjesztésére a határozat kibocsátása előtt, és ismételtén előadhatták az érveiket. Ezzel szemben állt a független közigazgatási testület előtti eljárásban a vádat jelentő, a kerületi hatóság határozata, mely tartalmazta a relevánsnak ítélt tényállást és azok jogi értékelését.

Így a független közigazgatási testület előtt mindkét fél álláspontja ismert volt. Az EJEB értékelése eredményeként azt állapította meg, hogy a jelen ügyben nem merültek fel olyan különös körülmények, amelyek arra utalnának, hogy a független közigazgatási testület olyan funkciókat gyakorolt volna, amelyeket a „vádat gyakorló” kerületi hatóság jelenlévő képviselője betölthetett volna, ha jelen lett volna.

Következtetésképpen a kerületi hatóság képviselőjének távolmaradása nem adott okot objektíven indokolt kételyekre e testület pártatlanságát illetően. A kérelmezők pedig nem hivatkoztak arra, hogy az ügyükben döntő testület tagja személyesen elfogult lett volna, így nem állapított meg egyezményesértést.

II.5.2.d. Következtetések a funkciómegosztásra vonatkozó EJEB gyakorlat alapján

Ugyan nem a magyar jogi terminológia szerinti büntetőeljárásról, hanem közigazgatási hatósági eljárásban vizsgálta az EJEB a funkciómegosztás követelménye és az igazságkeresés relációját

²⁹⁰ *Bulut kontra Ausztria*, ECtHR, 1996. február 22-i ítélet, ügyszám: 17358/90, 40. pont.

a harmadik ítéletében. Az EJEB kiterjesztő értelmezésének köszönhetően ezen eljárás ugyancsak az Egyezmény 6. cikkében rögzített követelmények hatálya alá tartozik. Azért tartottam fontosnak mégis e jogeset elemzését, mert álláspontom szerint az igazságkeresés és a funkciómegosztás elve közötti összefüggés jelentőségét támasztja alá, hogy kisebb fajsúlyú, ún. „bagatell büntetőjogi esetekben” is ugyanúgy vizsgálja a kérdést és jelentőséget tulajdonít neki az EJEB.

Az első két ítélet érdemének összehasonlítása kapcsán, a büntetőeljárások vonatkozásában pedig a következők állapíthatók meg. Amennyiben az ügy érdemét nem érintő mozzanatok történnek a tárgyaláson, úgy nem jelent problémát az állami vádhatóság képviselőjének távolléte. Ilyenkor ugyanis nem kényszerül arra az ítélkező bíró, hogy – akár a vádat alátámasztandó – bizonyítson. Viszont abban az esetben, ha az ügyész a tárgyalás teljes menetétől távol van, s helyette az ítélkező bíró kénytelen felolvasni a vádiratot, hivatalból folytatni akár a vádat alátámasztó bizonyítást, mely majd az elítélés alapjául is szolgál, az EJEB megállapítása szerint egyértelműen sérti a funkciómegosztás követelményét.

E kapcsolódási ponton érdemes visszautalni az 1998-as Be. megalapozatlanságra vonatkozó, jelen részben ismertetett szabályaira. Hiszen azon következtelen szabályok esetében az ítélkező bíró ugyancsak olyan helyzetbe kerülhetett, amikor arra kényszerült, hogy akár a vádat alátámasztandó is hivatalbóli bizonyítást folytasson a tárgyaláson. A megalapozatlanság következménye ugyanis mindenképp az ő terhére esett. Ez az a „kényszer helyzet” – amelyet az általam ismertetett EJEB ítéletek esetében az ügyész távolléte, az 1998-as Be. szabályainak pedig következtelensége idézett elő – s amely nem egyeztethető össze a funkciómegosztás követelményével.

III. rész

Kialkudott igazság? A büntetőperbeli megállapodásokról

A hierarchikus büntetőeljárású rendszerek igazságkeresésre vonatkozó alapvető elgondolásainak, valamint ezeknek a tisztességes eljárás egyes elveivel való összeegyeztethetőségének vizsgálatát követően rátérek a vizsgálat másik nyomvonalára.

Ahogy azt az értekezés I. és II. részében részletesen elemeztem: a büntetőeljárásbeli igazság felderítésével kapcsolatban eltérő alapelvek mentén szerveződnek a jogrendszerek.²⁹¹ A kontinentális hagyományokat követő, hierarchikus elgondolás szerint szerveződő büntetőeljárások középpontjában ugyanis a valós tények megállapításának igénye áll, azaz, hogy pontosan megállapíthatóvá váljon, mi is történt a múltban a bűncselekménnyel összefüggésben.²⁹² A büntetőeljárás igazságosságát – az eljárás kielégítő lefolytatását és lezárását – tehát az igazságosságnak az anyagi vetülete biztosítja. Az értekezés II. részében e kérdéskört bontottam ki részletesen, megvizsgálva, hogy hogyan billenhet át az igazságkeresés igénye a túlbizonyítás mezejére. Ezt követően reflektáltam arra, hogy a tisztességes eljárásnak mely részjogosultságait érintheti az igazságkeresésnek ez a fajta, a hierarchikus rendszerekben tettenérhető anomáliája.

Az értekezés jelen fejezetében az angolszász elvek mentén szerveződő koordinatív rendszerek igazságkeresésre vonatkozó alapvető elgondolásait és azt vizsgálom, hogy ezen igazságkeresési sajátosságok hogyan hathatnak ki a tisztességes eljárás egyes részjogosultságaira.

²⁹¹ Természetesen e rendszerek a maguk tiszta formájában sehol nem jelennek meg, ezen túl az egyes „rendszeridegen” elemek jelenléte hasznos is, hiszen azok alkalmasak lehetnek megfelelő ellensúlyt képezni a rendszer gyengeségeivel szemben.

²⁹² DAMAŠKA (1986) *i.m.* 160. oldal.

E rendszerek alapvető igazságkeresési elgondolása, hogy az egyes eljárási cselekmények fölött a rendelkezési jogokat a felek kezébe adják.²⁹³ E megoldás elsődlegesen az igazságnak jogi keretek között – főszabály szerint – a tárgyalóteremben történő megállapítására törekszik, ugyanis célja elsődlegesen a jogvita eldöntése, a jogvita igazságának megállapítása. Az eljárás során pedig pusztán a felek vitájának eldöntéséhez szükséges mértékben keresik a „valószínű” igazságot.²⁹⁴ Így e rendszer alapvető elgondolása szerint a büntetőeljárás lefolytatása és lezárása akkor igazságos, kielégítő, megnyugtató, ha az igazságosság eljárási vetülete érvényesül elsősorban.

A további részletes jellemzéstől ehelyütt eltekintek, s visszautalok az I. és II. fejezetekben e kérdéskörrel kapcsolatban rögzítettekre.

Az eltérő paradigmák alapján szerveződő eljárások ebből következően eredendően másképpen közelítik meg az igazság, az igazságkeresés jelentősége, s így a büntetőeljárásban a terhelten köthető megállapodások lehetőségének kérdését. Újra, s minden bizonnyal elkerülhetetlenül visszatérő kérdés, hogy szükséges-e az egyes jogcsaládok eltérő megoldásait adaptálni. Tóth Mihály ugyancsak arra figyelmeztet, hogy a különböző elvek mentén szerveződő rendszereknek a kölcsönhatása, közeledése figyelhető meg, azok tiszta formájukban talán soha nem is léteztek.²⁹⁵

Mindezekből következően rendre felmerül a terhelti együttműködés és az eljárás egyszerűsítése konstellációjának vizsgálata is.

²⁹³ KOVÁCS Tamás: *Kell-e nekünk a vádalku?* In: Vókó György (szerk.) *Tanulmányok Polt Péter 60. születésnapja tiszteletére*, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015, 140. oldal. [a továbbiakban: KOVÁCS (2015)]

²⁹⁴ ERDEI (2010) *i.m.* 13. oldal.

Lásd még: CHEESMAN, Samantha Joy: *A Comparative Analysis of Plea Bargaining and the Subsequent Tensions with an Effective and Fair Legal Defence*, Doktori értekezés, Szeged, 2014, 134. oldal.

http://doktori.bibl.u-szeged.hu/2488/1/Samantha_Joy_Cheesman_ertekezes.pdf

(2024. 01. 01.)

²⁹⁵ TÓTH Mihály: *A három P kora. Populizmus, paternalizmus, pragmatizmus a büntetőjogban*, Ügyvédek Lapja, 2023/11-12, 23. oldal.

Ma is és Magyarországon is aktuális kérdés ez, hiszen a Be.²⁹⁶ a terhelti együttműködés fokozatos lehetőségét teremtette meg. A nyomozási szakban az állami vádhatósággal köthető egyezség, a vádemelést követően pedig az előkészítő ülésen elfogadható, ún. informális egyezség lehetőségét biztosítja a terhelti együttműködés esetére. Vajon mindez azt jelenti, hogy köthető vádalku ma Magyarországon? Egyáltalán hogyan egyeztethető össze a megállapodás lehetősége az igazságkeresés követelményével?²⁹⁷ S milyen gyakorlati kérdéseket vethetnek fel e jogintézmények? Annak érdekében, hogy e kérdésekre megalapozott választ találjunk, mindenekelőtt röviden meg kell vizsgálni, hogy mit is jelent pontosan a vádalku jogintézménye, a terhelttel köthető megállapodások kiindulópontja. E gyakorlatnak bölcsője az Amerikai Egyesült Államok büntető igazságszolgáltatási rendszere. Rámutatok, hogy a vádalku fajtái milyen különböző módokon és mértékben „távolodhatnak el” az igazságkeresés igényétől. A következőkben kifejtettek előrebocsátva, előfordulhat, hogy akár teljes egészében.

Mindezt követően kitekintésként Anglia büntető igazságszolgáltatási rendszerét is megvizsgálom, abból a szempontból, hogy a terhelttel köthető megállapodások lehetősége hogyan alakul, valamint, hogy mutatható-e ki bármilyen kapcsolódási pont a magyar szabályozással. Tekintettel arra, hogy Anglia büntető igazságszolgáltatási rendszere az alapja a common law rendszereknek, így e vizsgálat nem volt megkerülhető.

A terhelttel köthető büntetőperbeli megállapodások lehetőségére vonatkozó magyar eljárási szabályozás ismertetését követően azt összevetem a nemzetközi vizsgálat eredményével, majd ezen rész legvégén a már megszokottak szerint arra is kitérek, hogy milyen káros következményei lehetnek az igazságkeresés igényétől történő távolodásnak az igazságosság eljárási vetülete vonatkozásában, az a tisztességes eljáráshoz való jog mely jogosultságait érintheti hátrányosan.

²⁹⁶ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény.

²⁹⁷ E ponton érdemes visszautalni arra a paradigmaváltásra, amelyet korábban említettem a Be. igazságkonceptiója vonatkozásában. A Be. *valóság* tényállást említ, míg az 1998-as Be. a tényállás alapos és hiánytalan, a *valóságnak megfelelő* tisztázására való törekvésről rendelkezett. [1998-as Be. 75. § (1) bekezdés]

III.1. Elméleti alapvetés

III.1.1. Vádalku²⁹⁸ az Amerikai Egyesült Államokban

Abban a tekintetben egyetértés mutatkozik, hogy a *megállapodások lehetősége* a kezdetektől fogva, valójában már azóta részét képezi az angolszász büntető igazságszolgáltatási rendszereknek, amióta az állam bűncselekmény – mint a társadalom rendezett együttélését sértő cselekmény – elkövetése miatt felelősségre vonja az elkövetőt.²⁹⁹ Fontos hangsúlyozni ugyanakkor, hogy a szó szoros értelemben vett vádalku lehetősége sokáig lényegében ismeretlen volt, e rendszerekben is. A következőkben a vádalku gyakorlatának hazájaként emlegetett egyesült államokbeli³⁰⁰ szerves fejlődést vizsgálva kísérlem meg összefoglalni a kérdést érintő legfontosabb dimenziókat, s általános jellegű, a magyar jogi szabályozás és joggyakorlat szempontjából is releváns megállapításokat tenni. A vizsgálatot nehezíti, hogy az Egyesült Államokban mindmáig nem alakult ki heterogén szabályozás, a tagállamok ugyanis eltérő rendelkezéseket állapíthatnak meg a szövetségi előírásokhoz képest.³⁰¹ Minthogy az értekezésnek nem célja részletes áttekintést adni a hatályos joganyagról, így nem az egyes államok, vagy a szövetségi szint hatályos szabályainak bemutatására törekszem, hanem sokkal inkább az általános – az igazságkeresés szempontjából jelentős – irányvonalakat igyekszem felvázolni.

²⁹⁸ A magyar jogi szaknyelvben a „plea bargaining” különböző fordításával találkozunk, mint „ítéleti egyezés”, „beismerési megállapodás” vagy „beismerési alku”. Talán a leggyakrabban alkalmazott kifejezés a „vádalku”, ezért a továbbiakban így utalok e gyakorlatra.

E kérdéskörrel kapcsolatos átfogó vizsgálatot Pápai-Tarr Ágnes végzett monográfiájában: PÁPAI-TARR Ágnes: *A büntetőeljárás gyorsításáról*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2012.

²⁹⁹ ERICKSON, H. William: *The Finality of a Plea of Guilty*, Notre Dame Law Review, 1973/4, 835 – 849. oldalak.

³⁰⁰ MISKOLCZINÉ JUHÁSZ Boglárka: *A 'vádalku' jogintézményét érintő kérdések az Amerikai Egyesült Államok hatályos szabályainak tükrében*, Iustum Aequum Salutare, 2014/3, 65. oldal. [a továbbiakban: MISKOLCZINÉ (2014)]

³⁰¹ MISKOLCZINÉ (2014) *i.m.* 66. oldal.

Jóllehet, a kezdetektől fogva léteztek bizonyos bevett gyakorlatok, melyek alapján lehetőség nyílt arra, hogy például *a terhelt által szolgáltatott információért cserébe* a hatóság eltekintett a felelősségre vonástól, vagy enyhébb büntetést szabott ki. E gyakorlat ugyanakkor a vádalku tényleges jogintézményétől elhatárolandó.³⁰² A vádalku ugyanis valójában a hatóság részéről biztosított engedményt jelenti, melyért *cserébe – a vádalku minden formája esetében – a terhelt bűnösnek vallja magát és lemond a tárgyaláshoz való jogáról*. Az engedmény vonatkozhat akár a tényállásra, akár a cselekmény minősítésére is, az eredmény azonban mindig enyhébb szankció lesz. A terhelt részéről nyújtható ellentételezés az engedményért cserébe ugyanakkor *minden esetben ugyanaz, be kell ismernie bűnösségét*. Ez az a mozzanat tehát, amely elhatárolja a vádalku lehetőségét az egyéb, a büntetőeljárásban érvényesíthető megállapodásoktól. E meghatározás ennek megfelelően kizárja bármilyen más, a bűnösség beismerésén kívül történő ellentételezés lehetőségét is, mint például reparáció, vagy további elkövetőkre vonatkozó információ szolgáltatása a hatóság részére. Pusztán a beismerő vallomásaért cserébe – s így a munkateher csökkentése okán³⁰³ – részesül tehát enyhébb büntetésben a terhelt,³⁰⁴ tekintve, hogy beismerő vallomása megléte esetén további bizonyítást nem kell folytatnia a bíróságnak. Mindez pedig az ítélező bíróságnak is megfelel, sőt a bizonyítékok királynőjeként az „már önmagában ítélet, több nem is szükséges ahhoz, hogy a bíróság ítéletet hozzon, és büntetést szabjon ki.”³⁰⁵

³⁰² ALSCHULER, W. Albert: *Plea Bargaining And Its History*, Columbia Law Review, 1979/1. 4. oldal. [a továbbiakban: ALSCHULER (1979)]

³⁰³ KOVÁCS (2015) *i.m.* 138 – 139. oldalak.

³⁰⁴ ALSCHULER (1979) *i.m.* 3-4 oldalak.

³⁰⁵ „(...) it is itself a conviction. Like a verdict of a jury it is conclusive. More is not required; the court has nothing to do but give judgment and sentence.”

[Machibroda kontra Egyesült Államok. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának 368 U.S. 487 (1962) számú, 1962. február 19-i ítélete.

<https://www.courtlistener.com/opinion/106335/machibroda-v-united-states/>

(2024. 01. 01.)]

Lásd még: ALSCHULER (1979) *i.m.*

Természetesen a beismerés önkéntessége, valamint a következményekről történt kielégítő tájékoztatás és annak megértése ugyanúgy vizsgálandó.³⁰⁶

Összefoglalva tehát: a megállapodás minden esetben a terhelt és az állami vádhatóság között köttetik meg, az ügyészség részéről nyújtott előny – azaz az alku tárgya – végső soron mindig az enyhébb büntetés lesz, melyhez a felek a megállapodásban akár a tényállást, akár a bűncselekmény minősítését is módosíthatják. A terhelt mindezért cserébe lemond ártatlansága vélelméről, és a bűnösségére is kiterjedő beismerő vallomást tesz, ezzel elejét véve a bizonyítási eljárás lefolytatásának.

Friedman a vádalku üzleti jellegét hangsúlyozva jelenti ki, hogy célja nem más, mint egy egyszerű, legális üzleti tranzakció eredményeként, bizonyos enyhébb büntetés érdekében a beismerő vallomások tehermentesítsék az igazságszolgáltatást, és megvédjék a társadalmat a bűnözőktől.³⁰⁷

Alapvető jelentősége van e pontosított fogalmi meghatározást hangsúlyozni, ugyanis a vádalku esetében az alku tehát kizárólag egy a tisztességes eljáráshoz való jog immanens összetevőjéről – az ártatlanság vélelméről – történő lemondást jelentheti a terhelt részéről.

E gyakorlat felbukkanása a 18. század végére, a 19. század elejére tehető, s annak fogadtatásáról általánosságban elmondható, hogy nem csak a társadalom, de a jogászai szakma is

LANGER, Máximo: *From Legal Transplants to Legal Translations: The Globalization of Plea Bargaining and the Americanization Thesis in Criminal Procedure*, Harvard International Law Journal 2004/1. [a továbbiakban: LANGER (2004)]

³⁰⁶ Kercheval kontra Egyesült Államok. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának 274 U.S. 220 (1927) számú, 1927. május 16-i ítélete.

<https://www.courtlistener.com/opinion/101079/kercheval-v-united-states/?q=Kercheval%20v.%20United%20States%20>

(2024. 01. 01.)

³⁰⁷ FRIEDMAN, M. Lawrence: *Plea Bargaining in Historical Perspective*, Law and Society Review, 1979/7, 247–259. oldalak. [a továbbiakban: FRIEDMAN (1979)]

helytelenítette.³⁰⁸ A széleskörű, szabályozatlan ügyészi diszkréciós jogra tekintettel³⁰⁹ a jogtudósok és a gyakorlati szakemberek a a vádalkut ugyanúgy jogellenesnek, s eredendően kényszerítő jellegűnek tekintették hosszú ideig. Mégis, rendszerint sor került ilyen alkuk megkötésére a háttérben, tekintettel a megállapodással elérhető praktikus előnyökre.³¹⁰

Ezen esetekben az ítélkező bírák tudatlanságot színlelve vezényelték a tárgyalást, a nyilvánosság felé pedig az ügyész és a vádlott is azt közvetítették, hogy nem történt semmiféle

³⁰⁸ ALSCHULER (1979) *i.m.* 5 – 6. oldalak.

A bíróságok is sokkal inkább óva intették a terheltet attól, hogy a vádalku megkötése céljából beismerő vallomást tegyenek. (ALSCHULER, W. Albert: *Implementing the Criminal Defendant's Right to Trial: Alternatives to the Plea Bargaining System*, The University of Chicago Law Review, 1983/3, 970. oldal.)

Az amerikai szakirodalomból lásd még: DAMAŠKA (2004) *i.m.* 1021 – 1022. oldal.;

COMBS (2002) *i.m.* 12 – 13. oldal.;

Nem csak a vádalku gyakorlatának felbukkanásakor, hanem azóta is elmondható, hogy nincs még egy jogintézmény, mely ekkora ellentétet váltana ki a jogászai szakmán belül, az Egyesült Államokban. Éppen ezért különböző megoldási javaslatokkal igyekeznek tompítani a megállapodások életét. Ilyen megoldási javaslat például a vádalku kizárása abban az esetben, ha az ügyész által felajánlott kedvezmény a büntetés tekintetében túlzó. Ebben az esetben a bizonyítás szempontjából gyengébb lábakon álló ügyeket bíróságnak kellene tárgyalnia, míg a bizonyítás szempontjából megalapozott büntetőügyekben ugyanúgy lehetne vádalkut kötni. [GAZAL, Oren: *Partial Ban on Plea Bargaining*, Law & Economics Working Papers, University of Michigan Law School, 2005/59, 2. oldal. A továbbiakban: GAZAL (2005)]

³⁰⁹ Az Egyesült Államokban mind tagállami, mind pedig szövetségi szinten igen széleskörű diszkrécionális joga van az ügyészségnek. Egyes szerzők egyenesen úgy fogalmazzák, hogy „az ügyész uralja és irányítja az egész büntető igazságszolgáltatást”, s hogy „gyakorlatilag korlátlan hatalma van”. Nem kötelező ugyanis minden esetben vádat emelni, valamint a vádalku lehetőségével a büntetőeljárás eredménye tekintetében is igen nagy szerepe van. (Erről részletesen: SKLANSKY, David Alan: *The Nature and Function of Prosecutorial Power*, Journal of Criminal Law and Criminology, 2016/3, 480 – 481. oldalak.)

³¹⁰ PÁPAI-TARR Ágnes: *Vádalku – az amerikai és a magyar valóság*, Jogelméleti Szemle, 2011/1. [a továbbiakban: PÁPAI-TARR (2011)]

<http://jesz.ajk.elte.hu/papai45.html>

(2024. 01. 01.)

CRESPO, Andrew Manuel: *The Hidden Law of Plea Bargaining*, Columbia Law Review, 2018/5, 1303. oldal. [a továbbiakban: CRESPO (2018)]

megállapodás a vád, illetve a kiszabandó büntetés vonatkozásában.³¹¹ Az 1970-es években ugyanakkor az Amerikai Legfelsőbb Bíróság a bűnözés volumene és a korlátozottan rendelkezésre álló erőforrások eredményeként arra a következtetésre jutott, hogy az igazságszolgáltatási rendszer túlterhelt, és valamiféle biztonsági szelep beiktatása mégiscsak szükséges. Amellett azonban, hogy legitimálta a vádalku gyakorlatát, a bíróság is elismerte, hogy egy ilyen rendszerben igen nagy a kockázata a kényszernek, valamint annak, hogy így figyelmen kívül marad a közérdek.³¹²

Ebből következően arra kötelezte az ítélkező bírakat, hogy minden esetben győződjenek meg a terhelt vonatkozásában a megállapodás tisztességessége³¹³ felől, továbbá arról, hogy az

³¹¹ GOLDSTEIN, Abraham: *Converging Criminal Justice Systems: Guilty Pleas and the Public Interest*, Southern Methodist University Law Review, 1996/3, 569. oldal. [a továbbiakban: GOLDSTEIN (1996)]

³¹² A Legfelsőbb Bíróság elsőként a Boykin kontra Alabama ügyben állapította meg azt, hogy a vádalku gyakorlata nem ellentétes az alkotmánnyal. [Boykin kontra Alabama. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának 395 U.S. 238 (1969) 642. számú, 1969. június 2-i ítélete.]

<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/395/238/>

(2024. 01. 01.)]

Később azonban már kimondottan e gyakorlat mellett érvelt. Erről lásd: Brady kontra Egyesült Államok. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának 397 U. S. 742 (1970). 270. számú, 1970. május 4-i ítélete.

<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/397/742/>

(2024. 01. 01.)

Santobello kontra New York. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának 404 U.S. 257 (1971) 70-98. számú, 1971. december 20-i ítélete.

<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/404/257/>

(2024. 01. 01.)

Bordenkircher kontra Hayes. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának 434 U.S. 357 (1978) 76-1334. számú, 1978. január 18-i ítélete.

<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/434/357/>

(2024. 01. 01.)

³¹³ Ennek keretében vizsgálni szükséges a terhelt önkéntességét, azt, hogy a következmények ismeretében tette meg beismerő nyilatkozatát, a beismerő vallomás ténybeli megalapozottságát, továbbá a bíróság megalapozott mérlegelésével való egyezőségét. [GOLDSTEIN (1996) *i.m.* 570.]

összeegyeztethető a közérdekkel.³¹⁴ Ezutóbbi követelmény azt jelenti, hogy a büntetőeljárás sikerének statisztikai szempontú megítélésén túl tekintettel kell lenni különösen a közösség védelmének céljára.³¹⁵ Olyan esetben ugyanis, amikor a bíróság rendelkezésére álló adatok szerint a cselekmény tárgyi súlya kiemelkedő, és a társadalom védelme érdekében, esetleg a közhangulat figyelembevételével a vádalku alapján kiszabható büntetésnél lényegesen súlyosabb büntetés kiszabása látszik indokoltnak, a bíróság elutasíthatja a megállapodást.³¹⁶ A plea bargaining intézményét 1975-ben emelte törvényi szintre a Federal Rules of Criminal Procedure. A törvénybe iktatás idővel tagállami szinten is megtörtént.³¹⁷

A vádalku kikristályosodott gyakorlata – azaz a szaknyelvben alkalmazott „plea bargaining” – ugyanakkor nem egyetlen jogintézményt jelent, hanem egy gyűjtőfogalmat.³¹⁸ Tovább bonyolítja a helyzetet a már említett körülmény, miszerint tagállami és szövetségi szinten is eltér a szabályozás.

A vonatkozó szakirodalomban tett megkülönböztetés szerint egyrészt a vádalku lehet explicit – nevezzük ténylegesnek –, továbbá implicit, melyet nevezzünk hallgatóságosnak.³¹⁹

E különbségtétel alapján a tényleges, avagy *explicit vádalku* azt jelenti, hogy a vád, valamint a védelem nyíltan egyeztet azon engedmények tekintetében, amelyeket a terhelt a beismeréséért cserébe kaphat. A *hallgatóságos forma* ugyanakkor inkább egy a büntetés kiszabása körében érvényesülő körülményt jelent, az ítélező bírák ugyanis e rendszerben is enyhítő

³¹⁴ GOLDSTEIN (1996) *i.m.* 570. oldal.

³¹⁵ MISKOLCZINÉ (2014) *i.m.* 70. oldal.

³¹⁶ KELEMEN Ágnes: *A vádalku, illetve megegyezés az Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatásában.* Magyar Jog, 1990/10, 861. oldal.

³¹⁷ MISKOLCZINÉ (2014) *i.m.* 67. oldal.

³¹⁸ PÁPAI-TARR (2011)

³¹⁹ ALSCHULER (1979) *i.m.* 3 – 4. oldalak.

körülményként értékeli a terhelt beismerő vallomását.³²⁰

A vizsgálat tárgyára tekintettel a megköthető alku tartalma szerinti csoportosítást veszem alapul a következőkben.³²¹ Eszerint összesen négy típus létezhet az Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatásában.

A tényleges vádalku keretében lehetőség van alku kötni³²²

1) a vádról:

- a) a tényállás tekintetében,
- b) a bűncselekmény minősítése tekintetében,
- c) az egyes vádpontok ejtése érdekében.

2) az ítéletben kiszabott büntetésről.

1) A vádról való megegyezésen belül alku köthető egyrészt a) a tényállás tekintetében.³²³ Ezen esetben a vádló és a terhelt közötti alkudozás a megtörtént eseményekről folyik. A terhelt bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomást tesz, cserébe az ügyész a vádirati tényállásban

³²⁰ COMBS (2002) *i.m.* 11. oldal.

ALSCHULER, W. Albert: *The Trial Judge's Role in Plea Bargaining*, Columbia Law Review 1976/7, 1076. oldal.
FRIEDMAN (1979) *i.m.* 247–259. oldalak.

³²¹ A megállapodás időpontja szerint Farkas Ákos három alkutípus között tesz különbséget: beismerési alku, vádalku, és ítéleti alku. [FARKAS Ákos: *Mentőöv a büntető igazságszolgáltatásnak: vádalku az USA-ban*. In: Nagy Ferenc (szerk.): *Ad futuram memoriam. Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére*, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2007, 23. oldal. A továbbiakban: FARKAS (2007)]

Más szerzők az alkufolyamatban résztvevők szerint csoportosítanak. Így megkülönböztethető az a módszer, amely esetben a bíró is részt vesz a tárgyalásban és jelzi, hogy milyen büntetés kiszabása várható; vagy vádmódosításra kerül sor az ügyész által, vagy a büntetés kiszabására irányuló ügyészi indítvány tekintetében köttetik alku, esetleg ezek kombinációjára kerül sor. (GRMELA Zoltán: *Vádalku – az amerikai modell*, Magyar Jog, 1993/6, 368. oldal.)

³²² Az egyes típusok kategorizálásáról a magyar szakirodalomból: MISKOLCZINÉ (2014) *i.m.* 81. oldal; FARKAS (2007) *i.m.* 23. oldal; PÁPAI-TARR (2011).

³²³ Az eredeti angol elnevezés: Fact bargaining.

bizonyos – egyébként a valóságnak megfelelő – tényektől eltekint. Például kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények esetén különös jelentősége lehet a kábítószer mennyiségének. Így amennyiben terhelttel szemben büntetőeljárást indít a hatóság valamely kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmény miatt, ezen esetben a terhelt dönthet úgy, hogy bűnösségét beismeri, „cserébe” az ügyész azon állításáért, amely szerint a valóságtól eltérően, egy kisebb mennyiségű kábítószer képezi a büntetőeljárás tárgyát.³²⁴

b) Alku köthető a bűncselekmény minősítése tekintetében is.³²⁵ Ezen esetben a vádlott beismeri bűnösségét – az eredeti, a tényleges cselekményhez igazodó minősítéshez képest – kevésbé súlyos bűncselekmény tekintetében, például emberölés helyett halált okozó testi sértés miatt. Így voltaképpen ezen alkutípus esetében az ügyész enyhébb minősítés szerint emel vádat a terhelttel szemben, cserébe a megállapodásban a terhelt vállalja, hogy beismeri bűnösségét, mely az ügyész részére garantálja elítélését a tárgyalás költségei nélkül.³²⁶

c) Alkudozás folytatható az egyes vádpontok ejtése érdekében is.³²⁷ Ezen alkutípus abban az esetben alkalmazható, amennyiben a vádlottal szemben több vádpont miatt emelne vádat az ügyészség. A vádhatóság azonban bizonyos vádpontoktól eltekint, azok vonatkozásában ejti a vádat, mégpedig a terhelt bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomásaért.³²⁸ Amennyiben például a terheltet három különböző betöréses lopással vádolják, és az egyik tekintetében beismerő vallomást tesz, úgy megállapodhatnak abban, hogy a másik két vádponttól az ügyész eltekint. Ugyanakkor az egyes vádpontoknak nem kell azonosnak lenniük, bármely vádpont tekintetében dönthet úgy az ügyész, hogy ejti a vádat.

³²⁴ Erről részletesen: PIZZI, T. William: *Fact-bargaining: An American Phenomenon*, Federal Sentencing Reporter, 1996/6, 336–338. oldalak.

³²⁵ Az eredeti angol elnevezés: Charge bargaining.

³²⁶ CRESPO (2018) *i.m.* 1310 – 1311. oldalak.

³²⁷ Az eredeti angol elnevezés: Count bargaining.

³²⁸ COMBS (2002) *i.m.* 11. oldal.

2) Végezetül megállapodás köthető a konkrét büntetés tekintetében is.³²⁹ Egyes megoldások szerint ezen alkufolyamatban részt vehet az ítélkező bíró is, aki ezen alkalommal jelzi, hogy milyen büntetés kiszabását látja indokoltnak. Ugyanakkor a legegyszerűbb és leggyakrabban alkalmazott forma szerint az Egyesült Államokban a bíró nem vesz részt az alku folyamatában, az ügyész által indítványozni ígért kedvezőbb, vagy valamilyen alternatív büntetés ígéretéért cserébe beismeri bűnösségét a terhelt, és lemond tárgyaláshoz való jogáról.³³⁰ Ezen alkutípus a gyakorlatban leggyakrabban akkor érvényesül, amikor a halálbüntetés elkerülése érdekében ismeri be bűnösségét a terhelt.³³¹

III.1.2. Érvék és ellenérvék a „kialkudott” igazság vonatkozásában, az amerikai szakirodalomból

Az első érv azon szerzők részéről kerül hangsúlyozásra, akik a piaci érdekek, a laissez-fair ideológiája, valamint a személyes autonómia teljességének prizmáján keresztül szemlélik az igazságszolgáltatás rendszerét. E megállapítás azt hangsúlyozza, hogy az alku – tulajdonképpen egy szerződés – minden bizonnyal nem köttetne meg, amennyiben végeredményben nem hozná jobb helyzetbe a feleket.

A vádalku gyakorlata vonatkozásában tehát az alku mozzanatát hangsúlyozza. Azaz, miért kellene megakadályozni a megállapodás megkötését, amennyiben a terhelt számára biztosított a garanciákkal övezett tárgyalás lehetősége, ahol a bűncselekménnyel arányban álló szankció is kiszabható lenne, azonban a felek (ti. a vádhatóság és a terhelt) mégis a kompromisszumos megoldást választja? E modellben ugyanis az ügyész is jól jár, arra tekintettel, hogy végső soron a terhelt elítélésére bizonyosan sor kerül, a lehető legkisebb költségráfordítással. A terhelt számára e helyzet szintén előnyös, ugyanis – bár biztosan elítélik – a vád, avagy a büntetés tekintetében biztosan enyhítésben részesül. Az ügyész ajánlatát pedig minden bizonnyal nem

³²⁹ Az eredeti angol elnevezés: Sentence bargaining.

³³⁰ MEARES, Tracy L.: *Rewards for Good Behaviour: Influencing Prosecutorial Discretion and Conduct with Financial Incentives*, Fordham Law Review, 1995/3, 887. oldal.

³³¹ COMBS (2002) *i.m.* 11. oldal.

fogadná el az a személy, aki ártatlan, hiszen tudatában kell lennie annak, hogy a tárgyaláson majd be tudja bizonyítani az igazát.³³²

Ezen elérhető előnyökkel szemben azonban rendre kritikaként kerül megfogalmazásra e gyakorlat rendkívül káros hatása az igazságszolgáltatás rendszerének egészére.³³³ A vádalku titkos és önkényes, az ügyészség számára ugyanis gyakorlatilag bármikor adott a vádalku megkötésének lehetősége, akár a bizonyítás szempontjából kevésbé megalapozott büntetőügyekben is.³³⁴

A védelem vonatkozásában fennálló korlátozott irat ismeret³³⁵ okán kialakuló információs aszimmetria miatt pedig szintén aggályos az eljárás e formája. A gyakorlat ezen túl az ártatlan személyt is beismerő vallomás megtételére kényszerítheti, hiszen a helyzet pszichológiai terhet ró a vádlottra. Minél súlyosabb ugyanis az eljárás tárgyát képező bűncselekmény, annál valószínűbb, hogy beismer majd és lemond a tárgyaláshoz való jogáról.³³⁶ Ezzel összefüggésben egyes elemzések arra mutatnak rá az Egyesült Államok gyakorlatában, hogy a vádhatóság sok esetben eleve súlyosabb vagy akár több bűncselekmény miatt folytatja a

³³² A vádalku mellett szóló érvek szempontjából a vádalku szerződés jellegét hangsúlyozza: SCOTT, E. Robert, STUNTZ, J. William: *Plea Bargaining as Contract*, The Yale Law Journal, 1992/101, 1909 – 1968. oldalak.

Easterbrook a szerződéses jelleg hangsúlyozása helyett inkább a vádalkut jellemző kompromisszumot emeli ki. (EASTERBROOK, H. Frank: *Plea Bargaining as Compromise*, Yale Law Journal, 1992/4, 1969 – 1978. oldalak.)

Más szerzők arra a következtetésre jutnak, hogy a vádalku gyakorlata nem csak hatékonyságnövelő, hanem más, jelentős célokat is szolgálhat, úgy, mint egyfajta szűrő-, valamint biztosítási célokat. Az előbbi a téves elítélések elleni biztosítékul szolgál, míg utóbbi az ártatlan és bűnös személy közötti különbségtétel vonatkozásában nyújt segítséget, olyan szituációkban, ahol erre az ügyész maga nem képes. (GROSSMAN, M. Gene; KATZ, L. Michael: *Plea Bargaining and Social Welfare*, The American Economic Review 1983/4, 757. oldal.)

³³³ SCHULHOFER, J. Stephen: *Is Plea Bargaining Inevitable?* Harvard Law Review, 1984/5;

SCHULHOFER, J. Stephen: *Plea Bargaining as Disaster*, The Yale Law Journal, 1992/8.

³³⁴ GAZAL (2005) *i.m.* 2. oldal.

³³⁵ A védelem a vádemelésig nem ismerheti meg a nyomozás iratait.

³³⁶ PACCIOCCO, Palma: *Seeking Justice by Plea: The Prosecutor's Ethical Obligations During Plea Bargaining*, McGill Law Journal – Revue de droit de McGill, 2017/1, 48. oldal. [a továbbiakban: PACCIOCCO (2017)]

büntetőeljárást, mint ami kétséget kizáróan bizonyítható lenne. Ennek célja az, hogy rávegyék a vádlottakat a bűnösség beismerésére. Így a vádalku eredményeként létrejött „előnyös” megállapodás előfordulhat, hogy pusztán illúzió, valójában nélkülözi a valódi kedvezményt.³³⁷ Erre mutat rá Alschuler is, aki egyenesen lóvásári licithez hasonlítja a vádalkut, utalva e taktikai megfontolásra.³³⁸

A vádalku általános gyakorlata felforgatja a büntetőeljárásbeli garanciák rendszerét is, hiszen azt is közvetíti a büntető igazságszolgáltatás, hogy súlyosabb büntetésben részesülnek azok, akik nem mondanak le a tárgyaláshoz való jogukról. Ezáltal aláássa az ártatlanság vélelmét, valamint a terhelt tárgyaláshoz való jogát.³³⁹ Langbein egyenesen a középkori tortúrával állítja párhuzamba e gyakorlatot, s mutat rá arra, hogy az olyan alapvető garanciák, mint az akkuzatórius rendszer sarokkövét képező laikus részvétel, az ártatlanság véelme, az észszerű kételyen túli ügyészi bizonyítás terhe, az önvádra kötelezés tilalma semmibe vétele végső soron az igazságszolgáltatásba vetett bizalom megrendülését eredményezi. Teszi mindezt pusztán a hatékonyság biztosítása érdekében.³⁴⁰

Mindezekén túl a büntetés kiszabási gyakorlatot is felborítja, hiszen a vádalku megkötése egyes esetekben aránytalanul enyhe, míg az általános, esküdtszéki eljárás esetében aránytalanul súlyos büntetést eredményez. Ez a kiszámítható ítélkezést, s így a jogbiztonság követelményét ássa alá.³⁴¹

Ezen kívül, amennyiben alkudozásra a tények tekintetében kerül sor, úgy az szükségszerűen a megállapított tényállás torzulását eredményezi, a valóságban történt eseményekhez képest.³⁴²

³³⁷ MISKOLCZINÉ (2014) *i.m.* 66. oldal.

³³⁸ Alschuler, W. Albert: The Prosecutor's Role in Plea Bargaining. *The University of Chicago Law Review*, 1968/1, 85. oldal.

³³⁹ PACCIOCCO (2017) *i.m.* 48. oldal.

³⁴⁰ LANGBEIN, John H.: *Torture and Plea Bargaining*, *The University of Chicago Law Review*, 1978/3, 3 – 22. oldalak.

³⁴¹ TURNER, Jenia Iontcheva: *Prosecutors and Bargaining in Weak Cases: A Comparative View*, Southern Methodist University, Dedman School of Law, 2012, 1-13. oldalak. [a továbbiakban: TURNER (2012)]

³⁴² TURNER (2012) *i.m.* 1-13. oldalak.

A vádalku széles gyakorlatának következményei szempontjából a korábban már említett Innocence Project néven az Egyesült Államokban működő alapítvány arra figyelmeztet, hogy a vádalku gyakorlata könnyen vezethet hamis beismerő vallomás megtételéhez, s ebből következően téves elítéléshez, justizmordhoz.³⁴³ Az Egyesült Államokban elérhető nemzeti regisztráció keretében erre vonatkozóan is rögzítenek statisztikai adatokat. A statisztikai kimutatás 1956-ban történt elítélésektől kezdve elérhető, egészen 2024-ig. Az első itt regisztrált, téves elítélést követően született felmentő ítélet 1989-ben született meg, a jelenlegi utolsó pedig 2024-ben. Mindösszesen 3489 felmentő ítélet született ezidő alatt téves elítélések miatt. Ebből a vádalkut kötött terheltek téves elítéléseinek, majd felmentésének száma összesen 739.³⁴⁴

A büntetőperbeli igazságkeresés szempontjából a vádalku mellett szóló érv azt hangsúlyozza, hogy amennyiben a hatóságok végzik a bizonyítékok összegyűjtését, úgy már előzetesen elkerülhetetlenül feltevéseket alkotnak a kérdéses ügyről, amely azonban szükségszerűen kedvez az egyik félnek a másikkal szemben. Ebből a szempontból pedig nincs különbség abban a tekintetben, hogy ezen előzetes feltevést bizonyítani vagy cáfolni törekszik.³⁴⁵ A

³⁴³ <https://innocenceproject.org/coerced-pleas/>

(2024. 01. 31.)

Fenyvesi Csaba tanulmányában rendszerezi a justizmordhoz vezető különböző okokat, így megkülönböztet justizmordhoz vezető közvetett és közvetlen okokat, utóbbi kategóriába sorolandó a hamis beismerő vallomások megtétele.

(FENYVESI Csaba: *A kriminalisztika veszélyei*. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, 2015/16, 118 – 119. oldal.

https://epa.oszk.hu/04500/04581/00016/pdf/EPA04581_pecsi_hataror_2015_115-126.pdf

(2024. 01. 31.)

³⁴⁴ A felmentések nemzeti regisztrációja 2018 (National Registry of Exonerations, 2018)

[Browse the National Registry of Exonerations \(umich.edu\)](#)

(2024. 01. 31.)

³⁴⁵ DAMAŠKA (1986) *i.m.* 120. oldal.

büntetőeljárás végén éppen ezért olyan igazságot kell megállapítani, ami az érintettek részéről elfogadható, a hangsúlynak pedig azon kell lennie, hogy az eljárási igazságosság érvényesüljön.

Az amerikai legfelsőbb bíróság a vádalku módszerével elérhető jelentős gyakorlati előnyöket hangsúlyozza. Egyrészt hatékonyabban érvényesíthetők a büntetési célok, amennyiben a bűncselekmény beismerését követően a büntetés nyomban megállapításra kerül. Ezen túl a legtöbb büntetőügy gyors és nagyrészt végleges elintézéséhez vezet, elkerülhető a letartóztatás azon terheltek vonatkozásában, akik a tárgyalás ideje alatt nem védekezhetnek szabadlábban.

Nyomban megvédi továbbá a társadalmat azon bűnelkövetőktől, akik vonatkozásában fennáll a bűnismétlés veszélye, de a vádemelés és az ítélet meghozatala közötti időtartam lerövidítésével javítja a szabadságvesztésre ítélt terheltek rehabilitációs kilátásait is.³⁴⁶

III.1.3. A büntetőperbeli megállapodások lehetősége Angliában

Természetesen nem csak az Amerikai Egyesült Államokban alakult ki és létezik napjainkban a vádalku, a büntetőperbeli megegyezés lehetőségének gyakorlata, hanem az valamilyen formában megjelenik az angolszász elvekre épülő büntetőeljárásokban, bár jellemző, hogy a vádalku kifejezést azért igyekeznek kerülni.³⁴⁷

³⁴⁶ Santobello kontra New York. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának 404 U.S. 257 (1971) 70-98. számú, 1971. december 20-i ítélete.

<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/404/257/>

(2024. 01. 01.)

Brady kontra Egyesült Államok. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának 397 U. S. 742 (1970). 270. számú, 1970. május 4-i ítélete.

<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/397/742/>

(2024. 01. 01.)

³⁴⁷ Kanadában például a joggyakorlatban ún. „resolution discussions”-ként hivatkoznak rá, mely valahogy úgy fordítható, hogy megbeszélés az ügy megoldásáról.

Kanadában vagy Ausztráliában például az elítélések nagy száma alapvetően e gyakorlat eredménye.³⁴⁸

Az angol vádalku sokáig kevésbé volt technikailag fejlett, mint az Egyesült Államok gyakorlata, különösen azért, mert – legalábbis részben – a bíróságok maguk is hivatalosan tagadták annak létezését.³⁴⁹

Terjedelmi korlátokra tekintettel, s minthogy jelen értekezésnek nem is célja teljes áttekintést adni valamennyi, az angolszász elvekre épülő büntető igazságszolgáltatási rendszer megoldásairól, ezen alfejezetben – az Amerikai Egyesült Államok vizsgálatát követően – pusztán Anglia büntetőperbeli megállapodásokra vonatkozó alapvető elveire fókuszálok. Ezutóbbi vizsgálat ugyanakkor nem is kerülhető meg, hiszen e büntetőeljárás rendszer az alapja a common law rendszereknek.

A büntető igazságszolgáltatás Angliában hagyományosan mindig is elzárkózott bármilyen formális, alku rendszer kidolgozásától. Ennek oka elsősorban a bírói függetlenség megőrzésének igénye, valamint az, hogy a büntető igazságszolgáltatás elkerülje a vádlottra gyakorolt indokolatlan nyomást, azért, hogy bűnösnek vallja magát.³⁵⁰

POTREBIC, Milica: *Plea Bargaining*. The International Cooperation Group – Department of Justice Canada, 2004, 1. [a továbbiakban: POTREBIC (2004)]

<https://perma.cc/7JWC-ZLHT>

(2024. 07. 06.)

³⁴⁸ BROOK, Carol A.; FIANNACA, Bruno; HARVEY, David; MARCUS, Paul; MCEWAN, Jenny; POMERANCE, Renee: *A Comparative Look at Plea Bargaining in Australia, Canada, England, New Zealand and the United States*, William & Mary Law Review, 2016/4, 1168. oldal. [a továbbiakban: BROOK – FIANNACA – HARVEY – MARCUS – MCEWAN – POMERANCE (2016)]

³⁴⁹ VOGEL, Mary: *Plea Bargaining Under the Common Law*, In: BROWN, Darryl K. – TURNER, Jenia Iontcheva – WEISSER, Bettina (szerk.): *The Oxford Handbook of Criminal Process*, Oxford University Press, New York, 2019, 733. oldal. [a továbbiakban: VOGEL (2019)]

³⁵⁰ MONTY, Raphael: *Plea Bargaining and the Role of the Lawyer*, European Criminal Bar Association, Bratislava, 2008, 1. oldal. [a továbbiakban: MONTY (2008)]

A vizsgálat tekintetében a kiindulópontot tehát az jelenti, hogy Angliában (és Walesben) hivatalosan ma sem létezik a vádalkura vonatkozó *formális* eljárás. Ugyanakkor, a tárgyalást megelőző, a vád és a védelem közötti egyeztetések valójában sok éven át zajlottak Angliában is. Eredetileg a bírák szerepe ezen egyeztetések kapcsán háttérbe szorult, miközben a vádhatóság és az ügyvédek kerültek az egyeztetés középpontjába, és informálisan tárgyaltak egymással. A korábban érvényben lévő Turner-szabályok értelmében a bírákat egyébként kifejezetten el is tiltották attól, hogy a bűnösség beismerése esetére kedvezményes büntetést ajánljanak fel. A tagadás ellenére azonban a konzultációk – többnyire közvetett módon – gyakoribbak voltak, mint ahogyan azt sokan gondolják. A hallgatólagosabb, a büntetés tekintetében a bíróval köthető alku pedig valójában párhuzamosan létezett azzal az 1990-es években kifejezettebb, bár informális jellegű tárgyalásokkal, melyet a vádhatóság és a védelem folytatott.³⁵¹

Mivel ezen egyeztetések mind informális jellegűek, zárt körben zajlanak és zajlottak mindig is, így nem is kerülnek rögzítésre.³⁵² Ez pedig nyilvánvalóan nem teszi könnyebbé az angol vádalku világában történő eligazodást, sem a kutatók számára, sem pedig a terheltek és védőik számára.

Mindezekből következően az Egyesült Államokban kialakult gyakorlattal szemben Angliában a vádalku gyakorlatára vonatkozó gyökereinek vizsgálata hosszú ideje feltárás alatt áll. A hivatalos kommunikáció még az 1990-es években is kifejezetten tagadta létezését, különösen a Downing Street. Nagyrészt e tagadás miatt pedig csak lassan derül fény az angol alkudozás történeti fejlődésére. Az ugyanakkor világos, hogy az egyeztetések gyakorlata már egy jó ideje létezett a rendszerben.³⁵³

³⁵¹ VOGEL (2019) *i.m.* 734. oldal.

³⁵² „*It has long been the case in the UK that informal negotiations take place. There are often held in private between defence lawyers and prosecutors.*”

MONTY (2008) *i.m.* 1. oldal.

³⁵³ VOGEL (2019) *i.m.* 733. oldal.

Bár még mindig valamivel kevésbé elterjedt a vádalku gyakorlata Angliában, mint az Egyesült Államokban, 2005-ben azonban az igazi áttörésnek nevezhető ítélet született a Fellebbviteli Bíróságon. A 2005-ben született Goodyear ítélet ugyanis eltörölte az 1970-ben megalkotott Turner-szabályt, mely a bírakat kifejezetten eltiltotta kedvezményes büntetés felajánlásától, s így – a vádalku irányába elmozdulást engedő törvényi rendelkezések megszületését követően – megnyitotta az utat a gyakorlat szélesebb körű elfogadása előtt.

Az 1970-ben meghozott R kontra Turner³⁵⁴ ítéletet megelőzően ugyanis nem volt szokatlan az, hogy az ítélező bíró a tárgyalás előtt irodájában fogadta az adott ügyben eljáró védőt és tájékoztatta őt a várható ítéletről, arra az esetre, ha a védelem azonnal beismerő vallomást tesz.³⁵⁵

Ezen ítélet megszületése előtt tehát bevett gyakorlat volt informális egyeztetéseket folytatni, mely keretében a bíró felvázolta a lehetséges ítéletet. 1970-ben azonban a Fellebbviteli Bíróság a már említett R kontra Turner ügyben célul tűzte ki, hogy véget vessen a bíró és a védő között zajló, ilyen tárgyú magánbeszélgetéseknek.³⁵⁶ A Fellebbviteli Bíróság döntésének indoklásában kiemelte, hogy míg a védő természetesen adhat tanácsot védecének a várható ítélettel kapcsolatban, addig az ilyen információ adása a bírák részéről elfogadhatatlan. Egyetlen kivétel lehetséges ezen szabály alól. A bíró leszögezheti, hogy bármi is történjék a tárgyaláson, akár bűnösnek vallja magát a terhelt, akár nem, valamilyen típusú büntetést biztosan meg fog állapítani, vagy biztosan nem fog megállapítani.³⁵⁷

³⁵⁴ R v Turner (1970) 2QB 321

³⁵⁵ „Prior to R v Turner, it was not unusual for counsel to be seen (...) by the trial judge in his chambers, and for the judge to tell counsel his view of the sentence which would follow an immediate guilty plea.”

MONTY (2008) *i.m.* 2. oldal.

³⁵⁶ MONTY (2008) *i.m.* 2. oldal.

³⁵⁷ „(...) that it should be permissible for a judge to say, if it be the case, that, whatever happens, whether the accused pleads guilty or not guilty, the sentence will or will not take a particular form, e.g. a probation order or a fine, or a custodial sentence.”

MONTY (2008) *i.m.* 3. oldal.

E merev elzárkózás ugyanakkor idővel fokozatosan finomodni kezdett. 1994-ben törvényi rendelkezés³⁵⁸ hivatalosan is enyhébb elbírálást javasolt azon terheltek részére, akik bűnösnek vallották magukat, mint azok, akiket tárgyalás eredményeként ítélték el.

Ezt az elvet ismét megerősítette 2003-ban egy újabb törvényi rendelkezés³⁵⁹, mely felhatalmazta a városi bíróságok bírait arra, hogy jelezzék a várható típusát, illetve mértékét/tartamát a büntetésnek, arra az esetre, ha a terhelt bűnösségét beismeri.

2004-ben a büntetés kiszabásra vonatkozó iránymutatásokat megalkotó tanács³⁶⁰ kiadta az első olyan kötelező erejű iránymutatást³⁶¹, amely előírja a bírácnak, hogy legfeljebb egyharmad résszel enyhébb büntetést szabjanak ki abban az esetben, ha a vádlott bűnösségét beismeri, azon terheltek büntetéséhez képest, akiknek bűnösségét tárgyalás eredményeként állapítja meg a bíróság.

A 2005-ös évben a már említett Goodyear ítélet tette meg az utolsó lépést a vádalku Anglia általi hivatalos elfogadása tekintetében azáltal, hogy eltörölte a fentebb említett, az 1970-ben a Turner ítéletben kimondott tilalmat és immáron a korona bíróságok bírait is felhatalmazta akár a büntetés típusának megjelölésére (mint például pénzbüntetés, próbára bocsátás) és akár a

³⁵⁸ Criminal Justice and Public Order Act 1994, 48. §

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1994/33/contents/enacted>

(2024. 07. 09.)

³⁵⁹ Criminal Justice Act 2003, 144. §

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/contents/enacted>

(2024. 07. 09.)

³⁶⁰ Angolul: Sentencing Council, mely egy nem minisztériumként működő kormányzati szerve az Igazságügyi Minisztériumnak.

³⁶¹ Sentencing Guidelines Council: Reduction in Sentence for a Guilty Plea. Guideline. 4. oldal.

<https://www.legal-tools.org/doc/8e6f1c/pdf/>

(2024. 07. 09.)

felkínált büntetés konkrét mértékére/tartamára is, amennyiben a bűnösség beismerésére kerül sor. A Fellebbviteli Bíróság természetesen kiemelte, hogy nem sérülhet a beismerő vallomás önkéntessége, valamint e tekintetben nem lehet nyomást gyakorolni a terheltre. Ugyanakkor akként foglalt állást, hogy nem azonosítható ütközés ezen követelmények, valamint egy olyan eljárás között, amelynek során a vádlott személyesen utasíthatja védőjét, hogy szerezze be a bíró tájékoztatását a maximális büntetésről alkotott álláspontjáról.

A Fellebbviteli Bíróság rögzítette, hogy voltaképpen ez egyszerűen helyettesíti a védő maga alkotta értékelését a valószínű büntetésről, hiszen pontosabb jelzést maga a bíró szolgáltathat. Hangsúlyozza ugyanakkor az ítélet, hogy a bíró nem kérdezhető arról, illetve nem vonható be olyan egyeztetésbe, amely a beismerő vallomás elfogadhatóságának vagy elutasításának jogalapját feszegeti. A bíró nem kezdeményezhet és nem is vehet részt semmiféle, a vádat érintő egyezkedésben. Röviden tehát: nem adhat tájékoztatást különböző szankciók lehetőségéről, amelyek annak függvényében alakulhatnak, hogy a vádlott milyen tartalmú vallomást tesz majd.³⁶²

Az egyezkedés gyakorlata 2005-ben ismét újabb löketet kapott, mégpedig az ebben az évben megszületett, szervezett bűnözés elleni küzdelemről szóló törvény rendelkezései által, mely kiterjesztette a korona ügyészek hatalmát a kisebb súlyú bűncselekményeket elkövető terheltek együttműködésének szorgalmazására, továbbá bizonyos bűncselekmények esetén a terhelt-

³⁶² „He should not be asked or become involved in discussions linking the acceptability to the prosecution of a plea or basis of plea, and the sentence which may be imposed. He is not conducting or involving himself in any plea bargaining. In short he is not to be asked to indicate levels of sentence which he may have in mind depending on possible different pleas.”

R v. Goodyear [2005] EWCA (Crim) 888, 67. pont.

[R v Goodyear | \[2005\] EWCA Crim 888 | England and Wales Court of Appeal \(Criminal Division\) | Judgment | Law | CaseMine](#)

(2024. 07. 07.)

társra vonatkozó terhelő vallomásért cserébe büntetlenséget tett lehetővé.³⁶³

A jelenlegi gyakorlat szerint kétféle alku köthető az angol rendszerben. Az eljáró ügyész a terhelttel *a bűncselekmény minősítése tekintetében*³⁶⁴ köthet megállapodást.³⁶⁵

A kisebb jelentőségű ügyek kivételével a Koronaügyészi Szolgálat³⁶⁶ meghatározza a vád tárgyát, amely a továbbiakban lehetővé teszi a védelemmel történő párbeszéd megindulását. Ugyanakkor e rendszerben az enyhébb vádra vonatkozó megállapodás nem jelent nagyfokú bizonyosságot abban a tekintetben, hogy az ítélező bíróság ténylegesen milyen büntetést szab majd ki. A bíróság ugyanis úgy ítéli meg, hogy elutasíthatja a bűnösség beismerését, amennyiben az nem egyeztethető össze az ügyben megállapított tényekkel.³⁶⁷

Alku köthető *a konkrét büntetés tekintetében*³⁶⁸, mely alku típus kizárólag az ítélező bíró és a terhelt között köthet meg.³⁶⁹ E rendszerben ugyanis általános, hogy az ügyészek nem fordulhatnak a bírósághoz a büntetésre vonatkozó kérdésekben, ez ugyanis teljes mértékben a bíróságok mérlegelési jogkörébe tartozik.³⁷⁰ Így az eljárás későbbi pontján az ítélező bíró–

³⁶³ „71. § Assistance by offender: immunity from prosecution, 72. § Assistance by offender: undertakings as to use of evidence, 73. § Assistance by defendant: reduction in sentence, 74. § Assistance by defendant: review of sentence.”

Serious Organised Crime and Police Act 2005

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/15/enacted/data.pdf>

(2024. 07. 10.)

³⁶⁴ A korábban már ismertetett „Charge bargaining”.

³⁶⁵ GAZAL-AYAL, Oren; RIZA, Limor: *Plea-bargaining and prosecution*, In: Garoupa, Nuno (szerk.): *Criminal Law and Economics*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2009, 147. oldal. [a továbbiakban: GAZAL-AYAL – RIZA (2009)]

³⁶⁶ Angolul: Crown Prosecution Service (CPS)

³⁶⁷ „Also, many judges think they have the power to disallow a plea of guilt not compatible with the alleged facts.”

BROOK – FIANNACA – HARVEY – MARCUS – MCEWAN – POMERANCE (2016) *i.m.* 1160. oldal.

³⁶⁸ A korábban már ismertetett „Sentence bargaining”.

³⁶⁹ GAZAL-AYAL – RIZA (2009) *i.m.* 147. oldal.

³⁷⁰ BROOK – FIANNACA – HARVEY – MARCUS – MCEWAN – POMERANCE (2016) *i.m.* 1168. oldal.

beismerés esetén – a kiszabható büntetés felső határáról tájékoztatást adhat, de azt is csak akkor, ha a védelem ilyen tájékoztatást kér. A bíróságok fenntartják korlátlan mérlegelési jogkörüket arra vonatkozóan, hogy az ilyen tájékoztatást megtagadják vagy azt elhalasszák. Amennyiben azonban egyszer már az adott ügyben ilyen tájékoztatás megadására sor került, úgy az kötelező érvényű valamennyi, az adott ügyet tárgyaló bíróra nézve.³⁷¹

A beismerő vallomásért cserébe adható kedvezmény tényleges mértékét a bíróság dönti el, bár a jelenlegi büntetékiszabási iránymutatások előírják, hogy általában a csökkentés mértéke egyharmad rész, amennyiben a bűnösség beismerésére az eljárás kezdeti szakaszában kerül sor. Egynegyed rész mértékű a kedvezmény abban az esetben, ha az eljárás egy későbbi szakaszában kerül sor a beismerő vallomás megtételére, majd a kedvezmény legfeljebb egytized részig terjed, amennyiben a beismerésre az első tárgyalás alkalmával került sor. Amennyiben pedig a tárgyalási szakasz során tenné meg beismerő vallomását a terhelt, úgy az kedvezményel már általában nem is jár.³⁷²

A büntetőperbeli egyezkedés gyakorlata tehát ma már nyilvánvalóbb, Angliában is. Funkciója pedig ugyanúgy az, hogy ösztönözze a valóban bűnös terhelteket bűnösségük beismerésére,

³⁷¹ R v. Goodyear [2005] EWCA (Crim) 888, 51. pont.

[R v Goodyear | \[2005\] EWCA Crim 888 | England and Wales Court of Appeal \(Criminal Division\) | Judgment | Law | CaseMine](#)

(2024. 07. 07.)

³⁷² BEARD, Jacqueline: *Reduction in Sentence for a Guilty Plea*, House of Commons Library, Briefing Paper, 2017, 3. oldal. [a továbbiakban: BEARD (2017)]

2010 decemberében az Igazságügyi Minisztérium előterjesztett egy javaslatot, ún. Green Paper néven, mely többek között tartalmazott egy olyan javaslatot, miszerint a beismerő vallomást tett terhelték esetében az adható kedvezmény az egyébként várható büntetés egyharmad részéről fele részére növekedne. E javaslatot azzal indokolták, hogy ebben a formában még nagyobb ösztönző erő lehetne a beismerő vallomások megtételére. A javaslatot több kritikával is illették, többek között azzal, hogy ebben a formában az emberek büntető igazságszolgáltatásba vetett bizalmát aláásná, ha jóval enyhébb büntetést lehetne kapni a beismerő vallomásért cserébe. A javaslatot végül visszavonták. [BEARD (2017) *i.m.* 3. oldal.]

mégpedig az eljárás mielőbbi szakaszában, melynek következményeként a bírósági időt és anyagi forrást takarít meg, valamint megóvhatja adott esetben az áldozatokat is attól, hogy a bíróságon tanúskodniuk kelljen.³⁷³

Angliában a legtöbb bűnösséget megállapító ítélet a bűnösség beismerése eredményeként születik, és ezek többsége valamilyen alku eredménye. A statisztikai adatokat illetően a következők állapíthatók meg: Angliában az ún. Városi Bíróságokon³⁷⁴ indult ügyekben a magukat bűnösnek valló vádlottak aránya: 76 – 77 – 79 % körül mozog. Az elítélések körülbelül 95 – 96 – 97 %-a megállapodás eredményeként történtek, a tárgyalások eredményeként elítéltek aránya 3 – 4 – 5 % körül mozog a 2020 – 2023-ig terjedő években.³⁷⁵

Angliában a Korona Bíróságokon³⁷⁶ indult ügyek hasonló megoszlást mutatnak, a magukat bűnösnek valló vádlottak aránya 77 – 72 – 71 % körül mozog. Az ügyeknek körülbelül 95 – 97 – 94 %-ában az elítélés megállapodást követően történt, a tárgyalás eredményeként elítéltek aránya 5-7% körüli a 2020 – 2023-ig terjedő években.³⁷⁷

³⁷³ BEARD (2017) *i.m.* 3. oldal.

³⁷⁴ Angolul: Magistrates' Courts.

<https://www.gov.uk/courts>

(2024. 07. 06.)

³⁷⁵ The Crown Prosecution Service. Annual Report and Accounts 2022-23. Casework Statistics.

[Annual Report and Accounts 2022-23 | The Crown Prosecution Service \(cps.gov.uk\)](https://www.cps.gov.uk/annual-report-and-accounts-2022-23)

(2024. 07. 06.)

³⁷⁶ Angolul: Crown Courts.

<https://www.gov.uk/courts/crown-court>

(2024. 07. 06.)

³⁷⁷ The Crown Prosecution Service. Annual Report and Accounts 2022-23. Casework Statistics.

[Annual Report and Accounts 2022-23 | The Crown Prosecution Service \(cps.gov.uk\)](https://www.cps.gov.uk/annual-report-and-accounts-2022-23)

(2024. 07. 06.)

III.2. A büntetőperbeli megállapodások lehetősége a magyar büntetőeljáráásban

III.2.1. A vonatkozó szabályozás áttekintése

Álláspontom szerint azért volt megkerülhetetlen a vádhatóság és a terhelt közötti megállapodás amerikai és angol gyökereit elemezni, mert így lehet igazán látványos párhuzamot vonni és megvizsgálni, hogy pontosan hogyan is működik az a jogintézmény, amelynek egy kontinentális alapokon nyugvó rendszerbe történő áttemelése merül fel.

Világosan látható, hogy kevés olyan megoldást lehetne elképzelni, amely annyira összeegyeztethetetlen a kontinentális jogcsaládok igazságkeresésre vonatkozó paradigmáival, mint az amerikai büntető igazságszolgáltatási rendszerben jelenlévő vádalku. Nem hagyható figyelmen kívül továbbá az tény sem, hogy a vádalku bölcsőjének tekinthető Amerikai Egyesült Államokban is megosztó e jogintézmény, s az inkább az ügyteher mérséklése érdekében alkalmazott „kényszer szülte megoldásként” honosodott meg.

Az idők változásához azonban alkalmazkodni kell, a felgyorsult kor igényei és a működőképesség fenntartása érdekében rugalmasabb szemléletet érdemes követni, akár azt is mondhatjuk, hogy a „célszerűség elve” is dogmatikai rangra emelkedett.³⁷⁸ Így az időszerűség és a pergazdaságosság elveinek megfelelően az európai államok többsége – s így Magyarország is – előbb vagy utóbb eljutott annak felismerésére, hogy pragmatikus szempontok alapján érdemes lehet eltérően kezelni azokat az ügyeket, amelyekben a terhelt beismer, azokkal az eljárásokkal szemben, amelyekben a tagadó terhelt bűnösségét kell bizonyítani.³⁷⁹

³⁷⁸ TÓTH Mihály: *Aki a büntető eljárásjog dogmatikájának tiszteletére tanított... (Elmélkedések a közös múlttól és az ügyész változó eljárási szerepéről*, Magyar Jog, 2023/2, 74. oldal.

³⁷⁹ Az Európában köthető megállapodások lehetőségéről részletesen:

KISS Anna: *Vádalku magyar módra?* In: VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai tanulmányok 56*, OKRI, Budapest, 2019, 88 – 92. oldalak;

HERKE Csongor: *A francia és az olasz büntetőeljárás alapintézményei*. Egyetemi jegyzet, Pécs, 2013;

Természetesen eltérő elvek mentén, a kontinentális hagyományok vonalán megközelítve e gyakorlatot.

Bár Magyarországon sem példa nélküli a terhelti beismerés alapján az eljárás egyszerűsítése, a tárgyalásról lemondás, mint a büntetőperbeli megállapodás egyik lehetőségének kezdetleges előzménye egyáltalán nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.³⁸⁰ Még változó feltételekkel sem sikerült e jogintézmény alkalmazását népszerűbbé tenni. Miután a tárgyalásról lemondás eljárást az évek alatt az ügyeknek mindösszesen a fél százalékában alkalmazták, több módosítással próbálta meg vonzóbbá tenni a jogalkotó. Így 2009 évtől bevezetett módosítást követően lehetővé vált elvileg akár a tényállásról történő megegyezés is. Az 1998-as Be. 538. § (8) bekezdését³⁸¹ ugyanis nem lehetett másként értelmezni, mint hogy a tényállás is tárgya lehet a megállapodásnak.³⁸²

2011-től újabb engedmények következtek, a garantált csökkentett maximum mellett az alsó határ kivételes enyhítésére vonatkozó rendelkezéseit e körben általánossá tették, felismerve, hogy az alsó határ leszállítása lehet inkább tárgyalási alap.

HERKE Csongor: *Az osztrák és a spanyol büntetőeljárás alapintézményei*. Egyetemi jegyzet, Pécs, 2016;

HERKE Csongor: *A német és az angol büntetőeljárás alapintézményei*. Egyetemi jegyzet, Pécs, 2011
<http://www.herke.hu/tan/11na.pdf>

(2024. 01. 01.)

³⁸⁰ A statisztikai adatok szerint a tárgyalásról lemondás eljárás alkalmazásának aránya a vádemelések számához képest statisztikailag szinte nem kimutatható. 2017 évben például 84 vádlottat, tehát a terhelték 0,14 százalékát érintette a tárgyalásról lemondás, de olyan év is előfordult, amikor egyes megyékben egyáltalán nem is alkalmazták. {GULYÁSNÉ BIRINYI Ildikó – PÁPAI-TARR Ágnes: *Néhány gondolat a büntetőjogi egyezségről*, *Ügyészek Lapja* 2020/4-5, 24. oldal [a továbbiakban: GULYÁSNÉ – PÁPAI-TARR (2020)]};

FANTOLY Zsanett: *Lemondás a tárgyalásról – lemondás az igazságról*, In: ERDEI Árpád (szerk.): *A büntető ítélet igazságtartalma*, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2010, 146. oldal.}

³⁸¹ A megállapodás tartalmazza a terhelt által beismert bűncselekmény leírását, a Btk. szerinti minősítését, az ügyész és a terhelt nyilatkozatát arra vonatkozóan, hogy milyen nemű, mértékű, tartamú büntetést, illetve intézkedést vesz tudomásul.

³⁸² TÓTH Mihály: *Az egyezés és a „mértékes ügyészi indítvány” kezdeti tapasztalatai*, *Magyar Jog*, 2022/3, 130. oldal. [a továbbiakban: TÓTH (2022)]

Mégis, 2017-ben, a Be. elfogadásának évében tárgyalásról lemondás alkalmazására csak 84 vádlottal szemben került sor, ez pedig az összes vádlott 0,14 százalékát érintette.³⁸³

A Be. 2018. július 01. napján lépett hatályba, mely alapvető változtatásokat eszközölt a magyar büntetőeljárásokban. Önmagában a megállapodás lehetőségének integrálása is különösen fontos mozzanat a sikertelen előzményeket követően, tekintettel arra, hogy a Magyarországon kialakult joggyakorlatban bárminemű beismerésen alapuló egyezségkötés – a fenti próbálkozásokat kivéve – korábban teljesen elképzelhetetlennek tűnt. A rendszer ugyanis egészen a huszadik század végéig mellőzte a terhelt beismerésén alapuló eljárás gyorsítására és egyszerűsítésére irányuló lehetőséget. Ez persze nem azt jelenti, hogy semmiféle törekvés ne történt volna a bírósági ügyteher mérséklésére, csupán azt, hogy a hatékony és gyors eljárási formák közül nagyon sokáig hiányzott alapvetően az egyezségkötésen alapuló módszer.³⁸⁴ Ennek elsődleges oka legvalószínűbb, hogy a már említett, igen erősen érvényesülő kontinentális igazságkeresési hagyományokhoz ragaszkodásban keresendő. Alapvetően ugyanis idegen az igazság minél szélesebb körben történő feltárását hangsúlyozó rendszerektől – s így a magyar rendszertől is – az, hogy ettől bármilyen megfontolás alapján eltekintenek. Ennek ellenére, a terhelttel történő megegyezés büntetőeljárásbeli lehetőségét az AB ugyancsak megfelelőnek találta a büntetőeljárás egyszerűsítése és gyorsítása szempontjából. A 422/B/1999. AB határozatában kiemeli, hogy e megoldás pusztán a büntetőeljárás alá vont személy rendelkezési jogának érvényesülésére helyezi a hangsúlyt, mégpedig a bírósági eljárás formájának megválasztásában. A terhelt így nem arról mond le, hogy az ellene emelt vádról a törvény által felállított független és pártatlan bíróság nyilvánosan döntsön, hanem csupán arról,

³⁸³ TÓTH (2022) *i.m.* 130. oldal.

³⁸⁴ A hagyományostól eltérő, egyszerűbb szabályokat alkalmazó eljárási formák bevezetése iránti első lépéseket a Bűnvádi perrendtartás tette meg. A büntetőparancsnak nevezett jogintézmény – melynek a beismerő vallomás egyébként nem volt feltétele – a terhelt számára semmiféle kedvezményt nem jelentett, célja pusztán a gyorsító rendelkezések törvénybe iktatása volt a speciális körülmények fennállása esetén. (CZÉDLI-DEÁK Andrea: *A beismerő vallomás szerepének változása*, De Iurisprudentia et iure publico. Jog- és politikatudományi folyóirat, 2015/1, 10. oldal.)

hogy a bíróság az ellene emelt vádról a kontradiktórius tárgyalás keretében lefolytatott teljes körű bizonyítás mellőzésével döntsön.

Az AB a terhelttel köthető megállapodások kérdéskörét e határozatában a tárgyalásról lemondás külön eljárás vonatkozásában vizsgálta, s megállapította, hogy – a tisztességes eljárást biztosító szabályok mellett – alkalmas eszköz arra, hogy hozzájáruljon az állami büntető igény észszerű időn belüli elbírálásához, az igazságszolgáltatás megfelelően hatékony működtetéséhez nem csupán az egyes esetekben, hanem társadalmi méretekben is.

A bűncselekmény elkövetését beismerő terhelték ösztönzése a tárgyalásról lemondás kezdeményezésére a törvényben meghatározott büntetéskiszabási kedvezménnyel tehát alkotmányos célt szolgál és semmilyen értelemben nem minősíthető arra irányuló állami kényszernek, hogy feladják alkotmányos jogaikat.³⁸⁵

A magyar büntetőeljárásban immár a terhelti beismerés jelenleg kétféle megegyezéshez vezethet.³⁸⁶ Az első esetben az ügyész, a terhelt és a védő a *nyomozási-ügyészi szakban*, egészen az előkészítő ülés megkezdéséig, a bíróságtól függetlenül formális megállapodást köthet. A bíróság ekkor kizárólag a megállapodás törvényességét vizsgálhatja, annak tartalmát egyáltalán nem változtathatja meg, a megállapodást egészében jóváhagyja, vagy elutasítja. A másik eset, amelyre az értekezés II. fejezetében már utaltam, a kötelezően tartandó *előkészítő ülés* keretében történő „megegyezés”, amely valójában nem eredményez formális megállapodást, inkább a terhelt jóváhagyását, belenyugvását igényli. Az ügyész ebben az esetben a vádiratban, vagy az előkészítő ülésen kilátásba helyezheti azt a pontosan meghatározott szankciót, amelyet elfogad, ha a terhelt a bűnösség beismerésével lemond a tárgyalásról, s így a bizonyítási eljárásról. A bíróságot az ügyész indítványa ebben az esetben részlegesen köti, hiszen a

³⁸⁵ Az 1998-as Be. 533-541. §-ai, valamint a 422/B/1999. AB határozat.

³⁸⁶ Mivel a terhelti együttműködés, így a terhelti beismerő vallomás a korábbiakhoz képest immár jóval több esetben teszi lehetővé az eljárás egyszerűsítését, valamint a tárgyalás nélküli lezárását, ezért hangsúlyozza a hatékony védelem különös fontosságát Róth Erika. Hiszen a védekezési stratégia immáron még jelentősebb szerepet játszik az ügy lezárásának mikéntjét illetően. [RÓTH Erika: *A hatékony védelemhez való jog*. In: CZINE Ágnes (szerk.): *Király Tibor Emlékkötet 2022*, Orac Kiadó, Budapest, 2022, 283. oldal.]

vádiratban foglalnál súlyosabb szankciót nem alkalmazhat,³⁸⁷ enyhébbet azonban igen.

Közös eleme a megegyezés két válfajának, hogy a tényállás és a jogi minősítés nem lehet alku tárgya, azt az ügyész közli a felekkel, kizárólag a joghátrányról és a járulékos kérdésekről lehet – de ez esetben is szűk körben – tárgyalásokat folytatni.

A hazai együttműködés rendszere így az angolszász jogrendszerből ismerős, a magyar büntetőeljárás hagyományoktól azonban idegen alkudozás helyett³⁸⁸ mindkét esetben ügyészi ajánlattal, azaz lényegében ultimátummal, és azzal jellemezhető, hogy a terhelt csak tényleges – és amikor lehet, jóvátételben is megnyilvánuló – megbánás esetén részesülhet kedvezményben.³⁸⁹

A terhelti együttműködés rendszerének célkitűzése, hogy jelen formájában társadalmi méretekben is hozzájáruljon az állami büntetőigény észszerű időn belüli elbírálásához, az igazságszolgáltatás hatékony működéséhez.³⁹⁰ A szabályozás jelentősége abban rejlik, hogy az általános eljárás folyamatába építve biztosít lehetőséget a terhelti együttműködésre; a nyomozási-ügyészi-bírói szakban egyaránt lehetőség van a megállapodásra; az ügyész, a terhelt, és a védő egyaránt aktív és kezdeményező szerepet játszhat; bizonyos esetekben alkalmas lehet a több vádlottal és több bűncselekménnyel érintett bűnügyek egyszerűbb és gyorsabb kezelésére is.

A következőkben a felvázolt, terhelti együttműködésre vonatkozó magyar szabályozást kívánom részletesen áttekinteni az előző fejezetben ismertetett, vádalkura vonatkozó nemzetközi ismeretek fényében, és megvizsgálom az esetleges kapcsolódási pontokat, továbbá

³⁸⁷ POLT Péter (Főszerk.): *Kommentár a büntetőeljárás törvényhez*, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018, 799 – 806 oldalak, valamint 1064 – 1075. oldalak.

³⁸⁸ Bár amikor erre lehetőséget biztosított az 1998-as Be., sajnos akkor sem sikerült szignifikáns növekedést elérni a jogintézmény alkalmazásának gyakoriságát illetően. Lásd: az értekezés 158. oldalán kifejtetteket.

³⁸⁹ VIDA József: *A sértetti reparáció és az eljárás időszerepének aktuális kérdései az egyezés kapcsán*, Magyar Jog, 2020/7-8, 404. oldal. [a továbbiakban: VIDA (2020)]

³⁹⁰ Erről részletesen: 422/B/1999. AB határozat.

azt, hogy a megállapodások lehetősége mennyiben feleltethető meg a vádalku klasszikus formájának. Ennek keretében gyakorlati példák segítségével megkísérlek rámutatni a felmerülő jogalkalmazási kérdésekre és az azok kapcsán levonható tanulságokra is. Mindezeket túl rámutatok a főbb elhatárolási pontokra is, a megállapodás fentebb említett két formája tekintetében.

III.2.2. A „formális” egyezsége vonatkozó szabályok – terhelti együttműködés a vádemelést megelőzően

Mind a szakma, mind a társadalom felől érkező igény a büntetőeljárás minél hatékonyabbá tétele, ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy a büntetőeljárás időszerűségének garantálása nem lehet cél, „pusztán a cél realizálásának egyik eszköze”.³⁹¹ A törvénynek éppen ezért nem titkolt célja volt, hogy újjáélessze a terhelt és az állami vádhatóság közötti megállapodás megkötésének lehetőségét. A büntetőperbeli formális egyezés jogintézményére vonatkozó szabályanyagot elsősorban az angolszász elgondoláson alapuló szlovén minta inspirálta, mely alkalmazásával a gyakorlati tapasztalatok rövid időn belüli, lényeges gyorsítást és hatékonyságnövelést jeleztek, ezért a Szlovéniában bevált rendszer hazai viszonyoknak megfelelő adaptálásától is hasonlóan látványos eredményeket várt a szabályozás.³⁹²

Az egyezsége vonatkozó szabályanyag hatálybalépése óta eltelt idő immár lehetőséget biztosít arra, hogy a gyakorlatban való érvényesülés és hatékonyság tekintetében tényleges következtetéseket vonjunk le. A Legfőbb Ügyészség statisztikai adatai szerint az egyezés alkalmazása – a bizonytalanságokhoz képest – igen erősen jelen volt, 2018. július 01. napja és 2019. december 31. napja között összesen 2175 alkalommal került sor az egyezés kezdeményezésére, míg ténylegesen 372 esetben kötött egyezés³⁹³. Ez bár kétségtelen előrelépés a jogintézmény elődjének alkalmazásához képest, még mindig nem mondható

³⁹¹ BELOVICS (2018) *i.m.* 7. oldal.

³⁹² VIDA (2020) *i.m.* 404. oldal.

³⁹³ POLT Péter: *Az egyezés*, Magyar Tudomány, 2020/5, 631. oldal. [a továbbiakban: POLT (2020)]

szignifikáns hatékonyság-növelésnek. Különös tekintettel arra, hogy az idő elteltével látható, hogy az alkalmazás gyakorisága azóta is folyamatos csökkenést mutat. 2019-ben 1417 alkalommal, míg 2020-ban 932 alkalommal, 2021-ben 1120 alkalommal, 2022-ben 1113 alkalommal került sor akár a terhelt, akár a védő, akár az ügyészség részéről egyezség megkötésére vonatkozó kezdeményezésre.

A tényleges egyezség megkötésére vonatkozó számok pedig nagyjából mindig 200 körül mozognak országosan.³⁹⁴

Az egyezség megkötésének *elvi alapja*, hogy a terheltnek joga van a tárgyaláshoz, ugyanakkor ahhoz is, hogy arról lemondjon,³⁹⁵ aki ebben az esetben „a terhére rótt cselekmény elismerésével az egyszerűbb eljárás és enyhébb jogkövetkezmények reményében bizonyos mértékben lemond ártatlansága vélelméről. E formális értelemben vett jogsérelmet azonban az önkéntesség ellentételezi.”³⁹⁶ Azáltal pedig, hogy a törvény ténylegesen, kézzelfoghatóan honorálja a terhelt együttműködését – és ösztönzi is, tekintettel arra, hogy immáron a terhelt is megjelenhet kezdeményezőként – azt juttatja kifejezésre, hogy a terhelt maga akár közre is működhet annak alakításában. Klasszikus vádalku lehetőségét azonban a jogalkotó nem integrálta a törvénybe, a következők szerint.

A terhelt és a vádhatóság egyezségkötése kapcsán *a szabályozás kiindulópontja* annak lehetővé tétele, hogy az ügyészség és a terhelt legálisan, és szigorú formai kötöttségektől mentes

³⁹⁴ 2020 évben szembetűnő, hogy az egyébként is ritka alkalmazáshoz képest jóval ritkábban került sor egyezség kezdeményezésére, valamint ténylegesen egyezség megkötésére. Feltételezhető, hogy ennek a Covid19 vírus okozta pandémia volt az oka.

Tényleges egyezség megkötésére került sor: 2019 évben 252 alkalommal, 2020 évben 145 alkalommal, 2021 évben 211 alkalommal, 2022 évben: 208 alkalommal.

A statisztikai adatok forrása: Ügyészségi statisztikai tájékoztató – Büntetőjogi szakág – 2022. évi tevékenység.

<https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/11/buntetojogi-szakag-2022.-ev.pdf>

(2023. 12. 08.)

³⁹⁵ LIPPKE, L. Richard: *The etics of plea bargaining*, Oxford University Press, New York, 2011, 39-43. oldalak.

³⁹⁶ MISKOLCZI (2015) *i.m.* 22. oldal.

formában léphessen kapcsolatba egymással,³⁹⁷ *logikája* pedig alapvetően ugyanaz, mint az angolszász rendszerekből ismert megoldásnak. Ahol a vád és a védelem között nincs vita, ott egyáltalán nem szükséges lefolytatni az alapos, eljárási garanciákkal körülvett bizonyítási eljárást a bírósági szakaszban, a terhelt pedig saját elhatározásából tudomásul veszi azt, hogy a bíróság tárgyalás és bizonyítási eljárás nélkül mondja ki a bűnösségét a vád alapján.³⁹⁸

Ez azonban nem jelenti azt, hogy a szabályozás ne követelné meg az ügy teljeskörű felderítettségét.

Az egyezség bíróság általi jóváhagyásának feltétele ugyanis, hogy a terhelt beismerő vallomása nem lehet iratellenes, azt az ügyiratoknak alá kell támasztaniuk.

Az egyezség megkötésével kapcsolatban fontos szakmai iránymutatás – ugyancsak az igazságkeresés igénye szempontjából – az egyezség megkötésének kizárása, amennyiben a beismerő vallomás hiányában egyébként rendelkezésre álló bizonyítékok nem lennének elegendők a vádemeléshez. Azaz kizárólag olyan bizonyítottság esetén kerülhet sor az egyezség megkötésére, amely az általános szabályok szerinti vádemelést is megalapozná. Ezen túl természetesen az ügyésznek is vizsgálnia kell a beismerés önkéntességét és hitelt érdemlőségét, s ha ez kétséges, úgy szintén nem lehet egyezséget kötni.³⁹⁹

Az angolszász megoldásból eredeztetendő a szabályozás logikáján túl ugyanakkor az a körülmény is, hogy *a terhelt bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomása képezi alapját az egyezség megkötésének*, amely bár szükséges, azonban nem elégséges feltétele az egyezség megkötésének. A magyar metódus elsődleges célja ugyanis, hogy a megkötött egyezség mind az ügyészség, mind a terhelt számára előnyökkel járjon. A terhelt részéről ezen előny – az angolszász mintának megfelelően – enyhébb büntetésben manifesztálódik. A vádhatóság szempontjából előnyként pedig akkor értékelhető a terhelt beismerése, amennyiben egyszerűbbé, eredményesebbé teszi az állam büntetőigényének érvényesítését, s így elejét

³⁹⁷ BELOVICS (2019) *i.m.* 4. oldal.

³⁹⁸ HACK Péter: *A büntetőeljárás újításának esélyei*, Belügyi Szemle 2018/3, 77. oldal.

³⁹⁹ 9/2018. (VI.29.) LÜ utasítás az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról 50. §.

veheti az elhúzódo bizonyításnak a büntetőeljárás nyomozási, vagy bírósági szakaszában. Természetesen, a fentebb is említettek szerint csak akkor van erre lehetőség, ha a bűncselekmény bizonyítására egyébként is reális lehetőség mutatkozna.⁴⁰⁰

Fontos ezért alaposan mérlegelni, hogy valóban eredményesebbé teszi-e a büntetőeljárást és az állam büntetőigényét az egyezség megkötése, ellenkező esetben ugyanis a büntetési céloknak meg nem felelő, indokolatlanul enyhe büntetés kiszabását eredményezheti.

A terhelti együttműködés ily formában történő „honorálásának” komoly kriminalisztikai jelentősége is lehet, tekintettel arra, hogy a beismerés révén részletesebben feltárt tényállás segíthet akár más bűncselekmények felderítésében is.⁴⁰¹ A szabályozás továbbá nem csak az alapügyre fókuszál, hanem kifejezetten más ügy felderítése vonatkozásában tanúsított együttműködés is honorálható.⁴⁰²

Az ügy sajátosságainak fényében egyéb megfontolás is megerősítheti az alkalmazást, így például amennyiben a bűncselekmény jellege indokolja a sértett vagy a tanúk kíméletét, vagy a bűncselekménnyel okozott hátrány jóvátételének előírását.⁴⁰³

Garanciális rendelkezésként tartalmazza a törvény azonban, hogy az egyezség meghíúsulása esetén a keletkezett iratanyag bizonyítékként nem használható fel a bírósági szakban, az egyezség eredményeként megszületett jegyzőkönyv pusztán a külön eljárás során válthat ki joghatást.⁴⁰⁴ Éppen ezért különös figyelmet kell fordítani arra, hogy külön jegyzőkönyvben kerüljön rögzítésre az egyezség megkötésére vonatkozó kezdeményezés⁴⁰⁵, ugyanis amennyiben utóbb bármilyen okból meghíúsulna a megállapodás megkötése, úgy a beismerő

⁴⁰⁰ POLT (2020) *i.m.* 635. oldal.

⁴⁰¹ BÉKÉS Ádám: *Az egyezség (valóban) új lehetőségei a magyar büntetőeljárásban*, In: MOLNÁR Gábor Miklós, KOLTAY András (szerk.): *Bonus Iudex. Ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából*, Pázmány Press, Budapest, 2018, 28. oldal.

⁴⁰² VIDA (2020) *i.m.* 405. oldal.

⁴⁰³ A sértetti reparáció és az eljárás gyorsításáról részletesen: VIDA (2020) *i.m.* 403 – 410. oldalak.

⁴⁰⁴ SZIGETI Imola: *Az egyezségre vonatkozó eljárásjogi normarendszer*, Magyar Jog 2018/12, 695. oldal.

⁴⁰⁵ A nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól szóló 100/2018. (VI. 8.) Korm.rendelet 157. § (3) bekezdése.

vallomást tartalmazó jegyzőkönyv sem használható fel a büntetőeljárás további szakaszában.

A beismerő vallomás megtétele időpontjával kapcsolatban azonban eltérő értelmezés meggyökerezését eredményezte az eredeti szabályozás, mely elsőként a Fővárosi Főügyészség gyakorlatában merült fel. A szűkítő, vagy dogmatikai értelmezés szerint ugyanis a bűncselekmény elkövetését már beismert terhelt/terheltek vonatkozásában e jogintézmény nem alkalmazható. Ehhez képest a megengedőbb elgondolás szerint az egyezség megkötésének nem lehet akadálya a már beismerő vallomást tett terheltek esetében sem, többek között a tisztességes eljáráshoz való jog sérelme miatt sem.⁴⁰⁶ A következő jogeset példáján keresztül jól kimutatható a jogintézményt érintő anomália.

A terhelttel szemben I rendbeli, kereskedéssel elkövetett új pszichoaktív anyaggal visszaélés büntettének megalapozott gyanúját közölte a nyomozó hatóság, aki a terhére rótt bűncselekmény elkövetését tagadta és érdemi vallomást nem tett a megalapozott gyanú közlése alkalmával. A gyanúsított kihallgatását követően őrizetbe vételére került sor, majd az ügyészség indítványa alapján a bíróság letartóztatását rendelte el, melyet utóbb a nyomozást felügyelő ügyészség határozatával megszüntetett. Később a gyanúsított az ügyészség felé – meghatalmazott védője útján – továbbított írásbeli beadványában beismerő vallomást tett.

A nyomozás során feltárt tények fényében utóbb azonban a nyomozó hatóság I rendbeli, kereskedéssel elkövetett kábítószer-kereskedelem büntettének megalapozott gyanúját is közölte a terhelttel, mely bűncselekmény vonatkozásában ugyancsak beismerő vallomást tett a gyanúsított. A gyanúsítás módosítását követően a terhelt meghatalmazott védője útján kezdeményezte egyezség megkötését, azzal, hogy további személyeket kíván megnevezni terjesztőként, ezzel is további információt felfedve, s a bűncselekmény felderítését előmozdítva. A bűncselekmény ezen a ponton ugyan már vádemelésre alkalmas módon felderítésre került, azonban az állam büntetőigényét egyértelműen eredményesebbé tette volna további elkövetők felkutatása.

⁴⁰⁶ POLT (2020) *i.m.* 639 – 640. oldalak.

E példán keresztül jól látható, hogy a dogmatikai értelmezést követve – mely eredetileg egyenesen következett a törvény megfogalmazásából⁴⁰⁷ – az elérhető előny ellenére az egyezség megkötése kizárt, hiszen annak alapvető feltétele sem állapítható meg, nevezetesen az „első” beismerés. A megengedőbb értelmezés gondolatmenetét követve azonban a tisztességes eljárás követelményét és az állami büntetőigény érvényesülését kell hangsúlyozni. A megszorító értelmezés ugyanis épp az együttműködésére tekintettel zárta ki a terheltet az egyezség megkötéséből, holott ezzel a büntetőügy minél szélesebb körű felderítéséhez is hozzájárulna, mint megfontolandó többletfeltétel. Felismerve ezen ellentmondást, a novelláris módosítás utóbb⁴⁰⁸ kiegészítette a Be. vonatkozó rendelkezéseit, immár egyértelműen rögzítve, hogy a korábban tett beismerő vallomás immár nem jelenti akadályát egyezség megkötésének a nyomozás során.

Álláspontom szerint a törvényi szabályozás – az indokolással együtt értelmezve – a módosítást megelőzően is egyértelmű volt, a szigorú, dogmatikai értelmezés épp a jogintézmény célja ellen hatott volna. Indokolatlanul zárta volna ki ugyanis azokat a terheltet a megállapodás megkötéséből, akik egyébként az eljárás során már e pontig is együttműködtek és beismerő vallomást tettek, azon terhelttekkel szemben, akik tagadták a bűncselekmény elkövetéséért, majd az egyezség megkötéséért „cserébe” mégis hajlandók voltak együttműködni.

Ugyancsak az igazságkeresés követelményét hangsúlyozandó, *nincs lehetőség valódi egyezkedés és alkufolyamat* lebonyolítására az ügyész, valamint a terhelt és a védője között. Így kizárt az angolszász rendszerekben gyakran előforduló azon anomália, hogy az alkuban foglaltak köszönőviszonyban sincsenek a valóságban történt eseményekkel. Az ügyészség által kilátásba helyezhető intézkedések és határozatok tartalmát jelen esetben nem az eljárás résztvevői alakítják, hanem törvényi rendelkezések határozzák meg. Ennek megfelelően a

⁴⁰⁷ A Be. 407. § (1) bekezdésben rögzített tartalmi meghatározás szerint az ügyészség és a terhelt (...) a vádemelés előtt egyezséget köthet a terhelt által elkövetett bűncselekmény vonatkozásában *a bűnösség beismeréséről* és ennek következményeiről.

⁴⁰⁸ A büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2020. évi XLIII. törvény 193. §.

történeti tényállás megállapítása a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján, valamint a bűncselekmény Btk.-nak megfelelő minősítése is mind az ügyész szakmai kompetenciájába és szakmai felelősségébe tartozik.⁴⁰⁹

Egyezség megkötése esetén a bíróság az ügyet a külön eljárásban meghatározott eltérésekkel *előkészítő ülésen* bírálja el, ahol főszabály szerint az ügydöntő határozatot is meghozhatja. A bíróságot ugyanakkor nem köti az egyezség jóváhagyására irányuló ügyészi indítvány. Amennyiben a vádlott az egyezséggel egyezően a bíróság előtt beismeri a bűnösségét és lemond a tárgyaláshoz való jogáról, úgy a bíróságnak először az egyezség jóváhagyásáról kell döntenie,⁴¹⁰ ha pedig a vádlott nyilatkozata, vagy az ügyiratok alapján szükségesnek tartja, ki is hallgathatja a vádlottat. Az egyezség jóváhagyásának törvényi feltételei fennállása esetén a bíróság az egyezséget az előkészítő ülésen jóváhagyja, ellenkező esetben az egyezség jóváhagyását megtagadja.⁴¹¹

Amennyiben a jóváhagyott egyezség az ügydöntő határozatban eldöntendő valamennyi kérdésre kitért,⁴¹² akkor a bíróság az ügyiratok ismertetését követően az előkészítő ülésen meghozza az ítéletet, melyben a *vád szerinti tényállástól, jogi minősítéstől* és a jóváhagyott

⁴⁰⁹ BELOVICS (2019) *i.m.* 4. oldal.

⁴¹⁰ A bíróságnak több szempontot kell vizsgálnia, így különösen azt, hogy az egyezség megkötése és tartalma megfelel-e a törvény előírásainak, a vádlott tisztában van-e az egyezség természetével és következményeivel, a bűnösségét saját elhatározásából ismerte-e el, valamint azt, hogy a bűnösséget beismerő vallomása egyértelmű-e és azt az eljárás ügyiratai alátámasztják-e.

⁴¹¹ Ha a bíróság az egyezség jóváhagyását megtagadja, az eljárást az előkészítő ülésre vonatkozó általános szabályok szerint folytatja, ahol a terhelt nincs elzárva attól, hogy akár a vád tárgyává tett, akár az ügyész által időközben módosított váddal egyező beismerő vallomást tegyen, és ezáltal teremtsen meg az eljárás egyszerűsített módon történő befejezésének lehetőségét.

⁴¹² Amennyiben az egyezséggel nem rendezett, de kötelezően eldöntendő kérdések maradtak fenn, a további eljárás kizárólag ezen kérdések tisztázására korlátozódik. Például: Elkobzás, vagyoneklobzás, melyek tekintetében maga a törvény zárja ki az egyezséget. Ha ez lehetséges, a bíróság még az előkészítő ülés folyamán tisztázza az egyezséggel nem rendezett kérdéseket, ellenkező esetben tárgyalást tart és az addig eldöntetlen kérdések keretei között bizonyítást vesz fel.

egyezségben szereplő *büntetéstől, intézkedéstől és egyéb rendelkezésektől* tehát már nem térhet el.

Az egyezés megkötése kapcsán az igazságkeresés követelményével, s a magyar eljárási szabályokkal, azok gyakorlati szemléltetésével kapcsolatban álljon itt egy jogeset.

A következőkben ismertetett gyakorlati probléma azért merült fel, mert az egyezésben foglalt tényállást a rendelkezésre álló bizonyítékok nem támasztották alá, viszont ez már az egyezés megkötése után felmerült bizonyíték alapján derült ki.

Az ügy I. rendű vádlottja tudottan, elsősorban marihuána kereskedés szervezője volt, akinek egyrészt termesztők is dolgoztak, másrészt ő maga is ismert olyan személyeket, akik kábítószer fogyasztók voltak, tehát volt egy saját vevőköre. Ő maga azonban arra törekedett, hogy egyszerre nagyobb mennyiségű kábítószer soha ne legyen nála. Az I. rendű vádlott volt a nyomozás során folytatott lehallgatás egyik alanya.

A lehallgatási anyagok alapján minden körülmény arra engedett következtetni, hogy két személy, egy másik városból érkező, a II. rendű és a III. rendű vádlottakkal az I. rendű vádlott konspirált módon találkozót beszélt meg, aminek tárgya egyértelműen kábítószer átadása volt.

A nyomozás lehallgatási anyaga addig terjedt, hogy hármásban megbeszélték a találkozót, azonban rejtett figyelésre, vagy további eljárási cselekmény elvégzésére nem került sor.

A találkozót követően, mielőtt a II. rendű és III. rendű vádlottak hazaindultak volna, kábítószert fogyasztottak, így a gépkocsit vezető II. rendű vádlott bódult állapotba került, bizonytalan úttartására tekintettel pedig véletlenszerű igazoltatásukra került sor közúti ellenőrzés alkalmával. E rendőri intézkedés alkalmával 1 kilógramm marihuána került elő a gépjármű középkonzoljaiból. A II. rendű és a III. rendű vádlott elmondása szerint ők épp akkor vásárolták a közel jelentős mennyiségű marihuánát. A II. rendű és III. rendű vádlottak őrizetbe vételére, majd letartóztatására került sor, végig azon tényállás alapján, hogy az I. rendű vádlottól vásárolták a marihuánát.

Az ügyben botanikus szakértő kirendelésére is sor került, aki nem tudta egyértelműen megállapítani, hogy a II. rendű és III. rendű vádlottaknál talált marihuána azokból a növényekből származik-e, amelyet az I. rendű vádlott árult. Azaz ilyen módon nem lehetett

egyértelműen bizonyítani, de kizárni sem, hogy a II. rendű és III. rendű vádlottak valóban az I. rendű vádlottól vásárolták a megtalált kábítószeret.

Az I. rendű vádlott tagadta, hogy ő értékesítette volna a kábítószeret a II. rendű és III. rendű vádlottaknak, azonban további vallomást nem tett. A nyomozás során megállapított tényállással ellentétes további bizonyíték nem merült fel. Sőt, a lehallgatási anyagokban az I. rendű vádlottól elhangzott egy olyan kijelentés, miszerint „beadtam nekik (a II. rendű és a III. rendű vádlottaknak) egy kis ajszit”, mely egyértelműen a fenti tényállás alátámasztására volt alkalmas.

Az ügyészség végül e tényállás alapján kötött egyezséget a II. rendű vádlottal, miszerint a III. rendű vádlottal együtt vevőként jelentkeztek az 1 kilogramm marihuánára, melyet az I. rendű vádlott értékesített számukra.

A nyomozás utolsó harmadában az egyezés megkötött, ettől a ponttól kezdve a terhelő beismerő vallomások felhasználhatók voltak és az I. rendű vádlott elé lehetett tární. Ezen alkalommal közölte az I. rendű vádlott védője, hogy mindez valójában fordítva történt: a II. rendű és a III. rendű vádlottak kínálták fel megvételezre az 1 kilogramm marihuánát az I. rendű vádlottnak, aki megbontotta a csomagolást. Ekkor megkóstolta a kábítószeret, amely nem ízlett neki, így az üzlet megkötésére nem került sor. Az I. rendű vádlott ezen alkalommal előadta továbbá, hogy a „beadtam nekik (a II. rendű és a III. rendű vádlottaknak) egy kis ajszit” arra utalt, hogy mivel megbontotta a marihuánát, és kóstolóra kapott némi kábítószeret, cserébe MDMA-t adott a II. rendű és III. rendű vádlottaknak ellentételezéseként.

E ponttól volt jelentősége annak, hogy milyen állapotban volt az az 1 kilogramm marihuána, valóban meg volt-e nyitva, volt-e rajta daktilószkópiái nyom.

Mindeközben – még a vádemelést megelőzően – a nyomozó hatóság rendelkezett egyes bűnjelekről. Többek között egy olyan telefonkészülekről, amely a II. rendű vádlottól került lefoglalásra, s amely a II. rendű vádlott korábbi barátnőjének telefonja volt, azonban azon a bűncselekménnyel kapcsolatos információ nem volt fellelhető. A telefon tulajdonosa befáradt a rendőrkapitányságra átvenni a mobiltelefonját, saját indíttatásból azonban úgy döntött, hogy szeretne az ügyet vizsgáló nyomozóval beszélni. Korábban az ügyben a hölgy

tanúkihallgatására nem került sor, mert nem merült fel adat arra vonatkozóan, hogy bármilyen információval rendelkezne a bűncselekmény kapcsán.

Ezen alkalommal a II. rendű vádlott korábbi barátnője elmondta, hogy tudomása van arról, hogy a II. rendű és III. rendű vádlottak „rákenték” az I. rendű vádlottra a történeteket, valójában a II. rendű és III. rendű vádlottak kínálták a kábítószerrel az I. rendű vádlottnak, megvételre.

A nyomozó hatóság tagja ekkor a nyomozást irányító ügyésszel egyetértésben erről hivatalos feljegyzést készített, tanúként kihallgatta a hölgyet, aki a mentességi jogával nem élt.

Ezt követően az eljáró ügyész közölte a II. rendű terhelttel, hogy nem fog az egyezséggel megegyezően vádat emelni, s elé tárta az újonnan felmerült bizonyítékokat. Ennek következtében a II. rendű vádlott védőjével egyetértésben vallomást tett, ekkor a bűncselekmény elkövetését beismerte. A III. rendű vádlott a bűncselekmény elkövetését továbbra sem ismerte be.

E jogeset ismertetése alapján után jól látható, hogy a tét hatalmas. Az I. rendű vádlott terhére rótt bűncselekmény – a kábítószer-kereskedelem – az ügyben felmerült egyéb körülmény alapján akár életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető lett volna. Míg a II. rendű és III. rendű vádlottak esetében a jóval enyhébben büntetendő, kábítószer birtoklása bűncselekmény megfelelő fordulata lett volna terhükre róva.

Ebben a nem mindennapi esetben az eljáró ügyész végül – álláspontom szerint helyesen – nem az egyezés alapján, hanem az általános szabályok szerint emelt vádat, valamennyi vádlottal szemben. A tényállást pedig az utóbb felmerült körülményeknek megfelelően állapította meg. A II. rendű vádlott korábbi beismerő vallomása felhasználható maradt, hiszen a Be. akként rendelkezik, hogy az egyezés megkötésére vonatkozó dokumentumok csak akkor nem használhatók fel, ha az egyezés megkötésére végül nem kerül sor. Továbbá, ha az egyezés megkötésére vonatkozó dokumentáció az ügyiratból eltávolításra került volna, úgy a bizonyítékok összefüggése is teljesen felborult volna.

Amennyiben megelégszünk azzal a tényállással, amely az egyezésben került rögzítésre – nevezzük eljárási igazságnak – felmerül a kérdés, hogy mennyiben lett volna alkalmas a

büntetőeljárás, a büntető igazságszolgáltatás a bűncselekménnyel megsértett társadalmi rendet helyreállítani? Annak ellenére, hogy a megkötött egyezségnek megfelelő vádemelés, majd ítélethozatal formálisan lezárta volna a büntetőeljárást, álláspontom szerint ilyenformán semennyire nem alkalmas a végső cél megvalósítására: arra, hogy a bűncselekménnyel megsértett társadalmi rendet helyreállítsa. Éppen e ponton van jelentősége annak, hogy milyen alapvető elveket követ az adott eljárási törvény, hogy az igazságkeresés és az igazságosság viszonyát milyen formán kezeli. Hiszen jelen esetben az egyezség megkötése a tisztességes eljárás elveinek és a törvényi rendelkezéseknek megfelelt, az eljárási igazságosság vetülete megvalósult. Az igazságosság anyagi vetülete, azaz a tények minél pontosabb feltárásának igénye azonban sérült volna, ha a megállapított tényállás köszönőviszonyban sincs – tudottan – a valóságban történetekkel. Hiszen kielégítő, megnyugtató, azaz igazságos büntetőeljárást teljes mértékben valótlan tények alapján nem lehet folytatni, a kettő fogalmilag kizárja egymást. E ponton van jelentősége a Be. azon rendelkezésének az egyezség szabályai között, miszerint a terhelt beismerése nem lehet iratellenes,⁴¹³ továbbá annak a követelménynek, hogy vádemeléshez elegendő bizonyítottság szükséges az egyezség megkötése esetében is.

III.2.3. Az előkészítő ülésre vonatkozó szabályanyag – informális egyezség a vádemelést követően

Az előkészítő ülés megreformálásának elvi alapjai a lehetséges terhelti együttműködés vádemelést követő mozzanatát teremti meg. Célja az eljárási szereplők aktivitásának növelése, valamint a büntetőeljárás hatékonyságának fokozása. Ennek megfelelően a valamennyi ügyben kötelezően tartandó előkészítő ülés szerepe kettős. Egyrészt, mint ún. informális egyezségként – terhelti beismerés esetén, egyéb feltételek fennállása mellett – az opportunitást szolgáló lehetőségként a vádlottal szemben az ügy érdemében, tárgyalás és gyakorlatilag bizonyítás nélkül befejezhető.⁴¹⁴ Amennyiben pedig erre nem kerül sor, úgy az előkészítő ülésnek döntő szerepe van a bűnvádi tárgyalás előkészítése tekintetében. A tárgyalási szakaszban jelentősen

⁴¹³ Be. 733. § e) pont.

⁴¹⁴ VARGA Zoltán: *Kötetlen tárgyalás vagy sarokba szorított védelem?* Ügyvédek Lapja 2018/4, 27. oldal.

szűkül ugyanis a bizonyítékok előterjesztésének lehetősége, vagyis arra az előkészítő ülésen kell – kötelezően – sort keríteni. Az előkészítő ülésnek e funkcióját az értekezés II. fejezetében ismertettem részletesen.

Ami a terhelti együttműködés értékelését illeti, a Be. a következő lépcsőként lehetőséget biztosít az előkészítő ülésen beismerő nyilatkozatot tenni és a tárgyaláshoz való jogról lemondani. Amennyiben a bíróság e beismerő nyilatkozatot elfogadja, úgy már az előkészítő ülésen meghozható a bűnösséget megállapító ítélet. Az alapvető koncepció az eljárásnak e szakaszában az, hogy az ügyész az ún. mértékes indítványa megtételével⁴¹⁵ „nyílt lapokkal játszik”, a vádirat ugyanis már tartalmazza az indítványozott büntetés nemét és konkrét tartamát, amellyel a terhelt tudomására hozza, hogy milyen büntetést venne tudomásul. Ez pedig ösztönzően hathat a terheltre, ugyanis súlyosabb büntetést a bíróság nem szabhat ki a beismerés elfogadása esetén. Fontos ugyanakkor, hogy a mértékes indítvány pusztán egy „ultimátumként” értékelhető az ügyészség részéről, ebben az esetben a joghátrány tekintetében megegyezésnek nincs helye.⁴¹⁶ E tényező miatt nevezik egyes szerzők az eljárás elintézésének e módját „informális” egyezségnek. Fontos hangsúlyozni ugyanakkor, hogy a jogintézmény e funkciója csak akkor tudja betölteni e szerepét, ha az előkészítő ülésen kiszabott joghátrány majd ténylegesen elmarad a tárgyalás után kiszabható büntetés mértékétől.⁴¹⁷ Amennyiben a vádlott a beismeréssel érintett deliktumok tekintetében lemond a tárgyaláshoz való jogáról, a bíróság döntési helyzetbe kerül. Elfogadhatja a vádlott bűnösséget beismerő nyilatkozatát, de

⁴¹⁵ Az ügyész az előkészítő ülésen ún. mértékes indítványt tehet, amelyben kifejezésre juttatja, hogy a vádlott bűnössége beismerése esetén milyen büntetést vagy intézkedést tart elfogadhatónak és annak mértékét is meg kell jelölnie.

⁴¹⁶ Az egyezség a bűnösség beismeréséről című eljárásban van lehetőség egyeztetni a joghátrány tekintetében. Azonban a történeti tényállás megállapítása a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján, valamint a bűncselekmény Btk.-nak megfelelő minősítése is mind az ügyész szakmai kompetenciájába és felelősségébe tartozik ebben az esetben. [Be. 410. § (3) bekezdés]

⁴¹⁷ POLT Péter: *A büntetőeljárás törvény újításainak várható hatásai*, Belügyi Szemle, 2018/9, 36. oldal. [a továbbiakban: POLT (2018)]

azt meg is tagadhatja.⁴¹⁸

A bíróság szerepe e szakaszban nem csak formális. Az előkészítő ülésen főszabály szerint nincs bizonyítás, annak fő színtere a tárgyalás. Az előkészítő ülés azonban egy speciális nyilvános ülésnek tekinthető, mert kivételesen, korlátozott körben bizonyításra kerül sor: mégpedig a terhelt nyilatkozatására a beismerés körülményeinek tisztázása végett. Különösen fontos garanciális rendelkezés ugyanis, hogy a vádlottnak tisztában kell lennie nyilatkozata következményeivel; azzal, hogy amennyiben beismer és lemond a tárgyalásról, úgy a feltételek fennállása esetén tárgyalás tartására nem kerül sor. Szintén garanciális jelentősége van annak, hogy a vádlott beszámítási képessége és beismerésének önkéntessége iránt észszerű kétely ne mutakozzon. Ezeken túl feltétel továbbá az is, hogy a vádlott bűnösséget beismerő nyilatkozatát az eljárás ügyiratai alátámasszák.⁴¹⁹ Meglátásom szerint a helyes értelmezés alapján e rendelkezések nem a tárgyalási bizonyítást „csempészik” az előkészítő ülésre. Ezt hangsúlyozza az AB is egy határozatában: az előkészítő ülésen a vádlotthoz intézett kérdések kizárólag a bűnösséget beismerő nyilatkozat elfogadásának törvényes feltételeinek a vizsgálatára irányulhatnak. „Az előkészítő ülés ugyanakkor nem szolgálhat az egymásnak feszülő bizonyítékok ütköztetésére, amelyre már kizárólag a tárgyalás során felvehető teljes körű bizonyítás keretei között kerülhet sor. Ennek megfelelően a vádirati tényállás lényegével, a bűnösség kérdésével összefüggő, azonban fel nem tárható, elfogadható magyarázattal fel nem oldható ellentmondások a beismerés el nem fogadását kell, hogy eredményezzék.”⁴²⁰ Annak tehát garanciális jelentősége van, hogy a terhelt beismerő nyilatkozata tekintetében az elfogadás feltételeit megvizsgálja a bíróság, ezért nevezhetjük korlátozott bizonyításnak. A szabályozás pedig összességében ezzel azt az üzenetet is közvetíti, hogy az eljárás egyszerűbb formában történő befejezése ellenére is követelmény, hogy a megállapított tények adekvát viszonyban

⁴¹⁸ BELOVICS Ervin: *Az előkészítő ülés szerepe a 2017. évi XC. törvényben*, In: MOLNÁR Gábor Miklós, KOLTAY András (szerk.): *Bonus Iudex. Ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából*, Pázmány Press, Budapest, 2018, 46. oldal. [a továbbiakban: BELOVICS (2018)]

⁴¹⁹ Be. 504. § (2) bekezdés.

⁴²⁰ 26/2021 (VIII. 11.) AB határozat 79. pont.

legyenek a valóságban történt eseményekkel. E követelmény vonatkozásában a következő büntetőeljárás jó példaként szolgálhat.

A III. rendű vádlott egy vendéglátóhelyen szóváltásba keveredett a sértettel, majd a szóváltást követően dulakodni kezdtek, aminek során mindketten a földre kerültek. Ezt követően az I. rendű vádlott ittas állapotban a dulakodó felekhez szaladt, és a földön fekvő sértettet számos, de legalább 7 alkalommal, nagy erővel, ököllel megütötte. Fentieket látva a II. rendű vádlott, aki egyébként az I. rendű vádlott testvére, ittas állapotban szintén a verekedő felekhez szaladt és két alkalommal megütötte a földön fekvő sértettet, majd őt a földön húzta és erővel a földre nyomta. Mindezek után a III. rendű vádlott a földön fekvő, vele szemben támadást már nem intéző sértettet egy alkalommal, jobb kezével, nagy erővel, ököllel megütötte. Az ütések következtében a sértett a koponya zúzódását szenvedte el, amely sérülés 8 napon belül gyógyult.

E tényállás alapján, csoportos garázdaság miatt volt folyamatban büntetőeljárás. A büntetőeljárás bírósági szakaszában, az előkészítő ülésen két vádlott nem ismerte be bűnösségét, a II. rendű vádlott azonban igen: akként nyilatkozott, hogy ő valóban beavatkozott a verekedésbe, de pusztán azért, mert a testvérét szerette volna megvédeni, mert úgy látta, hogy a kialakult dulakodás miatt segítségre szorul.

Bár beismerte bűnösségét és lemondott tárgyaláshoz való jogáról a II. rendű vádlott, azt a bíróság mégsem fogadta el, s egységesen tárgyalásra utalta az ügyet. Ennek oka az volt, hogy tekintettel a beismeréssel egyidejűleg tett nyilatkozatára, felmerül annak lehetősége, hogy a II. rendű vádlott (vélt) jogos védelmi helyzetben cselekedett, e körülmény pedig feltétlenül bizonyítást igényel.

Az előkészítő ülésre vonatkozó logikus és következetes szabályanyag ellenére ugyanakkor mégis anomáliát okozhatnak olyan büntetőügyek, ahol több terhelt cselekvősegei egymással szorosan összefüggnek, és nem tesz valamennyi terhelt beismerő vallomást az előkészítő ülésen.

Egy konkrét esetben csoportosan elkövetett kifosztás miatt volt folyamatban büntetőeljárás három terhelttel szemben. A III. rendű terhelt azonban az előkészítő ülés alkalmával a

vádiratban foglalt olyan történeti tényeket vitatott – melyik eltulajdonított vagyontárgyat pontosan melyikük emelte le a szekrényről –, melyeknek a bűncselekmény minősítése szempontjából nem volt jelentősége.

Mindezek alapján – annak ellenére, hogy egyszerűbb megítélésű, könnyen bizonyítható elkövetés képezte az eljárás tárgyát – nem célszerű a cselekmény szoros összefüggésére tekintettel az I. rendű és II. rendű vádlottak vonatkozásában a beismerés elfogadása és ítélet meghozatala. Ehelyett az eljárás az általános szabályok szerint, tárgyalás kitűzésével folytatandó, hiszen ellenkező esetben az a sajátos perjogi helyzet állna elő, hogy két terhelt vonatkozásában, a váddal egyezően – bár csak ketten szerepeltek az adott ítéletben – mégis csoportosan elkövetett bűncselekmény miatt kellett volna felelőségüket megállapítani. Mindezekon túl, a cselekmények szoros összefüggésére figyelemmel, olyan terhelt büntetőjogi felelőségét is megállapítaná a bíróság, aki vonatkozásában a bizonyítási eljárást még csak el sem kezdte. Jól látható tehát, hogy bár nem alkalmas minden büntetőügy elintézésére e forma, azonban – bár nem kizárólag – de az egyszerűbb megítélésű, kiterjedt bizonyítást nem igénylő ügyekben, ahol a terhelt is együttműködése jeléül beismeri bűnösségét és lemond tárgyaláshoz való jogáról, a büntetőeljárás gyorsan, jogerős ítélettel befejezhető.

Az AB a többvádlottas ügyek kapcsán ugyancsak foglalkozott már az előkészítő ülés szabályanyagával. A Fővárosi Törvényszék egyik ítélkező tanácsa ugyanis az előtte folyamatban lévő büntetőügyet felfüggesztette és bírói kezdeményezéssel az AB-hoz fordult, a Be. 503. § (2) bekezdése, 504. § (1) – (6) bekezdései és 505. § (4) bekezdése alaptörvényellenességének a megállapítása és megsemmisítése iránt. E bűnügyben a Központi Nyomozó Főügyészség a bírósághoz benyújtott vádiratában hat terheltet vádolt meg többrendbeli vesztegetést színlelve és üzletszerűen elkövetett befolyással üzérkedés büntettével, hivatali vesztegetés büntettével, befolyással üzérkedés büntettével és befolyás vásárlásának büntettével. Az indítványozó álláspontja szerint azon többvádlottas büntető ügyekben, ahol a vádlottak cselekvősége szorosan összefügg, sérül a pártatlan bírósághoz való alapvető jog, ha a bírói tanács az előkészítő ülésen az ügy iratai alapján a vádlott beismerését elfogadja, majd ezt

követően ugyanazon bírói tanács folytatja a tárgyalást a bűnösségét el nem ismerő vádlottak vonatkozásában, amelyben a bizonyítás körét ugyanazon ügyiratok képezik.

Az AB vizsgálata során a pártatlanság objektív vetületét vizsgálva abból indult ki, hogy az ítélkező bíró különböző természetű funkciót lát-e el akkor, amikor az előkészítő ülésen beismerő vádlott beismerését elfogadja és e vádlott vonatkozásában ítéletet hoz, majd az eljárást folytatja a beismerést nem tett vádlottak vonatkozásában, végül ítélettel zárja vonatkozásukban is a büntetőeljárást. Az AB mindezek alapján arra a következtetésre jutott, hogy nem lát el többes funkciót ezen esetben a bíró, hanem pusztán ítélkezési kötelezettségét teljesíti, s ebből következően nem állapított meg alaptörvény-ellenességet.⁴²¹

A gyakorlati alkalmazás visszaigazolása szerint is rendkívül jól alkalmazható jogintézmény az informális egyezség, ugyanis 2020 évben 8004 alkalommal került sor mértékes indítvány megtételére a vádiratban, 4108 alkalommal pedig az előkészítő ülésen. Ez a szám 2021 évben 10787-re emelkedett, ami a vádiratban megtett mértékes indítványokat illeti, míg ugyanezen évben erre az előkészítő ülésen 4592 alkalommal került sor.⁴²²

Ugyanakkor ebből a szempontból kiemelt jelentősége van a terhelt kioktatásának is, azaz annak, hogy az együttműködésének az eljárás egyszerűsítésére vonatkozó hatását is megértette-e. A gyakorlatban előfordul ugyanis, hogy a terhelt – bár igennel felel – valójában nem érti teljes egészében a lehetséges kedvező következményeit az ügyészi mértékes indítvány elfogadásának és ennek eredményeként vitatja a jogi minősítés szempontjából jelentőséggel nem bíró tényeket. Természetesen garanciális követelmény is, hogy a vádlottnak tisztában kell lennie nyilatkozata következményeivel. Azaz, amennyiben beismer és lemond a tárgyalásról, úgy a feltételek fennállása esetén tárgyalás tartására nem kerül sor. Szintén garanciális jelentősége van annak, hogy a vádlott beszámítási képessége és beismerésének önkéntessége iránt észszerű kétely ne

⁴²¹ 26/2021 (VIII. 11.) AB határozat 15., 33., 58., 66., 68., 70. pontok.

⁴²² A statisztikai adatok forrása: Ügyészségi statisztikai tájékoztató – Büntetőjogi szakág – 2022. évi tevékenység. <https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/11/buntetojogi-szakag-2022.-ev.pdf> (2023. 12. 30.)

mutatkozzon.⁴²³

Mindezekén túl feltétel jelen esetben is, hogy a vádlott bűnösséget beismerő nyilatkozatát az eljárás ügyiratai alátámasszák,⁴²⁴ ezzel azt az üzenetet közvetíti a szabályozás, hogy az eljárás egyszerűbb formában történő befejezése ellenére is ugyanúgy megköveteli, hogy a megállapított tények adekvát viszonyban legyenek a valóságban történt eseményekkel, a kontinentális igazságkeresési hagyományoknak megfelelően.

Amennyiben azonban az ügy sajátosságai alapján lehetőség mutatkozik egyes beismerő nyilatkozatok jóváhagyására, míg további terheltek esetén bizonyítási eljárás kerül folytatásra, úgy ebben az esetben a mértékes indítvány továbbra is köti az ügyészséget a már beismerett terheltek vonatkozásában.⁴²⁵

III.3. A magyar büntetőperbeli megállapodásokra vonatkozó részkövetkeztetések

III.3.1. Nemzetközi lehetőségek kontra megegyezés a magyar rendszerben

A vizsgált joganyag, valamint az amerikai szabályozás egybevetése alapján meglátásom szerint megállapítható, hogy klasszikus vádalkura immáron nincs lehetőség a magyar eljárásjogi szabályok között.⁴²⁶ Ehelyett a terhelt együttműködésének fokozatos értékelésére – a vádemelést megelőzően és azt követően is – ad lehetőséget a jogszabály, a megfelelő garanciális elemekkel. Sőt, az előkészítő ülés vonatkozásában tényleges egyezség megkötésére valójában nem is kerül sor, így fel sem merül az amerikai vádalkuhoz hasonló elemek megléte. Érdekes

⁴²³ Be. 733. §.

⁴²⁴ Be. 504. § (2) bekezdés.

⁴²⁵ Be. 542. § (3) bekezdés.

⁴²⁶ Az 1998-as Be. rendelkezéseivel már történt ilyen irányú próbálkozás, mely a hozzá fűzött reményeket nem váltotta be. Részletesen lásd: az értekezés 158. oldalán kifejtetteket.

kapcsolódási pont mutatható ki ugyanakkor az angol sentence bargaining megoldása és az előkészítő ülésre vonatkozó szabályanyag között. Leginkább e megoldáshoz lehetne hasonlítani a mértékes indítványra vonatkozó magyar szabályokat, hiszen tényleges alkudozásra egyik esetben sem kerül sor. Voltaképpen ultimátumként jelöli meg a bíró, vagy a magyar rendszerben az ügyész a beismerés esetén várható büntetést. Az ugyanakkor lényeges eltérés, hogy a magyar rendszerben az ügyész tesz a bünteté kiszabására vonatkozóan indítványt, ez az angol rendszerben elképzelhető lenne. Kizárólag a bíró jelezheti előre, hogy a terhelt beismerése esetére milyen büntetés kiszabása várható.

A vádalku amerikai mintáját és az ahhoz hasonló, egyezsége vonatkozó magyar szabályozást röviden összegezve, a főbb sarokpontok és különbségek pedig a következőképpen vázolhatók fel. *Mindkét esetben a terhelti beismerő vallomás a feltétele az alku megkötésének, ugyanakkor, az egyezsége vonatkozó szabályozás másképpen értékeli annak jelentőségét.* A Be. rendelkezései szerint nem elegendő a beismerő vallomás a bíróság előtt a bűnösség, avagy ártatlanság megállapítása szempontjából, azt ugyanis *alá kell támasztani egyéb bizonyítékokkal.* Sőt, egyezség egyáltalán nem köthető abban az esetben, *ha a tényállás felderítettsége nem volna elegendő a vádemeléshez.* Ehhez képest – amint azt az USA Legfelsőbb Bírósága is rögzítette – a beismerő vallomás megléte esetén semmi más nem szükséges az ítélet meghozatalához.⁴²⁷ Közös követelmény ugyanakkor természetesen a beismerés önkéntessége, valamint a következményekről történt kielégítő tájékoztatás. Ezen túl – álláspontom szerint – a magyar szabályozás megfelelő értelmezése szerint a beismerésen kívül, az ügy egyedi körülményei alapján valamilyen *többletfeltétel szükségessége is megkövetelhető az egyezség megkötéséhez,* amely többletelem a korábban kifejtettek szerint nem vonható az amerikai vádalku gyakorlatának körébe, ott pusztán a beismerés lehet az alku tárgya.

Mindkét rendszerben vizsgálja az ítélkező bíró a megállapodást, annak ténybeli alapját, valamint a beismerés megbízhatóságát, és dönthet úgy, hogy nem fogadja el a megállapodást.

⁴²⁷ LANGER (2004) *i.m.* 11. oldal.

Ugyanakkor, a terhelt és vádhatóság között létrejött megállapodás jóval szilárdabb alapokon nyugszik az amerikai rendszerben, ugyanis kvázi szerződésként értékeli azt a bíró, míg ez a kontinentális rendszerekre egyáltalán nem jellemző.⁴²⁸

A megállapodás tartalmát tekintve jól látható, hogy az amerikai minta esetén a vádalku az egyes vádpontokat, sőt, az azok alapjául szolgáló tényeket is érintheti, míg a Be. ennek lehetőségét kizárja, a megállapodás *pusztán az eljárás végén megállapításra kerülő szankciót mérsékelheti*. Amennyiben pedig a terhelt és a vádhatóság között megkötött megállapodás elfogadásra kerül a bíróság által, úgy az amerikai mintában⁴²⁹, csakúgy, mint a Be.-ben, *tárgyalásra egyáltalán nem kerül sor*.

Az ismertetett jogintézmények – a formális és informális egyezség – ennek megfelelően távol állnak a szó szoros értelmében vett egyezkedéstől és alkudozástól, e lehetőségek lényegében ultimátumként értelmezhetők az állami vádhatóság részéről.⁴³⁰ Mindkét megoldás esetében rögzítettek ugyanis az igazságkeresés garanciáját jelentő mozzanatok, annak ellenére, hogy az informális egyezség esetén a bírósági szakban pusztán egyfajta korlátozott bizonyításra kerül sor, míg formális egyezség megkötésével bizonyítás – főszabály szerint – azonban egyáltalán nem történik. Ennek kétségtelen előnye az, hogy sok esetben a tárgyaláson már csak a nyomozási anyag „felülhitelesítése” történik meg, annak ellenére, hogy bizonyos esetekben az eljárás végkimenetele majdnem biztosra vehető. Az általános szabályok szerint azonban mégis meg kellene ismételni a nyomozás során felvett bizonyítást. Ez nem nevezhető sem költség-, sem időhatékonynak, nem beszélve arról, hogy a sértetteket, illetve tanúkat is újabb traumának teheti ki bizonyos ügyekben. Ehhez járul még a fellebbezések relatíve alacsony száma is,⁴³¹ így

⁴²⁸ DAMAŠKA (2004) *i.m.* 1024 – 1027. oldalak.

⁴²⁹ DAMAŠKA (2004) *i.m.* 1024 – 1027. oldalak.

⁴³⁰ A nyomozási szakban megköthető egyezség kapcsán találó lehet a „büntetésalku” kifejezés használata. GULYÁS-NÉ – PÁPAI-TARR (2020) *i.m.* 26. oldal.

⁴³¹ Az Országos Bírósági Hivatal által közzétett statisztikai összefoglalóiból a következő adatok olvashatók ki: a járásbíróságok esetében – az országos átlagot tekintve – büntető ügyszakban a jogerőre emelkedési arány 2010-es

e tényezők indokolhatják, hogy ezen esetekben elhagyható legyen a tárgyalási szak, amennyiben maradéktalanul érvényesül az állam büntetőigénye, ugyanakkor a tisztességes eljárás követelménye sem sérül.⁴³² Álláspontom szerint a formális és informális egyezség vonatkozásában is valójában inkább a közvetlenség elvéről mond le a jogszabály. Az alól mentesíti a jogalkalmazót, hogy ahol már nem feltétlenül szükséges, a tárgyaláson ne kelljen újra megismételni azt, amely az iratok alapján egyértelmű. Az igazságkeresés igényéről azonban nem mond le – mint ahogyan a vádalku kikristályosodott gyakorlata erre lehetőséget biztosít – annak követelménye ezekben az esetekben elsősorban az ügyész szakmai felelőssége.

III.3.2. Formális kontra informális egyezség⁴³³

Jóllehet a törvény sem a formális, sem az informális egyezség tekintetében nem tartalmaz az

évben például 84,4%, vagy a 2018-as évben 79,2%. A törvényszéki elsőfokon befejezett büntetőperek jogerőre emelkedési aránya – szintén az országos átlagot tekintve – a 2010-es évben 54,1%, a 2018-as évben 53,7%.

https://birosag.hu/sites/default/files/2018-11/reszletes_elemzes_a_2018._i_felev_birosagi_ugyforgalomrol_1.pdf

(2024. 01. 01.)

⁴³² BENCZE Mátyás: *A kor színvonalán? – Az új büntetőeljárás kódex válasza a jelen kihívásaira*, Pro Futuro 2018/3, 21-22. oldalak.

⁴³³ Nem hagyható figyelmen kívül az a tendencia, amelyre felhívja a figyelmet Róth Erika az ügyész diszkrecionális jogkörének kérdésével kapcsolatban. Kétségtelen, hogy e megreformált jogintézmények is tovább bővítik az ügyész diszkrecionális jogkörét, ennek részletes vizsgálatára azonban a terjedelmi korlátok miatt nem vállalkozhattam. [RÓTH Erika: *Az ügyész diszkrecionális döntéseinek számonkérhetősége*. In: BORBÍRÓ Andrea – INZELT Éva – KEREZSI Klára – LÉVAY Miklós – PODOLETZ Léna (szerk.): *A büntető hatalom korlátainak megtartása: a büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014, 391 – 401. oldal.]

Az ügyész diszkrecionális jogkörének angolszász és magyar összehasonlító vizsgálatához lásd: RÓTH Erika: *Útmutató az ügyész diszkrecionális jogkörének gyakorlásához. A hazai és az angol megoldás*. In: ELEK Balázs – HÁGER Tamás – TÓTH Andrea Noémi (szerk.): *Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok dr. Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére*, Debreceni Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2014, 302 – 313. oldal.

alkalmazásra vonatkozóan korlátozást, azonban a büntetőeljárás elintézésének e formái mégis elhatárolandók egymástól.

A jogintézményre vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket, valamint a gyakorlati alkalmazás során felmerülő egyes kérdéseket áttekintve különösnek tűnik az az ellentmondás, amelyet az egyezség kapcsán tartalmaz a Be. indokolása. Eredetileg ugyanis e külön eljárás „célcsoportját” elsősorban azok az elsőfokú bíróság előtt folytatott eljárások jelentették, ahol az elhúzódo bizonyítási eljárást követően már elsőfokon jogerős ügydöntő határozat születik. Az indokolás szerint ezekben az ügyekben indokolatlannak tűnik a tárgyaláson történő teljes körű bizonyítás felvétele, amikor a törvény lehetőséget ad arra, hogy az egyezséggel érintett felek akaratának megfelelő bírói döntés egyszerűsített eljárási rendben is megszülethessen.⁴³⁴

A kifejtettek fényében azonban az látható, hogy a gyakorlati jogalkalmazás során nem tudott olyan formájában megtapadni a jogintézmény, amire azt eredetileg szánta a jogalkotó. Az elmúlt évek gyakorlati tapasztalatai alapján talán nem alap nélküli az az állítás, hogy nem cél, hogy általános elintézési formája legyen a büntetőeljárásnak a formális egyezség megkötése. Inkább az a megközelítés érvényesül hangsúlyosan, hogy az egyezségnek mindkét oldalán szereplők valamilyen többletelőnyhöz juthassanak az egyeztetés eredményeként. Álláspontom szerint így viszont már nem is feltétlenül kifogásolandó a jogintézmény ritkább alkalmazása. E következtetéseim pedig azonos álláspontra vezetnek a Vida József által már megfogalmazottakra.

A formális egyezség megkötésének lehetősége továbbá nem jelent alternatívát az egyszerűbb megítélésű ügyek esetében alkalmazandó bírósági elé állítás, vagy büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás mellett sem.⁴³⁵ Épp ellenkezőleg tehát, akkor lehet kívánatos módja a büntetőeljárás elintézésének, amennyiben a bűncselekmény beismeréséhez az ismertettek szerint valamilyen többletelem is járul. Ilyen egyéb megfontolás hiányában,

⁴³⁴ 2017. évi XC. törvény 731. §-hoz fűzött indokolása.

⁴³⁵ POLT (2020) *i.m.* 634 – 635. oldalak.

azonban a beismerés megléte esetén az előkészítő ülésen az ügyész által tett mértékes indítvány eredményeként megköthető „informális egyezség” lehet indokolt.⁴³⁶ Éppen ezért – mert bár az ismertetett statisztikák fényében úgy tűnhet, hogy elmarad a formális egyezség megkötésének szignifikáns hatékonyság növelő szerepe – ez mégsem tekintendő a jogintézmény kudarcának. Ügyszpecifikus és szűk körben alkalmazható jogintézmény, amely jelentősége nem az egyezséggel elintézett ügyek számában mérhető. Erre sokkal inkább alkalmas az informális egyezség. A formális egyezség hatékonyság-növelő szerepe sokkal inkább a bonyolultabb, hosszadalmasabb nyomozást/bizonyítást igénylő ügyekben bír relevanciával a munkateher és a költségek csökkentése okán, továbbá irányt mutathat a nyomozáshoz.

A gyakorlati jogalkalmazás szempontjából jelentősége miatt ismét hangsúlyozni szükséges, hogy a korábban tett beismerő vallomás immáron nem jelenti akadályát egyezség megkötésének a nyomozás során. A korábbi helyzetben ugyanis épp az eljárás során együttműködő terhelt került kirekesztésre az egyezségkötés lehetőségéből. Ezen összefüggésben így a jogintézmény mindenképp az eredeti cél ellen hatott, ami a terhelti együttműködés értékelésével az állam büntetőigényének időszerűbbé, eredményesebbé tétele. Mindennek pedig azért van különös jelentősége, mert épp a bünfelderítés/reparáció szempontjából jelentős előnyök realizálását tette lehetetlenné, amit az egyezség megkötésének lehetősége hivatott biztosítani az előkészítő ülés által elérhető előnyökön túl.

Létezik olyan szerzői álláspont mely szerint a formális egyezség jogintézménye azért sikertelen, mert az előkészítő ülés rendkívül sikeres, a jogintézmények között túl sok a hasonlóság, s mivel az előkészítő ülés alkalmával megköthető informális egyezség jobban illeszkedik a rendszerbe, ezért voltaképpen „kiszorítja” a valódi konszenzust igénylő formális egyezség lehetőségét.⁴³⁷

⁴³⁶ Amennyiben egyéb elintézési forma nem jöhet szóba.

⁴³⁷ SZÁK Donatella: *Törekvés a büntetőeljárások gyorsítására: Az egyezség múltja és jelene*. 68. oldal. [a továbbiakban: SZÁK (2023)]

https://www.ajk.elte.hu/dstore/document/3271/Sz%C3%A1k_Themis_2022dec.pdf

(2023. 12. 07.)

Ezen állásponttal azért nem tudok egyetérteni, mert nem a formális és informális egyezségekre vonatkozó eljárási szabályozást érdemes górcső alá vennünk, hanem e jogintézmények funkcióját. Azt a funkciót, amelyet a gyakorlatban már élő, a jogalkalmazás során alakuló jogintézmények maguknak kialakítottak.

Informális egyezséggel, előkészítő ülésen könnyedén elintézhetőek a kisebb tárgyi súlyú, kiterjedt bizonyítást nem igénylő, egyszerűbb megítélésű ügyek, például egy ittas állapotban elkövetett járművezetés vétsége miatt indult büntetőeljárás. E jogintézmény ugyanakkor alkalmas lehet hosszadalmasabb, kiterjedt bizonyítást igénylő ügyek elintézésére is, azáltal, hogy az eljárás bírósági szakasza mellőzhető.

Ehhez képest – a fentebb kifejtettek szerint – formális egyezés megkötése akkor lehet célszerű, ha a terhelt részéről mutatkozik a hajlandóság az együttműködésre, és egyébként egy bonyolult, nehezen bizonyítható büntetőügyről van szó, mely nagy mennyiségű idő- és energiabefektetést, humánerőforrást igényelne már a nyomozás során is. E hosszas bizonyítást pedig a büntetőeljárás bírósági szakaszában is meg kellene ismételni. Esetleg felmerül olyan többletfeltétel, például a sértetti reparáció, bűnfelderítés stb. mely ugyancsak az egyezés megkötésének igényét támaszthatja alá. Amennyiben azonban ilyen többletkörülmény nincsen – ti. hosszasan ígérkező nyomozás, kiterjedt bizonyítás, esetleg egyéb megfontolás – úgy e jogintézmény nem jön szóba.

Ugyancsak a jogintézmény indokolatlanságát ragadja meg az az álláspont, miszerint nem jelent érdemi segítséget a hatékonyság növelése szempontjából a formális egyezés léte, hiszen ígyis-úgyis teljes mértékben fel kell deríteni a tényállást.⁴³⁸

E megállapítás valóban helytálló, a következtetéssel azonban mégsem tudok egyetérteni. A kifejtettek szerint valóban teljeskörű felderítettséget vár el a jogalkotó, és a jogalkalmazók vonatkozásában is ez az elvárás a formális egyezés esetében. Nem mindegy ugyanakkor az, hogy a felderítésre, a bizonyítékok összegyűjtésére mennyi időt és mennyi energiát, mennyi humánerőforrást használunk fel. Ezen segíthet igazán a formális egyezés, álláspontom szerint.

⁴³⁸ SZÁK (2023) *i.m.* 67. oldal.

E jogintézmények, azaz az előkészítő ülés és az egyezség – bár „se nem a vádról szól, se nem alku”⁴³⁹ – mégis olyan lehetőségek, melyek a kontinentális rendszerek hagyományaira építkezve adnak nagyobb teret a terhelti együttműködésnek és járulnak hozzá a büntetőeljárás hatékonyságának növeléséhez.

Azzal a következtetéssel azonban magam is egyetértek, hogy a ritkább alkalmazásnak az is az egyik oka⁴⁴⁰, hogy idegentest a jogintézmény a kontinentális hagyományokat követő büntetőeljárásunkban,⁴⁴¹ s azért nem tudott gyökeret verni az eljárásnak ilyen módon történő elintézése, mert nagymértékben kilóg az eljárásrendből. E megállapítás alatt elsősorban nem azt értem, hogy a hiba az, hogy egyezség megkötése esetén nem kerül sor tárgyalás lefolytatására, hiszen a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás, vagy az előkészítő ülés keretében ismertetett informális egyezség szignifikáns hatékonyságnövelést eredményezett.⁴⁴² Tárgyalás tartására pedig ezen esetekben sem kerül sor. Álláspontom szerint inkább az

⁴³⁹ Tóth (2022) *i.m.* 129. oldal.

⁴⁴⁰ Tóth Mihály ezen kívül a következő további lehetséges okokat sorolja fel az egyezség sikertelenségével kapcsolatban: a hiányos mögöttes intézményi háttér, például a költségvetési csalások esetében az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezéseivel kapcsolatos összhang hiánya. Ezen kívül, a Be. rendelkezéseinek módosítását megelőzően egy olyan értelmezés honosodott meg, mely szerint az eleve már beismerésben lévő terheltnek esetében nem köthető egyezség. Ez utóbbiról magam is szólók részletesen. [TÓTH (2022) *i.m.* 131 – 132. oldal.]

⁴⁴¹ SZÁK (2023) *i.m.* 68. oldal.

⁴⁴² Országos szinten büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás került indítványozásra a vádiratban 2019 évben 27.633 alkalommal, míg 2020 évben 33.965, 2021 évben 34.900, 2022 évben 34.416 alkalommal. A 2022 éves statisztikai adat a büntetővégzésre vonatkozóan az országos szintű vádemelésekhez képest annak 70 %-a.

Forrás: Ügyészégi statisztikai tájékoztató – Büntetőjogi szakág – 2022. évi tevékenység. <https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/11/buntetojogi-szakag-2022.-ev.pdf>
(2023. 12. 08.)

Az előkészítő ülésen beismeréssel befejezett bűnügyek száma 2019 évben 8075 volt, míg 2020 évben 8778. Ezek aránya az összes elsőfokon befejezett bűnügyekhez képest nagyjából egynegyed, egyharmad rész.

Forrás: Részletes elemzés a 2020. évi bírósági ügyforgalomról.

<https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok/reszletes-elemzes-2020-evi-birosagi-ugyforgalomrol>
(2023. 12. 08.)

„egyezkedés” folyamata egyszerűen nem illeszkedik a kontinentális hagyományokat követő rendszerünkbe.

Ugyancsak vissza kell utalni e ponton azon törvényi követelményre, miszerint nem lehet iratellenes a megállapodásban rögzített tényállás. Amennyiben – akár utóbb – merül fel olyan bizonyíték, amely aláássa az egyezségben foglaltakat, úgy az egyezség szabályai alapján nem lehet vádat emelni. Ez a szemléletmód az amerikai klasszikus vádalku gyakorlatában teljesen elképzelhetetlen lenne, hiszen az egyezségekre az angolszász minta elsősorban fix szerződésként tekint.

Tényleges anomáliát a szabályozással kapcsolatban a fentebb ismertetettek szerint az okozhat, hogy az egyezséggel a jogszabály az eljáró ügyész kezébe ad egy eszközt, amely egy igen erős motiváló tényező lehet a terhelt irányába, a beismerő vallomás megtételére vonatkozóan. Amennyiben az egyezség megkötésére valamilyen ok miatt mégsem kerül sor, úgy a beismerő vallomás nem használható fel, ezt világosan rögzíti a törvény. Amennyiben viszont az egyezség megkötött, viszont utóbb kétséget kizáróan bizonyítható, hogy a terhelt valótlán vallomást tett, úgy beismerő vallomása és az egyezségkötésre vonatkozó dokumentáció felhasználható. Annak ellenére felhasználható a beismerés, hogy azt az egyezség megkötésének reményében tette. Ezt a kockázatot álláspontom szerint a terhelt köteles viselni, amikor úgy dönt, hogy valótlán vallomást tesz.

III.4. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata a büntetőperbeli megállapodásokra vonatkozóan

A büntetőeljárásban történő igazságkeresés sikerességéhez természetesen nagyban hozzájárulhat, amennyiben – akár egy a vádhatósággal kötött büntetőperbeli megállapodás konstrukcióján keresztül – beismerő vallomás megtételére kerül sor a terhelt részéről. Ugyancsak az állami bűnüldözés igényét segíti, ha a terhelt egy ilyen megállapodásban

beismerő vallomásán túl további bűncselekmények, esetleg bűnelkövetők felderítéséhez nyújt segítséget vallomása megtételével. A jogalkalmazónak e helyzet igen csábító lehet, hiszen ebben az esetben a terhelt nagy mértékben hozzá tud járulni a tényállás megállapításához, azonban nem árt óvatosnak lenni. Amennyiben nem érvényesülnek megfelelő garanciák, úgy akár káros következményeket is okozhat az igazságkeresés ilyen formája, esetleg a megállapodásban foglaltaknak egy másik büntetőeljárásban történő felhasználása, hiszen az eljárási igazságosság, azaz a tisztességes eljárás részjogosultságainak sérelmét is eredményezheti. A büntetőperben megállapodást kötni ugyanis azt jelenti a terhelt oldaláról, hogy lemond bizonyos, a tisztességes eljárás követelményéhez tartozó részjogosultságról. Ez nyilvánvalóan pusztán garanciák megléte esetén lehetséges. A megkötött megállapodásnak pedig a terhelt-társ terhére történő felhasználásakor ugyancsak nem árt körültekintőnek lenni, hiszen nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tágabb kontextust, amelyben ilyen tartalmú vallomást tesz az érintett.

Európa szerte természetesen eltérő módozatai alakultak ki és léteznek napjainkban a büntetőeljárásban terhelti beismerés esetén alkalmazható különböző jogintézményeknek. E metódusoknak egy szeletét jelentik a beismerés esetén a terhelt és az állami vádhatóság között megkötött megállapodások. A részletszabályok természetesen ugyancsak eltérők lehetnek, *a megállapodások gyakorlati alapjai azonban közösek*. A terhelt megállapodást köt az állami vádhatósággal, mely keretében lemond tárgyaláshoz való jogáról és ártatlanságának vélelméről, cserébe – ösztönzéseként – enyhébb büntetésért, vagy akár büntetlenségért.

E fejezetben egyezség, vagy megállapodás fogalma alatt így bármely olyan, a különböző államokban alkalmazott eljárásjogi megoldást értem a továbbiakban, amely keretében a terhelt és az állami vádhatóság megállapodást köt egymással, bármi legyen is az alku tárgya.⁴⁴³

Jól látható tehát, hogy e megoldás – bár valóban előnyöket realizál mind a terhelt, mind pedig

⁴⁴³ Enyhébb büntetés, büntetlenség, az egyes vádpontok módosítása az állami vádhatóság részéről; beismerő vallomás, a vádat/gyanúsítást nem vitató nyilatkozat, esetleg a bűnfelderítés során történő együttműködés stb. a terhelt részéről.

az igazságszolgáltatás oldalán – mégis jelentős mértékben érinti a tisztességes eljáráshoz való jog immanens összetevőiként értelmezett részjogosítványokat,⁴⁴⁴ így különösen az ártatlanság vélelmét, az önvádra kötelezés tilalmát⁴⁴⁵, a terhelt nyilvános és tisztességes tárgyaláshoz való jogát. A következőkben részletesen pusztán azon részjogokkal kapcsolatos EJEB gyakorlatot kívánom kibontani, amelyek a büntetőperbeli megállapodások által érintettek, s feltárom azokat az EJEB által megfogalmazott eljárási garanciákat, amelyek ellensúlyozzák a jogok csorbulását.

A megállapodások vonatkozásában két szempont szerint csoportosítom az EJEB ítélkező tevékenységét. Az első szempont a megállapodás megkötéséhez vezető folyamat, amely során a terhelt lemond bizonyos eljárási jogairól (ártatlanság vélelme, tárgyaláshoz való joga) és megállapodik a vádhatósággal.

A második szempont pedig az általam párhuzamos eljárásoknak nevezett esetek, azaz amikor a megkötött megállapodás alapján tanúsított együttműködés és vallomás utóbb bizonyítékként kerül felhasználásra a terhelt-társsal/társakkal szemben az általános szabályok szerint folytatott eljárásban.

Az EJEB több ítéletében is hangsúlyozza, hogy sem az egyezmény szövegéből, sem a szabályozás szelleméből nem következik, hogy ne lehetne lemondani az abban foglalt jogokról – akár explicit, akár implicit módon.⁴⁴⁶ Ugyanakkor természetesen kiemelt jelentősége van

⁴⁴⁴ Lásd: az értekezés 42 – 49. oldalait.

⁴⁴⁵ A büntetőperbeli megállapodások és az ártatlanság vélelmének, valamint az önvádra kötelezés tilalmának összefüggései kapcsán Ashworth véleménye szerint a problémát igazán nem az jelentheti, hogy a terheltnek kell bizonyítania bizonyos tényeket, hanem az jelenthet veszélyt, ha a terhelt elítélésére kerül sor egy a vádhatósággal kötött megállapodás eredményeként, miközben az észszerű kételyen túli bizonyosság, mint zsinórmérték nem állapítható meg. (ASHWORTH, Andrew: *Four threats to the presumption of innocence*, The International Journal of Evidence and Proof, 2006/10.)

⁴⁴⁶ *Hermi kontra Olaszország*, ECtHR, 2006. október 18-i ítélet, ügyszám: 18114/02, 73. pont;
Sejdovic kontra Olaszország, ECtHR, 2006. március 1-i ítélet, ügyszám: 56581/00, 86. pont;
Kwiatkowska kontra Olaszország, ECtHR, 2000. november 30-i ítélet, ügyszám: 52868/99.

annak, hogy a jogról való lemondás minden esetben *garanciákkal övezve történjen*.⁴⁴⁷

Vajon hol húzódik a határa a jogról való lemondásra ösztönzésnek? Mely esetben mond le a terhelt valóban önkéntesen, tisztességtelen befolyástól mentesen a tisztességes eljárás említett részjogosítványairól s vesz részt egy megállapodás megkötésében? S mikortól tekinthető a megállapodás megkötésére ösztönzés kényszerítő jellegűnek?

III.4.2. A büntetőperbeli megállapodás megkötése – jogról való lemondás

A feltett kérdések megválaszolása érdekében megkísérlem feltárni azon eljárási garanciákat, amelyek mentén a büntetőperbeli megállapodások léte, szabályozása összeegyeztethető az EJEE 6. cikkében foglalt és az EJEB által kidolgozott rendelkezésekkel. Több, a megállapodások megkötésével kapcsolatos ítélet áttanulmányoztam, ezek közül ehelyütt kettőt vizsgálok meg részletesen. Ennek oka, hogy meglátásom szerint e két ítélet szembeállításával igen élesen elhatárolható a fentebb említett önkéntesség és kényszerítő jellegű ösztönzés kérdése. A két ítélet tárgya közös: mindkét esetben a büntetőperbeli megállapodások tisztességes eljáráshoz való joggal történő összeegyeztethetőségét vizsgálta a fórum. A legjelentősebb különbség azonban az, hogy míg első ízben a nemzeti gyakorlat megfelelőnek találta, addig a második esetben arra a következtetésre jutott, hogy a panaszos valójában rákényszerült a megállapodás megkötésére, az nem önkéntes elhatározásán alapult.

III.4.2.a. *Natsvlishvili és Togonidze kontra Grúzia*⁴⁴⁸

Az első panaszost – aki egy állami társaság ügyvezető igazgatója, s amely társaságban

⁴⁴⁷ *Pfeifer és Plankl kontra Ausztria*, ECtHR, 1992. február 25-i ítélet, ügyszám: 10802/84, 37. pont;

Hermi kontra Olaszország, ECtHR, 2006. október 18-i ítélet, ügyszám: 18114/02, 73. pont;

Sejdovic kontra Olaszország, ECtHR, 2006. március 1-i ítélet, ügyszám: 56581/00, 86-87. pontok;

Schatschaschwili kontra Németország, ECtHR, 2015. december 15-i ítélet, ügyszám: 9154/10, 100. pont.

⁴⁴⁸ *Natsvlishvili and Togonidze kontra Grúzia*, ECtHR, 2014. április 29-i ítélet, ügyszám: 9043/05.

feleségével (a második panaszossal) részvényekkel rendelkeztek – különböző gazdasági bűncselekmények elkövetésével vádolták. Az eljárás során megállapodás született a védelem és az ügyészség között, amelyben az ügyész vállalta, hogy az ügy érdemének bírósági vizsgálata nélkül enyhébb büntetés – pénzbüntetés – kiszabására tesz indítványt a bíróságnak. Az enyhítés igen jelentősnek bizonyult, hiszen a vád tárgyává tett bűncselekmény büntetési tétele akár 12 év időtartamú szabadságvesztés is lehetett volna. Az elsőfokú bíróság jóváhagyta a megállapodást, bűnösnek találta a kérelmezőt, és pénzbüntetés megfizetésére ítélte. A határozat ellen fellebbezésnek nem volt helye.⁴⁴⁹

Az EJEB-hez benyújtott kérelemben a panaszosok arra hivatkoztak, hogy a 6. cikkben garantált tisztességesség követelményét sértette a nemzeti eljárás. Hivatkoztak arra, hogy a megállapodás elfogadása a panaszos részéről nem tekinthető önkéntesnek, mivel ez volt az egyetlen valódi lehetőség számára, hogy elkerüljön egy hosszabb tartamú szabadságvesztést, továbbá sérelmezték a jogorvoslat lehetőségének kizártságát is.⁴⁵⁰

Érvelésében az EJEB mindenekelőtt leszögezi, hogy az európai büntető igazságszolgáltatási rendszerek közös lehetősége, hogy a vádlottak a nyomozás során tett beismerő, illetőleg a vádat nem vitató vallomásaért, esetleg a nyomozó hatósággal folytatott érdemi együttműködésére tekintettel a vád vagy a büntetés enyhítésére kerülhet sor.

Önmagában pedig sem a „charge típusú” megállapodást⁴⁵¹, sem a „sentence alku”⁴⁵² nem helyteleníti az EJEB. A megállapodással elérhető előnyök tekintetében hivatkozik a bírósági eljárás gyorsabb lefolytatása és az ügyteher mérséklése mellett a korrupció, a szervezett bűnözés elleni harc, valamint az enyhébb, alternatív szankciók eredményeként a

⁴⁴⁹ *Natsvlisvili and Togonidze kontra Grúzia*, ECtHR, 2014. április 29-i ítélet, ügyszám: 9043/05, 12 – 13. pontok.

⁴⁵⁰ *Natsvlisvili and Togonidze kontra Grúzia*, ECtHR, 2014. április 29-i ítélet, ügyszám: 9043/05, 3. pont.

⁴⁵¹ A bűncselekmény minősítése tekintetében kötött megállapodás.

⁴⁵² A konkrét büntetés tekintetében kötött megállapodás.

börtönnépeség csökkentésére is.⁴⁵³

Az említett eljárási jogokról való lemondással kapcsolatban azonban garanciákat munkált ki az EJEB. Ennek megfelelően *a jogról való lemondásnak mindig egyértelműnek* kell lennie, továbbá olyan *alapvető biztosítékoknak* kell ehhez társulniuk, amelyek arányban állnak a jogokról való lemondás jelentőségével. Mindezekon túl, *ez nem ütközhet semmilyen fontos közérdekkel.*⁴⁵⁴

Az EJEB jelen ügy körülményeinek vizsgálata kapcsán először abban a kérdésben foglalt állást, hogy *egyértelműen megállapítható-e a kérelmező vonatkozásában a jogról való lemondás*, arra tekintettel, hogy vallomást nem tett az alapügyben. Az EJEB arra a következtetésre jutott, hogy mivel a panaszos (1) saját kezdeményezése alapján kötött megállapodást az ügyészséggel, (2) kifejezetten nem vitatta a vele közölt gyanúsítást, hiszen egyértelműen kinyilvánította szándékát a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésére, melynek egy részét akkorra már meg is térítette, (3) védővel rendelkezett az eljárás során, (4) a bíróság előtt kijelentette, hogy őt jogszerűtlenül nem befolyásolták, ezek alapján – implicit módon – lemondott az ellene indított

⁴⁵³ *Natsvlshvili and Togonidze kontra Grúzia*, ECtHR, 2014. április 29-i ítélet, ügyszám: 9043/05, 90. pont: „There cannot be anything improper in the process of charge or sentence bargaining in itself. In this connection the Court subscribes to the idea that plea bargaining, apart from offering the important benefits of speedy adjudication of criminal cases and alleviating the workload of courts, prosecutors and lawyers, can also, if applied correctly, be a successful tool in combating corruption and organised crime and can contribute to the reduction of the number of sentences imposed and, as a result, the number of prisoners.”

⁴⁵⁴ *Natsvlshvili and Togonidze kontra Grúzia*, ECtHR, 2014. április 29-i ítélet, ügyszám: 9043/05, 91. pont: „(...) a cornerstone principle that any waiver of procedural rights must always, if it is to be effective for Convention purposes, be established in an unequivocal manner and be attended by minimum safeguards commensurate with its importance. In addition, it must not run counter to any important public interest.”

Lásd még: *Poitrimol kontra Franciaország*, 1993. november 23-i ítélet, ügyszám: 14032/88, 31. pont;

Hermi kontra Olaszország, ECtHR, 2006. október 18-i ítélet, ügyszám: 18114/02, 31. pont;

Sejdovic kontra Olaszország, ECtHR, 2006. március 1-i ítélet, ügyszám: 56581/00;

Håkansson and Sturesson kontra Svédország, ECtHR, 1990. február 21-i ítélet, ügyszám: 11855/85.

büntetőeljárás során az érdemi vizsgálatáról.⁴⁵⁵

A következő lépés pedig *az alapvető biztosítékok meglétének vizsgálata*, azaz, hogy e jogról való lemondás érvényesnek minősült-e. Ennek keretében: a) a panaszos az ügy tényeinek és a jogi következmények *teljes ismeretében* és valóban *önkéntesen* kötött megállapodást; és b) az alku tartalmát és a megkötéséhez vezető eljárás tisztességét megfelelő *bírószági felülvizsgálat* követte.⁴⁵⁶

Annak ellenére, hogy élt a hallgatáshoz való jogával⁴⁵⁷, s beismerő vallomást nem tett az eljárás során, maga a panaszos volt az, aki kezdeményezte a megállapodás megkötését, továbbá a nyomozás során írásbeli beadványaiban egyértelműen kifejezésre juttatta, hogy hajlandó megtéríteni az állami költségvetésnek okozott kárt, s együttműködik a nyomozó hatóságokkal.⁴⁵⁸ Az önkéntesség feltételét tehát teljesítettnek ítélte meg az EJEB. A hatóságok megfelelően biztosították számára az iratok megismerését, továbbá két meghatalmazott védő járt el érdekében az eljárás során.⁴⁵⁹ Ezt követően a nemzeti bíróság nyilatkozta a panaszost, valamint a védőt is arról, hogy bármiféle kényszer felmerült-e a megállapodás megkötése során, melyre mindkettejük nemleges választ adott. Ezzel együtt a kérelmező több alkalommal is nyilatkozott mind a nyomozás során, mind a bírósági szakaszban arról, hogy megértette a megállapodás tartalmát, annak jogi következményeit és eljárási jogai nem sérültek.⁴⁶⁰

További garanciaként érvényesült a nemzeti szabályozás azon előírása, ami szerint a nemzeti bíróságot nem köti az ügyészség és a terhelt között megszületett egyezség, annak elutasítására is feljogosította, akár annak tartalma, akár annak megkötéséhez vezető eljárásban rejlő

⁴⁵⁵ *Natsvlishvili and Togonidze kontra Grúzia*, ECtHR, 2014. április 29-i ítélet, ügyszám: 9043/05, 93. pont.

⁴⁵⁶ Lásd még: *D.H. és mások kontra Cseh Köztársaság*, ECtHR, 2007. november 13-i ítélet, ügyszám: 57325/00, 202. pont.

⁴⁵⁷ *Natsvlishvili and Togonidze kontra Grúzia*, ECtHR, 2014. április 29-i ítélet, ügyszám: 9043/05, 32. pont.

⁴⁵⁸ *Natsvlishvili and Togonidze kontra Grúzia*, ECtHR, 2014. április 29-i ítélet, ügyszám: 9043/05, 18, 22 és 27. pontok.

⁴⁵⁹ *Vö. Hermi kontra Olaszország*, ECtHR, 2006. október 18-i ítélet, ügyszám: 18114/02, 79. pont.

⁴⁶⁰ *Natsvlishvili and Togonidze kontra Grúzia*, ECtHR, 2014. április 29-i ítélet, ügyszám: 9043/05, 93 – 96. pontok.

anomália alapján. A nemzeti bíróság pedig nem csak az ügyész által indítványozott szankció megfelelőségének vizsgálatára volt jogosult, hanem akár a megállapodásban foglaltnál enyhébb szankciót is alkalmazhatott volna. A nemzeti bíróság nyilvános tárgyalás alkalmával vizsgálta továbbá a panaszos ellen emelt vád megalapozottságát és az azt alátámasztó bizonyítékok megfelelőségét is. Mindezekre tekintettel az EJEB tehát úgy ítélte meg, hogy az eljárás ilyen formában megfelelt az EJEE által általánosan elvárt követelményeknek.

Ami pedig a panaszosnak a jogorvoslathoz való jogával kapcsolatban rögzítendő, hogy természetesnek tekinthető annak korlátozása, amennyiben az elítélésre megállapodás alapján kerül sor. Az EJEB megítélése szerint azáltal, hogy a panaszos megállapodást kötött az ügyességgel, s lemondott a tárgyaláshoz való jogáról, ezáltal lemondott a rendes jogorvoslat lehetőségéről is. E jogi következmény egyébként egyértelműen rögzítésre került a nemzeti szabályozásban is.

III.4.2.b. Deweer kontra Belgium⁴⁶¹

Az előzőekben ismertetett döntés akár arra is engedhetné következtetni az olvasót, hogy az EJEB mércéje szerint pusztán abban az esetben minősül kényszerítő jellegűnek az állami vádhatóság által felajánlott megállapodás, amennyiben az nyilvánvalóan például kényszerítés, hamis ígélet, avagy az eljárással való visszaélés eredménye lenne.

Ugyanakkor, ha megvizsgáljuk az EJEB egy jóval régebben született Deweer kontra Belgium ügyben született döntését, akkor jól kirajzolódik előttünk, hogy valójában nem erről van szó. Az EJEB ennél szigorúbban értelmezi a kényszerítő jellegű ösztönzés kérdését a büntetőperbeli megállapodások vonatkozásában.

A panaszos, Julius Deweer úr családi vállalkozásként egy hentes üzletet üzemeltetett, ahol 1974 szeptemberében ellenőrzést tartott a gazdasági felügyelőség egy tisztviselője. A hatóság ezen ellenőrzés alkalmával megállapította, hogy a panaszos megsértette a marha- és sertéshús

⁴⁶¹ *Deweer kontra Belgium*, ECtHR, 1980. február 27-i ítélet, ügyszám: 6903/75.

fogyasztói eladási árának rögzítéséről szóló miniszteri rendeletet, ugyanis nem csökkentette a sertéshús árát. Az erről készült jelentést továbbította az ügyészség részére, mely negyvennyolc órán belül elrendelte a felperes üzletének ideiglenes bezárását, s a vádemelés mellőzését ajánlotta arra az esetre, ha megállapodás keretében 10 000 belga frank összeg megfizetését vállalja a panaszos. Amennyiben azonban nem fogadja el az állami vádhatóság ajánlatát, úgy üzletét a büntetőeljárás jogerős befejezéséig zárva kellett volna tartania. A panaszosnak nyolc nap állt rendelkezésére, hogy jelezze, milyen döntést hozott.⁴⁶² A feltételek ismeretében a panaszos végül megfizette a bírságot és lemondott a tárgyaláshoz való jogáról.

Mindezeket követően a panaszos az EJEH-hez fordult, s arra hivatkozott, hogy a megállapodás alapjául szolgáló pénzüsszeg kifizetését pusztán üzletének hatóság általi bezárása miatt vállalta, mely ilyen formában kényszernek minősül, s ez sérti a 6. cikk által garantált tisztességes eljáráshoz való jogát.

A belga kormány többek között arra hivatkozott az EJEH előtt megindult eljárás során, hogy az állami vádhatóság pusztán egy „baráti megállapodásra” vonatkozó ajánlatot tett a panaszos számára, amelyet minden további nélkül elutasíthatott volna. Deweer úr azonban elfogadta egy – az általános szabályok szerint kiszabható pénzbüntetéshez képest egyébként – igen szerény összeg megfizetését, mely által sikerült elkerülnie annak kockázatát, hogy súlyosabb büntetésben részesüljön, mint az egyezségben rögzítettek.⁴⁶³

Az EJEH az ügy érdemének vizsgálatával kapcsolatban rámutat, hogy természetesen a nemzeti büntetőbíróság előtt lefolytatandó eljárás elkerülésének lehetősége alkalmas lehet arra, hogy kompromisszumra ösztönözze az eljárás alá vont személyt, mely önmagában összeegyeztethető

⁴⁶² *Deweer kontra Belgium*, ECtHR, 1980. február 27-i ítélet, ügyszám: 6903/75, 7 – 11. pontok.

⁴⁶³ *Deweer kontra Belgium*, ECtHR, 1980. február 27-i ítélet, ügyszám: 6903/75, 51. pont: „The Government’s first submission was as follows: the offer of settlement made to Mr. Deweer on 30 September 1974 amounted in law to no more than a "proposal for a friendly settlement" which he could quite well have rejected; "in accepting the offer and acting upon it on 2 October", the applicant, "by paying a relatively modest sum, succeeded in avoiding the risk of receiving a sentence which might have been more severe than this fine paid by way of settlement" and "which might, if appropriate, have been accompanied by a court order for the closure of the establishment".”

az EJEE rendelkezéseivel. Megismétli továbbá, hogy önmagában az Egyezményben biztosított jogról való lemondás – amelynek egyébként tagadhatatlan előnyei vannak mind az érintett egyén, mind pedig az igazságszolgáltatás vonatkozásában – önmagában ugyancsak nem ellentétes az egyezménnyel. Vizsgálnia kellett azonban ugyanúgy e jogról való lemondás érvényességét.⁴⁶⁴

Jelen esetben a kérelmezőt – valószínűleg – hónapokra fosztotta volna meg bevételeitől üzletének bezárása, annak a kockázatát is vállalta volna a megállapodás megkötésének elutasításával, s így a tárgyaláshoz való jogának gyakorlásával, hogy továbbra is fizetnie kell alkalmazottainak munkabérét, továbbá, hogy üzletének újraindítását követően korábbi vásárlóinak nagy részét is elveszítette volna. Mindezekre tekintettel jelentős veszteségeket szenvedett volna annak következtében, ha nem köt megállapodást az állami vádhatósággal és az EJEE által biztosított tárgyaláshoz való jogát gyakorolja.⁴⁶⁵

Az EJEB már e körülmények alapján úgy ítélte meg, hogy a panaszost Egyezményt sértően fosztották meg a tisztességes tárgyaláshoz való jogától, ugyanis erről kényszer hatására mondott le. Ebből következően annak a kérdésnek, hogy a 6. cikk (2) és (3) bekezdést betartották-e, nincs valódi jelentősége, így az EJEB a tisztességes tárgyaláshoz való jog további elemeit nem

⁴⁶⁴ *Deweere kontra Belgium*, ECtHR, 1980. február 27-i ítélet, ügyszám: 6903/75, 51. pont: „The Court points out that while the prospect of having to appear in court is certainly liable to prompt a willingness to compromise on the part of many persons "charged with a criminal offence", the pressure thereby brought to bear is in no way incompatible with the Convention: provided that the requirements of Articles 6 and 7 are observed, the Convention in principle leaves the Contracting States free to designate and prosecute as a criminal offence conduct not constituting the normal exercise of one of the rights it protects.”

Deweere kontra Belgium, ECtHR, 1980. február 27-i ítélet, ügyszám: 6903/75, 49. pont: „The waiver, which has undeniable advantages for the individual concerned as well as for the administration of justice, does not in principle offend against the Convention (...)”

⁴⁶⁵ *Deweere kontra Belgium*, ECtHR, 1980. február 27-i ítélet, ügyszám: 6903/75, 51. pont: „In the meantime, that is possibly during a period of months, the applicant would have been deprived of the income accruing from his trade; he would nonetheless have incurred the risk of having to continue to pay his staff and of not being able to resume business with all his former customers once his shop reopened (...) Mr. Deweere would have suffered considerable loss as a consequence.”

is vizsgálta.⁴⁶⁶

III.4.2.c. Részkövetkeztetések

A büntetőperbeli megállapodások megkötésére vonatkozó, EJEB által kidolgozott garanciák a gyakorlatban is jól alkalmazhatónak tűnnek. Amely ezek közül mégis pontosabb vizsgálatot igényel, az úgy gondolom, hogy az önkéntesség kérdése. E két jogeset részletesebb áttekintését követően felmerül a fejezet elején is megfogalmazott kérdés, hogy vajon hogyan tehetünk különbséget a megállapodásra való ösztönzés, motiváció megnyilvánulásai között. Azaz: miért minősül önkéntesnek a jogról lemondás a Natsvlishvili és Togonidze kontra Grúzia ügyben, és mitől kényszerítő jellegű a megállapodásra ösztönzés a Deweer kontra Belgium ügyben? Hiszen mindkét esetben pénzbüntetést ajánlott az ügyészség a tárgyalásról lemondásért és a beismerő vallomásért cserébe.

Az ismertetett döntéseket együtt értelmezve a szakirodalmi álláspontokkal⁴⁶⁷, álláspontom szerint a következők összegezhetők: a megállapodás megkötésére irányuló ösztönzés összeegyeztethetetlen a 6. cikkben foglalt garanciákkal, amennyiben: a) észszerűtlenné teszi az érintett számára, hogy az Egyezményben rögzített tárgyaláshoz való jogát gyakorolja; b) az ösztönzésként megnyilvánuló ajánlat független az eljárás eredményétől; c) mindezek miatt a terhelt bűnösnek vallja magát.

Az első feltételt megvizsgálva, voltaképpen a Natsvlishvili és Togonidze kontra Grúzia ügyben is megállapíthatjuk azt, hogy észszerűtlen volna elvárni a panaszostól, hogy tárgyaláshoz való jogát gyakorolja. Az ismertetettek szerint ugyanis két lehetőség közül választhatott: vagy szembenéz egy 6 – 12 évig terjedő szabadságvesztés lehetőségével, vagy ehelyett a biztosat választja és kifizeti a pénzbüntetést. Egyáltalán nem tűnik észszerűnek, hogy élne tárgyaláshoz való jogával, hiszen ez volt az egyetlen biztos módja annak, hogy elkerüljön egy hosszabb

⁴⁶⁶ *Deweer kontra Belgium*, ECtHR, 1980. február 27-i ítélet, ügyszám: 6903/75, 54 – 56. pontok.

⁴⁶⁷ A vádalkut kötött terhelték esetében a döntéshozás mechanizmusát vizsgálja részletesen: HELM, Rebecca K.: *Cognitive Theory and Plea Bargaining*, Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences, 2018/5. [a továbbiakban: HELM (2018)]

időtartamú szabadságvesztést a kérelmező.

Érdemes megjegyezni, hogy az egyes kognitív pszichológiai kutatások arra a következtetésre jutnak, hogy amennyiben a beismerés és a megállapodás megkötése „más típusú” büntetést ígér, mint a tárgyalás lehetséges kimenetele, úgy e körülmény pszichológiailag nevezhető kényszerítő erejű ajánlatnak.⁴⁶⁸ Ilyenformán tulajdonképpen ezen ajánlat pszichológiai értelemben szintén kényszerítő jellegűnek tűnhet, mégis úgy ítélte meg az EJEB, hogy az eljárás elintézése nem ellentétes az Egyezmény rendelkezéseivel.

A Deweer ügyben azonban nem a tárgyalás lehetséges eredménye/kimenetele, azaz a tárgyalás tartásának eredményeként lehetséges büntetés mértéke és a tárgyalás mellőzésére vonatkozó ajánlatban foglalt büntetés közötti dilemma a hangsúlyos, hanem az a veszteség, amit a tárgyaláshoz való jog gyakorlása esetén szenvedett volna el a kérelmező. Másképpen megfogalmazva, amennyiben az Egyezmény által biztosított jogát gyakorolta volna a panaszos, úgy őt éppen e jogának gyakorlása miatt érte volna igen súlyos, biztos hátrány, nevezetesen üzletének bezárása a büntetőeljárás jogerős befejezéséig.

Nem azt kellett tehát mérlegelnie, hogy a pénzbüntetés megfizetése adott esetben kedvezőbb lehet számára, mint a tárgyalást választani és az ott kiszabott büntetéssel szembenézni. Valójában döntését teljesen függetlenül hozta meg a tárgyaláson várható eredménytől. Tárgyaláshoz való jogának gyakorlása ugyanis automatikusan olyan hátrányt jelentett volna számára, amely a büntetőjogi főkérdéstől, azaz bűnösségének vizsgálatától teljesen függetlenül beállt volna. Megátásom szerint ezutóbbi mozzanat az, amely elhatárolja az önkéntesség és a kényszerítő jellegű ösztönzés kettősét a büntetőperbeli megállapodások viszonyában.

III.4.3. “Párhuzamos” eljárások – a megkötött megállapodás, mint bizonyíték a büntetőeljárásban

⁴⁶⁸ HELM, Rebecca K. – REYNA, Valerie F.: *Logical but incompetent plea decisions*, Psychology, Public Policy, and Law, 2017/23, 367. oldal;
HELM (2018) *i.m.* 195. oldal.

A vádhatósággal köthető megállapodások gyakorlatának egyik fontos, az ügy körülményeitől függő lehetséges funkciója az, hogy segítheti az igazság minél szélesebbkörű feltárását. Hiszen amennyiben a terhelt együttműködik a hatóságokkal az eljárás nyomozási szakaszában, és akár a terhelt-társakat érintően is információt szolgáltat a hatóságok részére, ezáltal lehetővé teszi a hatékonyabb büntetőeljárást. Az igazságkeresésnek ez a módja azonban rejt magában veszélyt, éppen ezért külön garancia-rendszert dolgozott ki e körben az EJEK.

Ebből egyenesen következik a kérdés, hogy hogyan, milyen feltételek mellett használható fel peröntő bizonyítékként a terhelt-társsal/társakkal szemben egy olyan személy vallomása, aki a feltáró jellegű vallomásaért cserébe büntetlenséget, vagy enyhébb büntetést kapott? "Párhuzamos" eljárások fogalma alatt azt a jelenséget értem tehát, amikor ugyanazon cselekményt érintően valamely eljárás alá vont személy megállapodást köt az állami vádhatósággal feltáró jellegű vallomásaért cserébe, mely utóbb az általános eljárási szabályok szerint felelősségre vont terhelt-társának/társainak elítélésének alapját képezi. A tisztességes eljárás követelményének való megfelelés érdekében az EJEK-nek erre vonatkozóan kidolgozott szempontrendszerét tekintem át három jogeset elemzése útján.

Noha az EJEK 6. cikke garantálja a tisztességes eljáráshoz való jogot, fontos hozzátenni, hogy általánosságban nem határoz meg a bizonyítékok beszerzésére, azok elfogadhatóságára, vagy értékelésére vonatkozó szabályokat. Ezek ugyanis elsősorban a nemzeti jog szabályozásának tárgyát képezik, mindaddig, míg a nemzeti bíróság eljárása nem minősül önkényesnek, vagy nyilvánvalóan észszerűtlennek, mely az EJEK-ben foglalt rendelkezésekkel összeegyeztethetetlen.⁴⁶⁹ Az EJEK tehát nem egy "negyedik fokú" fórumként jár el, s így feladata a bizonyítékok értékelése vonatkozásban is pusztán arra korlátozódik, hogy az EJEK-ben vállalt kötelezettségek megtartását ellenőrizze a Szerződő Államok vonatkozásában.

Éppen ezért rögzíti a fórum, hogy nem zárható ki akár annak lehetősége sem, hogy bár a bizonyíték beszerzésére oly módon került sor, mely nem egyeztethető össze a nemzeti jog

⁴⁶⁹ *Schenk kontra Svájc*, ECtHR, 1998. július 12-i ítélet, ügyszám: 10862/84, 46. pont;

Moreira Ferreira kontra Portugália, ECtHR, 2017. július 11-i határozat, ügyszám: 19867/12, 83. pont.

szabályaival, azonban az mégsem sérti az eljárás egészének tisztességességét.⁴⁷⁰

III.4.3.a. Adamčo kontra Szlovákia⁴⁷¹

Az Adamčo kontra Szlovákia ügyben a kérelmezőt és bűntársát társtettesként, egy bizonyos K. sérelmére elkövetett emberöléssel gyanúsították, ezen kívül azonban a bűntárssal szemben ezt megelőzően egy másik, egy bizonyos O. sérelmére elkövetett emberölés megalapozott gyanúját is közölte a hatóság, s letartóztatására került sor. A kérelmező bűntársának letartóztatása és az O. sérelmére elkövetett emberölés miatt folytatott nyomozás is megszüntetésre került azonban, miután vallomását a panaszos terhére változtatta meg⁴⁷², egy az állami vádhatósággal kötött megállapodás keretében. Ezen kívül, a kérelmezővel társtettesként, K. sérelmére elkövetett emberölés miatt indult eljárás is időlegesen felfüggesztésre került a bűntárssal szemben. Miután a panaszos jogerős elítélése megtörtént – döntően bűntársa által, a megállapodás alkalmával tett vallomásra alapozva –, a bűntárs ellen hamis tanúzás miatt nyomozás indult, tekintettel arra, hogy vallomásai között lényeges ellentmondás mutatkozott.

Végül azonban a hamis tanúzás miatt indult büntetőeljárást, valamint a kérelmezővel társtettesként, K. sérelmére elkövetett emberölés miatt vele szemben indult eljárást is jogerősen megszüntette a hatóság.

⁴⁷⁰ „... the Convention does not lay down rules on evidence as such. The Court therefore cannot exclude as a matter of principle and in the abstract that evidence obtained in breach of provisions of domestic law may be admitted. It is for the national courts to assess the evidence they have obtained and the relevance of any evidence that a party wishes to have produced. The Court has nevertheless to ascertain whether the proceedings considered as a whole, including the way in which the evidence was taken, were fair as required by Article 6 para. 1.” (*Mantovanelli kontra Franciaország*, ECtHR, 1997. március 18-i határozat, ügyszám: 21497/93, 34. pont.)

⁴⁷¹ *Adamčo kontra Szlovákia*, ECtHR, 2019. november 12-i ítélet, ügyszám: 45084/14.

⁴⁷² Öt alkalommal tett vallomást az eljárás során, mindannyiszor tagadta, hogy bármilyen tudomása lenne az esetről. A vádhatósággal kötött megállapodást követően tett vallomása szerint azonban ő maga volt a sofőr, amikor K. megölésére sor került, s azonosította a panaszost, mint az emberölés elkövetőjét. (*Adamčo kontra Szlovákia*, ECtHR, 2019. november 12-i ítélet, ügyszám: 45084/14, 8 – 9. pont.)

A panaszos és az ügyészség egyaránt fellebbezett az ítélettel szemben, majd a másodfokú eljárás eredményeként a nemzeti fórum enyhített a panaszos büntetésén, arra hivatkozással, hogy a rendelkezésre álló bizonyítékok nem adtak alapot az általános bünteteskiszabási gyakorlathoz képest jóval szigorúbb büntetés kiszabására.

Mindezeket követően a panaszos az EJEB-hez fordult, s többek között azt sérelmezte, hogy elítélése döntő mértékben egy olyan személy vallomásán alapszik, akinek nyilvánvaló motivációja volt az ügyészséggel megállapodást kötni, s terhelő vallomást tenni.

Az EJEB az ügy vizsgálatát követően több okból is úgy ítélte meg, hogy a panaszossal szemben folytatott eljárás nem felelt meg az EJE 6. cikkében rögzített tisztességes eljáráshoz való jog követelményének. Az ügyben tehát a következő – jelen vizsgálat szempontjából releváns – okok miatt állapított meg egyezményesértést.⁴⁷³

Az EJEB mindenekelőtt a nemzeti bíróság azon érve kapcsán, miszerint a büntártstól származó terhelő vallomások csak a bizonyítékok sorának egy alkotóeleme volt, utal rá, hogy valamennyi *egyéb bizonyíték közvetett volt*, s csak akkor mutatott egységes képet, ha azokat a büntárs által elmondottakkal összhangban értékelte a nemzeti bíróság. A panaszos ellen folytatott eljárás így valójában akkor érkezett fordulóponthoz, amikor a büntárs megváltoztatta vallomását s a panaszosra terhelő vallomást tett. Ennek megfelelően az EJEB úgy ítélte meg, hogy a büntárs által elmondottak, ha nem is az egyedüli, de *döntő bizonyíték volt* a panaszos elítélése kapcsán.⁴⁷⁴

A megállapodásból a büntárs részére származó előny ugyanakkor nem pusztán enyhébb büntetés, vagy valamilyen anyagi előny volt, hanem az általa tett terhelő vallomásáért cserébe az ügyészség ejtette az ellene, O. sérelmére elkövetett emberölés miatt emelt vádat,

⁴⁷³ *Adamčo kontra Szlovákia*, ECtHR, 2019. november 12-i ítélet, ügyszám: 45084/14, 56 – 71. pontok.

⁴⁷⁴ *Adamčo kontra Szlovákia*, ECtHR, 2019. november 12-i ítélet, ügyszám: 45084/14, 58. pont.

letartóztatását megszüntették, s előbb felfüggesztették, majd utóbb megszüntették vele szemben az eljárást a panaszossal társtettesként K. sérelmére elkövetett emberölés bűncselekménye miatt. Ezzel összefüggésben kiemelte az EJEB, hogy *a nemzeti bíróság nem értékelte azt a tágabb kontextust, melyben a terhelő tanúvallomást tevő bűntárs igen jelentős előnyhöz jutott az egyezség megkötése eredményeként, így fokozott gonddal kellett volna vizsgálni az „érdekelt” személy által tett vallomást.*⁴⁷⁵ Hangsúlyozni kell ugyanis, hogy a bűntársnak a kérelmező vonatkozásában tett terhelő vallomásának ellentételezéseként két, emberölés megalapozott gyanúja miatt folyamatban volt eljárást is jogerősen megszüntetett a hatóság.⁴⁷⁶

Ami a bűntárs által tett tanúvallomás bírósági vizsgálatát illeti a panaszossal szemben folytatott büntetőeljárásban, megállapította az EJEB, hogy az nem bizonyult megfelelőnek.⁴⁷⁷

A kérelmezőnek a bűntárs, mint tanú szavahihetőségét vitató állításait ugyanis a nemzeti bíróságok közül kizárólag a fellebbviteli bíróság vizsgálta.⁴⁷⁸

Mindezekén túl megjegyezte magával a bűntárral kötött megállapodással kapcsolatban is, hogy afölött *semmilyen bírósági kontroll nem érvényesült.*

Az EJEB így megállapította, hogy a bűntárs által rendelkezésre bocsátott bizonyítékok jelentőségéhez képest szükségesnek ítélte, megfelelő biztosítékokat nélkülözött az eljárás, ezáltal a kérelmező ellen folytatott büntetőeljárás egészének tisztességessége sérült.⁴⁷⁹

Az EJEB érvelését összegezve megállapítható tehát, hogy az alkalmazott teszt szerint előbb abban a tekintetben foglalt állást a fórum, hogy *a kérdéses bizonyíték döntő jelentőségű volt-e*

⁴⁷⁵ *Adamčo kontra Szlovákia*, ECtHR, 2019. november 12-i ítélet, ügyszám: 45084/14, 69. pont.

Erről részletesen: *Habran és Dalem kontra Belgium*, ECtHR, 2017. január 17-i határozat, ügyszám: 43000/11 és 49380/11, 100. pont.

⁴⁷⁶ *Adamčo kontra Szlovákia*, ECtHR, 2019. november 12-i ítélet, ügyszám: 45084/14, 62. pont.

⁴⁷⁷ Ellentétben: *Habran és Dalem kontra Belgium*, ECtHR, 2017. január 17-i határozat, ügyszám: 43000/11 és 49380/11, 113, 115. pontok.

⁴⁷⁸ *Adamčo kontra Szlovákia*, ECtHR, 2019. november 12-i ítélet, ügyszám: 45084/14, 63. pont, 70. pont.

⁴⁷⁹ Ellentétben: *Habran és Dalem kontra Belgium*, ECtHR, 2017. január 17-i határozat, ügyszám: 43000/11 és 49380/11, 117. pont.

az ügyben. Ezzel kapcsolatban megállapította a testület, hogy igen, tekintettel arra, hogy – bár rendelkezésre állt egyéb bizonyíték is az eljárás során a bűntárs megállapodás keretében tett terhelő vallomásán kívül – az *mind pusztán közvetett bizonyíték volt*. A következő mozzanat annak vizsgálata, hogy *a nemzeti bíróság értékelte-e azt a kontextust* – nevezetesen a jelentős előny fejében kötött megállapodást – amely keretében e terhelő tanúvallomást beszerezte a hatóság. E kérdésre nemleges választ adott a fórum a vizsgálatot követően. A bűntárstól származó bizonyíték tekintetében megkövetelt vizsgálat intenzitása összefüggésben kellett volna, hogy legyen annak az előnynek a fontosságával, amelyet a bűntárs az általa nyújtott bizonyítékokért cserébe szerez. Jelen esetben a bűntárs által megszerzett előny nem egyszerűen a büntetés mérséklését, hanem emberölés megalapozott gyanúja miatt folyamatban volt büntetőeljárások megszüntetését jelentette.⁴⁸⁰ Épp ezen ok miatt különös gondossággal kellett volna vizsgálni a vallomás tartalmát, melyet a nemzeti bíróság azonban elmulasztott.

A kérelmezőnek nem volt lehetősége továbbá arra, hogy ténylegesen kétségbe vonja és fellépjen a rendelkezésre álló bizonyítékokkal szemben, hiszen a nemzeti bíróságok még csak nem is reagáltak a bűntárs által tett tanúvallomásokkal szemben megfogalmazott érveire.⁴⁸¹

A megállapodás megkötéséhez vezető eljárást sem találta megfelelőnek a fórum, ugyanis megállapította, hogy *teljes mértékben hiányzott a bírósági kontroll* a bűntárssal kötött alku vonatkozásában.

III.4.3.b. Navalnyy és Ofitserov kontra Oroszország⁴⁸²

Az első kérelmezőt és a második kérelmezőt, valamint egy harmadik személyt, bizonyos X-et, csalással kapcsolatos bűncselekményekkel gyanúsították Oroszországban. X azonban megállapodást kötött az orosz állami vádhatósággal, így egy gyorsított, külön eljárásban bíróság

⁴⁸⁰ *Adamčo kontra Szlovákia*, ECtHR, 2019. november 12-i ítélet, ügyszám: 45084/14, 69. pont.

⁴⁸¹ *Adamčo kontra Szlovákia*, ECtHR, 2019. november 12-i ítélet, ügyszám: 45084/14, 63. pont, 70. pont.

⁴⁸² *Navalnyy és Ofitserov kontra Oroszország*, ECtHR, 2016. február 23-i határozat, ügyszám: 46632/13 és 28671/14.

elé állították és elítélték. Ezt követően X tanúként tett vallomást a kérelmezők ellen folytatott büntetőeljárás során, melynek eredményeként a kérelmezők bűnösségét állapította meg a nemzeti bíróság. Az EJEB eljárása eredményeként megállapította az egyezmény 6. cikkének megsértését, a következők szerint.⁴⁸³

A történeti tényállás szerint 2012. október 1-jén került sor a megállapodás megkötésére X és az ügyészség között, mely 2013 januárjában jogerőre emelkedett. Az egyezségben X többek között kötelezettséget vállalt arra, hogy aktívan együttműködik a hatóságokkal és információt szolgáltat a kérelmezőknek a bűncselekmény elkövetésében vállalt szerepéről, a bűncselekmény végrehajtásának konkrét lépéseiről. A megállapodás alapján meghozott bírósági ítélet a történeti tényállásban többször utalással, monogramjuk megjelölésével említi a kérelmezőket, s rögzíti, hogy X a megállapodás tárgyává tett bűncselekményt a kérelmezőkkel együtt követte el.

Fontos mozzanat ugyanakkor, hogy a kérelmezőkkel szemben a nyomozó hatóság korábban nem rendelt el a nyomozást, majd többször elrendelte ugyan, viszont azt meg is szüntette, mindannyiszor elegendő bizonyíték hiányában.⁴⁸⁴

A kérelmezőkkel szemben 2013 márciusában emelt vádat az ügyészség. A büntetőeljárás során mindkét panaszos kérte a bíróságot, hogy zárja ki a bizonyítékok közül az X-szel szemben meghozott ítéletet, ugyanis az prejudikálná a velük szemben folytatott büntetőeljárás eredményét, a személyükre vonatkozó utalásokra tekintettel. A nemzeti bíróság ezen észrevételeket azonban elutasította, arra hivatkozással, hogy a megállapodás alapján meghozott ítélet a kérelmezők bűnösségét nem állapította meg, s kifejezetten a nevüket sem említi.

A büntetőeljárás során X.-et több alkalommal kihallgatta a bíróság tanúként. Először az ügyészség tett fel kérdéseket a tanúnak, majd miután néhány részletre nem emlékezett pontosan, valamint ellentmondásos válaszokat adott, felhívták, hogy olvassa fel a nyomozás során, még terheltként tett kijelentéseit, mielőtt a védelem részéről keresztkérdésre került volna sor. A

⁴⁸³ *Navalnyy és Ofitserov kontra Oroszország*, ECtHR, 2016. február 23-i határozat, ügyszám: 46632/13 és 28671/14, 36 – 109. pontok.

⁴⁸⁴ *Navalnyy és Ofitserov kontra Oroszország*, ECtHR, 2016. február 23-i határozat, ügyszám: 46632/13 és 28671/14, 18, 21, 25, 28. pontok.

kérelmezők az eljárás során többször kifogásolták, hogy a nyomozás során X még vádlottként nyilatkozott, ekkor pedig nem volt köteles az igazat vallani. A bíróság elutasította ezeket a kifogásokat, és engedélyezte X még terhelti minőségében tett nyilatkozatainak felolvasását, azt a bizonyítás anyagává téve.

2013 júliusában hozott ítéletet a nemzeti bíróság, s megállapította a kérelmezők bűnösségét. Döntését elsősorban X által a nyomozás során tett vallomására alapozta. A bíróság továbbá megjegyezte, hogy X vallomását, valamint a nyomozás során tett kijelentéseit valósnak fogadta el és az egyéb rendelkezésre álló bizonyítékokkal összhangban vannak, továbbá azt is megállapította, hogy jogszerűen szerezte be őket a hatóság.

A kérelmezők az eljárás jogerős befejezését követően fordultak az EJEB-hez mert úgy ítélték meg, hogy X külön, gyorsított eljárásban történt elítélése jelentős szerepet játszott azoknak a fontos garanciáknak a kijátszásában, amelyek akkor érvényesülhettek volna, ha mindhárom vádlott egy bírósági eljárás során került volna felelősségre vonásra.

Az EJEB érvelésében elsőként rámutatott, hogy jelen ügyben a kérelmezőkkel szembeni vád ugyanazon tényeken alapszik, s mindhárom egyén ugyanazon vagyon elsikkasztásában vett részt. Tagadhatatlan tehát, hogy valamennyi, X-szel szemben folytatott eljárás során megállapított tény s jogi álláspont közvetlenül releváns a kérelmezők ügyében is. Ilyen körülmények között elengedhetetlen olyan biztosítékok megléte, amelyek arra hivatottak, hogy az X ellen folytatott büntetőeljárásban hozott döntések, valamint eljárási lépések ne veszélyeztethessék a kérelmezőkkel szembeni büntetőeljárás tisztességességét a későbbiekben. Az EJEB korábban már rámutatott az első és legfontosabb garanciára azon bűnügyek vonatkozásában, amelyben ugyanazon bűncselekmény miatt a terheltek büntetőjogi felelősségét elkülönített eljárásban vizsgálják. Nevezetesen, az ítélező bíróságok azon kötelezettsége, hogy *tartózkodjanak minden olyan kijelentéstől, amely hátrányosan befolyásolhatja a folyamatban lévő másik eljárást.* A bíróságok ítéleteit úgy kell

megfogalmazni⁴⁸⁵, hogy a prejudikálás lehetőségét is elkerülje⁴⁸⁶, s ne veszélyeztesse a harmadik személy ellen emelt vád tisztességes vizsgálatát az elkülönített eljárásban.⁴⁸⁷ Éppen ezért, amennyiben a vád jellege elkerülhetlenné teszi a további elkövetők részvételének rögzítését, és ezek a megállapítások a további elkövetőkkel szemben folytatott, elkülönített eljárásban relevanciával rendelkeznek a büntetőjogi felelősség elbírálása kapcsán, úgy e körülményt az elkülönítés komoly akadályának kell tekinteni. Az ilyen erős ténybeli összefonódás esetében az elkülönítésről hozott döntésnek valamennyi érdek körültekintő értékelésén kell alapulnia, és lehetőséget kell biztosítani a terhelt-társaknak az ügyek elkülönítése elleni kifogásra.

A második követelmény az ugyanazon tények vonatkozásában lefolytatott párhuzamos eljárások vonatkozásában az, hogy *res judicata ne kapcsolódjon azon tényekhez*, amelyek az elkülönített, a többi terhelt-társ részvétele nélkül kerültek megállapításra. Ezen bizonyítékoknak relatívnak kell maradniuk és jelentőségüknek szigorúan az adott eljárásra kell korlátozódniuk. Más szavakkal: a jelen ügyben X ellen folytatott eljárás során tett ténymegállapításokat nem lehetett volna felhasználni a kérelmezők ügyében, a tárgyalásokon

⁴⁸⁵ Ennek keretében az EJEB két lépésben vizsgálja a nemzeti bíróság megfogalmazását. Elsőként arra a kérdésre keres választ, hogy vajon a büntetőbíróság indokolása úgy volt-e megfogalmazva, hogy kétségeket ébresszen az érintett bűnösségével kapcsolatosan, azaz egy potenciális előzetes döntésnek minősül-e az érintett bűnösségének kérdését tekintve, s ezáltal veszélyezteti-e az elkülönített eljárás tisztességességét? Az EJEB ezen túl azt is megvizsgálja, hogy a bíróság kellően világossá tette-e, hogy a kérelmező bűnösségét implicit módon sem határozza meg. (*Karaman kontra Németország*, ECtHR, 2014. február 27-i határozat, ügyszám: 17103/10, 65, 67. pontok.)

⁴⁸⁶ Érdemes megemlíteni, hogy az EJEB nem állapította meg az ártatlanság védelmének sérelmét a *Karaman kontra Németország* ügyben, ahol pedig a nemzeti bíróság az elkülönített eljárásban felelősségre vont terhelt-társak ítéletének megfogalmazásában név szerint említette a kérelmezőt. Az EJEB úgy ítélte meg, hogy azáltal, hogy a nemzeti bíróság ítéletének indokolásában a kérelmező vonatkozásában mindvégig következetesen rögzítette, hogy büntetőjogi felelőssége elkülönített eljárásban kerül majd elbírálásra, egyértelművé tette, hogy a kérelmező bűnössége tárgyában nem foglal állást. (*Karaman kontra Németország*, ECtHR, 2014. február 27-i határozat, ügyszám: 17103/10, 69. pont.)

⁴⁸⁷ Erről részletesen: *Karaman kontra Németország*, ECtHR, 2014. február 27-i határozat, ügyszám: 17103/10, 42 – 43, 64 – 66. pontok.

végzett teljes és megfelelő mélységű vizsgálat nélkül. Ezenkívül X ügyében gyorsított eljárást folytatott a hatóság, amelyben a tények megállapítására az alku érdekében folytatott egyeztetések alkalmával került sor, s nem a rendelkezésre álló bizonyítékok bíróság által lefolytatott vizsgálata alapján. Következésképpen, az X ügyében tett megállapításokat valójában inkább feltételezték a hatóságok, mintsem bizonyították. Ennélfogva nem lehetett volna átültetni őket egy másik büntetőeljárás során megállapított tényállásba anélkül, hogy elfogadhatóságukat és hitelességüket az említett egyéb eljárásokban minden más bizonyítékhoz hasonlóan megvizsgálták és megerősítették volna.

Az EJEB jelen ügyben e két követelményt nem látta teljesítettnek, s elfogadja a kérelmezők azon érvét, miszerint az X vonatkozásában meghozott ítélet tényállása nem hagy kétséget afelől, hogy ők ketten vettek részt a bűncselekmény elkövetésében.

A res judicata kérdésére térve az EJEB tudomásul vette a kormány azon érvét, miszerint a kérelmezők büntetőügyét elbíráló bíróságokat nem kötötte az X ügyében hozott ítélet. A vonatkozó nemzeti büntetőeljárás törvény rendelkezése azonban rögzíti, hogy jogerős ítéletben megállapított tényeket további bizonyítás nélkül el kell fogadnia az ítélező bíróságnak, hozzátéve, hogy a korábban meghozott jogerős ítélet ugyanakkor nem determinálhatja előre azok bűnösségét, akik a megelőző eljárásban nem vettek részt. Így tehát az a tény, hogy az X-szel szemben hozott ítéletben megállapított körülmények a valóságban res judicata erővel bírtak a kérelmezők ügyében, hatását tekintve ellentétesnek bizonyul ezen a tilalommal.

Az EJEB hozzátette még, hogy az adott körülmények között a párhuzamos eljárásban eljáró bíróságok nyilvánvalóan törekedtek az egyezőség megőrzésére, mivel a kapcsolódó ügyekben tett ellentmondásos megállapítások aláásták volna mindkét ítélet érvényességét. Azaz, az egymásnak ellentmondó ítéletek kockázata olyan tényező volt, amely visszatarthatta a bírákat az igazság kiderítésétől. Ezáltal azonban helyrehozhatatlan kárt okozott függetlenségüknek,

pártatlanságuknak is, s így a tisztességes eljárás követelményének.⁴⁸⁸

Ezen túl, az ügyek elkülönítése, különösképpen X megállapodás alapján történt elítélése, veszélyeztette tanúi minőségét a kérelmezőkkel szemben folytatott büntetőeljárásban. Amint arra többször is utalt az EJEB, X elítélése olyan tényeken alapult, amelyeket az ügyészség és a terhelt a megállapodás megkötéséhez vezető eljárásban fogalmazott meg, és *akkor nem volt szükség arra, hogy e tényeket ellenőrizzék, vagy más bizonyítékokkal alátámasszák*. Később tanúként X kénytelen volt megismételni vádlottként tett azon nyilatkozatait, melyet az egyezség megkötése alkalmával a hatóságok előtt tett. Ellenkező esetben ugyanis a megállapodás alapján hozott ítéletet meg kellett volna változtatni, megfosztva őt az enyhébb büntetés lehetőségétől. Azáltal pedig, hogy lehetővé tette X korábbi, vádlottként tett nyilatkozatainak felolvasását a tárgyaláson, még mielőtt a védelem keresztkérdésére sor került volna, a nemzeti bíróság azt a benyomást kelthette a független szemlélőben, hogy az események egy bizonyos változatának fenntartására ösztönözte a tanút. A fentiek így mind megerősítik a kérelmezők azon érvelését, hogy az az eljárás, amelyben X-től bizonyítékokat szereztek, és azokat a későbbi tárgyalás során felhasználták, a tisztességes eljárás fogalmával össze nem egyeztethető manipulációra utalt.⁴⁸⁹

⁴⁸⁸ „(...) the Court considers that in the circumstances, the courts acting in concurrent proceedings had an obvious incentive to remain concordant, because any conflicting findings made in related cases could undermine the validity of both judgments issued by the same court. The Court considers that in the present case, the risk of issuing contradictory judgments was a factor that discouraged the judges from finding out the truth and diminished their capacity to administer justice, thus causing irreparable damage to the court’s independence, impartiality and, more generally, its ability to ensure a fair hearing.” (*Navalnyy és Ofitserov kontra Oroszország*, ECtHR, 2016. február 23-i határozat, ügyszám: 46632/13 és 28671/14, 108. pont.)

⁴⁸⁹ „In the same vein, the Court considers that the separation of the cases, particularly X’s conviction with the use of plea-bargaining and accelerated proceedings, compromised his competence as a witness in the applicants’ case. As noted above, his conviction was based on the version of events formulated by the prosecution and the accused in the plea-bargaining process, and it was not required that that account be verified or corroborated by other evidence. Standing later as a witness, X was compelled to repeat his statements made as an accused during plea-bargaining. Indeed, if during the applicants’ trial X’s earlier statement had been exposed as false, the judgment issued on the basis of his plea-bargaining agreement could have been reversed, thus depriving him of the negotiated reduction of his sentence. Moreover, by allowing X’s earlier statements to be read out at the trial before the defence

III.4.3.c. Kadagishvili kontra Grúzia⁴⁹⁰

A három kérelmezőt, Amiran Kadagishvilit, Nana Kadagishvilit és Archil Kadagishvilit – több személlyel együtt – különböző gazdasági bűncselekmények elkövetésével gyanúsították Grúziában. A további gyanúsítottak – összesen tíz személy – akik a bűncselekmények tárgyát képező bank alkalmazottai voltak, megállapodást kötöttek az állami vádhatósággal, melynek keretében beismerő vallomást tettek, büntetésük enyhítéséért cserébe. Ezen túlmenően terhelő vallomást tettek a kérelmezőkre, és többek között kifejtették, hogy a különböző pénzügyi ügyletekből származó nyereség többnyire a kérelmezők személyes bankszámláin halmozódott fel. Valamennyi vádlott kijelentette, hogy teljes mértékben megértette az általuk beismerett bűncselekmény jellegét és jogi következményeit. A vonatkozó megállapodásokat, mint ezen tíz személy elítélésének alapját a nemzeti bíróság tárgyalás keretében jóváhagyta. Az érintett személyek továbbá úgy nyilatkoztak a bíróság előtt, hogy szabadon döntöttek a megállapodások megkötéséről. A bíróság e tíz személlyel szemben pénzbüntetést szabott ki.

A három kérelmező büntetőjogi felelősségéről már elkülönített eljárásban, az általános eljárási szabályok szerint folytatott eljárásban döntött a nemzeti bíróság, s őket bűnösnek találta különböző gazdasági bűncselekmények elkövetésében. A nemzeti bíróság az ítéletet döntően tizenhat alkalmazott tanúvallomására alapította – köztük azon tíz személy, akikkel a vádhatóság megállapodást kötött. A nemzeti bíróság emellett megjegyezte, hogy a megállapodást kötött személyekkel szemben hozott jogerős ítélet kötelező erővel rendelkezett a kérelmezők ügyében, hiszen megállapította pénzmosás és egyéb gazdasági bűncselekmények fennállását, amelyeket

could cross-examine him as a witness, the court could give an independent observer the impression that it had encouraged the witness to maintain a particular version of events. Everything above confirms the applicants' argument that the procedure in which evidence had been obtained from X and used in their trial had been suggestive of manipulation incompatible with the notion of a fair hearing." (*Navalnyy és Ofitserov kontra Oroszország*, ECtHR, 2016. február 23-i határozat, ügyszám: 46632/13 és 28671/14, 109. pont.)

⁴⁹⁰ *Kadagishvili kontra Grúzia*, ECtHR, 2020. augusztus 14-i határozat, ügyszám: 12391/06.

a kérelmezőkkel közvetlenül összefonódva követtek el. A bíróság döntését ugyanakkor más bizonyítékokra is alapozta, mint például az első kérelmező fiának számítógépéről kinyert pénzügyi és egyéb dokumentumok, valamint a banktól lefoglalt dokumentumok, szakértői vizsgálatok, és az Amerikai Egyesült Államok pénzügyminisztériumától kapott jelentés.

A kérelmezők az eljárás jogerős befejezését követően az EJEB-hez fordultak, és sérelmezték – többek között – azon tanúk vallomásának elfogadását, akik megállapodást kötöttek a vádhatósággal. Ezzel összefüggésben hivatkoztak arra, hogy a megállapodásokhoz vezető különjárást a nemzeti jog sérelmével hajtották végre, hogy a megállapodás prejudikálta az ő büntetőjogi felelősségüket, továbbá, hogy az érintett személyek egy része úgy tűnt, hogy félreértette, hogy pontosan milyen bűncselekménnyel gyanúsították őket, valamint, hogy mit is jelentett pontosan a megállapodás megkötése.

A megállapodások megkötéséhez vezető külön eljárásokkal kapcsolatban utalt rá az EJEB, hogy valamennyi megállapodást kötött személy védője jelenlétében nyilatkozott, valamennyi megállapodást bíróság hagyta jóvá, valamint mindegyikük úgy nyilatkozott, hogy befolyásmentesen, szabad akaratukból kötöttek egyezséget az ügyészséggel. Ebből következően a megállapodás megkötésének időpontjában hatályos nemzeti szabályoknak megfelelően került sor a megegyezésre, melyet megfelelő bírósági kontroll követett.⁴⁹¹

Ami a kérelmezők azon érvét illeti, miszerint a megállapodások megkötése során e személyek egy része látszólag nem volt tudatában cselekményük pontos jogi minősítésének, az EJEB utalt rá, hogy ezen állítás – még ha igaz is – nem tette megbízhatatlanná a megállapodásokat és később, a kérelmezőknek a tárgyalás alkalmával tett nyilatkozataikat. Különösen annak van kiemelt jelentősége, hogy e tíz személy egyenként vallomást tett az elsőfokú bíróság előtt a kérelmezők ügyében, és ez utóbbiaknak bőven volt lehetőségük keresztkérdésre is. A tanúk többsége ezen alkalmakkor ismételten megerősítette állításait, és részletes, következetes információkat közölt a kérelmezők vonatkozásában is, valamint e bűncselekményekben

⁴⁹¹ A megállapodások megkötésének részletes eljárásjogi követelményei: *Natsvlishvili és Togonidze kontra Grúzia*, ECtHR, 2014. szeptember 8-i határozat, ügyszám: 9043/05, 94 – 95. pontok.

betöltött saját szerepükről.

Noha a nemzeti bíróság megállapította – a tanúvallomások áttekintését követően –, hogy a tíz tanúval kötött megállapodások kötelező erővel bírtak, ugyanakkor az EJEB nem tévesztette szem elől, hogy a tárgyalás során egyetlen olyan, a megállapodásban foglalt tény megállapítására sem került sor, amelyet a bíróság ne vetett volna teljeskörű, részletes vizsgálat alá.⁴⁹²

Ezenkívül, bár a nemzeti jogszabályok és a bírói gyakorlat egyaránt elfogadja a jogerős ítélettel megállapított tények esetleges res judicata hatását, az eljárásban részt vevő felek kérésére e tények elfogadhatóságát és hitelességét is ellenőrizte a bíróság, aki a nemzeti szabályozás értelmében nem volt köteles elfogadni az egyezséggel megállapított tényállást, amennyiben azt a tárgyalás során rendelkezésre álló bizonyítékok indokolták volna. Ilyen körülmények között a megállapodások figyelembevétele nem volt prejudikáló hatással a kérelmezőkkel szemben indított büntetőeljárás tisztességét tekintve.⁴⁹³

Az EJEB különös jelentőséget tulajdonított annak a ténynek is, hogy a kérelmezők elítélése olyan egyéb bizonyítékokon alapult, mint további, olyan alkalmazottak tanúvallomása, akik nem vettek részt megállapodás megkötésében, valamint a banktól lefoglalt hamis pecsétek és levélpapírok, pénzügyi nyilvántartások, személyi számítógépekről kinyert dokumentumok.

Az EJEB értékelése szerint az eljárás egésze megfelelt a tisztességes eljárás követelményének. Hangsúlyozta, hogy a megállapodás megkötésére irányuló eljárást a törvénynek megfelelően folytatták le, és azt megfelelő bírósági felülvizsgálat kísérte. Ezen túlmenően az érintett tanúk

⁴⁹² *Kadagishvili kontra Grúzia*, ECtHR, 2020. augusztus 14-i határozat, ügyszám: 12391/06, 157. pont: „Furthermore, while the trial court noted – after reviewing the witness evidence examined before it – that the plea-bargaining agreements concluded with the ten witnesses had had the force of binding precedent, the Court does not lose sight of the fact that no finding of fact in that procedure was admitted in the applicants’ case without full and proper examination at the applicants’ trial.”

Ellentétben a *Navalnyy és Ofitserov kontra Oroszország*, ECtHR, 2016. február 23-i határozat, ügyszám: 46632/13 és 28671/14, 105. pont.

⁴⁹³ Ellentétben a már idézett *Navalnyy és Ofitserov kontra Oroszország*, ECtHR, 2016. február 23-i határozat, ügyszám: 46632/13 és 28671/14. számú ügyben megállapítottakkal. (107 – 108. pontok)

vallomást tettek a kérelmezők ügyében, és ez utóbbiaknak bőséges lehetőségük volt keresztkérdezésre. Különös jelentőséget pedig annak tulajdonított, hogy a kérelmezők ügyében valamennyi tény teljes és megfelelő vizsgálat alapján került megállapításra.⁴⁹⁴

III.4.3.d. Részkövetkeztetések

A vizsgált ítéletek alapján a következőképpen foglalhatók össze azok az általános elvek, amelyeket az EJEB rögzített arra az esetre, ha ugyanazon bűncselekmény miatt a terhelt büntetőjogi felelősségét elkülönített eljárásban vizsgálják, s a megállapodás alapul szolgál a terhelt-társ ellen folyamatban lévő büntetőeljárásban a tényállás megállapításakor.⁴⁹⁵

Az EJEB elsőként vizsgálja, hogy a védelem jogai érvényesültek-e, valamint a közérdek és az áldozatok azon érdekét is, hogy bűncselekmény elkövetése miatt a büntetőeljárás megfelelően megindításra és lefolytatásra került-e, továbbá – ahol szükséges – a tanúk jogait is.⁴⁹⁶ A védelem jogainak érvényesülése kapcsán különösen az vizsgálendő, hogy a terhelt kapott-e lehetőséget arra, hogy a rendelkezésre álló bizonyítékok *hitelességét kétségbe vonja, valamint, hogy fellépjen azok felhasználása ellen.*⁴⁹⁷ Figyelembe kell venni továbbá *a bizonyítékok minőségét is, valamint azokat a körülményeket, amelyek között azokat megszerzték,* és hogy ezek a körülmények vajon kétségbe vonják-e a bizonyíték megbízhatóságát vagy pontosságát.

Bár az eljárás tisztességességét általában nem feltétlenül sérti, ha a beszerzett bizonyítékot nem támasztják alá további bizonyítékok, meg kell jegyezni, hogy amennyiben a rendelkezésre álló bizonyíték perdöntő, és nem áll fenn annak kockázata, hogy megbízhatatlannak bizonyulna,

⁴⁹⁴ *Kadagishvili kontra Grúzia*, ECtHR, 2020. augusztus 14-i határozat, ügyszám: 12391/06, 157 – 160. pontok.

⁴⁹⁵ *Habran és Dalem kontra Belgium*, ECtHR, 2017. január 17-i határozat, ügyszám: 43000/11 és 49380/11, 94 – 96. pontok.

⁴⁹⁶ *Habran és Dalem kontra Belgium*, ECtHR, 2017. január 17-i határozat, ügyszám: 43000/11 és 49380/11, 96. pont.

⁴⁹⁷ Lásd még: *Berhani kontra Albánia*, ECtHR, 2010. május 27-i határozat, ügyszám: 847/05, 51. pont.

úgy a további bizonyítékok meglétének szükségessége ezen esetekben gyengébb.⁴⁹⁸ Ebben a tekintetben pedig az EJEB elsődlegesen annak tulajdonít jelentőséget, hogy a kérdéses bizonyíték *döntő jelentőségű volt-e* az eljárás eredményeként meghozott döntés kapcsán⁴⁹⁹, valamint, hogy *rendelkezésre állt-e további bizonyíték* is vagy a kérdéses bizonyíték volt az egyetlen, melyre a nemzeti bíróság a döntését alapozta.⁵⁰⁰

Az EJEB természetesen elfogadja, hogy a megállapodások jogintézménye – a büntetlenség, vagy enyhébb büntetés fejében – fontos eszköz a hatóságok számára a súlyos bűncselekmények üldözésében, s adott esetben a bonyolult, komolyabb megítélésű ügyekben az elkülönítés, a megállapodás megkötése elengedhetetlen is lehet a terhelt-társak bűnösségének kérdésében való döntéshozatalhoz. Ugyanakkor fokozott óvatosságra is int. Az ügyészséggel együttműködő személyek által szolgáltatott bizonyítékok vonatkozásában az EJEB általános álláspontja ugyanis, hogy az alkuval érintett személyek által tett nyilatkozatok felhasználása valóban megkérdőjelezheti az ezt követő, a terhelt-társak felelősségre vonásának tisztességességét, és kényes kérdéseket vethet fel. Nem szabad tehát alábecsülni annak kockázatát, hogy egy személyt egy olyan érdekelt által szolgáltatott tények alapján vonnak felelősségre, melyeket a hatóságok sem ellenőriztek megfelelően.⁵⁰¹ Az ilyen körülmények között tett vallomások ugyanis természetüknél fogva nagyobb eséllyel manipulálhatók, és fennáll a veszélye, hogy a vallomást tevő pusztán előnyök megszerzése vagy személyes bosszú érdekében teszi meg vallomását úgy, ahogy.⁵⁰²

Fontos követelmény éppen ezért, hogy a megállapodásban megállapított tényeket a bíróság

⁴⁹⁸ *Allan kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 2002. november 5-i határozat, ügyszám: 48539/99, 43. pont.

Bykov kontra Oroszország, ECtHR, 2009. március 10-i határozat, ügyszám: 4378/02, 96. pont.

⁴⁹⁹ *Gäfgen kontra Németország*, ECtHR, 2010. június 1-i határozat, ügyszám: 22978/05, 164. pont.

⁵⁰⁰ *Khan kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 2016. szeptember 21-i határozat, ügyszám: 35394/97, 35, 37. pontok.

⁵⁰¹ *Habran és Dalem kontra Belgium*, ECtHR, 2017. január 17-i határozat, ügyszám: 43000/11 és 49380/11, 100. pont.

⁵⁰² *Verhoek kontra Hollandia*, ECtHR, 2004. január 27-i határozat, ügyszám: 54445/00.

ellenőrizze, vagy azok további bizonyítékokkal legyenek alátámasztva. A büntető bíróságok kötelesek a vádlott büntetőjogi felelősségének megítélése szempontjából releváns tényeket a lehető legpontosabban megállapítani, s nem pusztán feltételezésként vagy gyanúként rögzíteni tényeket.⁵⁰³

Ugyancsak hangsúlyozza az EJEB, hogy a nemzeti bíróságoknak *tartózkodniuk kell minden olyan kijelentéstől*, amely hátrányosan befolyásolhatja a folyamatban lévő másik eljárást, s a prejudikálásnak még a látszatát is el kell kerülniük. További követelmény, hogy *res judicata ne kapcsolódjon azon tényekhez*, amelyek az elkülönített, a többi terhelt-társ részvétele nélkül kerültek megállapításra.

Az igazságkeresés és a tisztességes eljárás relációja szempontjából kiemelt jelentősége van tehát annak, hogy fokozott óvatossággal kezeljék a hatóságok és az ítélkező bíróságok azon vallomásokat, melyet valamilyen előnyért cserébe tesz az érintett terhelt. A terhelő vallomást tevő, s a vádhatósággal megállapodást kötő terhelt-társnak ugyanis nyilvánvalóan komoly érdeke fűződik a megállapodás megkötéséhez, hiszen az hatalmas kedvező következményt is jelenthet számára. Kérdés azonban az, hogy egy ilyen vallomás majd az ítélet igazságának megállapítására mennyiben alkalmas. Különösen úgy, hogy az ítélkező bíró vonatkozásában is bizonytalanságot eredményezhet a megállapodást kötött terhelt-társ vallomásának megléte, hiszen fennáll annak kockázata, hogy a bírósági eljárás során más tényállást tud/kell majd megállapítani, mint amely már a megállapodásban korábban rögzítésre került. Az ilyenformán ugyanazon ügyben, azonban eltérően megállapított igazságok pedig nyilvánvalóan aláássák az igazságszolgáltatás tekintélyét, de legalábbis a büntetőeljárás megnyugtató, kielégítő

⁵⁰³ „Criminal courts are bound to establish the facts of the case relevant for the assessment of the legal responsibility of the accused as accurately and precisely as possible, and they cannot present established facts as mere allegations or suspicions. This also applies to facts related to the involvement of third persons. However, if such facts have to be introduced, the court should avoid giving more information than necessary for the assessment of the legal responsibility of those persons who are accused in the trial before it.” (Karaman kontra Németország, ECtHR, 2014. február 27-i határozat, ügyszám: 17103/10, 64. pont.)

lefolytatására és lezárására semmiképpen nem alkalmas. Ezért hangsúlyozza az EJEK a fentebb részletezett garanciákat, s int óvatosságra abban az esetben, ha ugyanazon bűncselekményben érintett, azonban megállapodást kötött terhelt-társ terhelő vallomását kell értékelni.

IV. Összegzés

Az értekezés első hipotéziseként megfogalmaztam, hogy a büntetőperbeli igazságkeresést érintő eljárási garanciák elengedhetetlenek annak érdekében, hogy végső soron a büntetőeljárás helyes funkciója megvalósuljon. Az értekezés így egyrészt azt vizsgálta, hogy az egyes igazságkereséssel kapcsolatos garanciáknak milyen érdemi hatása lehet az igazságos döntésre.

A doktori értekezésem elsődleges céljával tűztem ki annak vizsgálatát, hogy milyen kapcsolódási pontok állapíthatók meg a büntetőeljárásbeli igazságkeresés és az igazságkeresést érintő garanciális elvek között. Majd ebből következően arra vonatkozóan is igyekeztem következtetéseket levonni, hogy mindez milyen hatással van a büntetőeljárás helyes funkciójának megvalósulásra. Mindezt azonban nem tartalmi szempontú vizsgálat keretében tettem, azaz nem a büntetőperben megállapított tényállás – igazság – került a fókuszba, hanem az annak megállapításához vezető út.

Az első feltevés igazolása érdekében tehát a büntető igazságszolgáltatás funkciójának meghatározásából indultam ki, mely minden esetben ugyanaz, bármely rendszer elvei mentén is haladjunk. Az állam a büntető igazságszolgáltatás rendszerén, mint legvégső esetben alkalmazandó eszközön keresztül, a társadalom zavartalan együttélését kívánja biztosítani azáltal, hogy védelemben részesíti azok személyi és vagyoni viszonyait.

Ennek két módja lehetséges. Egyrészt, a büntetések generális prevenciós hatásán keresztül megelőzi bűncselekmények elkövetését. Ehelyütt természetesen szem előtt kell tartani azt a kriminalisztikai alapvetést, hogy a büntető igazságszolgáltatás *önmagában* nem képes a bűnözés megelőzésére olyan mértékben, mint ahogyan azt elvárjuk. Hiszen egy sokkal szélesebb körű problémaként determinálhatjuk a bűnözést, melyre hatással vannak többek között társadalmi, gazdasági, politikai, kulturális tényezők is.

Amennyiben bűncselekmény elkövetése útján a kívánatos társadalmi rend sérül, abban az

esetben a bűncselekménnyel megsértett társadalmi rendet kell helyreállítani, mely a büntetőeljárás megnyugtató lefolytatásával és lezárásával lehetséges. Az általam felvázolt fogalomrendszerben ebben az esetben igazságos a büntetőeljárás. Ehhez a rendelkezésre álló büntetőjogi, büntető eljárásjogi⁵⁰⁴ szakmai eszközöket állítja szolgálatba a jogalkalmazó, s két fő nyomvonal mentén halad. Egyrészt vizsgálendő, hogy mi történt, mi az igazság, mely a hierarchikus rendszerek által hangsúlyozott mozzanat, s mely általam az igazságosság anyagi vetületeként került meghatározásra.

Ehhez viszont szükségszerűen kapcsolódik az is, hogy hogyan, milyen elvek mentén, milyen eszközökkel állapíthatjuk meg, hogy mi történt. A büntetőeljárásnak ugyanis lehetőséget kell biztosítania arra, hogy a terhelt is részt vehessen a tények feltárásában, hogy bizonyíthassa igazát, amennyiben úgy kívánja. Azaz, a tisztességes eljárás követelményének megfelelően vehessen részt az eljárásban. Ezt neveztem az igazságosság eljárási vetületének, s ez az a mozzanat, amelyet a koordinatív rendszerek hangsúlyoznak, akár az igazságkeresés csorbulásának árán is.⁵⁰⁵

A második mozzanat ezek után pedig annak megállapítása, hogy az ilyen módon megállapított tények alapján terheli-e felelősség az eljárás alá vont személyt? Amennyiben igen, úgy milyen lesz az igazságos büntetés? Ez a büntetés igazságosságának kérdésköre.

Az értekezés keretek közé szorítása érdekében a büntetés igazságosságának kérdését nem érintettem, pusztán az első két kérdés – az igazságosság anyagi és eljárási vetületének – relációjára fókuszáltam, s arra a megállapításra jutottam, hogy e két vetület megléte egyaránt szükséges ahhoz, hogy a büntetőeljárás kielégítő lefolytatása és lezárása megvalósuljon. Az említett két főkérdés megválaszolása kapcsán álláspontom szerint a kulcs az, hogy tényleges erőfeszítések történjenek az igazság feltárása érdekében, melyhez mindkét igazságkeresési elvrendszer szükséges: mind az állami hatóságok kötelezettsége a tények felderítésére

⁵⁰⁴ Továbbá természetesen a büntetés-végrehajtási jogi szakmai eszközöket, melyet a teljesség igénye miatt említeni kell, minthogy azonban jelen értekezésnek e vetület nem képezi részét, így a részletes vizsgálattól eltekintettem.

⁵⁰⁵ Lásd: az értekezés 50. oldalán ismertetett szakirodalmi álláspotot.

vonatkozóan, de a lehetőség is, hogy a terhelt és a védelem garanciákkal övezett lehetőséget kapjon a tények feltárásában. Ebből a szempontból pedig szükségtelen címkékkel illetni a büntetőeljárásban megállapított igazságot, s azt processzuális, vagy anyagi igazságnak nevezni. Amennyiben ugyanis a bűnösség vagy ártatlanság megállapítására és a büntetés kiszabására végső soron egy olyan eljárás eredményeként, amelyben a védelem is érdemi lehetőséget kapott a tények feltárására, s egy olyan „igazság” alapján kerül sor, amely logikus, okszerű, egyértelmű és *a józan észnek is megfelel*, azaz meggyőző egy kívülálló számára is, úgy a büntetőeljárás helyes funkciója megvalósul. Legalábbis ilyen formában a legnagyobb az esély erre.

E vonatkozásban pedig kulcsszerepe meglátásom szerint a bírói indokolásnak van, hiszen a döntéshozónak tudnia kell igazolnia a döntését. Abban a vonatkozásban is, hogy miért és hogyan állapította meg az adott tényállást, továbbá abban a tekintetben is, hogy miként felelt meg az eljárás a tisztességes eljárás követelményének. Álláspontom szerint ezért nem alkalmas a vádalku – azaz annak a valós tényektől elrugaszkodott, egyezkedésen alapuló formája – a büntetőeljárás megnyugtató, kielégítő lefolytatásának és lezárásának megvalósítására, hiszen a büntetőeljárás ilyenformán nem alkalmas a bűncselekménnyel megsértett rend helyreállítására, de ugyancsak erodálja a jogkövetési hajlandóságot is. Ezt a megállapítást támasztja alá az EJEB is, amikor rögzíti, hogy a nemzeti bíróságok kötelesek a vádlott büntetőjogi felelősségének megítélése szempontjából releváns tényeket a lehető legpontosabban megállapítani.

Hangsúlyozni kell ugyanakkor, hogy természetesen ez nem jelenti a kompromisszumok lehetőségének teljes elutasítását, vagy azt, hogy ne lehetne értékelni a terhelt együttműködését. Az azonban meglátásom szerint bizonyítást nyert, hogy egy a valós tényektől elrugaszkodott megállapodás alkalmatlan nem csak a büntető igazságszolgáltatás primér céljának eléréséhez, de az egyes büntetési célok megvalósításához is. Ezért állítom, hogy a büntetőeljárás igazságossága, azaz megnyugtató lefolytatása és lezárása szempontjából a *szabályozott keretek között történő igazságkeresés* kiemelt jelentőséggel bír. Az igazságkeresés, mely megfelelő garanciák betartásával történik, tehát a végső cél, a bűncselekménnyel megsértett társadalmi rend helyreállításának eszközeként értékelhető. Valamint ez a kulcs ahhoz is, hogy a jövőre

nézve az önkéntes jogkövetés is megvalósulhasson, ezáltal közelebb kerülünk ahhoz a társadalmi rendhez, melyet a büntető igazságszolgáltatás szavatolni igyekszik.

Az itt kifejtettekből következett a második premissza, mely az általam felvetett igazságkeresési anomáliák elméleti hátterét, a lehetséges okait feszegeti. Megfogalmaztam, hogy a büntetőeljárásbeli igazságkeresésnek az egyes jogcsaládok sajátosságaiból eredően kétféle „kilengése” lehet. A parttalanná váló igazságkeresés (túlbizonyítás), valamint a vádalku formájában megjelenő „kialkudott” igazság.

E felvetéssel kapcsolatban arra a következtetésre jutottam, hogy mind a túlbizonyítás, mind pedig az igazságról történő alkudozás jelenségének gyökerei büntető eljárásjogi alapkérdésekig nyúlnak vissza: mégpedig az igazság-igazságosság kérdéséhez. Hiszen mind a túlbizonyítás, mind pedig a vádalku gyakorlata elsősorban igazságkeresési anomália. Azaz, mindkét kilengés esetében elmondható, hogy a háttérben az igazságosság zálogának tekintett anyagi igazság keresésére vonatkozó kontinentális elgondolások, vagy éppen az eljárási igazságosságot hangsúlyozó büntetőeljárásbeli sajátosságok állnak.

Állásponatom szerint ezért nem lehet a technikai jellegű túlbizonyítástól nyomozásmódszertani útmutatókkal, a takarékos nyomozásra és pervitelre figyelmeztető ajánlásokkal teljes mértékben megszabadulni. Ezt kísérelte meg némiképp rendezni a Be. az előkészítő ülésre vonatkozó szabályanyag megreformálásával, mely a bizonyítás keretek közé szorítását, mederben tartását célzóan alakította át a bizonyítási indítványoknak a tárgyaláson történő előterjesztésének rendjét.

Fontosnak tartom hangsúlyozni ugyanakkor, hogy a technikai jellegű túlbizonyításra vonatkozó megállapításaimmal véletlenül sem szeretném azt az üzenetet közvetíteni, hogy – ha nyilvánvalóan felmerülnek a büntetőperbeli igazságot érintően tisztázatlan kérdések a bizonyítási eljárás során – az időszerűség oltárán áldozva, ezek felderítéséről le kellene mondani. Hiszen állásponatom szerint, és ahogyan azt az értekezésben több helyütt is hangsúlyoztam, olyan büntető igazságszolgáltatási rendszer szolgálhatja megfelelően az elérni

kívánt célt – a bűncselekménnyel megsértett társasalmi rend helyreállítását – amely a garanciális rendelkezések és elvek betartása mellett elkötelezett az igazság felderítése tekintetében is. Az egyes garanciális elvek, mint ahogyan például az észszerű idő követelménye is, gyakran összeütközésbe kerülhetnek az igazságkeresés igényével, s ezen konfliktusok feloldásának módja jogszabályi szinten nem is rögzíthető teljes mértékben és minden esetben. Éppen ezért a jogalkalmazó hangsúlyosabb felelősségére kívántam rámutatni, amely a bizonyítás során a „szelektálást”, a bizonyítékok differenciálását illetően merül fel, valamint a törvény által biztosított, a bizonyítás mederben tartását segítő rendelkezések gyakorlatban történő alkalmazását szorgalmazom.

Az ítélkező funkcióval össze nem egyeztethető túlbizonyítás körében kiindulópontnak azt tekintetem, hogy a kontinentális rendszerek a bizonyítás alanyának tekinti a bírót is. Így arra a következtetésre jutottam – és ez következik az Alkotmánybíróság, a Kúria, valamint a Be. szabályainak értelmezéséből is – hogy a hivatalbóli bizonyítás alapvetően a funkciómegosztás követelményét nem sérti a hierarchikus elvek mentén szerveződő rendszerekben. Legyen szó akár a terheltet mentő, akár a vádat alátámasztó bizonyításról. Hiszen a bíró kötelezettségeként is deklarálja a törvény a valóság-hű tényállás megállapítását. Sőt, egyértelmű kötelezettségként fogalmazza meg a Be. a bíró vonatkozásában, hogy a mentő bizonyítékok beszerzése ugyanúgy kötelessége. A bíró hivatalbóli bizonyításának tartalmi korlátja van ugyanakkor – s ezt is deklarálja a Be. – mégpedig a vádelv követelményének tiszteletben tartása. Nem állapíthat meg ugyanis a bizonyítás eredményeként olyan új, a vádban nem szereplő tényeket, melyek önálló nívumot alkotó büntetőjogi értékelést igényelnek. Ellenkező esetben az az ítélkező funkcióval össze nem egyeztethető túlbizonyítást eredményez.

Érdemes lenne azonban a szabályozás szintjén is világossá tenni a vádat alátámasztó bizonyítékok beszerzésének bíró általi lehetőségét és rendjét. Következik ez egyébként most is a törvény rendelkezéseiből – a valóság-hű tényállás megállapításának kötelezettségéből, vagy a megalapozatlanságra vonatkozó szabályokból – azon zavart okozó tétel eltávolítását azonban megfontolandónak tartom, mely szerint indítvány hiányában a bíróság bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására nem köteles. Egyetértek továbbá Tóth Mihály azon javaslatával, mely

szerint egy szó még világosabbá tehetné a helyzetet: a bíróság a tényállás tisztázása során bizonyítékot *rendszerint* indítvány alapján szerez be.

Mіндеzen módosítás egyértelművé tenné a jogalkotói célt, miszerint a büntetőeljárás során az igazságot alapvetően az eljárási szereplők – a vád és a védelem – aktívabb közreműködésével kell keresni.

Ugyancsak alapvetően az igazságkeresés és ehhez kapcsolódóan az igazságosság relációjának eltérő értelmezése eredményezi, hogy nem túl sikeresek az egyes jogcsaládok jogintézményeinek „átültetési” próbálkozásai sem, mint ahogyan az látható volt a terhelt és az állami vádhatóság közötti egyezkedés kapcsán is.

Rendre visszatérő kérdés ugyanis a kodifikáció alkalmával annak vizsgálata, hogy a másik jogcsaládba tartozó büntető igazságszolgáltatási rendszer egyes jól működő elemeit át lehet-e ültetni az adott rendszerbe.⁵⁰⁶ Ez pedig egybecseng a magyar szabályozást tekintve a hatékonyság és a terhelti együttműködés relációjának időszakonként újra és újra felmerülő vizsgálatával. Így történt ez a Be. kodifikációja során is, éppen ezért e dolgozat keretein belül nem volt megkerülhető annak vizsgálata, hogy a terhelti együttműködést új jogintézményeken keresztül hogyan szabályozza immáron a magyar eljárási jogszabály.

Részletesen megvizsgáltam a terhelti együttműködés két új lehetőségét – a nyomozás során köthető egyezségekre vonatkozó szabályanyagot és az előkészítő ülés szerepét – a hatályos Be.-ben. Ez alapján elmondható, hogy az egyezés áll legközelebb az amerikai mintából ismert „alkudozáshoz”, azonban a szabályozást áttekintve megállapítottam, hogy a klasszikus értelemben vádalkut kötni nem lehet Magyarországon. Ezen túl, hiába „kontinentális-rendszer kompatibilis” tehát a szabályozás, mégsem váltotta be a hozzá fűzött előzetes reményeket e jogintézmény.

Álláspontom szerint ennek két oka van. Egyrészt – visszautalva az imént megfogalmazottakra

⁵⁰⁶ A kontinentális rendszer elemeinek és az átültetés lehetőségének vizsgálata ugyanúgy foglalkoztatja az angolszász szerzőket is.

– nem adaptálható az eljárásnak ez az elintézési formája teljes egészében a kontinentális hagyományokat követő rendszerbe. A kontinentális vagy hierarchikus és az angolszász vagy koordinatív rendszerek sajátosságai, alapvető elgondolásai ugyanis a jogfejlődésnek olyan korai pontján váltak szét, hogy az ekkor megszilárdult gyökerekre építkeznek e rendszerek azóta is.

Másfelől az ok gyakorlati, hiszen maga az egyezségkötés, az egyezkedés egyszerűen nem illik a kontinentális büntetőeljárás megszokott rendszerébe.

Ezen állításokat bizonyítja, hogy ehhez képest például a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás, vagy az előkészítő ülésen megtehető mértékes indítvány rendkívül hatékonyan működik. Pedig ezen esetekben sem kerül sor tárgyalás lefolytatására, így nem ezen eljárási szakasz elhagyása jelentheti a problémát az egyezség esetében.

Ugyanakkor, azt a következtetést is megfogalmaztam az egyezségkötéssel kapcsolatban, hogy e jogintézmény jelentősége nem is feltétlenül az ily módon elintézett ügyek számában keresendő, sokkal inkább a bonyolult, kiterjedt bizonyítást igénylő ügyekben lehet hasznos, a felderítés eredményessége okán, vagy olyan esetben, amikor valamilyen többletfeltétel is megállapítható, például a reparáció, vagy a sértett kímélete.

Az első és második feltevésből következett harmadik hipotézisem, mely az igazságkeresési anomáliák lehetséges következményeit érinti. Eszerint az igazságkeresés említett rendellenességeire – a túlbizonyításra és az igazságról történő alkudozásra – nem szabad pusztán technikai anomáliaként tekintenünk. Hiszen mind a túlbizonyítás jelensége, mind pedig a kialakult igazság torzíthatja a büntetőeljárás funkciójának betöltését. E torzulás azonban ellensúlyozható. Mégpedig abban az esetben, ha a két eltérő igazságszolgáltatási rendszerből építkező szemlélet egyszerre van jelen és a „szükséges de egyben elégséges” elvének elfogadásával találja meg az igazságkeresés helyes arányait.

Az anyagi igazság elve által vezérelt kontinentális rendszerek bizonyítási rendszere ugyanis adott esetben sértheti a tisztességes eljárás követelményét, mégpedig a túlbizonyítás révén bekövetkező indokolatlan időmúlással. Ugyanakkor, a funkciómegosztás követelménye is

sérülhet, abban az esetben, ha az ítélkező funkcióval össze nem egyeztethető, tartalmi szempontú túlbizonyítással állunk szemben. Amennyiben ugyanis az ítélkező bíró túllépi a kontinentális rendszerek által biztosított, hivatalbóli bizonyítás határát és a vádelv sérelmével bizonyít, abban az esetben tartalmi szempontú, az ítélkező funkcióval össze nem egyeztethető túlbizonyítással állunk szemben.

Összességében a túlbizonyítás tehát korántsem csak a kriminalisztikának egy másodlagos jelentőségű problémája.

A processzuális igazság elvén alapuló jogrendszerek bizonyítási rendszerében tettenérhető, kialakult igazság ugyancsak kétségeket támaszthat, mégpedig elsősorban a tartalmi szempontból igazságos döntést illetően. Álláspontom szerint ugyanis fogalmilag kizárt a büntetőeljárás kielégítő, megnyugtató lefolytatása és lezárása. Ebből következően a bűncselekménnyel megsértett társadalmi rend helyreállítására sem alkalmas a büntetőeljárás, ha a megállapított tények nincsenek adekvát viszonyban a valósággal, de legalábbis erre nem törekszünk.

Megfelelő garanciális ellensúlyokkal, s a két rendszer bizonyos konvergenciájával azonban meglátásom szerint e diszfunkciók csökkenthetők.

Az EJEB ítélkezési gyakorlat vizsgálatának eredményeként kimutatható, hogy a büntetőeljárásokban a megfelelő igazságkeresés és a tisztességes eljárás követelménye között kapcsolat van, egymásra hatással vannak. Természetes ugyanis, hogy a tisztességes eljáráshoz kapcsolódó, a fegyveregyenlőség elvéhez tartozó terhelti jogosultságok adott esetben korlátozhatják az igazság feltárását. Ugyanakkor ennek a fordítottja is igaz, az igazságkeresés anomáliái éppúgy sérthetik a tisztességes eljárás követelményének részjogosultságait is.

A doktori értekezés mottójaként nem véletlenül Rejtő Jenő regényéből vett idézetet jelöltem meg. A büntetőeljárásban az igazság „titokban maradhat”, annak megállapítása ugyanis természetesen nem mindig lehetséges, hogy a múltban pontosan mi történt. Ugyanakkor, álláspontom szerint, a büntetőeljárás nem lehet igazságos akkor, ha nem törekszik ennek a felderítésére. Az, hogy a büntetőeljárás lefolytatása a tisztességes eljárás követelményeinek megfelel, az eljárási szabályok betartásával történik, majd az eljárás eredményeként meghozott ítélet is megfelel a jogszabályi rendelkezéseknek, szükséges az igazság deklarálhatóságához, konszenzuális elfogadásának feltétele, *önmagában* ugyanakkor nem elegendő. Egy olyan büntető igazságszolgáltatási rendszer szolgálhatja megfelelően az elérni kívánt célt – a bűncselekménnyel megsértett társadalmi rend helyreállítását – amely ezen túl elkötelezi magát az igazság felderítése mellett. Ellenkező esetben nem lehet büntetőeljárást folytatni, akár e bizonytalansági faktort áthidalva alkut kötni/megállapodni, hiszen az igazságtalanság – remélhetőleg – „mindég” kiderül.

Irodalomjegyzék

Szakirodalmi források

1. ALSCHULER, W. Albert: *Implementing the Criminal Defendant's Right to Trial: Alternatives to the Plea Bargaining System*, The University of Chicago Law Review, 1983/3.
2. ALSCHULER, W. Albert: *Plea Bargaining And Its History*, Columbia Law Review, 1979/1.
3. ALSCHULER, W. Albert: *The Prosecutor's Role in Plea Bargaining*. The University of Chicago Law Review, 1968/1.
4. ALSCHULER, W. Albert: *The Trial Judge's Role in Plea Bargaining*, Columbia Law Review 1976/7.
5. ANGYAL Pál: *A magyar büntető eljárásjog*, Kézirat gyanánt, Budapest, 1937.
6. ANGYAL Pál: *A magyar büntetőeljárásjog tankönyve*, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1915.
7. ASHWORTH, Andrew: *Four threats to the presumption of innocence*, The International Journal of Evidence and Proof, 2006/10.
8. ASWORTH, Andrew: *The Criminal Process: An Evaluative Study*, Oxford University Press, Oxford, 1998.
9. BABBIE, Earl: *A társadalomtudomány gyakorlata*, Balassi Kiadó, Budapest, 2003.
10. BALLA Lajos: *Adalékok a visszaeső bűnelkövetők megítéléséhez a magyar büntetőjogban*, Bírák lapja, 2011/1-2.
11. BALOGH Jenő: *Magyar bünvádi eljárási jog*, Grill Károly Cs. és Kir. udvari könyvkereskedése. Budapest, 1912.
12. BALOGH Jenő: *Magyar bünvádi eljárási jog*, Révai és Salamon könyvnyomdája, Budapest, 1912.
13. BÁNÁTI János: *Megújuló büntetőeljárás, újszerű védői feladatok*. In: BARABÁS A. Tünde – VÓKÓ György (szerk.): *A bonis bona discere. Ünnepi kötet Belovics Ervin 60.*

- születésnapja alkalmából*, Országos Kriminológiai Intézet – Pázmány Press, Budapest, 2017.
14. BÁRD Károly: *Az eljárási rendszerek közelítése*. In: Bárd Petra – Hack Péter – Holé Katalin (szerk.): *Pusztai László emlékére*. P-T Műhely az Országos Kriminológiai Intézet és az ELTE Állam-és Jogtudományi Kar megbízásából, Budapest, 2014.
 15. BÁRD Károly: *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. A tisztességes eljárás büntetőügyekben – emberijog-dogmatikai értekezés*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007.
 16. BÁRD Károly: *Igazság, igazságosság és tisztességes eljárás*. *Fundamentum*, 2004/1.
 17. BÁRD Petra: *Az angolszász és kontinentális büntetőeljárás eltérő igazságfelfogása*, In: BÁRD Petra – HACK Péter – HOLÉ Katalin (szerk.): *Pusztai László emlékére*. P-T Műhely az Országos Kriminológiai Intézet és az ELTE Állam-és Jogtudományi Kar megbízásából, Budapest, 2014.
 18. BAUMGARTEN Izidor: *Fellebbvitel ténykérdésben*, *Jogtudományi Közlöny* 1898/46.
 19. BEARD, Jacqueline: *Reduction in Sentence for a Guilty Plea*, House of Commons Library, Briefing Paper, 2017.
 20. BÉKÉS Ádám: *A tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülése a strasbourgi bíróság esetjoga alapján*, *Állam-és Jogtudomány*, 2017/4.
 21. BÉKÉS Ádám: *Az egyezség (valóban) új lehetőségei a magyar büntetőeljárásban*, In: MOLNÁR Gábor Miklós, KOLTAY András (szerk.): *Bonus Iudex. Ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából*, Pázmány Press, Budapest, 2018.
 22. BELOVICS Ervin – NAGY Ferenc – TÓTH Mihály: *Büntetőjog I*, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2014.
 23. BELOVICS Ervin: *A büntetőeljárásról szóló törvény új jogintézményei (I. rész)*, *Ügyvédek Lapja*, 2019/4.
 24. BELOVICS Ervin: *Az előkészítő ülés szerepe a 2017. évi XC. törvényben*, In: MOLNÁR Gábor Miklós, KOLTAY András (szerk.): *Bonus Iudex. Ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából*, Pázmány Press, Budapest, 2018.
 25. BELOVICS Ervin: *Új büntetőeljárási törvény, új feladatok*, *Börtönügyi Szemle*, 2018/4.

26. BENCZE Mátyás: *A bizonyítékok értékelésének összehasonlító vizsgálata a tisztességes eljárás szempontjából*. In: Badó Attila (szerk.): *A bírói függetlenség, a tisztességes eljárás és a politika. Összehasonlító jogi tanulmányok*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2011.
27. BENCZE Mátyás: *A kor színvonalán? – Az új büntetőeljárás kódex válasza a jelen kihívásaira*, Pro Futuro 2018/3.
28. BÓCZ Endre: *A bíraskodás tekintélye és a jogpolitika*. Magyar Jog, 2011/8
29. BÓCZ Endre: *A büntetőigényről*, Magyar Jog 2017/12.
30. BODA Zoltán: *A büntetés enyhítése, mint hatékony jogorvoslat és annak társadalomtudományi megközelítése*, Iustum Aequum Salutare, 2022/2.
31. BÓKA János: *'To delay justice, is injustice' – Az észszerű időtartam követelményének összehasonlító vizsgálata*. In: BADÓ Attila (szerk.): *A bírói függetlenség, a tisztességes eljárás és a politika. Összehasonlító jogi tanulmányok*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2011.
32. BORBÍRÓ Andrea: *Prevenció és büntető igazságszolgáltatás*, Kriminológiai tanulmányok, 46. kötet, 2009.
33. BROOK, Carol A.; FIANNACA, Bruno; HARVEY, David; MARCUS, Paul; MCEWAN, Jenny; POMERANCE, Renee: *A Comparative Look at Plea Bargaining in Australia, Canada, England, New Zealand and the United States*, William & Mary Law Review, 2016/4
34. CALLEN, Craig C.: *Cognitive Strategies and Models of Fact-Finding*, In: JACKSON, John – LANGER, Máximo – TILLERS, Peter (szerk.): *Crime, Procedure and Evidence in a Comparative and International Context. Essays in Honour of Professor Mirjan Damaška*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2008.
35. CHASE, Oscar G.: *Legal Processes and National Culture*, Cardozo Journal of International and Comparative Law. 1997/5.
36. COMBS, Nancy Amoury: *Copping a Plea to Genocide: The Plea Bargaining of International Crimes.*, University of Pennsylvania Law Review, 2002/1.
37. CRESPO, Andrew Manuel: *The Hidden Law of Plea Bargaining*, Columbia Law Review, 2018/5.

38. CZÉDLI-DEÁK Andrea: *A beismerő vallomás szerepének változása*, De Iurisprudentia et iure publico. Jog- és politikatudományi folyóirat, 2015/1.
39. CSEH-SZOMBATHY László – FERGE Zsuzsa: *A szociológiai felvétel módszerei*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1968.
40. CSÉKA Ervin: *A ténymegismerés elméleti alapjai a büntető eljárásban*, Kriminológiai tanulmányok II. Közgazdasági és jogi könyvkiadó, Budapest, 1963.
41. DAMAŠKA, Mirjan: *Evidence Law Adrift*, Yale University Press, New Haven, 1997.
42. DAMAŠKA, Mirjan: *Negotiated Justice in International Criminal Courts*, Journal of International Criminal Justice, 2004/2.
43. DAMAŠKA, Mirjan: *The Faces of Justice and State Authority – A Comparative Approach to the Legal Process*, Yale University Press, New Haven and London, 1986.
44. DANIELE, Marcello – CALVANESE, Ersilia: *Evidence Gathering*, In: KOSTORIS, Roberto E. (szerk.): *Handbook of European Criminal Procedure*, Springer International Publishing, University of Padua, Padua, 2018.
45. DELMAS-MARTY, Mireille – SPENCER, J. R.: *European Criminal Procedures*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002.
46. EASTERBROOK, H. Frank: *Plea Bargaining as Compromise*, Yale Law Journal, 1992/4.
47. ELEK Balázs: *A bizonyítási teher változó szabályai és az észszerű kételyen túli bizonyosság*. In: FINSZTER Géza – KORINEK László – VÉGH Zsuzsanna: *A tudós ügyész. Tanulmányok Bócz Endre 80. születésnapjára*, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2017.
48. ELEK Balázs: *A jogerő a büntetőeljárásban*, Debreceni Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2012.
49. ELEK Balázs: *IX. Fejezet a Büntetés kiszabása*, In: POLT Péter (főszerk.): *Új Btk. Kommentár*, Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó, Budapest, 2013, 2. kötet.
50. EMMERSON, Ben – ASHWORTH, Andrew: *Human Rights and Criminal Justice*, Sweet&Maxwell, London, 2001.
51. ERDEI Árpád: *Az igazságon alapuló büntetőítélet ideálja és a valóság*, In: ELEK Balázs – HÁGER Tamás – TÓTH Andrea Noémi (szerk.): *Igazság, ideál és valóság*.

- Tanulmányok dr. Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére*, Debreceni Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2014.
52. ERDEI Árpád: *Mi az igazság?* In: ERDEI Árpád (szerk.): *A büntető ítélet igazságtartalma*, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2010.
53. ERICKSON, H. William: *The Finality of a Plea of Guilty*, Notre Dame Law Review, 1973/4.
54. FALUS Iván: *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2004.
55. FANTOLY Zsanett: *Lemondás a tárgyalásról – lemondás az igazságról*, In: ERDEI Árpád (szerk.): *A büntető ítélet igazságtartalma*, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2010.
56. FARKAS Ákos: *Mentőöv a büntető igazságszolgáltatásnak: vádalku az USA-ban*. In: Nagy Ferenc (szerk.): *Ad futuram memoriam. Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére*, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2007.
57. FELEKY István: *A józan ész*. In: MOLNÁR Gábor Miklós, KOLTAY András (szerk.): *Bonus Iudex. Ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából*, Pázmány Press, Budapest, 2018.
58. FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: *Új magyar büntetőeljárás*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004.
59. FINKEY Ferenc: *A magyar büntető eljárás tankönyve*, Politzer Zsigmond és fia kiadása, Budapest, 1903.
60. FINSZTER Géza: *A büntetés igénye – hatalom tudás nélkül?* In: HOLÉ Katalin (szerk.): *Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak*. ELTE Állam-és Jogtudományi Kar, Budapest, 2009.
61. FINSZTER Géza: *A büntetés igénye – hatalom tudás nélkül?* In: HOLÉ Katalin (szerk.): *Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak*. ELTE Állam-és Jogtudományi Kar, Budapest, 2009.
62. FÓNAI Mihály – CSIKÓS Beáta: *A társadalomtudományi kutatás lépései, avagy hogyan tervezzem meg szakdolgozatomat*. In: FÓNAI Mihály– KERÜLŐ Judit – TAKÁCS Péter (szerk.): *Bevezetés az alkalmazott kutatómódszertanba*, Pro Educatione, Nyíregyháza, 2001.

63. FÖLDESI Tamás: *Jog és igazságosság*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1989.
64. FRANK, Jerome: *Courts on trial*, Princeton University Press, Princeton, 1949.
65. FRIEDMAN, M. Lawrence: *Plea Bargaining in Historical Perspective*, Law and Society Review, 1979/7.
66. GAZAL, Oren: *Partial Ban on Plea Bargaining*, Law & Economics Working Papers, University of Michigan Law School, 2005/59.
67. GAZAL-AYAL, Oren; RIZA, Limor: *Plea-bargaining and prosecution*, In: Garoupa, Nuno (szerk.): *Criminal Law and Economics*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2009.
68. GOLDSTEIN, Abraham: *Converging Criminal Justice Systems: Guilty Pleas and the Public Interest*, Southern Methodist University Law Review, 1996/3.
69. GÖRGÉNYI Ilona – GULA József – HORVÁTH Tibor – JACSÓ Judit – LÉVAY Miklós – SÁNTHA Ferenc – VÁRADI Erika: *Magyar büntetőjog általános rész*, Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2014.
70. GRANDE, Elisabetta: *Dances of Criminal Justice: Thoughts on Systemic Differences and the Search for the Truth*. In: JACKSON, John – LANGER, Máximo – TILLERS, Peter (szerk.): *Crime, Procedure and Evidence in a Comparative and International Context. Essays in Honour of Professor Mirjan Damaška*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2008.
71. GRMELA Zoltán: *Vádalku – az amerikai modell*, Magyar Jog, 1993/6.
72. GROSSMAN, M. Gene; KATZ, L. Michael: *Plea Bargaining and Social Welfare*, The American Economic Review 1983/4.
73. GULYÁSNÉ BIRINYI Ildikó – PÁPAI-TARR Ágnes: *Néhány gondolat a büntetőjogi egyezségről*, Ügyészek Lapja 2020/4-5.
74. HACK Péter: *A büntetőeljárás újításának esélyei*, Belügyi Szemle 2018/3.
75. HÁGER Tamás – SZABÓ Krisztián: *Gondolatok a vádelvről, a tettazonosságról, figyelemmel az új büntetőeljárás törvény rendelkezéseire*, Magyar Jog, 2018/10.

76. HELLER Erik: *A magyar büntetőtörvénykezési jog tankönyve*, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1947.
77. HELM, Rebecca K.: *Cognitive Theory and Plea Bargaining*, Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences, 2018/5.
78. HELM, Rebecca K. – REYNA, Valerie F.: *Logical but incompetent plea decisions*, Psychology, Public Policy, and Law, 2017/23.
79. HERKE Csongor: *A francia és az olasz büntetőeljárás alapintézményei*. Egyetemi jegyzet, Pécs, 2013.
80. HERKE Csongor: *Az osztrák és a spanyol büntetőeljárás alapintézményei*. Egyetemi jegyzet, Pécs, 2016.
81. HERKE Csongor: *Megállapodások a büntetőperben*, Monográfia Kiadó, Pécs, 2008.
82. KADLÓT Erzsébet: *A „vád igazsága”*, In: ERDEI Árpád (szerk.): *A büntető ítélet igazságtartalma*, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2010.
83. KARDOS Sándor: *Kit „terhel” a bizonyítási teher?* In: ERDEI Árpád (szerk.): *A büntető ítélet igazságtartalma*, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2010.
84. KELEMEN Ágnes: *A vádalku, illetve megegyezés az Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatásában*. Magyar Jog, 1990/10.
85. KEREZSI Klára: *A büntetés hatásának elemei*, In: *Büntetőjogi tanulmányok*, MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém, 1999/1.
86. KERTÉSZ Imre: *A büntetés hozama és ára*, Belügyi szemle, 2003/1.
87. KIRÁLY Tibor: *A büntetőeljárás jog reformja elé*, Magyar Jog, 1993/5.
88. KISS Anna: *Vádalku magyar módra?* In: VÓKÓ György (szerk.): *Kriminológiai tanulmányok 56*, OKRI, Budapest, 2019.
89. KISS Anna: *Változó szerepek az új Be.-ben*, Belügyi Szemle 2018/5.
90. KONDOROSI Ferenc: *A büntetőpolitika reformja*, Börtönügyi szemle, 2006/1.
91. KOSTORIS, Roberto E. (szerk.): *Handbook of European Criminal Procedure*, Springer International Publishing, University of Padua, Padua, 2018.

92. KOVÁCS Tamás: *Kell-e nekünk a vádalku?* In: Vókó György (szerk.) *Tanulmányok Polt Péter 60. születésnapja tiszteletére*, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015.
93. Közlöny 1898/46.
94. LAI, Ho Hock: *A Philosophy of Evidence Law. Justice in the Search for Truth*, Oxford University Press, New York, 2008.
95. LANGBEIN, John H.: *The German Advantage in Civil Procedure*, University of Chicago Law Review, 1985/52.
96. LANGBEIN, John H.: *The Origins of Adversary Criminal Trial*, Oxford University Press, Oxford, 2003.
97. LANGBEIN, John H.: *Torture and Plea Bargaining*, The University of Chicago Law Review, 1978/3.
98. LANGBEIN, John: *The Origin of the Public Prosecution at Common Law*, American Journal of Legal History. 1973/4.
99. LANGER, Máximo: *From Legal Transplants to Legal Translations: The Globalization of Plea Bargaining and the Americanization Thesis in Criminal Procedure*, Harvard International Law Journal 2004/1.
100. LÁRIS Liliána: *Az Európai Unió pénzügyi érdekei, különös tekintettel az Európai Ügyészség eljárásában érvényesülő fairness jogokra*, Doktori értekezés, Budapest, 2019.
101. LIPPKE, L. Richard: *The etics of plea bargaining*, Oxford University Press, New York, 2011.
102. LIPPKE, Richard: *Fundamental Values of Criminal Procedure*, In: BROWN, Darryl K. – TURNER, Jenia Iontcheva – WEISSER, Bettina (szerk.): *The Oxford Handbook of Criminal Process*, Oxford University Press, New York, 2019.
103. MEARES, Tracy L.: *Rewards for Good Behaviour: Influencing Prosecutorial Discretion and Conduct with Financial Incentives*, Fordham Law Review, 1995/3.
104. MISKOLCZI Barna: *Az igazság – igazságosság megjelenése a szabályozási elvekben*, Ügyvéd Világ, 2015/6.

105. MISKOLCZINÉ JUHÁSZ Boglárka: *A 'vádalku' jogintézményét érintő kérdések az Amerikai Egyesült Államok hatályos szabályainak tükrében*, Iustum Aequum Salutare, 2014/3.
106. MONTY, Raphael: *Plea Bargaining and the Role of the Lawyer*, European Criminal Bar Association, Bratislava, 2008.
107. NAGY Ferenc: *A generális prevenció teóriájáról pozitív megközelítéssel*, Jogtudományi Közlöny, 2016/5.
108. NAGY Lajos: *Ítélet a büntetőperben. A büntetőbírói döntési tevékenység problémái*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1974.
109. PACCIOCCO, Palma: *Seeking Justice by Plea: The Prosecutor's Ethical Obligations During Plea Bargaining*, McGill Law Journal – Revue de droit de McGill, 2017/1.
110. PÁPAI-TARR Ágnes: *A büntetőeljárás gyorsításáról*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2012.
111. PIZZI, T. William: *Fact-bargaining: An American Phenomenon*, Federal Sentencing Reporter, 1996/6.
112. PIZZI, William: *Sentencing in the US: An Inquisitorial Soul in an Adversarial Body?* In: JACKSON, John – LANGER, Máximo – TILLERS, Peter (szerk.): *Crime, Procedure and Evidence in a Comparative and International Context. Essays in Honour of Professor Mirjan Damaška*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2008.
113. POLT Péter (Főszerk.): *Kommentár a büntetőeljárás törvényhez*, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018.
114. POLT Péter: *A büntetőeljárás törvény újításainak várható hatásai*, Belügyi Szemle, 2018/9.
115. POLT Péter: *Az egyezés*, Magyar Tudomány, 2020/5.
116. REJTŐ Jenő: *Az ellopott futár*, Magvető Kiadó, Budapest, 1985.
117. RÓTH Erika: *Az ügyész diszkrecionális döntéseinek számonkérhetősége*. In: BORBÍRÓ Andrea – INZELT Éva – KEREZSI Klára – LÉVAY Miklós – PODOLETZ Léna (szerk.): *A büntető hatalom korlátainak megtartása: a büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014.

118. RÓTH Erika: Útmutató az ügyész diszkrecionális jogkörének gyakorlásához. A hazai és az angol megoldás. In: ELEK Balázs – HÁGER Tamás – TÓTH Andrea Noémi (szerk.): *Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok dr. Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére*, Debreceni Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2014.
119. RÓTH Erika: *A hatékony védelemhez való jog*. In: CZINE Ágnes (szerk.): *Király Tibor Emlékkötet 2022*, Orac Kiadó, Budapest, 2022.
120. SCHULHOFER, J. Stephen: *Is Plea Bargaining Inevitable?* Harvard Law Review, 1984/5.
121. SCHULHOFER, J. Stephen: *Plea Bargaining as Disaster*, The Yale Law Journal, 1992/8.
122. SCOTT, E. Robert, STUNTZ, J. William: *Plea Bargaining as Contract*, The Yale Law Journal, 1992/101.
123. SEBŐK Miklós – BURTEJIN, Zorigt – ZÁGONI Bella: *A szövegek társadalomtudományi elemzése: egy elméleti áttekintés*, In: SEBŐK Miklós (szerk.): *Kvantitatív szövegelemzés és szövegbányászat a politikatudományban*, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2016.
124. SIPOS Ferenc: *A büntetés céljának változásai a magyar büntető anyagi jogban a Csemegi-kódextől az 1978. évi IV. törvényig*, In: P. SZABÓ Béla, SZEMESI Sándor (szerk.): *Profectus in litteris, 3. kötet, Előadások a 8. debreceni állam- és jogtudományi doktorandusz-konferencián*, Lícium Art Könyvkiadó és Kereskedelmi Kft., Debrecen, 2011.
125. SKLANSKY, David Alan: *The Nature and Function of Prosecutorial Power*, Journal of Criminal Law and Criminology, 2016/3.
126. SOMOGYI Gábor: *A bírói igazságkeresés útjai. Az objektív valóság és a processzuális igazság kibékítése*. In: MOLNÁR Gábor Miklós, KOLTAY András (szerk.): *Bonus Iudex. Ünnepi kötet Varga Zoltán 70. születésnapja alkalmából*, Pázmány Press, Budapest, 2018.
127. SPIELMANN, Dean: *Allowing the Right Margin: The European Court of Human Rights and The National Margin of Appreciation Doctrine: Waiver or Subsidiarity of European Review?*, Cambridge Yearbook of European Legal Studies, 2012/14.

- 128.SZABÓ Krisztián: *A védőhatóságról*. In: HOMOKI-NAGY Mária – KARSAI Krisztina – FANTOLY Zsanett – JUHÁSZ Zsuzsanna – SZOMORA Zsolt – GÁL Andor (szerk.): *Ünnepi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára*, Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Szeged, 2018.
- 129.SZIGETI Imola: *Az egyezségekre vonatkozó eljárásjogi normarendszer*, Magyar Jog 2018/12.
- 130.TÓTH Mihály: *Hol az igazság mostanában? – szemelvények és reflexiók Király Tibor professzor tiszteletére*. In: HACK Péter – HORVÁTH Georgina – KIRÁLY Eszter (szerk.): *Kodifikációs kölcsönhatások. Tanulmányok Király Tibor tiszteletére*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016.
- 131.TÓTH Mihály: *A három P kora. Populizmus, paternalizmus, pragmatizmus a büntetőjogban*, Ügyvédek Lapja, 2023/11-12.
- 132.TÓTH Mihály: *Aki a büntető eljárásjog dogmatikájának tiszteletére tanított... (Elmélkedések a közös múltról és az ügyész változó eljárási szerepéről)*, Magyar Jog, 2023/2.
- 133.TÓTH Mihály: *Az egyezés és a „mértékes ügyészi indítvány” kezdeti tapasztalatai*, Magyar Jog, 2022/3
- 134.TRECHSEL, Stefan: *Human Rights in Criminal Proceedings*, Academy of European Law European Law Institute, Oxford University Press, Oxford, 2005.
- 135.TREMME FLÓRIÁN: *Bizonyításelmélet*, Egyetemi jegyzet, Pécs, 2009.
- 136.TREMME FLÓRIÁN: *Magyar büntetőeljárás*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2001.
- 137.TREMME FLÓRIÁN: *Továbbfejleszthetők-e a bizonyításelmélet alapfogalmai?* In: FENYVESI Csaba – HERKE Csongor: *Tanulmányok Erdősy Emil professzor tiszteletére*, Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kara, Pécs, 2002.
- 138.TURNER, Jenia Iontcheva: *Prosecutors and Bargaining in Weak Cases: A Comparative View*, Southern Methodist University, Dedman School of Law, 2012.
- 139.VÁMBÉRY Rusztem: *A bűnvádi perrendtartás tankönyve*, Harmadik kiadás, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1916.

140. VARGA Zoltán: *Kötetlen tárgyalás vagy sarokba szorított védelem?* Ügyvédek Lapja 2018/4.
141. VIDA József: *A sértetti reparáció és az eljárás időszerűségének aktuális kérdései az egyezség kapcsán*, Magyar Jog, 2020/7-8.
142. VIDA József: *Kibékíthető ellentétek a büntetőeljárásban*, Belügyi Szemle, 2019/5.
143. VÍGH József: *A bűnözés és bűnmegelőzés Magyarországon*, Rendészeti szemle. A Belügyminisztérium folyóirata 1993/3.
144. VITÁL Attila: *Társadalomtudományi kutatások tudományelméleti kérdései*, In: FÓNAI Mihály– KERÜLŐ Judit – TAKÁCS Péter (szerk.): *Bevezetés az alkalmazott kutatómódszertanba*, Pro Educatione, Nyíregyháza, 2001.
145. VOGEL, Mary: *Plea Bargaining Under the Common Law*, In: BROWN, Darryl K. – TURNER, Jenia Iontcheva – WEISSER, Bettina (szerk.): *The Oxford Handbook of Criminal Process*, Oxford University Press, New York, 2019.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága határozatai

1. *A.B. kontra Szlovákia*, ECtHR, 2003. március 4-i határozat, ügyszám: 41784/98.
2. *Abdoella kontra Hollandia*, ECtHR, 1992. november 25-i ítélet, ügyszám: 12728/87.
3. *Adamčo kontra Szlovákia*, ECtHR, 2019. november 12-i ítélet, ügyszám: 45084/14.
4. *Adiletta és mások kontra Olaszország*, ECtHR, 1991. február 19-i ítélet, ügyszám: 13978/88, 14236/88, 14237/88.
5. *Airey kontra Írország*, ECtHR, 1979. október 9-i határozat, ügyszám: 6289/73.
6. *Ajdarić kontra Horvátország*, ECtHR, 2011. december 13-i határozat, ügyszám: 20883/09.
7. *Allan kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 2002. november 5-i határozat, ügyszám: 48539/99.
8. *Arewa kontra Litvánia*, ECtHR, 2021. június 9-i ítélet, ügyszám: 16031/18.
9. *Assanidze kontra Grúzia*, ECtHR, 2004. április 8-i ítélet, ügyszám: 71503/01.

10. *Assenov és mások kontra Bulgária*, ECtHR, 1998. október 28-i ítélet, ügyszám: 24760/94.
11. *B. kontra Ausztria*, ECtHR, 1990. március 28-i ítélet, ügyszám: 11968/86.
12. *Baggetta kontra Olaszország*, ECtHR, 1987. június 25-i ítélet, ügyszám: 10256/83.
13. *Baischer kontra Ausztria*, ECtHR, 2001. december 20-i ítélet, ügyszám: 32381/96.
14. *Bara and Kola kontra Albánia*, ECtHR, 2022. február 28-i ítélet, ügyszám: 43391/18, 17766/19.
15. *Belziuk kontra Lengyelország*, ECtHR, 1998. március 25-i ítélet, ügyszám: 45/1997/829/1034.
16. *Berhani kontra Albánia*, ECtHR, 2010. május 27-i határozat, ügyszám: 847/05.
17. *Boddaert kontra Belgium*, ECtHR, 1992. október 12-i ítélet, ügyszám: 12919/87.
18. *Borzhonov kontra Oroszország*, ECtHR, 2009. január 22-i ítélet, ügyszám: 18274/04.
19. *Brincat kontra Olaszország*, ECtHR, 1992. november 26-i ítélet, ügyszám: 13867/88.
20. *Buchholz kontra Németország*, ECtHR, 1981. május 6-i ítélet, ügyszám: 7759/77.
21. *Bulut kontra Ausztria*, ECtHR, 1996. február 22-i ítélet, ügyszám: 17358/90.
22. *Bykov kontra Oroszország*, ECtHR, 2009. március 10-i határozat, ügyszám: 4378/02.
23. *C.P. és mások kontra Franciaország*, ECtHR, 2000. október 18-i ítélet, ügyszám: 36009/97.
24. *Campbell és Fell kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 1984. június 28-i ítélet, ügyszám: 7819/77 és 7878/77.
25. *Can kontra Ausztria*, ECtHR, 1984. július 12-i határozat, ügyszám: 9300/81.
26. *Capuano kontra Olaszország*, ECtHR, 1987. június 25-i ítélet, ügyszám: 9381/81.
27. *Chiarello kontra Németország*, ECtHR, 2019. november 4-i ítélet, ügyszám: 497/17.
28. *Clinique Mozart SARL kontra Franciaország*, ECtHR, 2004. június 8-i ítélet, ügyszám: 46098/99.
29. *D.H. és mások kontra Cseh Köztársaság*, ECtHR, 2007. november 13-i ítélet, ügyszám: 57325/00.
30. *D.N. kontra Svájc*, ECtHR, 2001. március 29-i ítélet, ügyszám: 27154/95.
31. *Daktaras kontra Litvánia*, ECtHR, 2000. október 10-i ítélet, ügyszám: 42095/98.

32. *Delcourt kontra Belgium*, ECtHR, 1970. január 17-i ítélet, ügyszám: 2689/65.
33. *Deweer kontra Belgium*, ECtHR, 1980. február 27-i ítélet, ügyszám: 6903/75.
34. *Dobbertin kontra Franciaország*, ECtHR, 1993. február 25-i ítélet, ügyszám: 13089/87.
35. *Dvorski kontra Horvátország*, ECtHR, 2015. október 20-i határozat, ügyszám: 25703/11.
36. *Eckle kontra Németország*, ECtHR, 1982. július 15-i ítélet, ügyszám: 8130/78.
37. *Elsholz kontra Németország*, ECtHR, 2000. július 13-i határozat, ügyszám: 25735/94.
38. *Erik Ninn-Hansen kontra Dánia*, ECtHR, 2000. július 11-i ítélet, ügyszám: 28971/95.
39. *Findlay kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 1997. február 25-i ítélet, ügyszám: 22107/93.
40. *Francesco Lombardo kontra Olaszország*, ECtHR, 1992. november 26-i ítélet, ügyszám: 11519/85.
41. *Fruni kontra Szlovákia*, ECtHR, 2011. június 21-i ítélet, ügyszám: 8014/07.
42. *Gäfgen kontra Németország*, ECtHR, 2010. június 1-i határozat, ügyszám: 22978/05.
43. *Gautrin és mások kontra Franciaország*, ECtHR, 1998. május 20-i ítélet, ügyszám: 21257/93.
44. *Gazsó kontra Magyarország*, ECtHR, 2015. július 16-i ítélet, ügyszám: 48322/2012.
45. *Gregačević kontra Horvátország*, ECtHR, 2012. július 10-i határozat, ügyszám: 58331/09.
46. *Grievés kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 2003. december 16-i ítélet, ügyszám: 57.67/00.
47. *Gröning kontra Németország*, ECtHR, 2020. október 20-i ítélet, ügyszám: 71591/17.
48. *Gubkin kontra Oroszország*, ECtHR, 2009. július 23-i ítélet, ügyszám: 36941/02.
49. *H. kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 1987. július 8-i ítélet, ügyszám: 9580/81.
50. *Habran és Dalem kontra Belgium*, ECtHR, 2017. január 17-i határozat, ügyszám: 43000/11 és 49380/11.
51. *Håkansson and Sturesson kontra Svédország*, ECtHR, 1990. február 21-i ítélet, ügyszám: 11855/85.

52. *Hauschildt kontra Dánia*, ECtHR, 1989. május 24-i ítélet, ügyszám: 10486/83.
53. *Herczegfalvy kontra Ausztria*, ECtHR, 1992. szeptember 24-i ítélet, ügyszám: 10533/83.
54. *Hermi kontra Olaszország*, ECtHR, 2006. október 18-i ítélet, ügyszám: 18114/02.
55. *Huber kontra Svájc*, ECtHR, 1990. október 23-i ítélet, ügyszám: 12794/87.
56. *I.A. kontra Franciaország*, ECtHR, 1998. szeptember 23-i ítélet, ügyszám: 1/1998/904/1116.
57. *Ibrahim és mások kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 2016. szeptember 13-i határozat, ügyszám: 50541/08, 50571/08, 50573/08 és 40351/09.
58. *Jama kontra Szlovénia*, ECtHR, 2012. július 19-i ítélet, ügyszám: 48163/08. 36. pont.
59. *Kadagishvili kontra Grúzia*, ECtHR, 2020. augusztus 14-i határozat, ügyszám: 12391/06.
60. *Kalēja kontra Lettország*, ECtHR, 2017. október 5-i ítélet, ügyszám: 22059/08.
61. *Karaman kontra Németország*, ECtHR, 2014. február 27-i határozat, ügyszám: 17103/10.
62. *Karelin kontra Oroszország*, ECtHR, 2016. szeptember 20-i ítélet, ügyszám: 926/08.
63. *Kart kontra Törökország*, ECtHR, 2009. december 3-i ítélet, ügyszám: 8917/05.
64. *Khamidov kontra Oroszország*, ECtHR, 2007. november 15-i határozat, ügyszám: 72118/01.
65. *Khan kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 2016. szeptember 21-i határozat, ügyszám: 35394/97.
66. *Kopp kontra Svájc*, ECtHR, 1998. március 25-i határozat, ügyszám: 13/1997/797/1000.
67. *König kontra Németország*, ECtHR, 1978. június 28-i ítélet, ügyszám: 6232/73.
68. *Krivoshapkin kontra Oroszország*, ECtHR, 2011. január 27-i ítélet, ügyszám: 42224/02.
69. *Kudła kontra Lengyelország*, ECtHR, 2000. október 26-i ítélet, ügyszám: 30210/96.
70. *Kwiatkowska kontra Olaszország*, ECtHR, 2000. november 30-i ítélet, ügyszám: 52868/99.

71. *Kyprianou kontra Ciprusi Köztársaság*, ECtHR, 2005. december 15-i ítélet, ügyszám: 73797/01.
72. *Laimos és Kalafatis kontra Görögország*, ECtHR, 2012. április 17-i ítélet, ügyszám: 45658/09.
73. *Liblik és mások kontra Észtország*, ECtHR, 2019. október 07-i ítélet, ügyszámok: 173/15, 181/15, 374/15, 383/15, 386/15, 388/15.
74. *Mamič kontra Szlovénia*, ECtHR, 2006. október 27-i ítélet, ügyszám: 75778/01.
75. *Mantovanelli kontra Franciaország*, ECtHR, 1997. március 18-i határozat, ügyszám: 21497/93.
76. *Mayzit kontra Oroszország*, ECtHR, 2005. január 20-i határozat, ügyszám: 63378/00.
77. *McMichael kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 1995. február 24-i határozat, ügyszám: 16424/90.
78. *Mehmet Zeki Çelebi kontra Törökország*, ECtHR, 2020. január 28-i határozat, ügyszám: 27582/07.
79. *Micallef kontra Málta*, ECtHR, 2009. október 15-i ítélet, ügyszám: 17056/06.
80. *Milasi kontra Olaszország*, ECtHR, 1987. június 25-i ítélet, ügyszám: 10527/83.
81. *Mirilashvili kontra Oroszország*, ECtHR, 2008. december 11-i határozat, ügyszám: 6293/04.
82. *Moreira Ferreira kontra Portugália*, ECtHR, 2017. július 11-i határozat, ügyszám: 19867/12.
83. *Morice kontra Franciaország*, ECtHR, 2015. április 23.-i ítélet, ügyszám: 29369/10.
84. *Nachova és mások kontra Bulgária*, ECtHR, 2005. július 6-i határozat, ügyszám: 43577/98 és 43579/98.
85. *Nakhmanovich kontra Oroszország*, ECtHR, 2006. március 2-i ítélet, ügyszám: 55669/00.
86. *Natsvlishvili and Togonidze kontra Grúzia*, ECtHR, 2014. április 29-i ítélet, ügyszám: 9043/05.
87. *Navalnyy és Ofitserov kontra Oroszország*, ECtHR, 2016. február 23-i határozat, ügyszám: 46632/13 és 28671/14.

88. *Neumeister kontra Ausztria*, 1968. június 27-i ítélet, ügyszám: 1936/63.
89. *Niedermeier kontra Németország*, ECtHR, 2009. február 3-i ítélet, ügyszám: 37972/05.
90. *O'Halloran és Francis kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 2007. június 29-i határozat, ügyszám: 15809/02 és 25624/02.
91. *Ozerov kontra Oroszország*, ECtHR, 2010. május 18-i ítélet, ügyszám: 64962/01.
92. *Öneryıldız kontra Törökország*, ECtHR, 2004. november 30-i határozat, ügyszám: 48939/99.
93. *Öztürk kontra Németország*, ECtHR, 1984. február 21-i ítélet, ügyszám: 22479/93.
94. *P.G. és J.H. kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 2001. szeptember 25-i határozat, ügyszám: 44787/98.
95. *Parlov-Tkalčić kontra Horvátország*, ECtHR, 2009. december 22-i ítélet, ügyszám: 24810/06.
96. *Pélissier and Sassi kontra Franciaország*, ECtHR, 1999. március 25-i ítélet, ügyszám: 25444/94.
97. *Pescador Valero kontra Spanyolország*, ECtHR, 2003. június 17-i ítélet, ügyszám: 62435/00.
98. *Pfeifer és Plankl kontra Ausztria*, ECtHR, 1992. február 25-i ítélet, ügyszám: 10802/84.
99. *Poitrimol kontra Franciaország*, 1993. november 23-i ítélet, ügyszám: 14032/88.
100. *Pullar kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 1996. június 10-i ítélet, ügyszám: 22399/93.
101. *Ringeisen kontra Ausztria*, ECtHR, 1971. július 16-i ítélet, ügyszám: 2614/65.
102. *Rotaru kontra Románia*, ECtHR, 2000. május 4-i határozat, ügyszám: 28341/95.
103. *Rouille kontra Franciaország*, ECtHR, 2004. január 6-i ítélet, ügyszám: 50268/99.
104. *Rutkowski és mások kontra Lengyelország*, ECtHR, 2015. július 7-i ítélet, ügyszám: 72287/10, 13927/11, 46187/11.
105. *Salduz kontra Törökország*, 2008. november 27-i határozat, ügyszám: 36391/02.

106. *Schatschaschwili kontra Németország*, ECtHR, 2015. december 15-i határozat, ügyszám: 9154/10.
107. *Schenk kontra Svájc*, ECtHR, 1988. július 12-i határozat, ügyszám: 10862/84.
108. *Schmautzer kontra Ausztria*, ECtHR, 1995. október 23-i ítélet, ügyszám: 15523/89.
109. *Scuderi kontra Olaszország*, ECtHR, 1993. augusztus 24-i ítélet, ügyszám: 12986/87.
110. *Sejdovic kontra Olaszország*, ECtHR, 2006. március 1-i ítélet, ügyszám: 56581/00.
111. *Seleznev kontra Oroszország*, ECtHR, 2008. június 26-i határozat, ügyszám: 15591/03.
112. *Sramek kontra Ausztria*, ECtHR, 1984. október 22-i ítélet, ügyszám: 8790/79.
113. *Stögmüller kontra Ausztria*, ECtHR, 1969. november 10-i ítélet, ügyszám: 1602/62.
114. *Šubinski kontra Szlovénia*, ECtHR, 2007. január 18-i ítélet, ügyszám: 19611/04.
115. *Taxquet kontra Belgium*, ECtHR, 2010. november 16-i határozat, ügyszám: 926/05.
116. *Thorgeir Thorgeirson kontra Izland*, ECtHR, 1992. június 25-i ítélet, ügyszám: 13778/88, 46-54. pontok.
117. *Tychko kontra Oroszország*, ECtHR, 2015. szeptember 11-i ítélet, ügyszám: 56097/07.
118. *V. kontra Egyesült Királyság*, ECtHR, 1999. december 16-i ítélet, ügyszám: 24888/94.
119. *Van Kück kontra Németország*, ECtHR, 2003. szeptember 12-i határozat, ügyszám: 35968/97.
120. *Van Mechelen és mások kontra Hollandia*, ECtHR, 1997. április 23-i határozat, ügyszám: 21363/93, 21364/93, 21427/93 és 22056/93.
121. *Vayic kontra Törökország*, ECtHR, 2006. szeptember 20-i ítélet, ügyszám: 18078/02.
122. *Verhoek kontra Hollandia*, ECtHR, 2004. január 27-i határozat, ügyszám: 54445/00.
123. *Weh és Weh kontra Ausztria*, ECtHR, 2002. július 4-i ítélet, ügyszám: 38544/97.
124. *Wemhoff kontra Németország*, ECtHR, 1968. június 27-i ítélet, ügyszám: 2122/64.
125. *X kontra Franciaország*, ECtHR, 1992. március 31-i ítélet, ügyszám: 18020/91.
126. *Yaikov kontra Oroszország*, ECtHR, 2015. június 18-i ítélet, ügyszám: 39317/05.

Hazai jogszabályok

1. A büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2020. évi XLIII. törvény
2. A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény és indokolása
3. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény és indokolása
4. A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény
5. A bírósági eljárás elhúzódása miatti kifogás jogintézményének bevezetéséhez kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2006. évi XIX. törvény és indokolása
6. A büntető eljárásról szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet
7. A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény
8. A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk

Egyéb hazai dokumentumok

1. T/13972. törvényjavaslat a büntetőeljárásról.
2. 9/2018. (VI.29.) LÜ utasítás az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról.
3. 100/2018. (VI. 8.) Korm.rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól.

Alkotmánybírósági határozatok

1. 20/2020. (VIII. 4.) AB határozat
2. 3136/2021. (IV. 22.) AB végzés
3. 26/2021 (VIII. 11.) AB határozat
4. 14/2002. (III. 20.) AB határozat
4. 422/B/1999. AB határozat
5. 30/1992. (V. 26.) AB határozat

Bírósági határozatok

1. 4/2013. büntető jogegységi határozat
2. EBH2019. B.23.
1. BH2013. 33.
2. BH2001. 458.
3. Kúria Bfv.I.1323/2018/20.
4. Debreceni Ítéltábla Bf.II.53/2019/12.
5. Debreceni Ítéltábla Bhar.II.497/2007/12.
6. Fővárosi Ítéltábla 2.Bf.97/2019/11.
7. Szegedi Ítéltábla Bf.379/2012/9.
8. Miskolci Törvényszék 7.Bf.1213/2006/15.

Internetes hivatkozások

1. A felmentések nemzeti regisztrációja 2018 (National Registry of Exonerations, 2018)
[https:// www.law.umich.edu/special/exoneration/Pages/browse.aspx](https://www.law.umich.edu/special/exoneration/Pages/browse.aspx)
(2024. 01. 28.)
2. BIBÓ István: *Válogatott tanulmányok. Etika és büntetőjog*, Magvető Kiadó, Budapest, 1935-1944
<http://mek.oszk.hu/02000/02043/html/42.html>
(2023. 12. 02.)
3. Bordenkircher kontra Hayes. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának 434 U.S. 357 (1978) 76-1334. számú, 1978. január 18-i ítélete.
<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/434/357/>
(2024. 01. 01.)
4. Boykin kontra Alabama. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának 395 U.S. 238 (1969) 642. számú, 1969. június 2-i ítélete.
<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/395/238/>
(2024. 01. 01.)

5. Brady kontra Egyesült Államok. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának 397 U. S. 742 (1970). 270. számú, 1970. május 4-i ítélete.
<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/397/742/>
(2024. 01. 01.)
6. CHEESMAN, Samantha Joy: *A Comparative Analysis of Plea Bargaining and the Subsequent Tensions with an Effective and Fair Legal Defence*, Doktori értekezés, Szeged, 2014.
http://doktori.bibl.u-szeged.hu/2488/1/Samantha_Joy_Cheesman_ertekezes.pdf
(2024. 01. 01.)
7. Criminal Justice Act 2003
<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/contents/enacted>
(2024. 07. 09.)
8. Criminal Justice and Public Order Act 1994
<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1994/33/contents/enacted>
(2024. 07. 09.)
9. ELEK Balázs: *Az igazság és a jogerő összefüggései*.
[https://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/Collegium%20Doctorum%20Publikaciok/Elek%20Bal%20E1z.pdf](https://www.unimiskolc.hu/~wwwdeak/Collegium%20Doctorum%20Publikaciok/Elek%20Bal%20E1z.pdf)
(2023. 12. 02.)
10. ELEK Balázs: *Költség és időtartalékok a büntetőeljárásban*, Büntetőjogi Szemle, 2015/1-2.
http://ujbtk.hu/dr-elek-balazs-koltseg-es-idotartalekok-a-buntetoeljarasban/#_ftn8
(2023. 11. 25.)
11. Emberi Jogok Európai Egyezménye. Róma, 1950. november 04.
https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_hun
(2024. 01. 10.)

12. Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (2010) Rec (2003) 17. számú ajánlása.
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805cf8e9
(2023. 07. 22.)
13. Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (2010), a tagállamokhoz intézett Rec (2010) 3 számú ajánlása az elhúzódo eljárásokban alkalmazandó hatékony jogorvoslatról, 2010. február 24.
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805cfd26
(2023. 07. 22.)
14. Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (2010), a tagállamokhoz intézett Rec (2010) 3. számú ajánlása az elhúzódo eljárásokban alkalmazandó hatékony jogorvoslatról, 2010. február 24.
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805cfd26
(2023. 12. 03.)
15. European Court of Human Rights: Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights – Right for a fair trial (criminal limb)
https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf
(2023. 11. 26.)
16. Éves jelentés és a szövetségi büntetési statisztika könyve 2022 (Annual Report and Sourcebook of Federal Sentencing Statistics 2022)
<https://www.ussc.gov/sites/default/files/pdf/research-and-publications/annual-reports-and-sourcebooks/2022/2022-Annual-Report-and-Sourcebook.pdf>
(2024. 01. 28.)
17. FÁZSI László: *A pótmagánvád a magyar büntető eljárásjogban és a gyakorlatban.* Doktori értekezés, Debrecen, 2011.
<https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/a40fe963-70a1-4ac7-b712-98a5e1a45004/content>
(2024. 01. 30.)
18. FENYVESI Csaba: *A kriminalisztika veszélyei.* Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, 2015/16,

https://epa.oszk.hu/04500/04581/00016/pdf/EPA04581_pecsi_hataror_2015_115-126.pdf

(2024. 01. 31.)

19. HERKE Csongor: *A német és az angol büntetőeljárás alapintézményei*. Egyetemi jegyzet, Pécs, 2011

<http://www.herke.hu/tan/11na.pdf>

(2024. 01. 01.)

20. Kercheval kontra Egyesült Államok. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának 274 U.S. 220 (1927) számú, 1927. május 16-i ítélete.

<https://www.courtlistener.com/opinion/101079/kercheval-v-united-states/?q=Kercheval%20v.%20United%20States%20>

(2024. 01. 01.)

21. Kúria Büntető Kollégium Joggyakorlat-elemző csoport 2013.EI.II.E.1/4. A vád törvényességének vizsgálata. 2013. Összefoglaló vélemény.

http://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/a_vad_torvenyessenek_vizsgalata.pdf

(2023. 12. 31.)

22. Kúria Büntető Kollégium, Joggyakorlat-elemző csoport: A bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatának elemzése, büntető ügyek. 2012. Összefoglaló vélemény. 2012.EI.II.E.1/6. szám.

https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_2012iimod2_2.pdf

(2023. 11. 25.)

23. Machibroda kontra Egyesült Államok. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának 368 U.S. 487 (1962) számú, 1962. február 19-i ítélete.

<https://www.courtlistener.com/opinion/106335/machibroda-v-united-states/>

(2024. 01. 01.)

24. PÁPAI-TARR Ágnes: *Vádalku – az amerikai és a magyar valóság*, Jogelméleti Szemle, 2011/1.

<http://jesz.ajk.elte.hu/papai45.html>

(2024. 01. 01.)

25. POTREBIC, Milica: *Plea Bargaining*. The International Cooperation Group – Department of Justice Canada, 2004

<https://perma.cc/7JWC-ZLHT>

(2024. 07. 06.)

26. R kontra Goodyear [2005] EWCA (Crim) 888
[R v Goodyear | \[2005\] EWCA Crim 888 | England and Wales Court of Appeal \(Criminal Division\) | Judgment | Law | CaseMine](#)

(2024. 07. 07.)

27. Részletes elemzés a 2018. év I. félévének bírósági ügyforgalmáról.

[https://birosag.hu/sites/default/files/2018-](https://birosag.hu/sites/default/files/2018-11/reszletes_elemzes_a_2018_i_felev_birosagi_ugyforgalomrol_1.pdf)

[11/reszletes_elemzes_a_2018_i_felev_birosagi_ugyforgalomrol_1.pdf](https://birosag.hu/sites/default/files/2018-11/reszletes_elemzes_a_2018_i_felev_birosagi_ugyforgalomrol_1.pdf)

(2024. 01. 01.)

28. Részletes elemzés a 2020. évi bírósági ügyforgalomról.

<https://birosag.hu/ugyforgalmi-adatok/reszletes-elemzes-2020-evi-birosagi-ugyforgalomrol>

(2023. 12. 08.)

29. Santobello kontra New York. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának 404 U.S. 257 (1971) 70-98. számú, 1971. december 20-i ítélete.

<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/404/257/>

(2024. 01. 01.)

30. Sentencing Guidelines Council: Reduction in Sentence for a Guilty Plea. Guideline.

<https://www.legal-tools.org/doc/8e6f1c/pdf/>

(2024. 07. 09.)

31. Serious Organised Crime and Police Act 2005

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/15/enacted/data.pdf>

(2024. 07. 10.)

32. SZÁK Donatella: *Törekvés a büntetőeljárások gyorsítására: Az egyezség múltja és jelene*
https://www.ajk.elte.hu/dstore/document/3271/Sz%C3%A1k_Themis_2022dec.pdf
(2023. 12. 07.)
33. The Crown Prosecution Service. Annual Report and Accounts 2022-23. Casework Statistics.
[Annual Report and Accounts 2022-23 | The Crown Prosecution Service \(cps.gov.uk\)](https://www.cps.gov.uk/annual-report-and-accounts-2022-23)
(2024. 07. 06.)
34. Ügyészégi statisztikai tájékoztató – Büntetőjogi szakág – 2022. évi tevékenység.
<https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/11/buntetojogi-szakag-2022.-ev.pdf>
(2023. 12. 08.)